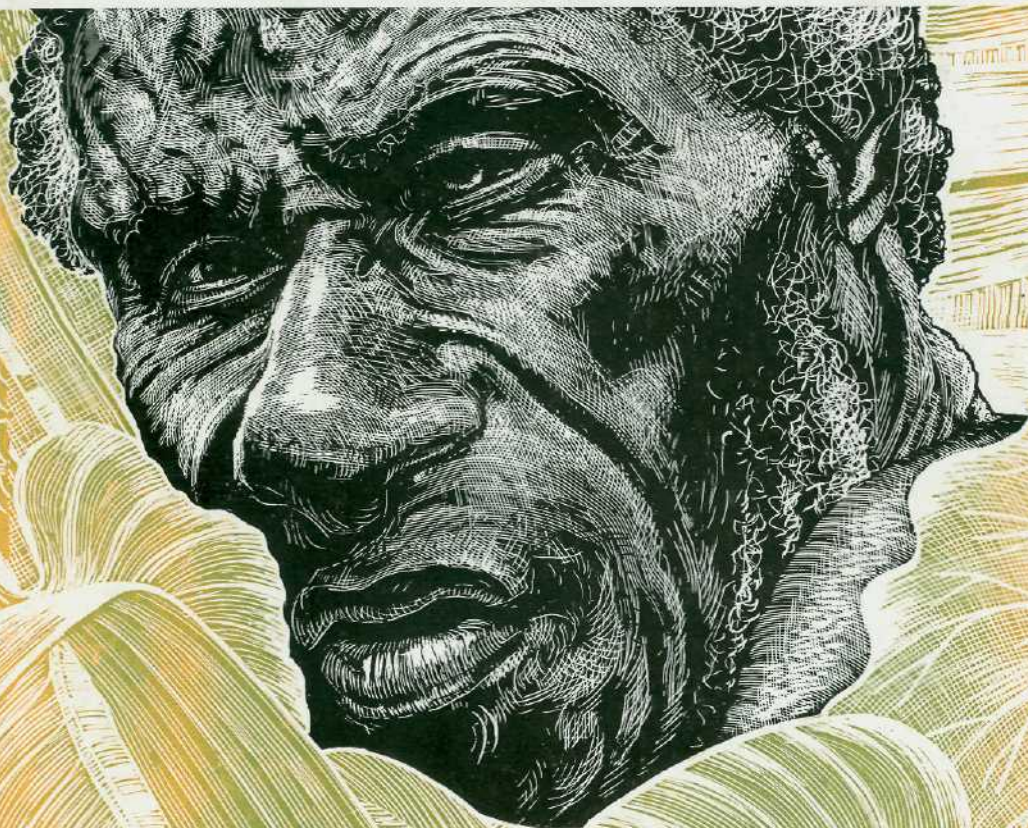

MATHIEU SMEDTS

GEEN TABAK

NIEUW-GUINEA

GEEN HALLELUJAH

Nieuw-Guinea is het land der oerwouden en de moddervalleien, van de woest stromende rivieren en de weerbarstige bergen, hoog als Alpen – het land, waar geen wegen, hoogstens wat primitieve bospaden zijn; geen veilige boten, maar wankelende kano's met stenen bijlen uit bomen gehakt; geen passen over de bergen en geen bruggen over de rivieren.

Maar Nieuw-Guinea is ook het land van onvergelykelijke schoonheid.

In dit land leven de Papoea's, die de knap getekende hoofdfiguren van deze realistische reportage uitmaken: onzegbaar primitief, onderkomen, vuil en onhygiënisch; nog grotendeels gevangen in een barbaars heidendom, vol schrik voor goden, geesten en . . . geburen; opdringerig, hebzuchtig en onbetrouwbaar. Maar uit de droge humor van de auteur vonkt een heilzame twijfel aan de hechtheid van onze eigen burgerlijke en christelijke deugdzaamheid.

Het kannibalisme bestaat officieel niet meer. Nog niet zo heel lang geleden droegen mensenjacht, sneltocht en kannibalisme bij tot

verhoging van het maatschappelijk aanzien van ondernemende jongelui en tot verbetering van de marktpositie van huisvaders, bezorgd om de handelswaarde van hun dochters. En nog vele Papoea's denken glunderend terug aan de tijd, toen er zoveel Japanse soldaten spoorloos in de rimboe verdwenen en de weldoorvoede Papoea straalde van louter welvaart in die onverwachte hoogconjunctuur.

En nog telt men er voor een huwbare vrouw 120 schelpen neer!

In dit onmetelijke land ontmoeten we ook het handjevol ambtenaren, missionarissen en zendelingen, die uit dit ondankbaar materiaal een volk met een menswaardig bestaan en een christelijke cultuur zullen smeden, een titanenarbeid, in stilte en met geringe middelen verbuiten de beschaving en zonder comfort verricht met als resultaat een uiterst langzaam terugwijken van de oude barbarie. Maar vaak ook met schijnwinsten, waarna de desillusie tè erger is: Als we geen tabak meer krijgen, komen we ook niet meer naar de kerk. . . . GEEN TABAK GEEN HALLELUJAH!

GEEN TABAK
GEEN HALLELUJAH

Alle rechten, ook die van vertaling, voorbehouden
Copyright 1956 by Uitgeverij Foreholte, Voorhout

Met 17 fotopagina's

UITGEVERIJ FOREHOLTE • VOORHOUT
UITGEVERIJ 'T GROEIT • ANTWERPEN

Groep naar varkensfeest.

MATHIEU SMEDTS

GEEN TABAK GEEN HALLELUJAH

HET LEVEN VAN DE LAATSTE MENSEN
UIT DE STEENTIJD

HET PARELSNOER

AAN PRUE, DIE WACHTTE

EEN WOORD VOORAF

De Kapaukoe's, die aan de Wisselmeren in Centraal Nieuw-Guinea wonen, zijn een der laatste stammen, die in het Stenen Tijdperk leven. Dank zij het Nederlandse Bestuur, dank zij vooral de Missie en de Zending, verkeren zij in een overgangsstadium. Over enkele jaren zal de stenen bijl tot het verleden behoren.

Dank zij de bestuursambtenaren, de missionarissen en de zendingen, die deze Papoea's moeizaam uit het duister van hun verlate oertijd opheffen, heb ik op dit beslissend oogenblik met hen kennis gemaakt. Dit boek is een verhaal over deze stam en tevens over mijn heldhaftige gidsen, wier namen de lezer in elk hoofdstuk zal aantreffen, en wie ik veel dank ben verschuldigd.

Ik dank de hoofdredacteur van de Volkskrant, J. M. Lücker, die enthousiast voor deze reis was, toen ik nog niet besepte welk een grote ervaring het zou worden, en me naar Nieuw-Guinea stuurde. Ten slotte dank ik collega Dick Hendrikse en de Rijksvoorlichtingsdienst, wier foto's naast mijn experimenten de tekst illustreren. Het boek verscheen ook reeds, gedeeltelijk omgewerkt, onder de titel No Tobacco No Hallelujah in het Engels.

MARSBEVEL

„Een telegram, mijnheer.”

De jongedame achter de bali van het Australia Hotel in Melbourne glimlachte. „Ik wed dat uw reisje naar Hawaii niet doorgaat.”

Met enige ongerustheid keek ik naar de envelop, die zij in haar hand hield. Zou ze een einde maken aan de dromen van een verslaggever, die twee maanden lang had geluisterd naar de verhalen over de avonturen van dozijnen Nederlandse emigranten in Australië, menselijk en boeiend maar toch op de duur wat eentonig? Het meisje daar voor me was verloofd met een van hen, een jongeman, die een kantoorruimte in Hilversum voor een taxi in Melbourne had verwisseld. Zo enthousiast was hij over zijn nieuwe vaderland dat hij zijn vrienden had uitgenodigd voor een feestje, dat mij moest overtuigen hoe gelukkig zij allen waren in hun nieuwe vaderland. En zo kende deze blonde blauw-ogige schoonheid mijn reisplannen, die door het papier in haar hand in elkaar zakten.

Het was een boodschap van mijn hoofdredacteur in Amsterdam, een marsbevel. „Bezoek op terugweg naar Londen Nieuw-Guinea stop uitnodiging van de missionarissen aan Wisselmeren stop schrijf verhalen over de laatste mensen ter wereld die nog in het stenen tijdperk leven.” Dat ik moe was na mijn verblijf in Australië, begreep hij, maar de gelegenheid was te mooi om daarom voorbij te laten gaan, meende hij. Het was een overtuiging, die ik later beter kon waarderen dan op dat ogenblik.

„Als wij hadden gewed, had je gewonnen,” zei ik wat nors tegen het meisje en ik ging wandelen om na te denken en me aan te passen aan de nieuwe toestand. Vaarwel Hawaii!

Zeven weken vroeger was ik in Perth aangekomen, met 52 emigranten en 7 andere journalisten. Samen hadden wij een week in een vliegtuig doorgebracht. En langzamerhand, terwijl vele landen onder ons voorbijgleden, of in de steden, waar wij overnachten, Rome,

* Mathieu Smedts: Australië Nieuw Vaderland, Foreholte Voorhout 1955.

Cairo, Karachi, Calcutta en Singapore hadden wij ontdekt wat deze landverhuizers wegdreef uit hun land om een nieuwe toekomst op te gaan bouwen. 50 000 waren hen reeds voorgegaan; ontelbaren zouden hen volgen. Wij, verslaggevers, gingen met hen mee om te zien wat zij zouden vinden. Menige wanhopige klacht uit Australië had Nederland bereikt en honderdduizenden thuis vroegen zich af of het land een paradijs of een nachtmerrie was. Het was onze zware taak, die vraag te beantwoorden.

Ik was in West-Australië geweest, in Zuid-Australië, in Victoria, Nieuw Zuid-Wales en Queensland en telkens opnieuw had ik de verhalen gehoord van mensen, die hun vaderland hadden verlaten terwille van de toekomst van hun kinderen.

Verreweg de meesten waren tevreden met het nieuwe leven en de grote, soms eindeloze mogelijkheden. Sommigen hadden het niet naar hun zin, soms door eigen schuld, vaak door omstandigheden, soms omdat zij door heimwee, een verschrikkelijke ziekte, werden verteerd. Hun verbitterde brieven waren het, die meer aandacht hadden getrokken dan zij verdienden, omdat zij een gunstig beeld scheef trokken.

Een dergelijke reis, waarbij men dag in dag uit staat tegenover wat de mensen, die men ontmoet, in hun diepste wezen beroert, vergt veel van de verslaggever. En toen een vertegenwoordiger van de K.L.M. mij voorstelde om via Hawaii en Amerika terug te keren, greep ik deze kans gretig aan. Duurder zou het niet zijn, niet noemenswaard althans. Ik droomde reeds van koraaleilanden, warmhartige, bruine vrouwen en bloemrijke, groene eilanden.

Nu had het telegram uit Amsterdam me tot de harde werkelijkheid teruggeroepen.

Mijn brave vriend van het K.L.M.-kantoor troostte me. „Een buitenkansje,” zei hij. In de oorlog was hij een poos op Biak geweest, het eiland ten Noorden van Nieuw-Guinea, waar zijn maatschappij een der prachtigste vliegvelden in Azië aanlegt. „Je bent enthousiast over Australië,” zei hij, „maar nu ga je écht iets beleven.” Elke uitputtende minuut van de reis zou ik tegen een nieuw verhaal oplopen. Ik zou ook weer Nederlandse emigranten ontmoeten, maar de helden van het nieuwe avontuur zouden de Papoea's zijn. Hij werd bijna lyrisch toen hij over hen sprak, „de laatste echte wilden, primitieve barbaren, die de bezoekers bekijken met een kennersoog op hun mogelijkheden voor de pot — bij wijze van spreken, want potten en pannen hebben zij niet.”

Een prettig volkje, volgens hem. „Zij maken u alleen dood als de kans op ontdekking klein is. Ik mag ze wel!”

Ik besepte nog niet dat mijn vriend ietwat romantisch was aangelegd en zijn ideeën enigszins verouderd waren, maar ik begon iets in de reis te zien.

Toen vertelde hij over een geheimzinnig schepsel, dat vele ontdekkingsreizigers hebben gezocht, maar niemand had gevonden, de witte Papoea, die in de bergen van centraal Nieuw-Guinea zou wonen.

Zo kreeg mijn tocht een doel. Toen ik afscheid nam van de K.L.M.-man, was mijn teleurstelling reeds veranderd in opgewonden verwachting. Ik stuurde een telegram naar Amsterdam om de uitnodiging van de missionarissen dankbaar aan te nemen. Ik zou die witte Papoea vinden.

Een tweede telegram, moeilijker op te stellen dan het eerste, ging naar mijn vrouw in Londen. Ik deelde haar mede dat ik voor Kerstmis terug hoopte te zijn. „Je hoeft helemaal niet te komen als je voor Kerstmis niet thuis bent,” had zij vele weken vroeger bij mijn vertrek gezegd. Haar glimlach was in tegenspraak met de dreigende woorden, maar toch kon ik nu een gevoel van schuld niet onderdrukken. Daags daarna kocht ik een kangeroe, koalabeer en een vogelbekdier, Australisch speelgoed, in de listige hoop het hart van de moeder door deze giften voor haar kinderen te vertederen. Zo aanvaardde ik, licht van gemoed, een opdracht, die mij de boeiendste ervaringen van mijn leven heeft gebracht, een uitputtende reis, zo spannend dat men vermoeienis vergat. Ik kwam tussen mensen, zo vreemd dat men zich telkens de ogen moest uitwrijven om zeker te zijn dat men niet droomde; primitieven met charme, gevoel voor humor en de onnadenkende wreedheid van dieren. Zij leefden in een verschrikkelijk land waar zij bijna al hun energie nodig hebben om in leven te blijven of om niet vermoord te worden.

Op een vroege Novembermorgen, ongeveer zes weken later, zag ik Nieuw-Guinea uit de lucht. De Constellation had door de nacht zijn eenzame weg van Sidney naar het Noorden geploegd. Boven Australië zagen wij de bossen diep beneden ons branden, de gesel van de zomer in dit vale land, en zelfs in het vliegtuig drong de scherpe reuk van de rook door. Wij waren door een tropische onweersstorm gevlogen en toen, plotseling, begon een stralende, vlekkeloze morgen. En daar diep onder ons lag wat men in Nederland

het vergeten land noemt, de achterhoek der aarde. Zelfs vanuit het vliegtuig zag het er dreigend uit. De reiziger, die gewoon is aan de roestkleurige, zonverbrande woestijnen van Australië, wordt door het groen van Nieuw-Guinea getroffen. De regen, waarnaar Australië in zijn felle zomers smacht, stroomt hier zonder ophouden neer op de scherpe bergtoppen, de afgebrokkelde heuvels en de wilde valleien. Maar er is weinig schoonheid in dit eeuwig groene tapijt waar men lang vergeefs zoekt naar een andere kleur. Alles is bedekt met een wilde, verwarde plantengroei, vijandig, die om zich heengrijpt als duizend inktvissen, alles overwoekert en in haar dodelijke greep houdt gevangen, gevoed door een fanatieke water-vloed. Van boven gezien hadden de schaduwen geen nuances; zij waren zwart. Er was enige afwisseling, ja toch, de grijze naakte rotsen, die messcherp omhoogsprongen. En hier en daar lagen witte plekken, het schuim van watervallen, waar rivieren zich door nauwe bergpassen naar beneden stortten om het laagland te overvallen. Daar stroomden zij in duizend kronkels voort en bogen om duizend hindernissen heen. Eens zagen wij ver naar het Oosten, hoog tussen kale bergtoppen, drie meren, die in het zonlicht glinsterden. En hier en daar steeg een smalle, blauwe rookpluim omhoog en verried de aanwezigheid van de mens in dit onmenselijke landschap. Men huiverde, want nooit tevoren had men beseft wat het woord „onherbergzaam” betekent als op dit ogenblik.

„Een dorp,” zei mijn buurman in het vliegtuig. ’s Avonds tevoren had ik hem ontmoet in een restaurant in Sidney, waar hij treurig gestemd de laatste dag van zijn vakantie vierde. Nu keerde hij terug naar de regenwouden om voor zijn oliemaatschappij zijn werk als geoloog te hervatten, ergens bij Sorong, Nieuw-Guinea’s oliestad. Vreemd geboeid keek hij neer op het boze land, dat hij enkele uren vroeger zo heftig had vervloekt. „Nog een jaar,” vertelde hij me, „en ik ga naar huis, naar Holland.” Hij had toen even gearzeld voordat hij vervolgde: „Misschien om weer even hevig te verlangen om naar de wildernis te worden teruggestuurd, zoals vele vrienden, die haar hebben gehaat en nu vechten om weer uitgezonden te worden.” Zijn afkeer was met teleurgestelde liefde vermengd.

„Zie je die rook?” vroeg hij nu. „Misschien is er een dorp van menseneters daar. Misschien kijken de Papoea’s op naar het vliegtuig en dromen zij van het heerlijke ontbijt, dat zij zouden krijgen als wij verongelukten!”

Hij zag de sceptische blik in mijn ogen.

„Je gelooft me niet? Je kent deze lieden niet. Misschien zouden zij zich de benen uit het lijf lopen om ons behulpzaam te zijn als we hier landden. Misschien zouden zij hard wegrennen, omdat zij nog nooit een blanke hebben gezien. In ieder geval zouden zij er over piekeren of wij van plan waren hen te vermoorden. En hoe zij ons konden afmaken! Als een van ons langer wegblijft in de rimboe dan hij van plan was, lopen er onmiddellijk geruchten, dat hij is opgegeten.”

Zo iets was Pater Kammerer, de grote missionaris-ontdekkingsreiziger, overkomen. Een jaar tevoren had hij een tocht ondernomen naar de geheimzinnige Baliem-vallei, „Shangri-La”, zoals de soldaten van MacArthur haar noemden. Op een goede dag keerden zijn dragers, brave Papoea's, naar de Wisselmeren terug en beschreven tot in de kleinste bijzonderheden hoe de Ndani, een bergstam, de priester hadden gevangen genomen, vermoord en verbrand. Zij waren ontkomen omdat de pater hen terug had gestuurd en alleen verder was gegaan, toen hij ontdekte dat de stam de expeditie vijandig gezind was.

Iedereen geloofde het verhaal, want zulke dingen gebeuren nu eenmaal. Maar de dragers hadden gejoekt. Enkele maanden later kwam de priester weer opdagen, uitgeput maar gezond. En zijn vrienden, die het nieuws van zijn dood zonder veel verwondering hadden gehoord, waren nu veel meer verrast door zijn behoud.

Mijn reisgenoot vervolgde: „Daar beneden zijn vele blanken aan het werk, ontdekkingsreizigers, missionarissen, het personeel van de oliemaatschappij. Zij zouden spoedig spoorloos zijn verdwenen, als zij niet werden beschermd door de „poe-anim”, de naam, die de koppensnellers van Merauke aan de soldaten hebben gegeven. Anim betekent mensen; poe is duidelijk; het is hun naam voor het geweer, afgeleid van de knal van het wapen.”

De donkere bergen leken er dreigender uit te zien dan ooit na dit sombere en wat eenzijdige gesprek. Wij naderden echter onze bestemming en weldra waren wij weer boven zee, een welkome verandering. Talloze kleine eilandjes — sommige niet groter dan een paar vierkante meter — lagen in het kalme water. En hoe klein ook, steeds was er plaats voor een of twee palmen. En om ieder eiland lag een gordel van smaragd, waar de zee over het koraalrif spoelde, een teergroene ring, waarop de golven braken en waar de diepblauwe zee van kleur veranderde. Telkens herhaalde zich deze pracht, de ring van wit schuim, waar de golven braken, de teer-

groene gordel van het rif en in het midden het donkergroene eiland als een juweel op een kussen, of een omgekeerde kop op een schotel-tje, zoals mijn vriend prozaïsch zei.

„Maakt uw riemen vast. Niet roken.” De druk in mijn oren wees er op dat het toestel daalde. En zoals altijd voelde ik ergens in mijn maag dat heimelijke gevoel van bijna onbewuste onbehaaglijkheid, de angst van velen bij de start of de landing.

„Dit is Biak, binnenkort de grootste luchthaven in het Verre Oosten,” zei mijn reisgenoot. „Waarschijnlijk zul je er een paar dagen blijven en veel is er niet te beleven. Misschien vind je iemand om een tochtje met je over het rif te maken. Dat is ongeveer alles wat het eiland te bieden heeft, maar het is genoeg.”

Laag vlogen wij over het land. Verblindend witte wegen, van koraalzand gemaakt, en felrode daken sprongen uit de wereld van eeuwig groen te voorschijn. Een vochtige, bijna tastbare hitte sloeg ons in het gezicht toen de deur van het toestel werd geopend. De geoloog zuchtte. Kleine zweetdruppeltjes vormden zich op zijn voorhoofd terwijl hij het trapje af ging. „Balen van droefheid in Nieuw-Guinee,” neuriede hij zacht, toen de bus ons naar de gamemele douane-loods bracht. Het wijsje, dat overal langs de kust werd gezongen, was bijna de herkenningmelodie van het laatste Nederlandse bezit in het Verre Oosten.

„Balen van droefheid in Nieuw-Guinee.”

Toen begon hij weer te kankeren.

„Vanmiddag regent het, zoals het gisteren heeft geregend en morgen regenen zal. De uitzonderingen op de grote regel zijn zeldzaam. Hitte, regen, rimboe en Papoea's: dat is het leven in Nieuw-Guinea.” De jonge douane-beambte, een Indo, die hem hoorde, toonde weinig sympathie.

„U hebt tenminste een maand vakantie gehad,” zei hij. „Dat is mij in drie jaar niet overkomen. Verlof? Ho maar, mijnheer! Salarisverhoging? Ho maar, mijnheer!”

Toen wendde hij zich tot mij.

„Hoeveel geld hebt u?” Ik vertelde het hem.

„Veel zult u er hier niet van uitgeven,” antwoordde hij. Daarna bestudeerde hij mijn pas.

„U woont in Londen? Wat zoekt u hier in 'shemelsnaam? Wie genoeg heeft van Londen, heeft genoeg van het leven, heeft een Engelsman eens gezegd. U bent naar een vreemde plaats gekomen om een middel tegen die kwaal te zoeken.”

„Waar zou u naar toe gaan, als u toch eens verlof kreeg?” vroeg ik hem. Verwonderd keek hij me aan en haalde zijn schouders op. Java, waar hij was geboren, was voor hem gesloten. Deze zoon van een Nederlandse vader en een Indonesische moeder was niet verzoend met de onafhankelijkheid van een land, dat niet langer het zijne was en dat voor hem de herinnering opriep aan een gemakkelijker leven met goedkope bedienden.

„Naar Indonesië zou ik niet kunnen gaan. Nieuw-Guinea is geen plaats om een verlof door te brengen. Een reisje naar Australië of de Philippijnen is te duur. Ik ben een Indo, een pechvogel!”

Hij was een van de wrakken, achtergelaten door de storm, die over de zonnige eilanden is gegaan, een verscheurde, met een verleden maar met weinig toekomst. Zoals vele lotgenoten kon hij zijn armoede niet aanvaarden en hij had noch de kans noch de energie om zijn toestand te verbeteren. Zoals zij voelde hij zich nutteloos. Nog vaak zou ik mensen als hem ontmoeten. Voor mijn mopperende reisgezel, de geoloog, is het land geen hel en uit al zijn afkeer sprak ook genegenheid. Voor deze Indo was het anders. Hij bracht zijn leven in een groen vagevuur door.

Deze eerste ontmoeting was niet bemoedigend.

II

DE VERRASSINGEN VAN BIAK

Het K.L.M.-hotel op Biak is vlug beroemd geworden in een deel van het Verre Oosten, waar het als het laatste woord in luxe wordt beschouwd. Elke plank, elke spijker, elke tafel en stoel is uit Europa aangevoerd, een feit dat verklaart waarom deze grote houten barak bijna twee millioen heeft gekost.

De reiziger uit Europa zal misschien wat verbaasd zijn over de enthousiaste verhalen, die hij heeft gehoord over dit wereldwonder als hij de werkelijkheid ziet. Hij verwachtte misschien een paleis te vinden en ontdekt hoe betrekkelijk de dingen zijn. Een ei is luxe op Nieuw-Guinea en melk op vele plaatsen moeilijk te krijgen en kostbaar. Dit hotel mag er zijn, maar een Ritz is het niet.

Rechts van de ingang zijn er enkele kantoren; links een ruime zaal, die dienst doet als lounge, restaurant en wachtkamer.

„Een wachtkamer is hier niet overbodig,” merkte een jongeman op, die zich als luitenant Den Uyl had voorgesteld. „Biak is de plaats waar je wacht.” Eens per week kwam de „Connie” uit Amsterdam en twee dagen later keerde het vliegtuig uit Sidney terug. Dat was de voornaamste gebeurtenis op het eiland, het feit bijna waarom het leven draaide. De overige luchtverbindingen, die naar Manokwarie in het deel van Nieuw-Guinea dat de Vogelkop heet, naar de hoofdstad Hollandia, naar Merauke aan de Zuidkust en naar de Wisselmeren in de bergen van Centraal Nieuw-Guinea, waren vrij onzeker. Zij hingen soms van het weer af, zoals die naar de Wisselmeren waar mist en storm de landing op het water konden beletten. Er waren te weinig toestellen.

„Broeder Ambrosius daar,” zo zei de luitenant terwijl hij wees op een man, die aan de leestafel in zeer oude kranten en tijdschriften zat te bladeren, „zou gisteren naar Merauke zijn vertrokken, maar zijn vliegtuig moest naar Sidney om groenten voor het hotel te halen. Daarom moet hij nu nog een weekje hier blijven. Op hoop van zegen!”

De luitenant had in zijn drie jaar jungle-leven geduld geleerd. Hij had onervaren infanteristen opgeleid en was omgegaan met Papoea's, die elk gevoel voor tijd missen. Hij kende alle moeilijkheden van het leven in de rimboe en voor hem was het hotel een paradijs.

„Misschien vindt u het geluid van het wegstromende water in de wasbak wat hinderlijk,” zei hij. „Als een gast zijn tanden poetst, hoor je het vijf kamers verder. Het is prachtig. Soms heb ik echt heimwee gehad naar het geruis van een toilet dat wordt doorgespoeld.”

En toch! hoe hield deze man van de jungle! Nu zijn dienstdtijd voorbij was, moest hij een betrekking zoeken. Hij wist precies wat hij wilde.

„Ik zou een miljoen per jaar kunnen verdienen als ik op paradijsvogels mocht jagen,” vertelde hij. Maar zij worden beschermd, ten onrechte volgens hem, want op sommige plaatsen zijn zij een ware kwaal zoals vroeger de konijnen in Australië. Zij vreten de tuinen in de dorpen kaal en hebben de Papoea's in wanhoop weggedreven. „Je zou de schelle, oorverdovende concerten van deze schepsels eens moeten horen,” zei hij. „Eerst kon ik niet geloven dat het deze prachtige vogels waren die als cirkelzagen te keer gingen.”

De ambtenaren in Hollandia waren door zijn argumenten niet overtuigd en weigerden hardnekkig hem uitvoervergunningen te geven. Dat was het einde van zijn droom om in een paar jaar millionair te worden. Nu zocht hij een ander baantje, want in ieder geval wilde hij in Nieuw-Guinea blijven.

Later hoorde ik dat deze enthousiaste luitenant die bekend stond als „de jongeman, die goud had gevonden” zowel bij het Bestuur als bij de oliemaatschappij een betrekking kon krijgen.

Toen hij ontdekte dat ik pas was aangekomen, wilde hij weten hoe ik over het land dacht. Het was wat te vroeg om reeds klaar te zijn met een oordeel, maar ik zei dat ik nog weinig bemoedigends had meegemaakt. Hij was de eerste, die een goed woord voor het land over had. „Ik begrijp er nog niet veel van,” zei ik.

Hij glimlachte. „Het zal lang duren voordat dit anders wordt.” Zelfs hij wist weinig over het vreemde land. Drie maanden na zijn aankomst begon hij langzaam te ontdekken dat „de Papoea” niet bestaat. De bewoners verschillen meer van elkaar dan Spanjaarden van Noren, Polen van Fransen. Eens had hij meegemaakt dat een man zijn jongere broer had vermoord omdat hij het grootste stuk

vlees had ingepikt. De Papoea's hadden hem uitgelegd dat de man niet anders kon, want zijn vrienden zouden enkel nog verachting voor hem hebben getoond als hij de belediging over het hoofd had gezien. Toen besepte hij dat er in het karakter van de Papoea diepten waren, waarin hij nooit zou kunnen doordringen.

„Wanneer een bruid zich ongerust maakt als haar man haar in de eerste zes maanden van hun huwelijk geen flink pak slaag geeft, kan ik dat begrijpen. Zij schaamt zich over haar onmannelijke bruidegom. Maar nu, na drie jaar, zoek ik nog altijd vergeefs naar een verklaring van vele gewoonten. Eerst keek ik toe en ik was geboeid. Toen probeerde ik te begrijpen en ik faalde.”

Hij wilde me Biak laten zien, omdat hij altijd veel leerde van de reacties van de nieuweling. Het was een aardige manier om mij zijn diensten aan te bieden.

Het idee droeg bovendien de goedkeuring weg van mijn gastheer, pater Claudius van de Westelaken, die op dat ogenblik kwam binnenstormen.

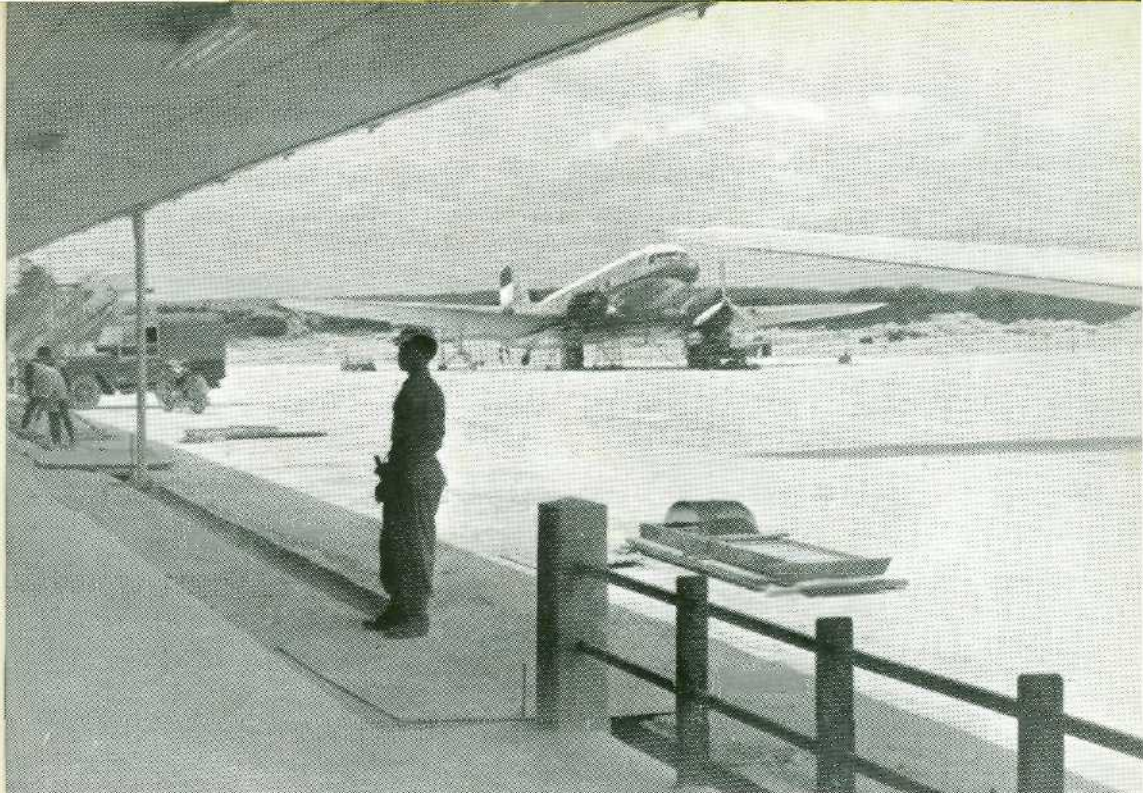
„Ik moet u mijn verontschuldigen aanbieden omdat ik niet naar het vliegveld kon komen,” zei hij. „Elke vier of zes weken komt er een vrachtboot naar Biak en hij is juist vanmorgen gearriveerd met wat goederen voor de missie. Ik moet er bij gaan zitten en er op passen tot ik transport kan krijgen, want anders zijn zij straks verdwenen. We praten vanavond wel.”

Snel holde hij weg en zijn lange baard leek achter hem aan te zweven.

„Men zegt dat hij door straalmotoren wordt voortgedreven,” zei de luitenant terwijl wij de missionaris op zijn fiets zagen springen en wegtrappen in de richting van de haven alsof er geen hitte bestond.

„Ik zal u een jeep sturen.”

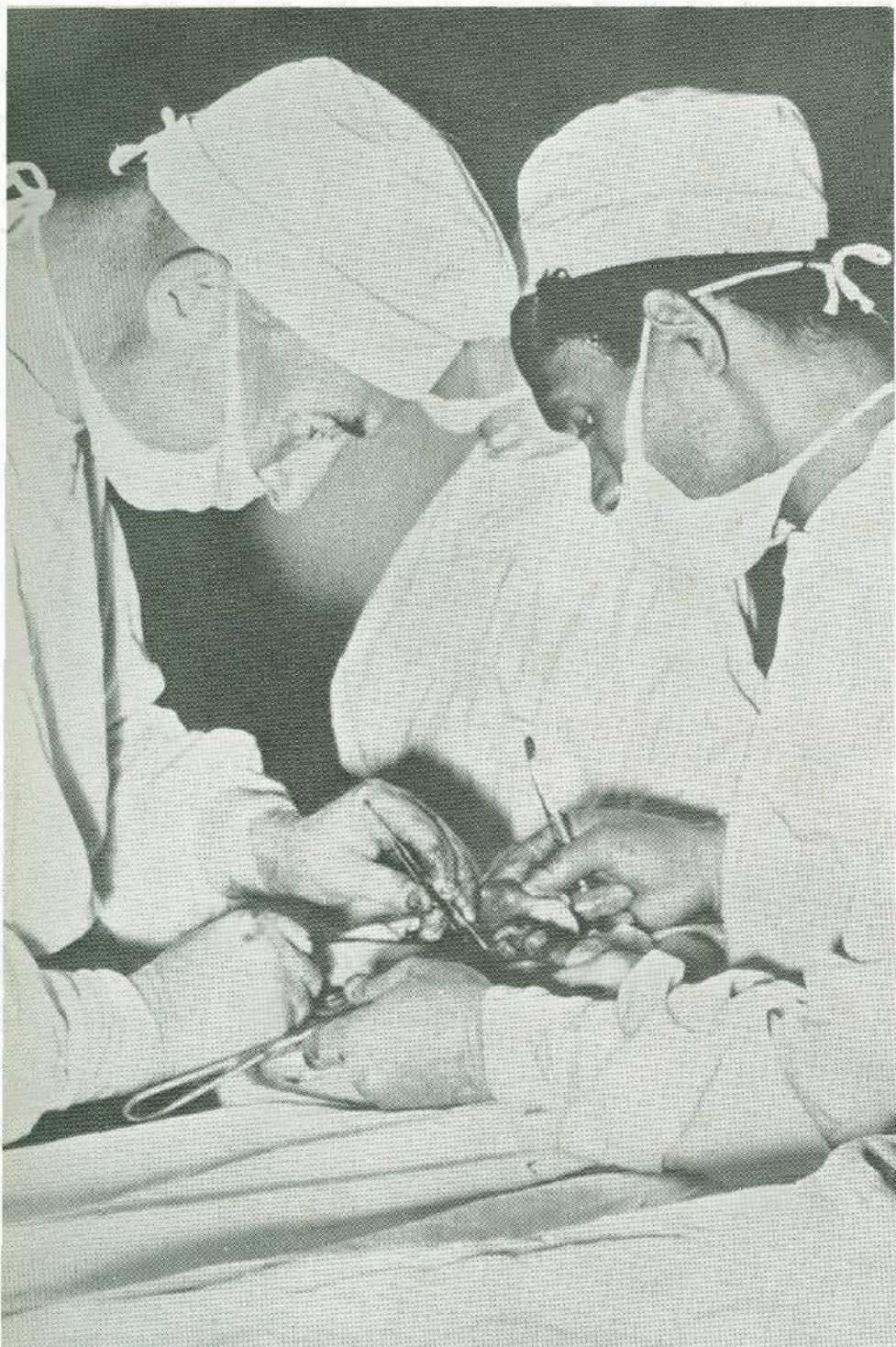
Ik had de jonge dokter Becker, een van de twee artsen van het ziekenhuis van Biak opgebeld om hem te vragen of ik de inrichting mocht bezichtigen. Spoedig daarop meldde zich een ernstige chauffeur, een Papoea. Hij reed uitstekend ofschoon hij zeven maal was gezakt voor zijn rijproef. Hij bleek nogal wat moeite met de theorie gehad te hebben. Het leek me nogal vreemd, want op Biak zijn er twee of drie wegen en de auto's zijn niet veel talrijker. Maar chauffeur Adrianus had een lastige examinerer gehad, een Indo, die

*Vliegveld „Mokmer” te Biak, waar de auteur voet aan wal zette op
Nederlands Nieuw-Guinea.*

Het K.L.M.-hotel „t Rif” te Biak kostte bijna 2 miljoen gulden.

*De beschaving is reeds begonnen.
Een Papoea assisteert bij een operatie.*

vroeger hetzelfde werk op Java had gedaan en de voorschriften had meegebracht. Overigens meldden zich slechts weinigen voor de proef, zodat hij misschien heeft getracht zijn enige klant zo lang mogelijk te houden. Zo heeft zich zeven maal om de maand een klein drama afgespeeld. Adrianus sloeg zich steeds onberispelijk door de practijk heen. Dan kwam de theorie, met steeds dezelfde vraag:

„Wat doet u als u een onbewaakte overweg nadert?”

Dat was te abstract voor Adrianus, die vele vliegtuigen had gezien, maar nooit een trein. De eerste keer zakte hij en ook de zevende toen men hem zes keer had uitgelegd wat een spoorweg is. Men zegt dat hij eindelijk slaagde toen er een verordening uit Hollandia was gekomen, volgens welke alle ambtenaren opnieuw gekeurd moesten worden, ook het genie, dat de rijproeven afnam...

Hoe het ook moge zijn, Adrianus bracht ons heelhuids naar het ziekenhuis. Toen ik het in het groen zag liggen, begreep ik weer eens waarom het K.L.M.-hotel zo'n indruk heeft gemaakt. Wij stonden tussen een verzameling oude barakken, die eens een gedeelte van MacArthur's leger onderdak hadden geboden. Hier en daar, zelfs in de keuken, waren stukken van het dak weggerot. Maar de geneesheer-directeur, dokter van der Hoeven, dacht er anders over. „Er is vooruitgang,” zei hij. Zijn herinneringen aan de ellendige plaats, die hij enkele jaren vroeger had gevonden, waren nog levendig. Hij was met niets begonnen. Nu hadden de patiënten schone bedden in zindelijke kamers. Het Röntgen-apparaat, waarom hij in vele brieven met hartstocht en later bijna met verbittering had gesmeekt, was eindelijk gekomen. Er waren voldoende medicijnen. Beide dokters spraken met liefde over hun werk. Maar toch was het een treurige bedoening. Sombere Papoea's lagen zwiingend op de bedden. De meesten leden aan tropische zweren, die zij veel te lang hadden verwaarloosd. Eerst als het vlees een etterpoel was geworden, kwamen zij om hulp vragen. Een zorgvuldige behandeling en lange rust genezen hen, en zij keren naar hun kampongs terug als vurige propagandisten voor het ziekenhuis. Zij overtuigen hun vrienden dat er geen gevaren te duchten zijn. Zij verliezen zelfs iets van hun vertrouwen in de dorpstovenaar en zijn paarden-middelen.

Eens kwam er een Papoea, die verschillende keren was geholpen, bij de dokter met een geschenk. Het was de staart van een koeskoes, de buidelrat van Nieuw-Guinea, een beproefd medicijn tegen

alle mogelijke ziekten, hoofd-, kies- en maagpijn en de andere kwalen, waaraan ook de Papoea onderhevig is. De dokter twijfelde of hij het waardevolle cadeau kon aannemen. Zijn bezoeker paarde een gezond geloof in het werk van de dokter aan de magische kracht van de oude staart, die door het vele gebruik wat was versleten. Kon hij het ding echt missen, vroeg de arts.

„Jawel, meneer; uitstekende staart; geneest alles; heel nuttig voor u. Ik heb aspirine nu!”

Toen ik de aspirine, die het ziekenhuis in sommige „ziektegevallen” verstrekt, eens proefde, spuwde ik ze uit. De vieze smaak tartte alle beschrijving.

Dr. Becker legde de zaak glimlachend uit. Zijn klanten hebben hun eigen, onwankelbare ideeën over de medische behandeling. Als een pil geen vieze smaak heeft, deugt zij niet. Een operatie moet pijn doen of de ziekte keert terug. De dokters is deze houding aangeneramer dan het oude wantrouwen, dat nog altijd niet helemaal is verdwenen en nog steeds mensenlevens kost.

Wij kwamen in een operatiekamer, waar een Papoea in een witte jas bezig was een man te opereren. Twee of drie assistenten stonden rond de chirurg, maar niemand keek op toen wij binnentraden. Verwonderd keek ik toe. De patiënt lag rustig naar het plafond te staren. Hij noch de anderen schenen zich bewust van onze tegenwoordigheid. Het was een operatie van een tropische zweer, waarbij de dokter de huid van andere lichaamsdelen overplaatst op de schone wonde.

„Ik wist niet dat er Papoea-chirurgen waren,” zei ik. „Die man kan zelfs niet lezen,” zei de arts. Enkele jaren vroeger leefde hij nog in de wildernis, een wilde. Dokter van der Hoeven, die had opgemerkt hoe handig hij was toen hij later in het ziekenhuis werkte, besloot een experiment te wagen. Hij leidde de man voor deze ene operatie op. Hij besepte dat hij een grote verantwoordelijkheid op zich nam, want zulke proefnemingen lopen gewoonlijk op niets uit en zijn niet zonder gevaar. Maar men was er vrij zeker van dat men succes met Bastiaan zou hebben. Hij had de operatie geleerd door domweg het werk van de dokter na te doen. Nu stond hij dag in dag uit aan de operatietafel en spaarde een echte chirurg uit. „Het is een experiment, waar we trots op zijn!” Met reden, want er is weinig hoop, dat er ooit genoeg dokters in Nieuw-Guinea zullen zijn.

Maar de chauffeur en zijn overweg? Hoe staat het met de voorschriften? Dr. van der Hoeven meende dat de zaak wel in orde was

en is overigens een leven niet belangrijker dan een voorschrift? Velen in Nieuw-Guinea lijden aan framboesia, een verschrikkelijke ziekte, die met een paar salvarsan-injecties genezen kan worden. In Europa mogen verpleegsters geen intraveneuse inspuitingen geven, maar voor zuster Korter aan de Wisselmeren is dit dagelijks werk. Het aantal levens, dat zij zo heeft gered, is bijna niet te tellen. Voorschriften waren niet de eerste zorg; het wantrouwen van de inboorlingen was erger.

Wanneer zij eindelijk komen om behandeld te worden, vecht de dokter tegen hun lichtzinnige zorgeloosheid. Bij framboesia sluiten twee injecties de wonden reeds, maar de kuur is pas na zes afgelopen. De Papoea's bleven weg als de uiterlijke tekenen van de ziekte waren verdwenen. Ook zij worden wijs door schade en schande; zij beginnen nu hun les te leren en worden voorzichtiger. Niets heeft de inboorlingen meer vertrouwen gegeven in het werk van de dokters dan salvarsan. In dorpen, waar nog nooit een Europeaan is geweest spreekt men over dit machtige tovermiddel en steeds meer trekken de Papoea's naar de ziekenhuizen.

Dat niet alle hindernissen overwonnen zijn, bleek echter op de kinderafdeling. Het was een naar gezicht. Zelfs als men de wonden op de lichamen der volwassenen zag, kon men een gevoel van afschuw niet onderdrukken. Ze te zien op de kleine, donkerbruine kinderlijfjes was bijna ondraaglijk. De stakkers lagen echter kalm en onbewogen op hun bed, want het leven heeft hen vroeg aan pijn gewend. Misschien keken zij met wat meer nieuwsgierigheid naar de bezoekers dan de oudere mensen, wier levenloze gelaatsuitdrukking nooit veranderde.

Hier en daar zat ook een volwassene in de zaal, steeds met een kind stijf tegen zich aangeklemd, op de schoot. „Zijn die mensen ook ziek?” vroeg ik. Neen, het waren de vaders, die hun kinderen naar het ziekenhuis vergezelden, omdat zij bang waren dat de dokters hen zouden stelen. „Wij kunnen er niets aan doen. Als we de kinderen willen genezen, moeten we deze mannen toestaan om bij hen te blijven.”

„Hoe lang blijven zij dan hier?” vroeg ik.

„Tot de kinderen beter zijn. Een maand, zes weken, soms twee maanden.”

Dat is Nieuw-Guinea!

Het was ongelofelijk, maar de mannen zaten daar zo rustig alsof zij een eeuwigheid tijd hadden.

„En als u ze wegstuurt?”

„Zij zouden 'snachts inbreken en de kinderen weghalen.”

Tijd betekent niets voor de Papoea, had luitenant Den Uyl gezegd. In het huis van dokter Becker waren drie mannen de hele morgen aan het werk geweest om een deur in te zetten. De deur was klaar toen zij begonnen; de scharnieren waren er. Veel werk was het niet, zou men zeggen. Toen wij kwamen eten, vier uur nadat zij met het karweitje waren begonnen, waren zij bijna klaar. Geluierd hadden zij niet. Hun vrienden had ik bezig gezien op de binnenplaats van het ziekenhuis. Langzaam kropen zij voort en trokken elke minuut of zo een grasrietje uit.

„Van hard werken zullen zij niet sterven,” zei ik later in een gesprek met luitenant Den Uyl. „Zij lijken me nogal lui.”

Hij dacht er anders over. „Dat is geen luiheid,” zei hij, „dat is gezond verstand. Als jij een loon van zes kwartjes per dag kreeg, zou je je niet doodwerken.” Toen de Amerikanen er waren, werden de Biakkers uitstekend voor hun diensten betaald, maar nu ging alles zuinigjes aan.

„Het enige wat zij graag voor niets doen, is vechten,” zei de luitenant.

Dit gesprek voerden wij in de jungle op weg naar de mergelgrotten, waar de verslagen Japanners waren ondergedoken, toen Biak de springplank was geworden voor MacArthur's aanval op de Philipijnen. De luitenant, die het nuttige met het aangename wilde verenigen, meende dat het uitstapje door de jungle een goede voorbereiding zou zijn voor mijn tochten rond de Wisselmeren.

„Misschien laat hun enthousiasme voor werk wat te wensen over,” zei hij, „maar in die dagen waren er geen klachten over hun vechtlust. Zij genoten van de oorlog tegen de Jappen, die hen slecht hadden behandeld en hun vrouwen en ander bezit gestolen hadden zonder er voor te betalen of er om te vragen. Zo maakten zij doodsvijanden van mensen, voor wie doodsvijanden een levensbehoefte zijn.

Nog altijd vond men enige sporen van dat machtige Amerikaanse leger van 300 000 man. Hier en daar waren er plekken in het bos, waar de bomen klein waren en waar stukken beton over de grond lagen verspreid. Dit waren de overblijfselen van barakken of openlucht bioscopen. Toen de soldaten vertrokken, ging de natuur ongehinderd haar gang met tropische groeikracht. Door de spleten in de vloeren drongen de planten naar boven en regen en wortels bra-

ken het beton kapot alsof het een rotte plank was. In een paar jaar tijd won de jungle de strijd.

Na hun nederlaag toen de Japanners zich schuil hielden in de bossen rond de kampen van de vijand, deelden zij soms de Amerikaanse genoegens. Volgens één verhaal gingen zij regelmatig met hun onvrijwillige gastheren in de rij staan om eten te halen. Eens werd een Jap gegrepen, toen hij begon te kankeren over zijn maaltijd. „Elke dag ananas toe! Zijn jullie gek geworden?” zei hij met een vreemd accent tegen de koks. Anderen werden gepakt, omdat zij een ongeluk hadden met de jeep, waarmee zij een pleziertochtje hadden gemaakt. Sommigen verrieden zich door hun luidruchtig enthousiasme, toen zij vanuit het bos rond een openlucht bioscoop de avonturen van Erroll Flynn en Clark Gable gade sloegen, die op het scherm de oorlog wonnen.

Weinig Japanners, die levend uit Nieuw-Guinea zijn ontsnapt, herinneren zich prettige ervaringen. Geen Papoea heeft een hoge dunk over hun prestaties als jungle-soldaten. De inboorling heeft een techniek vervolmaakt, de geruisloze besluiping van de vijand, omdat zijn armzalige wapens hem hebben gedwongen zijn slachtoffer — mens of wild varken — zo dicht mogelijk te benaderen. Zijn brede bamboepijlen worden afgedreven door de lichtste wind en zijn zo onzeker in hun vlucht dat de schutter zijn doel mist op een afstand van vier of vijf meter. Luitenant Den Uyl liet zijn mannen door Papoea's besluipen en had ervaren dat zij onzichtbaar en onhoorbaar blijven totdat zelfs hun pijlen het doel treffen.

De Jappen beseften het gevaar niet toen zij vijanden maakten van deze lieden. Weldra smolten sterke groepen Japanners weg in de wildernis in het zenuwslopendste van alle gevechten, voordat zij ooit een geallieerd soldaat, Australiër, Amerikaan of Nederlander hadden ontmoet. De barre vochtige hitte en andere omstandigheden waren voldoende hen te slaan, zonder de voortdurende gretige aandacht van deze Papoea's voor wie de oorlog een lange sneltocht was, een feest. De Biakkers alleen maakten er 1700 af. Een enkele maal kwamen zij bij de Amerikanen met gevangenen. Zij bonden hen met handen en voeten aan een lange sterke stok en droegen hen door de wildernis op dezelfde manier als zij hun varkens voeren. Voor de rechten van de krijgsgevangenen hadden zij geen gevoel. Later veranderden de Japanners van tactiek en boden de Papoea's een gulden voor elke geallieerde soldaat, die zij zouden aanbrengeu, dood of levend. Ofschoon de Amerikanen daar slechts

twee kwartjes tegenover stelden, wonnen zij dit gevecht om de ziel van de inboorling op hun sloffen. Avond na avond kwamen de Papoea's vrolijk opdagen in de Amerikaanse kampen met bewijzen van hun succes, afgeslagen hoofden, of — als zij een uitstekende dag achter de rug hadden, oren aan een stuk rotan geregen.

„Aten zij de Jappen op?”

Dat gaven zij nooit toe. Misschien zijn er menseneters in dit land, maar zij wonen, volgens de inboorlingen, altijd aan de andere kant van de bergen of zij zijn net uitgestorven. De Papoea weet dat de blanke niets voor deze gewoonte voelt, want dit is hun vaak hardhandig aan het verstand gebracht. Neen, de Japanners waren kannibalen, volgens hen, maar het was het verwijt van de pot aan de ketel. Menige Papoea werd dikker in de gelukkige dagen van de jacht op de Jappen. De moraal is gewoonlijk het eerste slachtoffer in oorlogstijd, vooral de pasverworven moraal van een volk, dat oude, geliefde gewoonten onder druk heeft opgegeven.

Neen, het leven van de vijand was niet benijdenswaardig. De Jappen, die in de mergelgrotten van Biak verscholen zaten, werden door de Amerikanen met vlammenwerpers verdreven en zij voelden zich niet weinig opgelucht toen zij eenmaal veilig in een gevangenenkamp zaten. De Biakkers stonden voor een nieuw raadsel. Waarom mochten zij de vijand niet meer afmaken toen het juist zo gemakkelijk was? Op dit punt ontbrak het de Amerikanen echter aan elk gevoel voor humor.

De oorlog is voorbij. De grotten zien er uit alsof er nooit iets is gebeurd en de jungle heeft weer bezit genomen van het land rondom. Maar in de kampongs van Biak worden de grootse verhalen van die tijd nog verteld. Zij worden in dansen uitgebeeld op talrijke feesten. Dan verliezen bestuur, hotel en ziekenhuis plotseling hun personeel dat verdwijnt om deel te nemen aan de feestelijkheden. Er is niets aan te doen. En menig Papoea vraagt hoopvol wanneer de blanken een nieuwe oorlog zullen beginnen... Want dat is de gouden tijd van onbegrensde hoeveelheden tabak, van scherpe messen en scherpere bijlen, van de geoorloofde sluipmoord.

De herinnering stemt me nog altijd dankbaar, luitenant, omdat je me de tuinen op de bodem van de tropische zee rond je eiland hebt getoond, om de prachtige vogels, die je me hebt laten zien en om je verhalen over de kunstenaar van de jungle, de prieelvogel. Zo werden die enkele dagen een onvergetelijk genot ondanks die paar

bloedzuigers, die door mijn kleren heen de weg naar mijn huid wisten te vinden. Je eigen vreugde over de dingen van het land, dat je tweede vaderland werd, werkte aanstekelijk en als er ergens in een hoekje van mijn hart heimwee naar Nieuw-Guinea is, heb jij het wakker geroepen.

Eens op een morgen dreven wij langzaam over het water in een boot, geleend van de marine.

„De bodem moest eigenlijk van glas zijn, maar deze luxe kent Biak nog niet,” zei mijn vriend. Daarom gaf hij me een houten koker met een glazen ruitje aan het einde. Als men hem in het rustige water stak en er door heen keek, zag men het paradijs. Rode en blauwe bloemen bloeiden in de diepte beneden ons tussen zacht wuivend zeewier, frisgroen. Heesters en struiken met oranje en groene takken stonden onbeweeglijk in het water. En overal speelden de visjes in dit reusachtig aquarium zonder zich te storen aan de grote zwarte schaduw van de boot, die over hen heen gleed. Sommige, niet groter dan de nagel van een pink, flitsten voorbij als gloeiende opalen; sommige grote hadden scherpe tanden in gevaarlijke bekken, die de toeschouwer deden huiveren. Men zag ze soms naar de bodem duiken om op jacht te gaan tussen de wonderlijk gevormde schelpen, die daar nestelden, witte schelpen met bruine stippeltjes, roze en andere van een roestachtig bruin, rustend op een bed van zuiver zand.

Ik zag toe en de vreugde stroomde door mijn bloed. Daar waren de blauwe visjes, diepblauw als de nacht en ergens scheen de maan te stralen op hun lichaam. Daar waren gestreepte, afwisselend brandend geel en diepzwart. Een zee-god, die door kleur was bezeten, een Van Gogh van de diepten, had de regenboog over hen uitgestort in een wilde extase. Ik had dit allemaal in menige film gezien, maar zoals vele anderen had ik sceptisch gelachen want ik had het voor bedrog van een handige cameraman gehouden. Maar nu besepte ik plotseling dat de fotograaf hier machteloos staat tegenover zijn onderwerp want niets kan deze eindeloze tere variaties vastleggen, de voortdurende beweging van de schaduwen, die over het tafereel spelen, het langzame ballet van het licht, dat door de zee wordt gezeefd en door de koraalstruiken speelt, die van kleurschakering blijven veranderen.

Mijn vriend verstoorde de droom.

„Wat je daar ziet, bestaat niet,” zei hij. Het kristalheldere water en het dansende licht geven deze tovertuin zijn pracht. Vaak had hij

een paar koraaltakken afgebroken om mee naar huis te nemen, maar zodra zij aan de open lucht worden blootgesteld, wijkt het leven en zij smelten weg in slijm. De levende kleuren schitteren niet meer, maar zijn ineens verdwenen. Soms had hij de visjes gevangen en ze met koraalbloemen thuis in een aquarium gezet, maar de illusie was spoedig verdwenen. Een melkachtig schuim en wat kalk was alles, wat na enige dagen overbleef. Even zag zijn tank er door de gouden, purperen en scharlakenrode vissen uit alsof de veren van een fazant er in tot leven waren gekomen, maar spoedig verkwijnden de diertjes en weldra lagen zij dood en kleurloos op de bodem.

„Zie je die twee knapen daar?” vroeg hij.

Een paar monstertjes die er uitzagen alsof zij van barnsteen waren gemaakt, ongeveer een decimeter lang, waren bezig elkaar te kussen. Hun vinnen liepen uit in lange scherpe naalden; zij zagen er uit als stekelige voorhistorische dieren, tyrannosaurussen in miniatuur, die op de bodem van de zee waren blijven leven, een miljoen jaar nadat hun ras op het land was verdwenen.

„Zij blijven in het aquarium wel in leven,” zei de luitenant, „maar het zijn valse schurken, die je met een brandend vergif te lijf gaan, als je te dicht bij hen komt. Bijna alles hier is een illusie en alles wat echt is, is gevaarlijk!”

Een jonge Papoea, die wij reeds een tijdje op een afstand van ons bootje hadden zien zwemmen, kwam naar ons toe en bood ons een paar grote vissen, die hij had gespiesd, te koop aan. De moderne waterbril zag er vreemd uit op zijn donker gezicht. Vlak bij ons ging hij rechtop in zee staan. „Ben je niet bang dat je op een groot schelpdier trapt of op een scherpe koraalrand?” vroeg de luitenant. Misschien begreep hij de vraag niet; in ieder geval zei hij niets en zwom langzaam weer weg, zijn hoofd half onder water, op zoek naar buit.

„Ik zou niet graag zo op de bodem van de zee gaan staan,” merkte mijn vriend op. „Zelfs door stevige schoenen snijden die koraaltakken heen. En je kunt op een reuzengaapschelp stappen, die met haar schelpen open in het water ligt. „Hap”, zegt het monster en je been zit gevangen als je het tenminste niet kwijt bent. Als het water diep is, verdrink je even zeker als wanneer een inktvis je vast had. Deze schoonheid is bedrieglijk, even dodelijk als de appel in het paradijs.”

Die namiddag moest ik aan een tweede oefenmars door de jungle geloven. „Je hebt training nodig om van je vet af te komen,” meende mijn vriend. Ik had hem verteld over de vleespotten van Australië, waar men de dag begint met een ontbijt van vis, biefstuk of spek en eieren en een forse hoeveelheid toast en jam. Toen ik eenmaal deze aangename verrassingen van dat gelukkige land had ontdekt, de Australische champagne en sherry, had ik veelvuldige voettochten door de wijnkelders van Adelaide en Sidney ondernomen, maar dit waren mijn enige en zeker mijn verste wandelingen geweest.

En zo moest ik er weer aan geloven, al had mijn vriend weinig hoop dat ik even slank als zijn infanteristen zou worden. Zo trokken we weer door het bos, langs nauwe paden, over veel wortels, gekweld door doornige takken, kilometer na afmattende kilometer. Vrolijk babbelde hij door, maar ik luisterde nauwelijks, want ik had moeite genoeg om mijn nek niet te breken. Eindelijk vroeg ik hem wanneer we onze bestemming zouden bereiken, maar de vraag scheen hem pijnlijk te treffen. „Als je in een park gaat wandelen, ga je om te wandelen, niet om ergens te komen,” antwoordde hij geprikkeld.

Hij had met veel vuur over de priefvogel verteld en hoopte nu zijn speeltuin te vinden. Het wonderlijke dier heeft de gewoonte een plekje van een paar vierkante meter in het bos netjes op te ruimen. Alle bladeren en takken pikt hij zorgvuldig op en sleept ze weg. Dan legt hij zijn tuin aan, of beter misschien, hij arrangeert een stilleven. Kleine vruchtjes stapelt hij op hoopjes. Deze kunstenaar heeft een hekel aan wanorde en hij houdt de kleuren netjes gescheiden. Blauw hoort bij blauw en rood bij rood. Hij maakt paden van orchidee-bladeren, en weer let hij als een huisvrouw met goede smaak op de kleuren. Natuurlijk is liefde de kracht, die hem voortdrijft, want als hij klaar is, roept hij zijn bruid en danst voor haar in zijn tuin, niet zozeer om de schoonheid van zijn werk te tonen als zijn eigen fraaie veren. Alles gaat goed, totdat er een blad van een boom naar beneden dwarrelt en tussen zijn vruchten of orchideeën terecht komt. Dan is Leiden in last. Nijdig springt hij er op af en gooit het weg en vergeet de dame, die wel onder de indruk van zijn artistieke gaven zal komen, maar reden genoeg krijgt om na te denken over zijn moeilijk temperament.

Misschien maakt hij het weer goed met het nest, dat hij voor haar bouwt. Het is een lange tunnel, kunstig van bladeren en takken geweven en opgericht in de vorm van een sierlijke gothische boog.

Of een dergelijk wezen, dat zo met zichzelf en zijn knutselarijtjes is ingenomen, een goed vader is, valt te betwijfelen, maar daarover schijnen de vrouwelijke preevogels heen te stappen.

Helaas! die dag kwam er geen enkele opdagen om het verhaal van de luitenant waar te maken. Wij zagen enkel twee kroonduiven. We hoorden ze eerst, toen zij zwaar en log kwamen aangevlogen en moeizaam op een tak neerstreken. Op het eerste gezicht leken ze weinig op duiven, deze vette schepsels. Zij hadden meer van een kip, klaar voor de pot. Maar spoedig zag ik dat hun bekken en poten hen onmiskenbaar tot verwanten stempelden van de Europese bosduiven. Kalm bleven zij zitten terwijl wij zwijgend hun kronen van lange zilverbouwe veren, hoog op hun kop, bewonderden, hun kastanjebruine borst en grijsblauwe vleugels. Ik trapte op een tak. Zenuwachtig liepen zij even heen en weer, en toen vlogen zij na enige aarzeling weer weg om een twijfelachtige veiligheid te zoeken op de stevige vleugels, die echter nauwelijks sterk genoeg voor hun zware lijven waren.

„Zij staan onder bescherming van de wet,” zei de luitenant.

Een groot voordeel is dit niet in een land, waar de inwoners zelden hebben gehoord van alle vreemde verordeningen van de blanke en zich er overigens weinig aan storen. Niemand jaagt op de paradijsvogel om hem op te eten, zelfs geen hongerige Papoea, maar de kroonduif is de haas van de rimboe wat haar smaak betreft en ofschoon zij harde lessen krijgt, kan de inboorling haar zo dicht benaderen dat zijn lompe pijlen haar gewoonlijk treffen. Als de mens komt, vertrekt de kangoeroe, zeggen de Australische inboorlingen. Zo gaat het met de kroonduif. Zelfs mijn luitenant kon niet ontkennen dat hij haar vlees wel eens had geproefd, ondanks de wet. Op zijn expedities door de verre gewesten van het donkere land had zij menigmaal op zijn menu gestaan.

Toen wij onze tocht voortzetten, zag ik plotseling dat er bloed uit mijn schoenen sijpelde. Mijn vriend keek even. „Bloedzuigers,” zei hij. „Ze zijn niet gevaarlijk. Laat ze maar zitten. Dadelijk zijn we thuis.”

Toen hij later mijn sokken uittrok, waren mijn enkels bedekt met hun eigenaardige beet. Pijn had ik niet gevoeld.

„Je hoeft je niet ongerust te maken,” zei hij.

„Als je anders niets overkomt op Nieuw-Guinea, heb je geen reden tot klagen. Er zijn lieden, die hier ernstig van die krenge te lijden

hebben gehad, maar aan de Wisselmeren komen ze weinig of helemaal niet voor."

Ik had eens een verhaal gelezen van een bekend ontdekkingsreiziger, die weigerde naar Nieuw-Guinea te gaan uit angst voor deze beestjes, die hem het leven in Afrika zuur hadden gemaakt. De beproevingen, die hij zo welsprekend had geschilderd, bleken vele bezoekers van het „land der koppensnellers en kannibalen" echter bespaard te blijven.

Die avond stonden we rustig op het grasveldje voor de quonsethut van de bevelhebber der Marine-luchtafdeling, overste J. Caspers. Tussen de palmen door, achter een paar Papoea-huizen op palen in het water gebouwd, zagen wij het licht van een tropische maan spelen over een glazen zee, die zachtjes murmelde op het strand. Vuurvliegen gloeiden in de heesters en de bomen, kleine dansende briljanten. Af en toe vlogen een paar nachtvogels over ons heen, vliegende honden misschien op weg naar hun geheime jachtvelden, waar de sappige vruchten groeien, die hun lievelingsvoedsel zijn. Ergens ver weg schreeuwde een dier, een geluid als van een omfloerste trom in het dichte bos achter ons.

Het was een avond zoals men ze ziet in een Zuidzeefilm van Hollywood, maar zelfs deze gedachte kon de betovering niet verbreken. De overste had moeite om een zucht te onderdrukken, toen hij zich omkeerde en me uitnodigde om binnen te komen voor het avondeten.

„Ik zal dit missen," zei hij.

In zijn kamer hingen een paar landschappen, die hij op zijn laatste reis naar de Wisselmeren had geschilderd. Men begreep, dat het gevoelige oog en de behoefte aan een zekere atmosfeer, die er uit spraken, moeilijk door het vlakke Hollandse land voldaan zouden worden. Op het raamkozijn lag een verzameling fraaie schelpen, een tweede teken dat hij zich tijdens de drie jaar in dit „god-verlaten land" zoals sommigen van zijn verbitterde vrienden Nieuw-Guinea noemden, niet enkel met marine-aangelegenheden had bezig gehouden.

Hij was in een filosofische stemming die avond en bereid om te praten over dit grootste eiland ter wereld, dat de Spanjaarden „Isla de Oro", het Goudeiland hebben genoemd, maar wiens kusten weinig hadden van de uitnodigende beminnelijkheid en zachtheid, die in vroeger tijden de wreedheid van dit deel der wereld ver-

borgen. En degenen, die de moed hadden te landen, werden gewoonlijk spoedig door de moeilijkheden teruggedreven. De tijd had in Nieuw-Guinea stilgestaan. Dit was een land onder een vloek, dat ontdekkingsreizigers, die voor een bezoek van enkele maanden kwamen, en de heldhaftige zendelingen en missionarissen, vermoordde. Zwartwaterkoorts, beri-beri, malaria, de pijlen en de scherpe bamboemessen van de koppensnellers doemden alle pogingen om de grimmige Papoea's beschaving te brengen, tot mislukking en noopten menige expeditie tot een vroegtijdige terugkeer. Wij bezaten Indië en rijkdom werd ons in de schoot geworpen. Waarom zouden wij ons veel bekommeren om deze wilden, mensen uit de steentijd, die bovendien met hun primitieve pijlen in hun ondoordringbare jungle en woeste bergen een leger op een afstand kon houden?

Eerst tegen het einde van de vorige eeuw moest Nederland maatregelen treffen in Nieuw-Guinea. Onze onderdanen, de Marind-Anim, de trotse koppensnellers aan de zuidkust, stoorden zich weinig aan de grens, die tussen het Nederlandse en het Engelse deel van Nieuw-Guinea was getrokken, en gingen op hun sneltochten regelmatig de Papoea's, die onder bescherming van koningin Victoria stonden te lijf. Jaar in jaar uit als het voor enkele weken wat droger was trokken de Marind-Anim er op uit om koppen te verzamelen bij de naburige stammen. De Engelsen dreigden zelf een einde aan deze incidenten te gaan maken, zodat de Nederlandse regering besloot enkele bestuursposten langs de kust op te richten. Ontdekkingsreizigers, zendelingen en missionarissen werkten daarna wat veiliger, ofschoon de Papoea's soms de ijzeren kruisjes, die men hun bij hun bekering gaf, omsmeedden tot pijlpunten, die beter aan hun doel beantwoordden dan het been en steen, die zij anders gebruikten.

Na de laatste oorlog is de belangrijkste beslissing gevallen. Er is weinig overeenkomst tussen Papoea's en Indonesiërs. Als Nederland Nieuw-Guinea aan Indonesië had afgestaan, zou het niet meer dan een kolonie geweest zijn. Dit was in tegenspraak met de beginselen, waarop Indonesië's vrijheid is gevestigd. Het is bovendien meer dan twijfelachtig of de Republiek van Soekarno de mensen en de middelen zou hebben om het land tot ontwikkeling te brengen.

Overigens was het voor Nederland geen buitenkansje dat het Nieuw-Guinea mocht behouden. Het is een merkwaardig feit dat de

belangen, die zich het felst hebben verzet tegen het loslaten van Indonesië, op zijn zachtst gezegd onverschillig stonden tegenover het Goudeiland. Zij zagen niets in deze bergen en wouden met hun 700 000 of zo Papoea's. De economische mogelijkheden zijn een groot vraagteken. Er was goud en er waren kolen en andere waardevolle mineralen, maar nog altijd weet men niet in welke hoeveelheden dit alles in de rotsen ligt verborgen. Ontwikkeling vergt bijna het onmogelijke.

„Zelfs als het land door een wonder plotseling in één nacht een volledig wegennet kreeg, zouden er niet voldoende arbeidskrachten zijn om deze wegen te onderhouden,” vertelde de Gouverneur, Dr. Jan van Baal, me bij mijn bezoek aan Hollandia.

Het kan allemaal veranderen. Men heeft er op gewezen dat Nederland de Goudkust in Afrika aan de Engelsen heeft verkocht, omdat men er niets in zag. In België sprak men vroeger over de koppigheid van Leopold II, die hardnekkig aan de nutteloze Congo vasthield. Nu prijst men zijn wijsheid. Eens te meer is voor de Nederlandse regering het standpunt van de zakenman niet doorslaggevend geweest.

En daarom probeert men nu om Nieuw-Guinea tot ontwikkeling te brengen. De grootste van de koloniale bewindslieden, Sir Hubert Murray, de vroegere gouverneur van Australisch Nieuw-Guinea heeft een sterke invloed gehad op de mannen, die de Nederlandse openbare mening in dit opzicht leiden. Hij heeft het idee verworpen dat een kolonie als een zakenbelang van het moederland beschouwd moest worden, niet enkel in theorie maar ook in zijn praktisch beleid, en hij stelde de belangen van de inboorlingen voorop. Men kan zeggen dat dit het beginsel is van het bestuur van ons deel van Nieuw-Guinea.

Nederland heeft besloten niet toe te geven aan de eisen van Indonesië. Het zou Soekarno overigens niet baten als Nederland zich terugtrok. Australië ontvangt ieder jaar 150 000 emigranten uit Europa, niet zonder moeilijkheden, omdat het een grote sterke bevolking wil opbouwen tegen de gevaren uit het Noorden.

„Als jullie uit Nieuw-Guinea wegtrekken, marcheren wij binnen!” Niet eens, maar minstens twintig keer hoorde ik deze zin in Australië. Ministers, leden van het parlement, journalisten: allen waren vastberaden op dit punt. En gewoonlijk vervolgden zij: „Als de Indonesiërs jullie aanvallen, sturen we troepen om je te helpen.”

Zo staan de zaken. Nederland kan niet van Nieuw-Guinea af. Wij

worden gedwongen de taak, die wij op ons hebben genomen, tot een goed einde te brengen.

Dat waren de dingen, waarover we praatten op die mooie avond op Biak, aan de rand van de zee in een vredige stilte.

„Morgen ga je naar de Wisselmeren,” zei overste Caspers. „Je zult zien dat ons werk daar niet gemakkelijk zal zijn en de prijzen, die wij in Indonesië hebben gekregen, zullen hier op zich laten wachten.”

Want dit is een land van wouden en moerassen, zoals Nederland was in de tijd der Batavieren. En als dit volk uit de steentijd is overgestapt in de atoomtijd, zal het om onafhankelijkheid vragen.

III

AANKOMST IN EEN WONDERLIJK LAND

„Nee, die pater van de Westelaken heeft geen gemakkelijk leven,” dacht ik. Het was een vroege, vlekkeloze morgen. Ik was op weg naar het vliegveld in een jeep toen hij als een beroepssprinter op zijn fiets kwam aanzetten. Ik kreeg het warm enkel door hem na te kijken. „Moeilijkheden!” zei de chauffeur. Spoedig zouden wij merken wat er aan de hand was.

„Hebt u een gezondheidsverklaring?” vroeg de piloot van de Catalina, die ons naar de Wisselmeren in Centraal Nieuw-Guinea zou brengen. Ik haalde het document, dat Dr. van der Hoeven me had gegeven, uit mijn zak, een verklaring, dat ik vrij was van besmettelijke ziekten. Een jonge Papoea, die om ons heen rondslenterde, keek onverschillig naar het papier. Hij was een „goeroe”, een onderwijzer, die zijn opleiding had voltooid en die in hetzelfde vliegtuig naar zijn standplaats zou vertrekken. Hoewel men hem vier of vijf maal had verteld, dat hij zonder de verklaring niet weg mocht, had hij er helemaal niet aan gedacht. Was het hem te veel moeite geweest naar de dokter te gaan? De piloot was er van overtuigd, dat de man probeerde om op deze manier aan de luchtreis te ontkomen. En tenslotte was het de priester, die naar de dokter moest racen, op het laatste ogenblik.

De Papoea was de enige, die het niet kon schelen of het vliegtuig al of niet op tijd vertrok. Deze tochten naar het Paniai-meer, dat op 1800 meter ligt tussen hoge bergen zijn geen sinecure voor een zware Catalina. De ochtenden zijn daar zeer vaak mistig, zodat de kloof, waar de piloot doorheen moet vliegen, onzichtbaar is. Bijna elke dag is er rond het middaguur een storm, die op het meer korte golfjes veroorzaakt, gevaarlijk genoeg om alle Papoea-bootjes te laten afdrijven en fataal voor een vliegtuig, dat probeert te landen. Het weer was gunstig deze verrukkelijke morgen en de piloot wilde zo gauw mogelijk starten. „Wij schatten uw gewicht op 100 kilo,” deed iemand van het grondpersoneel mij mee. Ik protesteerde

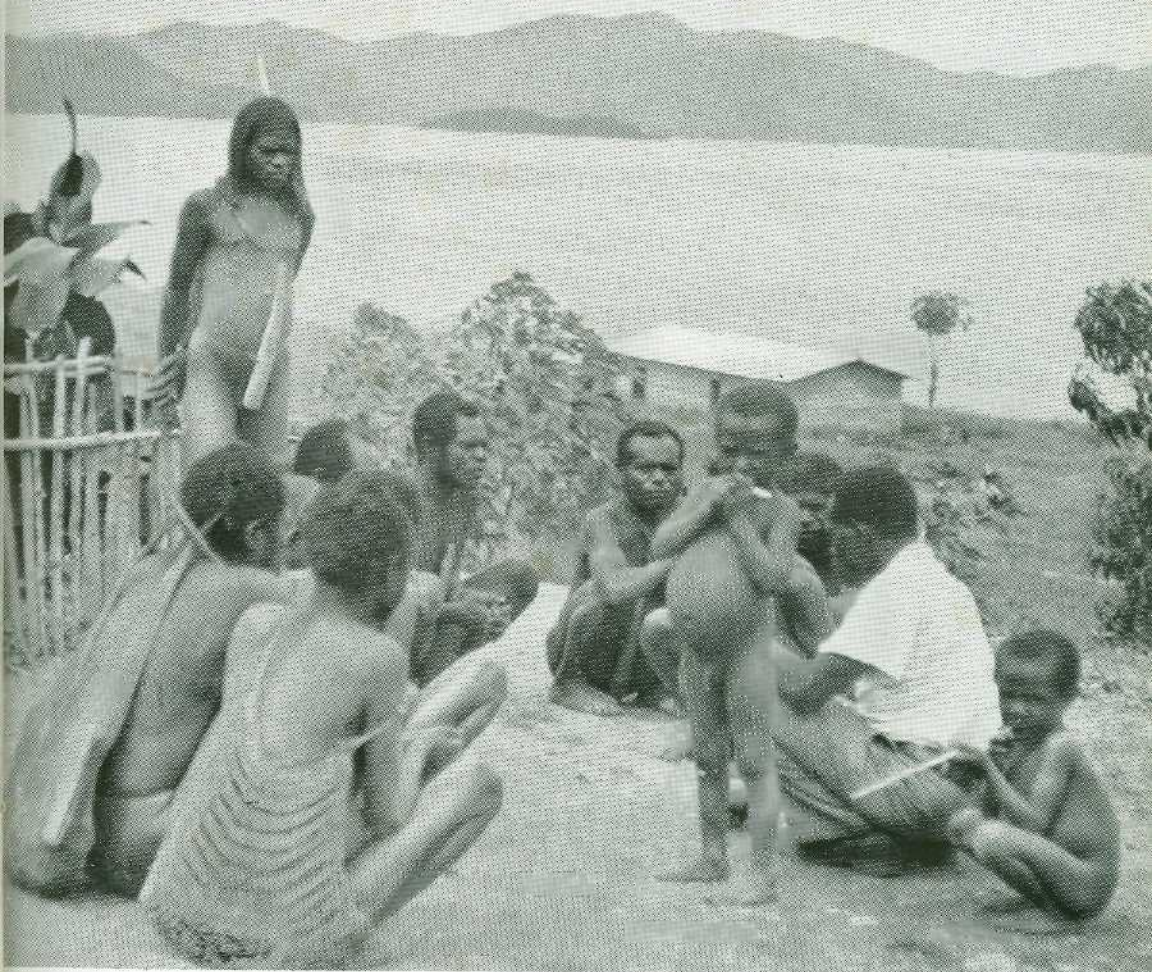
verontwaardigd. Het was niet alleen de barre overdrijving, die mijn gevoelens kwetste; het was het feit, dat de passageprijs was gebaseerd op het gewicht van de passagier, f 1,75 per kilo. Ze hadden mij teveel laten betalen. Een Amerikaanse zendeling, die terugkwam van vakantie, legde uit, dat mijn bagage bij het gewicht was inbegrepen en dat hij hetzelfde had betaald, hoewel zijn figuur ascetischer was dan het mijne. Mij was verteld, dat missie en zending via deze wekelijkse luchtdienst elk niet meer dan 200 kilo aan voorraden naar de Meren mogen sturen. Mijn reis en die van de bange goeroe betekenden, dat vele missionarissen nu een week moesten wachten op goederen, die zij hard nodig hadden.

„Onze katholieke collega's zijn er aan gewend, net als wij,” zei de Amerikaan. „Wij zijn rivalen, maar op dit punt, zoals op vele andere punten zijn we broeders in het lijden.” Transportmoeilikheden houden de missionarissen 'snachts wakker. Een kilo zout mag in Biak een paar dubbeltjes kosten, maar de prijs is bijna twee gulden als het op de Meren aankomt en dan wordt het nog eens vier of vijf dagen over de bergen en door de wildernis gedragen naar de verre buitenposten.

Dat waren de zorgen van pater van de Westelaken, die tot taak had zijn oerwoud-priester te voorzien van de noodzakelijkheden des levens. Altijd met een lege beurs! Altijd afhankelijk van giften uit het vaderland! En nu was hij op weg voor een lamledige goeroe, die zelf tijd genoeg had gehad om zijn eigen zaakjes op te knappen. Maar het kwam in orde. De piloot had de lucht al een paar keer met zorgelijke blik bekeken, toen wij eindelijk de stofwolk zagen, die door de fiets van de pater werd opgejaagd. Daar was hij met het document. De goeroe schikte zich in het onvermijdelijke. Hij zou tenslotte toch in die gevaarlijke machine moeten reizen!

De priester had een paar zware bergschoenen meegebracht. „U zult uw eigen schoenen in een paar dagen verslijten,” zei hij. Toen ik vroeg of ik verre tochten zou ondernemen, merkte hij op, dat de kwaliteit van de kilometers belangrijker was dan het aantal. In China, waar hij 27 jaar had doorgebracht, rijden missionarissen op ezels of in een pony-wagen in het binnenland, maar deze dieren zouden gauw hun nek breken op de verraderlijke paden van de oerwouden op de bergen aan de Meren.

Wij konden vertrekken.

*Wie verre reizen doet ...
Een Kepaukoe vertelt zijn stamgenoten over de wonderen,
die hij bij de blanken zag.*

Einarotali, de bestuurspost aan de Wisselmeren, vanuit de lucht gezien. Vanuit dit kruispunt van beschaving en Stenen Tijdperk begon de auteur zijn avontuurlijke tocht.

Aan het Paniai-meer, een der Wisselmeren. Hier heerst de natuur nog in ongebonden kracht.

Schuddend kwam de oude Catalina los, terwijl de goeroe met zijn hoofd verborgen tussen zijn knieën zat en zijn handen op zijn oren om het geluid niet te horen.

Spoedig zouden wij weer landen bij Seroei op het eiland Japen, ten zuiden van Biak, waar de post werd afgeleverd. „Deze wekelijkse post is een grote gebeurtenis voor Seroei,” vertelde piloot Hendrikse mij. „Men beseft plotseling de eenzaamheid van deze plaatsen, waar een handjevol Europeanen met enkele Indo's en de Papoea's de afzondering delen.”

Het vliegtuig steeg met moeite en een poosje konden we de fabelachtige kleuren op de bodem van de riffen onderscheiden. Voor ons lag de open zee, achter ons de donkere wildernis en de wouden, die de lage bergen, met hun scherpe gekartelde kammen, bedekken.

Het vliegtuig cirkelde over een dorp, dat gedeeltelijk op palen in het water was gebouwd, maar de zee was te ruw voor een landing. De piloot keek uit naar een herkenningsteken. Eindelijk zagen we een vlag, die op twee boten in een kleine rustige baai werd gehesen. Seroei wachtte en wij daalden.

Snel gleden de boten over het effen water naar het vliegtuig. Sterke Papoea-armen dreven ze voort. De eerste had een tweekoppige bemanning, waarvan er een een klein pakje aan de tweede piloot gaf. Dit was de post van het dorp voor de buitenwereld. Hij kreeg een ander, nog kleiner pakje terug, de post voor Seroei. In de andere boot namen twee vrouwen in sarongs onder tranen afscheid van een jonge man, die aan boord kwam met zijn bagage in een stuk bamboemat. Geen woord werd er gewisseld. Zes minuten, nadat we de boten in de gaten hadden gekregen, was de Catalina weer in de lucht. De vrouwen en de mannen in de boot bleven lang roerloos zitten en keken ons na. Met moeite zette ik een diepe droefheid van me af. Ergens liet het tafereel een leeg gevoel van teleurstelling na, omdat men de grote eenzaamheid voelde van de mensen, voor wie zo'n klein voorval van zo'n grote betekenis is, het avontuur van de week, de aankomst van de post.

Wij vlogen weer boven de bergen, boven scherp afgetekende zilveren rivieren, die hier de wildernis doorsneden als kanalen, aangelegd door ingenieurs met een passie voor rechte lijnen. Wij vlogen tussen bergpieken door, die zo dicht bij elkaar lagen, dat mensen op de toppen elkander hadden kunnen toeroepen, maar als zij elkaar een hand wilden geven, zou het hun dagen kosten om door het woeste land bij elkaar te komen, zoals mijn gids me vertelde.

„We zijn er binnen vijf minuten.” Een veiligheidsgordel behoefden we niet vast te maken; er was geen glimlachende stewardess, spiedend naar een verboden sigaret, terwijl de piloot het vliegtuig door de opening tussen de bergen stuurde en op het water zette. Ik was op de Wisselmeren!

Rechts, waar steile rotsen uit het meer omhoogrezen, lag de Dejai, 3300 meter hoog. Op de top wonen de boosaardige geesten van de Papoea's, jaloerse goden in een eeuwigdurende staat van woede. Links van ons lag een vlakke, die er van ver weelderig uitzag met fijn groen gras, maar in werkelijkheid was het een verraderlijk moeras. Enkele kilometers naar het zuid-oosten, recht voor ons, lag Enarotali op een heuvel; enkele verblindend witte daken glinsterden in de felle zon; dit was de zetel van het bestuur in Centraal Nieuw-Guinea. Weldra vormde zich een menigte op de korte pier. Het wekelijkse vliegtuig is hier al evenzeer een gebeurtenis als in Seroei. Iedereen, die niets beters te doen had, was gekomen om ons te verwelkomen — het was voor deze mensen de enige verbinding met de buitenwereld.

Twee boten gleden snel over het water naar het vliegtuig toe. Een lange jongeman stond rechtop in de eerste, een lachend gezicht, lang blond haar, een ietwat artistieke verschijning, die men eerder in Amsterdam dan aan deze verre meren verwacht zou hebben. „Raphael Den Haan,” zei hij, toen hij me de hand drukte. Ik had in Biak reeds het een en ander over hem gehoord. Hij was de Controleur van de Wisselmeren, hoofd van het Bestuur, beroemd als een onvermoeibaar jager op koppensnellers, de man, die dit kwaad in een ander deel van Nieuw-Guinea had uitgeroeid door drie jaar lang 300 dagen per jaar patrouille te lopen. Op dat moment had ik er nog geen flauw idee van wat dat betekende, maar lang zou het niet duren voordat ik van mijn onwetendheid was genezen.

„U zult hier wel wat van dat vet verliezen,” zei hij, toen hij me kritisch had bezichtigd. „Ik heb het programma gezien, dat de missionarissen voor u hebben opgesteld. Wanneer u het overleeft, hebt u heel wat te vertellen!” Vervolgens heette een andere lange man in khaki-hemd en -broek me welkom; het was pater Seesink, de pastoor van Enarotali. Hij zei, dat ik al binnen enkele uren zou vertrekken naar wildere gebieden. Toen ik even rondkeek, ontdekte ik dat ik overigens niet in een brandpunt van beschaving was aangeland!

Wanneer ik een beetje kortaf scheen tegenover deze twee mannen,

was het, omdat ik onder de indruk was van het uiterlijk van hun bootbemanning; het waren berg-Papoea's, leden van de Kapaukoe-stam, heel anders dan de mensen, die ik tot dan had ontmoet. Zij sprongen rond in hun boten en kwebbelden druk in een taal, die wat de klank betreft, iets van het Italiaans had. De meeste van hen waren klein, velen geen ander halve meter, niet misvormd als dwergen, maar normaal geproportionneerd. Mijn verbazing werd er niet minder op, toen ik hun vrienden, die op de pier wachtten, in het oog kreeg. Dezen droegen pijn en boog; zij hadden zwart kroeshaar met hier en daar een strekje roestbruin; zij droegen een soort gebreide muts en netten, gevuld met hun bezittingen, waren over hun rug geslingerd. Het meest verrassende in hun voorkomen was hun enige kledingsstuk — als ik het zo mag noemen! Het lichaamsdeel, dat men normaal tracht te verbergen, accentueerden zij volgens een bizarre mode. Zij droegen een soort uitgeholde komkommer, een lange gele kalebas, van onderen breed en bijna tot een punt toelopend aan de bovenkant. Het was een lendekoker, die rechtop werd gehouden door een stuk touw of rotan rond hun middel.

Sommige kokers waren bijna zestig centimeter lang en aan de top versierd met een stuk vacht van de staart van een of ander dier. Zo verbaast staat men in het begin dat men nauwelijks merkt, dat sommige van deze inboorlingen stukjes been door het tussenschot van hun neus hadden gestoken en dat de slagstanden van beren of varkens aan hun oren hingen. Je aandacht wordt te zeer door die koker in beslag genomen. Ik vond het een schaamteloze vertoning. Dan zag ik hun volkomen ernstige gezichten, die mij uit de toon leken te vallen. Ik lachte. Gelukkig begrepen zij mijn gebrek aan beleefdheid verkeerd. Zij namen het op als vriendelijke begroeting. Zij lachten terug en maakten mij met gebaren duidelijk, dat ik welkom was.

Raphael Den Haan, voor wie de verrassing van een bezoeker niets nieuws was, gaf me een korte lezing over de „koteka”, zoals dit uitrustingsstuk heet. „Deze kokers zijn hun broeken,” zei hij. „U moet er geen duistere symboliek achter zoeken. En in elk geval zult u er spoedig aan gewoon raken. Zelfs de brave zusters van het Tagemeer waren na één dag van hun verbazing bekomen.” Hij glimlachte bij de herinnering aan de gezichten van deze Limburgse meisjes. Daarna vervolgde hij:

„Een kleine jongen heeft een kleine broek!” En hij wees op een

paar kinderen met koteka's, die slechts acht tot tien centimeter lang waren; uit één gluurde een klein mannelijk orgaan naar buiten. „Bij een volwassene zou dit onvergefelijk zijn,” zei Den Haan, „want zij zijn erg kuis, op hun manier. Hoe groter de man, hoe groter zijn broek. Kijk maar eens naar Johannes, hij heeft een hele bijzondere koker, die tot zijn neus reikt, maar hij is ook een grote kerel — zoals u kunt zien.” Ik schatte zijn lengte op 1.60 meter. „Deze lieden spelen graag voetbal, misschien het enige spoor van westelijke beschaving, dat zou overblijven als de Europeanen dit land zouden verlaten. Tijdens een stevige wedstrijd breken de koteka's soms en de ongelukkige eigenaar moet zich verbergen achter een bosje, totdat hem een nieuw exemplaar wordt gebracht. Soms zie je ze met een reservekoker naar een wedstrijd trekken.” De Kapaukoe's verbouwen hun kledij! De kokers groeien in hun tuinen, zoals hun zoete aardappelen, bananen en suikerriet. Als zij rijp zijn, worden zij uitgehold en het nieuwe costuum is klaar. Ik nam afscheid van Den Haan en vergezelde pastoor Seesink naar zijn pastorie. Stapels post werden binnengebracht door mijn nieuwe donkere vrienden, die in het voorbijgaan steeds vriendelijk tegen me lachten. Vrouwen en kinderen verdrongen zich nu in de hut en gingen op een eerbiedige afstand om me heen staan. Eerst althans! Het was duidelijk, dat zij over mijn uiterlijk praatten. Men vertelde mij, dat mijn witte benen het onderwerp van de levendige discussie waren. De Europeaan in deze streken wordt niet blanke genoemd, maar „rode toean”, omdat de gezichten van deze pioniers er gewoonlijk rood zijn verbrand. Witte benen waren iets nieuws. Een oude dame kon haar nieuwsgierigheid niet bedwingen en zij begon er in te knijpen. Na een paar dagen raakt men gewoon aan deze ietwat overdreven vertrouwelijheid. Nu stond ik wat onwennig tegenover deze snelle verovering — vooral omdat de dame geen schoonheid was, hoewel zij in dit opzicht duidelijk haar best had gedaan. Zij droeg vele kralenkettingen, maar daaronder hingen haar oude borsten tot aan haar navel. Haar kleding, een korte rok van vezels, eindigde ver boven haar knieën, maar het figuur, dat onthuld werd, was niet aantrekkelijk. Ze had echter lachende ogen en het was duidelijk, dat ze me aardig vond. Ik vroeg naar de betekenis van haar woordenstroom. Het bleek, dat ze me probeerde te verzekeren, dat de Kapaukoes geen menseneters waren, zoals andere lieden, die zij kende, en dat mijn benen alleen slechts aesthetische gevoelens in haar wakker riepen. Wel, waarom zou een oud

vrouwtje niet een beetje plezier mogen hebben! Zij zag er niet uit alsof haar leven gemakkelijk was geweest. Ik zou het allemaal niet zo erg hebben gevonden, als haar voorbeeld niet enkele van haar vrienden had aangemoedigd. Ik voelde mij al spoedig als een varken op een markt, terwijl een dozijn vuile zwarte handen me stevig betastten. Maar toch probeerde ik mijn spieren te spannen om hun slapheid te verbergen en om mijn bewonderaars teleurstelling te besparen.

Ik vroeg me af of zij allemaal in het huis van de missionaris woonden. Men vertelde mij echter, dat zij 's avonds weg gingen en niet bleven om te eten, maar anders waren er altijd een paar pottenkijkers over de vloer.

Zij wachtten nooit op een uitnodiging. Het was hun gewoonte. Noch de missionarissen noch Den Haan hadden ooit bezwaar gemaakt. De Controleur luisterde naar hun gesprekken, terwijl hij zat te werken aan zijn bureau; op deze manier wist hij, wat er zoal omging en leerde hij zijn pappenheimers beter kennen. Zijn aardige vrouw kon wonderlijk goed met hen overweg, toch moeten sommige van deze pioniersvrouwen moeite hebben gehad om te wennen aan het voortdurende gezelschap van deze mensen, hoe vriendelijk zij ook zijn. Niet iedere „rode” man of vrouw heeft de eigenschappen, die nodig zijn voor het leven aan de Wisselmeren.

„Zij zijn zeker niet verlegen,” zei ik tegen de missionaris, toen een heel kleine Kapaukoe met de grootste koteka, die ik tot dan had gezien, binnenkwam, recht op me af liep en aan mijn lange haren trok om te zien of het echt was. Hij had het zijne voor het grootste deel verloren en de uitdrukking in zijn ogen en zijn spontane daad bewezen mij, dat dit hem hoog zat.

De Kapaukoe's zijn zeer vertrouwelijk met vreemdelingen, als zij over hun eerste schrik heen zijn. De droeve hondenblik in hun ogen is geenszins een aanduiding voor hun karakter. Op het eerste gezicht waren zij open en vriendelijk en er was niets nederigs in hen. Niets wees er op, dat zij enig gevoel van minderwaardigheid hadden. De rode toean is een gelijke in hun ogen, al is dat wat hard voor hem.

„Bijna iedereen, die hen voor het eerst ziet, vindt ze aardig,” vertelde pater Seesink me. „Zij weten hoe zij vriendschap moeten verwerven en zij hebben veel gevoel voor humor. Maar na een poosje tonen zij hun ware karakter. Zij lijken op het volk van Creta, waarover Sint Paulus klaagt. Het zijn geharde bedelaars, leugenaars en

dieven en zij kennen geen dankbaarheid. Hun buik is hun god. Soms heeft men het gevoel alsof men te doen heeft met een kat, die bij je komt spinnen om gestreeld te worden," vervolgde de priester. „Je weet, dat het dier wreed is en dat het je zou dood maken als het groot en sterk genoeg was. Een Kapaukoe is alleen trouw, zolang dat met zijn eigen belangen overeen komt."

Dom zijn zij niet. Deze berg-Papoea's zijn veel intelligenter dan de stammen aan de kust, die groter zijn van lichaamsbouw, maar slechts tot drie kunnen tellen; of liever tot twee, want drie is twee plus een en de rest is „veel". De Kapaukoe's tellen tot zestig en daarna beginnen zij opnieuw, zodat honderd zestig plus veertig is. En niemand kan ze voor de gek houden, wanneer het om het tellen van schelpen, hun geld, gaat.

„Nu vindt u ze aardig," zei pater Seesink. „Als u weer weggaat, zult u ze waarschijnlijk nog aardig vinden, maar u zult weten, dat ze niet te vertrouwen zijn. Misschien zullen ze u zelfs de witte Papoea laten zien, over wie u hebt gepraat en u zult ontdekken, dat hij een albino is. Maar niet voordat het u een hoop schelpen heeft gekost."

Deze meren en hun bevolking werden in 1937 ontdekt, toen een luitenant van de luchtmacht, Wissel, een jonge Nederlander, die geruchten over het bestaan er van had gehoord, met zijn vliegtuig over de bergen vloog en „een grote menigte zag op de oever van het grootste meer, het Paniaimeer".

Hij keerde naar zijn basis terug, onbewust van de opschudding, die hij had veroorzaakt. Een varkensfeest, de grote gebeurtenis in het leven der Kapaukoe's, markt en kermis tevens was aan de gang, toen zijn stalen vogel plotseling verscheen. „Wij horen veel geluid; wij zien groot stalen vogel; wij weglopen," vertelde Marius, die getuige was geweest van de gebeurtenis, later. De komst van Wissel's vliegtuig was een van zijn vreselijkste herinneringen; chaos en oorlog waren er op gevolgd. Men liep weg uit het danshuis en de mensen verborgen zich in de wildernis voor deze luidruchtigste van alle „geesten", die hen had bezocht. En daarna begonnen de ruzies om de varkens. Sommige ondernemende dieren waren gevlucht, andere waren gestolen door plunderslaars, die vlugger over de schrik waren heengekomen dan de eigenaars. Het resultaat was

een oorlog tussen de dorpen van rovers en beroofden, lange wrede vetes, waarbij veel bloed werd vergoten, want deze glimlachende Kapaukoe's worden ruw en gevaarlijk, wanneer het om hun varkens gaat.

Toen de autoriteiten in Batavia het rapport van Wissel over de vele dorpen en mensen, die hij had gezien, hadden gelezen, besloten zij een expeditie te sturen. Jan van Eechoud kreeg opdracht om de stammen bij de meren te verkennen en een bestuurspost op te richten. Het was vlugger gezegd dan gedaan. Het was niet, dat de Kapaukoe's, wier gebied hij na een barbaarse tocht over de bergen en door het woud bereikte, vijandig waren. Het was niet, dat zij onbetrouwbaar waren of hun bezoekers niet vertrouwden. Maar de uitvindingen, waarop onze beschaving rust, het wiel, metaal, waren nog volkomen onbekend aan deze lieden, die nog in het Stenen Tijdperk leefden. Maar zeer vlug leerden zij de waarde van messen en bijlen waarderen. Elk dorp wilde zo lang mogelijk profiteren van de bezoekers en in het vinden van smoesjes om de leider van de expeditie er toe te brengen zijn vertrek uit te stellen, waren deze Papoea's allesbehalve primitief. Hoe gauw hak je een boom om met een stalen bijl; hoe gemakkelijk baant men zich een weg door de rimboe met een kapmes! Hoe verrukkelijk om het eigen gezicht duidelijk in een spiegelkje te zien! Hoe mooi werden de vrouwen met een snoer van blauwe kralen.

Het duurde enige tijd voordat Van Eechoud hen door had. Hij begreep dat er maatregelen genomen moesten worden, toen zijn gidsen hem soms een hele dag door de wildernis lieten lopen om 's avonds weer aan te komen in het dorp, waaruit zij 's morgens waren vertrokken. Hij heeft nooit meer geloofd in de eenvoud des geestes van de man uit het Stenen Tijdperk.

De Kapaukoe's hadden hem allesbehalve geruststellende inlichtingen gegeven over hun „bloeddorstige" stamgenoten aan de Meren. Veel goeds zou hem daar niet te wachten staan. Ofschoon hij nu begreep dat eigenbelang, de hoop hem er toe te brengen nog wat te blijven, deze praatjes verklaarde, meende hij toch, dat hij spoedig na zijn aankomst te Enarotali een demonstratie moest geven. Daarom zette hij een leeg blik tegen een boom en vuurde zijn karabijn er op leeg. De kogelgaten vormden een keurig patroon. Maar er was geen Kapaukoe meer om de kunst van de schutter te bewonderen. Nieuwsgierig hadden zij de voorbereidingen gadege-slagen, maar toen het eerste schot weerklonk, stoven de Papoea's

weg, de struiken in en het duurde uren voordat de moedigsten zich weer durfden vertonen.

Spoedig waren zij voor hem aan het werk, onweerstaanbaar aantrokken door de stalen bijlen. Zij velden bomen om een hut te bouwen. Zij kwamen varkens en zoete aardappelen verkopen. Zij brachten grote garnalen, die zij in het meer vingen. Wegens de stroomversnellingen en de vele watervallen in de rivieren zijn er nooit vissen tot deze hoge meren doorgedrongen, maar de voorraden garnalen schenen onuitputtelijk.

De verhouding met de Kapaukoe's was vriendschappelijk van het eerste ogenblik af, maar toch was er iets mis, want de vrouwen bleven weg. Zelfs als Van Eechoud en zijn gezellen de kampongs bezochten, zagen zij er niet één. De mannen dreven haar de wildernis in. Waarom eigenlijk?

Toen verscheen er op een goede dag een beroemde missionaris, pater Tillemans, nu Mgr. Tillemans, Apostolisch Prefect van Merauke, aan de Meren. Voor de inboorlingen waren er vroeger drie soorten blanken: men had de mannen van het Bestuur met de soldaten; de ontdekkingsreizigers, de zendelingen en de missionarissen en dan was er nog een derde soort, die enkel uit pater Tillemans bestond. Alleen is hij lange jaren door Nieuw-Guinea getrokken; hij heeft vele stammen bezocht, is met koppensnellers en kannibalen als vrienden omgegaan en heeft hun maaltijden gedeeld, de vegetarische althans. Door zijn persoonlijkheid, door de eerbied, die hij afdwong, ontsnapte hij keer op keer aan alle gevaren en overleefde hij elk avontuur. Niemand in Nieuw-Guinea zou een boek kunnen schrijven als hij!

Toen hij had gehoord dat er meren waren ontdekt — reeds vroeger had hij uit mededelingen van de Papoea's gehoord dat zij bestonden en het was zijn tip geweest, die luitenant Wissel zijn luchtreis over de bergen deed ondernemen — ging hij op stap. De Kapaukoe's, die hem nooit hadden gezien, hadden wel van hem gehoord en zij gingen hem tegemoet. Zij verwelkomden hem met veel lawaai, en wilden onmiddellijk aan de „patora", hun versie van het woord „pastoor", hun problemen voorleggen. Het ging over de vrouwen.

Het celibaat van de missionarissen is voor de Papoea's een veel besproken, maar daarom niet meer begrijpelijk feit. Vrouwen zijn „da", verboden voor de priesters. Goed, maar waar komen de nieuwe patora's dan vandaan, vragen zij.

„Wij weten dat u onze varkens en vrouwen met rust laat," zeiden

de Kapaukoe's. Pater Tillemans vroeg zich af waartoe deze geruststellende verzekering zou leiden.

„Hoe staat het met deze nieuwe toeans? Wat de varkens betreft, kunnen wij ze vertrouwen. Zij betalen de geschenken, die wij hun aanbieden. Maar hoe zouden zij zich gedragen tegenover onze vrouwen?”

De priester vertelde hun dat Jan van Eechoud en zijn vrienden getrouwd waren.

„Hoeveel vrouwen hebben zij?” vervolgden de Kapaukoe's. Zij vonden het nog altijd vrij bedenkelijk toen zij hoorden, dat deze rijke lieden slechts één vrouw hadden, maar na enige aarzelingen besloten zij maar op het woord van de missionaris te vertrouwen. Er zou niets gebeuren. En vanaf die dag waren de dames niet meer verlegen, maar kwamen de blanken geregeld opzoeken en knepen hen soms zelfs in hun stevige benen.

Controleur van Eechoud kreeg spoedig met andere moeilijkheden te kampen. De Kapaukoe's, die eerst met groot enthousiasme hadden gewerkt, verslaptten in hun ijver, toen hij hen met een mooie bijl had betaald. De meesten kwamen niet meer opdagen.

„Waarom zouden we weer werken voor een bijl?” vroegen zij toen hij de zaak ging onderzoeken. „Wij hebben een goede bijl.” Maar zij hadden een voorstel, waarover misschien met de „Kontolulle”, zoals zij de Controleur noemden, viel te praten. Misschien wou hij wel schelpen geven in plaats van bijlen? Hoeveel schelpen in plaats van een bijl? Een bijl, een schelp? Misschien heeft de Kontolulle even het voorhoofd gefronst, alsof hij zeer diep moest nadenken, maar dan was het enkel om een glimlach te verbergen. Een bijl kostte een gulden of drie; schelpen lagen in grote hoeveelheden op de Indonesische stranden en behoefden slechts opgeraapt te worden. Ofschoon het niet zo eenvoudig lag, als men aanvankelijk had gedacht, naar later zou blijken! In ieder geval was nu iedereen gelukkig. Van Eechoud kreeg zijn verblijf klaar. Hij kreeg boten voor 25 schelpen.

Misschien voelde de Controleur dat hij ditmaal de slimste was, maar lang zou dat niet duren. Telkens als het betalingsdag was, vroegen de heren of zij zelf hun schelpen uit zijn voorraad mochten kiezen. Waarom eigenlijk niet, dacht hij, al zag hij vaak een sluwe blik in hun ogen als zij bezig waren de schelpen uit te zoeken. Er was een groot verschil in de waarde van deze schelpen en de Kapaukoe's namen rustig „rijksdaalders” of „guldens” voor werk,

dat naar hun eigen opvattingen niet meer dan een „dubbeltje” waard was.

Hij kreeg nog meer ontzag voor hun scherpzinnigheid, toen zij rustig de schelpen, die hij van andere eilanden invoerde, devaleerden.

„Ze deugen niet!” zeiden de Kapaukoe's. Ze deugden minder dan hun eigen schelpen, die geel waren en glad van het lange gebruik. „Tien nieuwe schelpen voor een oude!” stelden zij vast. En bovendien werden de nieuwe schelpen afgekeurd als betalingsmiddel voor werkelijk belangrijke doeleinden, om een vrouw of een varken te betalen. De Controleur had met ware financiële genieën te doen. De missionarissen en zendelingen, die pater Tillemans spoedig naar Enarotali volgden, ondervonden ook spoedig dat zij niet met kinderen te maken hadden, wat geldzaken betreft. Eerst stichtten de missionarissen een missiepost aan het Paniai-meer. Daarna kwamen Amerikaanse zendelingen, leden van een strenge secte, die noch rookten noch dronken. Al gauw bezochten vele Kapaukoe's de kerkjes; zij zongen en baden met enthousiasme, ofschoon deze verharde polygamisten en moordenaars het moeilijk eens konden zijn met de leer, die gepredikt werd. Maar zij beoordeelden de kerken vanuit een ander standpunt. De missionarissen maakten bezwaren tegen het dopen van lieden, die twee of drie vrouwen hadden. Mij een zorg, dachten de Kapaukoe's waarschijnlijk; in ieder geval hadden de missionarissen ruime opvattingen over het roken. Daarom voelden de Papoea's zich meer tot hen aangetrokken dan tot de ascetische Amerikanen, ofschoon deze minder waren gekant tegen het doopsel van een polygamist. Een Kapaukoe is bereid ziel en zaligheid voor tabak te verkopen. Zij hebben allemaal enkele tabaksplanten in hun tuintjes, voldoende om hun behoeften te dekken en wat handel te drijven, maar een extra sigaret is altijd welkom. Omdat de missionarissen hun die wel eens gaven, waren zij de favorieten in de wedren om de zielen van de Papoea's. De zendelingen stonden voor een ernstige gewetensvraag. Konden zij toestaan, dat die mensen op dwaalwegen werden geleid, of mochten zij hun ook sigaretten geven? Heiligde het verheven doel het zondige middel? Men mocht deze vraag met „ja” beantwoorden, volmondig misschien niet, maar toch een „ja”, besloot men na rijpe overweging! En sindsdien konden de Papoea's, die op Zondag kwamen zingen, op een sigaret rekenen na volbrachte arbeid.

Na een jaar begonnen de fijne gewetens weer hevig te spreken.

Moedigde men de zondige gewoonten van deze heidenen niet aan, terwijl men was gekomen om het kwaad in hun zielen uit te roeien. In ieder geval was het nu mooi geweest, meenden de zendelingen. Een jaar lang hadden de Kapaukoe's onderricht gehad. Zij moesten er nu toch wel iets van begrijpen en het was tijd dat hun gezegd werd, waarop het stond. Daarom werd hun de volgende Zondag medegedeeld, dat zij geen sigaretten meer zouden krijgen, want roken was zondig. En de Zondag daarop was de kerk leeg.

Een zending ging op bezoek bij een Papoea van gezag om hem te vragen, waarom niemand was gekomen om te zingen. Zijn antwoord was kort en bondig. „Geen tabak, geen hallelujah!” zei hij. De man, die deze merkwaardige uitspraak op zijn naam zou hebben staan, is me aangewezen, maar ik moet toegeven dat hetzelfde verhaal in vele delen van Nieuw-Guinea wordt verteld, ook in het Australische gedeelte. Een reden dat het zo verbreid is, mag men zoeken in het feit dat dit gevleugelde woord een onthulling is van de ziel van de Papoea, van de Kapaukoe en van zijn mensenetende broeder in Mimika. Nooit is in zo weinig woorden zo'n duidelijk beeld van zijn drijfveren gegeven. Voor wat hoort wat, wat hem betreft. Voor alles wat hij doet, wil hij betaald worden en enkel om goodwill te kweken zal hij zich niet inspanssen! Hij wil onmiddellijk resultaten zien, boter bij de vis. Hij eist betaling voor de geschenken, die hij aanbiedt, ofschoon hij zelf lichtelijk gekrenkt is als anderen over betalen praten. In zulke dingen is hij kortzichtig. Zelfs een vooruitstrevend man, de invloedrijke Auki, een overtuigd vriend van de blanken, omdat hij veel goeds van hun komst verwachtte, was op dit punt zoals alle anderen. Hij gaf Van Eeoud eens een varken cadeau. Zeven dagreizen ver had hij het meegevoerd, over de bergen en door rivieren. Hij nam het weer meer naar huis, toen het bleek dat de Controleur geen bijlen meer had. Geen bijl, geen cadeau. Geen tabak, geen hallelujah! In zulke omstandigheden is het moeilijk in de oprechtheid van bekeringen te geloven.

Ontdekkingsreizigers en priesters leerden de gewoonten van hun pappenheimers langzamerhand goed kennen. Zij moesten toegeven dat er veel was, waartegen zij ernstig bezwaar moesten maken, maar er waren ook goede punten. Noch de Kapaukoe's noch de andere stam aan de meren, de Moni's, waren koppensnellers of menseneters. In Nieuw-Guinea is dit zeer prijzenswaardig. Deze berg-Papoea's leven van hun varkens, van hun tuinen en van wat

de rimboe te bieden heeft. Zij hebben een ware afschuw van de Manoewee, de kannibalen aan de zuidkust, die vaak de rivieren zijn opgevaren, totdat zij de Meren bereikten. Dan vielen zij in de vroege morgen de kampongs der bergstammen aan. Over het lot van de gevangenen had niemand illusies. De Kapaukoe's bouwen zelden hun dorpen aan de rivieren, maar zorgen er voor dat er een stuk rimboe tussen hun huizen en het water ligt, zodat zij onzichtbaar zijn voor de aanvallers.

Deze overvallen behoren nu tot het verleden, wat de Meren betreft. Jan van Eecheid had slechts enkele mensen tot zijn beschikking, maar hun aanwezigheid was al genoeg om een einde te maken aan deze strooptochten op mensenvlees.

De Kapaukoe's kregen, van de andere kant, in de gaten, dat zij niet lang meer hun eigen, wrede oorlogjes zouden kunnen voortzetten. Nog altijd maken zij elkander af als vliegen, als zij een kans krijgen. Nog altijd leggen zij elkaar hinderlagen en schieten een vijand of een ontrouwe vrouw een pijl in de rug. Dat de rode toeans dit nogal hoog opnamen, konden zij niet waarden, maar toch waren zij scherpzinnig genoeg om de voordelen van de tegenwoordigheid der blanken op prijs te stellen. Zij behandelden de Controleurs en hun staven met genegenheid en enige minachting tegelijkertijd, maar toen de Japanners kwamen, slaagde Controleur de Bruijn er in zich in dit gebied te handhaven, dank zij de hulp van Kapaukoe's en Moni's. De Jappen waren ook hun vijanden. Daarom waarschijnlijk zijn zij er nooit in geslaagd De Bruijn, die jarenlang achter de Japanse linies heeft gewerkt, te pakken te krijgen.

Enarotali ging in vlammen op, maar is na de oorlog herbouwd. En toen eindelijk kon met de pacificatie van de stammen in volle ernst worden begonnen. Nog altijd is er veel te doen.

Controleur Den Haan beschikte over een vijftigtal politie-agenten, Kapaukoe's met een echte broek, die in een modelkampong op de heuvel achter zijn huis wonen. Nog wat hoger ligt het kerkhof van Enarotali. „Als je daar staat, zie je ongeveer het hele gebied, dat ik bestuur,” zei Den Haan. Voor je liggen het meer en de dorpjes aan zijn oevers, zo rustig die Zondagmiddag, toen ik naar boven was geklommen. En aan alle kanten zijn bergen.

Achter die bergen liggen de twee andere meren. Bij het grootste, het Tigimeer, was ook een politiepost. Maar in de meeste dorpen, die ik bezocht, leefden de Kapaukoe's, zoals zij altijd hadden geleefd, min of meer, want zij hielden er toch rekening mee dat

Den Haan en zijn mannen hen vlug konden bereiken, als zij het al te bont maakten. Maar moord, bloedige vendetta's, venijnige oorlogjes: altijd begon het weer opnieuw.

„Die jongeman is zo ongeduldig,” merkte de wijze Gouverneur van Nieuw-Guinea, Dr. van Baal, op toen ik met hem over de klachten van Den Haan praatte. „Hij krijgt alles, wat hij hebben wil en wat hij nodig heeft, de mannen en het materiaal, maar het zal een paar jaar duren.”

Dr. van Baal sprak reeds over de mogelijkheden van de Meren als een vacantieverblijf voor toeristen. Het natuurschoon is er, maar er moet nog veel veranderen voor het zover is.

IV

VIJANDEN ROND HET PANIAI-MEER

Dragers voor de tochten door de jungle zijn steeds moeilijk te vinden, maar wij hadden geluk. Tientallen Kapaukoe's kwamen zich melden, toen het bekend werd, dat ik op reis zou gaan en pater Seesink had weinig moeite om een aantal sterke kerels uit te zoeken. Als ik me had geveid, dat zij megingen uit bewondering voor de nieuwe rode toean, zou ik me vergist hebben. Een paar dagen later zou er een varkensfeest zijn in een van de dorpen langs onze route. Een prettige tocht, die niet te vermoeiend zou zijn voor hen, want hun ervaring had hen geleerd dat blanke bezoekers gewoonlijk geen kampioenlopers zijn, behoorlijk eten voor niets, wat schelpen als loon en een feest aan het einde van de reis: geen Kapaukoe, die over vrije tijd beschikte, kon zo'n kans weerstaan. Bovendien zouden wij het meer oversteken in een motorsloep, als dit woord tenminste geen overdreven voorstelling oproept van de zware boot der missie met zijn oude buitenboordmotor, die steeds op moeilijke ogenblikken verstek liet gaan. Zij behoefden dus zelfs niet eens te roeien.

Twee jongens, die begrepen dat zij weinig kans hadden om mee te mogen nu er zovele volwassen liefhebbers waren, boden hun diensten gratis aan, bijna gratis, want zij stelden als voorwaarde dat zij het varken mochten dragen, dat de Moni's aan Mgr. Cremers, de „uskop“, de Apostolische Prefect, die hen onlangs had bezocht, cadeau hadden gedaan. Op de gewone manier, tegen betaling! Monseigneur kon het dier niet meenemen naar Hollandia, waar hij woonde, en daarom stuurde hij het naar pater Steltenpool, de patora van Oerapoera in de Kamoevlakte, die me enkele dagen op mijn tocht zou vergezellen.

De jongens mochten mee en blaften van opwinding en blijdschap, toen zij hoorden dat hun verzoek was ingewilligd. Enthousiast sloegen zij met hun vingers op hun koteka's, alsof het trommen waren, een teken van wilde vreugde. Daarna liepen zij naar de stal om het

varken klaar te maken voor de reis. Zij bonden de voorpoten samen, daarna de achterpoten, namen een sterke stok, ongeveer twee meter lang en staken hem door de vastgebonden poten. Het dier protesteerde wat, toen zijn muil aan de knuppel werd gebonden. De jongens sloegen een touw van rotan om de rug van het varken heen en bevestigden dit ook weer aan de stok om te voorkomen dat de ruggegraat zou breken. Daarna namen zij elk een eind van de stok op hun schouders. Zo, hangend boven de grond, zou het beest de reis naar Oerapoera maken. „En als je je been breekt, word je op deze manier naar Enarotali teruggebracht,” zei een grappenmaker. Ondertussen pakte de missionaris de post in voor zijn collega's, die wij op onze tocht zouden ontmoeten. Daar waren kranten, twee, drie maanden oud, „De Volkskrant”, „de Katholieke Illustratie”, reeds vergeten in Nederland, maar hier het laatste nieuws. Daar waren stapels brieven van meer recente datum, die per luchtpost waren gezonden. Alles werd in waterdichte blikken verpakt, want wegens de dagelijkse wolkbreuken zou anders alles verrot of vermolmd zijn, voordat het zijn bestemming had bereikt. Ik keek verast toe toen de pater vijf dekens op een stapeltje legde, want wij waren dicht bij de evenaar. „U zult ze best kunnen gebruiken. De nachten kunnen koud zijn op een hoogte van 1800 meter,” zei hij. Op het meer was het heet, die dag. De sloep was zwaar beladen. Raphael Den Haan en enkele van zijn mannen gingen met ons mee om te zien, wat er in de dorpen aan de noordwestelijke oever omging. Sinds de motor van de Controleur was bezweken, had hij vergeefs op een nieuwe gewacht. Daarom was hij altijd blij, als een missionaris of een zendeling een tochtje maakte. Snel schoten we niet op. We hadden twee uur nodig om dertien kilometer af te leggen en keken met enig heimwee naar de Catalina, die 's morgens dezelfde afstand in een paar minuten had afgelegd. Maar in ieder geval was dit nog beter dan roeien vooral met een bemanning van Kapaukoe's, die enkel 's avonds haast maken, omdat zij thuis willen zijn voordat de boze geesten op pad gaan.

De dragers lagen rustig te slapen zonder zich te bekommeren over de nauwe ruimte of andere ongemakken. Een gebaard gezicht hing neer op een koteka; een hoofd leunde tegen de scherpe rand van een van mijn blikken. Een derde man lag met zijn arm rond het varken, dat op de bodem van de boot rustte. In alle houdingen konden zij slapen.

Ik had tijd om hun fysiek nauwkeurig op te nemen. Mijn blikken waren licht, maar waren deze mannen sterk genoeg om ze over de bergen te dragen? Zij zagen er niet welvarend uit. Hun buiken waren dik, omdat zij te veel aardappelen aten, maar armen en benen waren mager, bijna uitgemergeld. Verschillenden hadden grote littekens op hun rug en op hun dijen en ribben.

„Misschien zijn het wonden geweest, die zij bij een ruzie hebben opgelopen,” zei Raphael Den Haan. „Maar zeker is dit niet. Als het koud is, slapen zij te dicht bij het vuur en lopen brandwonden op. Zij verwaarlozen ze en dan begint de ellende. Maar zij zijn taai als leer. Bijna zestig procent van de kinderen sterven, maar degenen, die de gevaren van de prille jeugd te boven komen, zijn onverwoestbaar.”

Een Kapaukoe vrouw had pas enkele dagen in het kleine ziekenhuis van Enarotali doorgebracht. Haar verontwaardigde echtgenoot had haar een pijl in de rug gejaagd, omdat zij hem ontrouw was geweest. Natuurlijk was er een boze geest samen met de pijl in de wonde gekomen. Hij mocht niet langs dezelfde weg terug en daarom hadden haar vrienden de pijl door haar lichaam heen geduwd.

De wonde was besmet, een zwerende massa. Maar toen haar echtgenoot haar een week later kwam opzoeken, maakte het paar een wandeling door de rimboe om de verzoening te vieren. Mevrouw kwam terug naar het ziekenhuis, maar daags daarna 'smorgens was zij verdwenen. En toen zij later weer eens terugkwam, waren twee grote littekens, op haar rug en in haar borst, de enige herinneringen aan het avontuur.

Ik maakte me zonder reden zorgen over de krachten van de dragers. „Zij hebben reeds de mogelijkheid besproken, dat ze u zoals de varkens over de bergen naar Enarotali zullen moeten terugbrengen,” zei Den Haan. „Zij lachen al, enkel bij de gedachte.”

Hij scheen het zelf geen onvermakelijk idee te vinden.

Het landschap scheen zo lieflijk dat men moeilijk aan gevaren en ongelukken kon geloven. Links van ons rezen rotsen hoog boven het water uit, verborgen onder machtige rhododendrons, zo vol bloemen dat zij reusachtige bouquets leken. Trossen orchideeën hingen van de toppen van sommige bomen hogerop naar beneden. Nog hoger de bergen op sliepen enkele dorpen in de zon, kleine groepen hutten. Voor aanvallers waren de bewoners veilig, maar hoe zij op deze hoogte nog van de rotsachtige bodem konden leven,

was zelfs voor de Controleur een raadsel. Maar boven de omheiningen van de tuinen staken de groene bananenbladeren uit. Iets groeide er toch. Voor een hut stonden twee mannen ons na te kijken. Ik wuifde, maar zij antwoordden niet, want zij hadden een hekel aan het volk van Enarotali, en de vrienden van hun vijanden waren hun vijanden.

Wat later voeren wij langs een hoog eiland. Enkele kano's van uitgeholde boomstammen gemaakt, lagen in een baai, buiten het bereik der hoge golven in de namiddag. Grote visnetten droogden op de boten. In iedere boot waren twee of drie vrouwen bezig op een open vuurtje op de bodem eten te koken, voor zichzelf en haar kinderen, die ons met ernstige gezichten zwijgend nastaarden. Vroeg in de morgen waren zij uitgevaren om garnalen te vangen, zoals steeds wanneer zij niet in de tuinen werken. Haar leven speelt zich af op de meren en op het land van hun mannen, hun meesters. De kinderen keken tenminste nog op; de moeders schenen ons niet eens te merken, ook weer omdat wij van Enarotali kwamen, vijandelijk gebied.

Misschien hadden zij zich aan een misdaad schuldig gemaakt, waarvoor zij nog niet waren gestraft. Het vlees is zwak en gelegenheden tot kwaad zijn er vele. Als Den Haan het eiland zag, dacht hij aan de ervaringen, die een vroegere Controleur daar had opgedaan. Deze had enkele geiten naar het eiland gebracht met het doel langzamerhand de veestapel van de Kapaukoe's te verbeteren. Hij was van plan geweest na verloop van tijd elk dorp een paar geiten ten geschenke te geven. Toen hij het eiland bezocht om te zien hoe de dieren het maakten, waren zij verdwenen. De Kapaukoe's hadden een geitenfeest op touw gezet.

„Zelfs konijnen zouden hier nooit een plaag worden,” zei Den Haan. Zijn voorganger had de ramp nogal kalm opgenomen en in het rapport over zijn avontuur had hij een spreekwoord aangehaald: „Je mag de kat niet aan het spek vastbinden.”

Wij draaiden nu in westelijke richting, waar tussen de bergen een nauwe vallei lag. Pater Seesink wees me een dorpje aan, op ongeveer een kilometer afstand van het meer. „Dat is Obano,” zei hij, „en het grootste gebouw is onze school, tevens kerk.”

Daar zou ik de nacht doorbrengen om de volgende morgen met pater Steltenpool als gids de bergen over te trekken. De missionaris stond ons reeds op te wachten. Een half uur later gaven we elkaar een hand. „Wij hebben elkaar al eens ontmoet,” zei hij.

Ik zocht vergeefs mijn geheugen na.

„Herinnert u zich de ramp van Genua?” vroeg hij.

In 1946 was een Libertyschip in de haven van Genua in de lucht gevlogen. Aan boord waren zes Franciscanen, uit Nederland op weg naar China. Zij kwamen met de schrik vrij. Zij keerden naar huis terug, en toen zij voor de tweede keer in Genua waren, weer op een Libertyschip, had ik een prettige avond met hen doorgebracht.

Zouden zij China eindelijk bereiken? vroegen de missionarissen zich toen af. Lang hadden zij gewacht, want in het begin van de oorlog waren zij reeds gewijd. Toen kwamen de Nazi's en de kans op een uitreisvergunning was verkeken. Nu zaten zij voor de tweede keer in Genua en de berichten uit China waren niet bemoedigend. Maar in ieder geval waren zij er gekomen. Pater Steltenpool had juist genoeg tijd gehad om de taal te leren. Toen kwamen de communisten en het was gedaan met zijn missie. Hij verliet China in een vliegtuig, dat verongelukte. Voor de tweede keer werd hij uit het water opgepikt.

„Misschien kunt u zich voorstellen, hoe blij ik was toen ik eindelijk echt aan de slag kon bij de Kapaukoe's,” zei hij later, toen hij mij zijn avonturen had verteld. „Zoveel tijd is er verloren gegaan!” In de loop der dagen zou het me duidelijk worden, dat zich in deze verloren jaren een geweldige energie in de man had opgestapeld. Rust kende hij niet.

De sloep was gelost. De twee jongens waren reeds met het varken op weg naar Obano, omringd door de jaloerse kinderen van het dorp.

„Het zijn de leerlingen van mijn school,” zei de missionaris. Hij woonde zelf in Oerapoera, twee dagreizen ver, en kon daarom niet vaak naar deze kampong komen, waar een goeroe met het onderwijs was belast.

Dorpjes, zes tot acht huizen groot, lagen langs onze smalle weg door een moeras van hoog riet, dat de hutten vaak aan onze ogen onttrok. Aan beide kanten van de vallei rezen de bergen ten hemel, donkergroen en zwart. Soms liepen we tegen een varken aan, dat naar voedsel zocht, en ongeduldig knorrend wegliep, als we het van de weg afjoegen. Plotseling hoorde ik de hoge roep van een wulp, een gewaarwording, die me heimwee gaf in dit on-Europese landschap.

Toen begonnen de kinderen een psalm te zingen, of beter een parodie op de psalmen. Luid lachten zij, spot in hun ogen. Het duurde maar even; de missionaris werd boos, zei iets in de onverstaanbare taal en het werd weer stil.

Wij passeerden juist een huis, dat ruim tweemaal zo groot was als de hutten van de Kapaukoe's. Daarbinnen werd dezelfde melodie gezongen, die onze kinderen hadden nagebootst.

„Het is altijd hetzelfde,” zei de priester. „Dat is de school van de protestantse goeroe. Wij proberen een politiek van vreedzaam samenbestaan te volgen, maar de kinderen zijn plaagduivels en zij kunnen het niet laten om elkaar te sarren. Als we niet oppassen, krijgen we een godsdienstoorlog in het land van de Kapaukoe's, want elke kans op een fijne ruzie is hier altijd welkom.”

Hoevele oorlogen zijn in Europa om de godsdienst gevoerd? Was het zo'n wonder dat deze Papoea's, die zo blij zijn als zij pijn en boog kunnen gebruiken, op dit punt niet al te verdraagzaam zijn.

Overigens was voor velen het godsdienstonderwijs nog spel. Leerlingen van de missionaris liepen soms naar de zendeling over, als zij ruzie kregen met hun vriendjes op de katholieke school. En andersom waarschijnlijk!

Pater Steltenpool zuchtte. Hij gaf de kinderen een korte les over christelijk gedrag en de liefde tot de evennaaste. Zij luisterden aandachtig en daarna liepen zij door en praatten over nieuwe manieren om de tegenpartij dwars te zitten. Morgen zou de patora weer weg zijn...

„We zijn er,” zei pater Steltenpool plotseling. Wij stonden voor de omheining van zijn missiepost, en klommen er overheen. Een poort was er niet, want wagens zijn onbekend en alle vrachtjes, die aankomen, kunnen gemakkelijk over de omheining worden geheven. Een jonge Indonesiër, de goeroe, verwelkomde ons. Hem was de taak gegeven de kinderen der Kapaukoe's op te voeden in christelijke naastenliefde, geen lichte opdracht. Voor het ogenblik had hij het werk opgegeven en speelde voetbal met de jongens, die niet met de pater mee waren gegaan om mij af te halen. Zij lieten het spel in de steek en stormden op ons af, want een toean uit Soerabaja, zoals de hele wereld buiten de gezichtseinder der Papoea's heet, boeit hen meer dan zelfs een voetbalwedstrijd.

De dragers legden vlug een vuurtje aan en hingen er een ketel boven.

„Kom binnen. Na de tocht over het meer heb je trek in een kop koffie,” zei de pater. De hele menigte volgde ons, kinderen en volwassenen en hurkten neer in de kleine kamer. En daar zaten zij naar ons te kijken, uur na uur. De inwoners van Obano en Enarotali hadden een hekel aan elkaar, maar toch waren zij allemaal dezelfde Kapaukoe's.

V

DE BEPROEVINGEN VAN NEENATOUTAGE

„Je mag niet naar hem kijken als hij drinkt,” vermaande de kleine Theresia haar vrienden, die ons onvermoeibaar bleven aanstaren daar in het huisje van de goeroe.

„Hij geneert zich.”

Een paar meisjes wendden hun blikken af, maar de anderen deden alsof zij Theresia's woorden niet hadden gehoord. Zij was jong, bijna een kind nog, met grote, glimlachende ogen in een regelmatig gezicht. Alleen de kleine borsten duiden aan, dat zij niet helemaal een kind meer was. Ook de missionaris had de nieuwe ontwikkeling opgemerkt. „De vorige keer, toen ik hier was, was Theresia nog een klein meisje. Over twee maanden is zij een vrouw. Dat gaat snel hier,” zei hij, waarschijnlijk, omdat hij mijn bewonderende blik had gezien.

„En dan duurt het niet lang voordat zij een kind krijgt en haar jeugd is voorbij. Zij zal er al te gauw uitzien als de andere vrouwen.” Het was moeilijk om aan te nemen dat Theresia er over een paar jaar zou uitzien als de oude toverheksen, die ik in de dorpen, vooral in Enarotali, had gezien.

„Theresia is geen licht op school,” zei de priester. Misschien wist zij dat een mooi meisje voordelen heeft, zelfs in de wereld van de Kapaukoe's. In ieder geval zag zij de bewondering in mijn ogen en het mishaagde haar niet.

„Je mag niet kijken als de rode toean drinkt,” herhaalde zij boos. „Je bent even stout als Neenatoutage; je hebt geen manieren.”

Hoe vreemd deze opmerking ook in mijn oren klonk — nog altijd vraag ik me af welk woord de Kapaukoe's voor manieren hebben — op haar vrienden maakte zij indruk. „Als de toean eten, moeten wij weggaan. Het is niet beleefd om dan te blijven. Als zij drinken, moeten we niet kijken.”

Ik hoorde anderen de naam Neenatoutage murmelen. Klaarblijkelijk was hij, zo al niet een man van standing, dan toch van een

zeker gezag. Volgens de missionaris was hij inderdaad een der groten in Obano, maar ik zou hem waarschijnlijk niet ontmoeten, want hij had reden om de priester uit de weg te gaan.

Plotseling hoorde ik buiten weer het blaffen, waarover ik me al een paar keer had verbaasd. Het leek alsof een dozijn honden op onze hut kwam afstormen. Maar het waren enkel Kapaukoe's, die zich ergens over opwonden. Zij blaffen niet — enkel voor het onervaren Europese oor klinkt het geluid zo — zij bootsten de paradijsvogel na, die geen sonoor zanger is.

De priester keek door het raam.

„Ik heb me vergist,” zei hij. „Zie je die grote kerel. Dat is Neenatoutage. Dat belooft wat!”

Zij kwamen binnen, een aantal strijders, gewapend met bogen en rieten pijlen. Neenatoutage zag me zitten, nam me even op en kwam op me af. Hij ging naast me staan en sprak zijn vrienden toe als een professor, die een college over mij gaf.

„Kijkt eens naar die benen,” zei hij. „Benen als bomen zo dik.” Hij boog voorover en betastte ze om te zien of ze echt waren.

„Harde benen,” zei hij, „benen zoals de bomen waarvan wij onze boten maken.”

Toen kneep hij in mijn armen en vervolgde:

„Armen als benen. Deze toean komt uit een goed land, waar het elke dag varkensfeest is.”

Verdrietig en medelijdend keek hij de missionaris aan. „De patora had ook dikke benen, toen hij hier kwam, maar nu lijken zij op die van de Kapaukoe's, mager maar sterk, als de poten van de casuaris.”

Hij telde mijn dekens.

„Deze rijke toean heeft vijf dekens. Hij moet hier blijven en een huis bouwen bij ons. Ik zal hem een stuk land ten geschenke geven.”

In een snelle, eindeloze stroom stortten de woorden naar buiten, slechts onderbroken, als hij het scherpe vocht van zijn pruim uitspuwde. Hij zag het lege sigarettendoosje dat op tafel lag. Mocht hij het zilverpapier hebben? Hij rolde het op in de vorm van een sigaret en stak het door het gat in het tussenschot van zijn neus, een zeer semitische neus, waar het bleef prijken als een blinkende snor, die wat te hoog zat.

Theresia stond hem boos aan te kijken, maar zij durfde niet meer te zeggen, dat hij geen manieren had. Wie weet, misschien zou Neenatoutage spoedig haar echtgenoot zijn!

Nu hield hij een lange rede, vele woorden, grote gebaren. Af en toe sloeg hij naar een onzichtbare tegenstander en de mensen naast hem weken achteruit. Tien minuten duurde het, terwijl de patora en ik belangstellend luisterden. Toen hij klaar was, gaf een van zijn vrienden me een tros bananen. Zij waren het onderwerp van het welsprekende betoog geweest, volgens pater Steltenpool. Neenatoutage had bewezen dat de bananen in Obano veel dikker en beter waren dan de bananen in Enarotali ooit zijn geweest of zullen zijn. En de allerdikste groeiden in de tuin van Neenatoutage. Deze tros was een geschenk. De missionaris moest in zijn beurs tasten, een blikken tabaksdoos, gevuld met kralen. Hij haalde er een dozijn of zo uit. De edelmoedige Kapaukoe bekeek het tegengeschenk met critische ogen en glimlachte, want het voldeed aan zijn verwachtingen. Het waren blauwe kralen, de kostbaarste van allemaal in zijn ogen en zij waren zo groot als erwten. Hij keek me aan.

„Blijft de toean uit Soerabaja, die in de stalen vogel is gekomen, nu hier?” vroeg hij.

„Hij verwacht vrij veel voor zijn bananen,” zei ik, maar zoals de Grieken voor Troje zijn de Kapaukoe's niet helemaal te vertrouwen als zij geschenken brengen. Voor een spierinkje verwachten zij niet een maar tien kabeljauwen terug.

Toen hij hoorde dat ik andere plannen had, was hij gauw over zijn teleurstelling heen. Hij bood zelfs zijn diensten aan, toen hij vernam dat ik graag een witte Papoea zou zien. Hij kende vele witte Papoea's, zei hij; hij had ze vaak genoeg in de bergen gezien en voor een paar bijlen zou hij ze gauw te voorschijn toveren.

„Dat is kinderspel voor Neenatoutage!”

Het scheen hem koud te laten, toen dit aanbod werd afgeslagen, waarschijnlijk omdat hij deze witte Papoea's in zijn dromen had gezien. Wat hij zei was geen leugen, want dit betekende niet, dat ze niet bestonden of dat hij ze niet zou kunnen vinden. Neenatoutage en zijn vrienden maken weinig verschil tussen wat zij beleven als zij wakker zijn en hun avonturen in hun dromen. Het zijn de onwetende rode toeans, die zich over zulke nuances druk maken en als zij daarover praten, zwijgen de Kapaukoe's en doen alsof ze de excentrieke inzichten van de blanken aanvaarden.

Neenatoutage begon maar over een ander onderwerp. Hij had de patora geruime tijd niet gezien en hij had het een en ander op zijn hart.

Rondom ons in de hut zaten nu ruim 25 gasten, kinderen en vol-

wassenen. Waarom was er nog altijd geen patora in Obano, want toonde dit aantal bezoekers niet dat er grote belangstelling was? Een goeroe was al iets, maar een goeroe was ten slotte maar een goeroe. Niemand mocht verwachten dat de inwoners van het dorp hun leven lang zouden blijven komen om met hem te zingen. Bovendien kende hij zelf zijn gebeden niet al te best, zei Neenatoutage, een feit, dat de missionaris in zijn hart moest toegeven. De goeroe van Obano, die afkomstig was van de Kei-eilanden had ernstige moeite met de vreemde taal. Zijn protestantse concurrent, die van Ambon kwam, vertelde de bijbelverhalen, waarop de Kapaukoe's dol waren, veel beter dan hij.

„Wees niet al te verrast als onze mensen met hem gaan zingen,” zei Neenatoutage.

De missionaris wist, dat de rivaal ook dieper in zijn zak kon tasten wat kralen betrof, maar de waarheid mag niet altijd worden gezegd, en hij zweeg, overtuigd dat het gesprek nog lang niet was afgelopen. Het zou helemaal anders worden als er maar een patora in Obano was, volgens Neenatoutage. Dan zouden de meisjes zelfs komen zingen. Maar patora's zijn zeldzamer dan kralen en schelpjes. „Later,” zei de missionaris.

Neenatoutage gaf de strijd niet op. Misschien kon de patora dan iemand sturen om een timmerschool te openen. Het verzoek verwonderde me. De Kapaukoe's weten dat Raphael Den Haan een timmerman behoorlijk betaalt, maar dat was niet de belangrijkste reden, waarom zij zich in dit vak wilden bekwamen. Zij hadden hun illusies, deze lieden. Zij hoopten dat zij eens als timmerlui met de stalen vogel naar de kust zouden vliegen, naar Biak of Hollandia, om te werken voor het Bestuur. Zij waren overtuigd dat er op de kusten schelpen bij duizenden voor het oprapen liggen, hele kapitalen. Zij waren zelfs bereid voor niets te werken, als zij maar af en toe een uur vrij konden krijgen om schelpen te gaan verzamelen. Pater Steltenpool moest de dromen van de toekomstige millionnaires vernietigen. Zijn vrienden hadden al vaak over dit onderwerp gepraat, en een van hen had hem zelfs drie varkens aangeboden in ruil voor een reis naar de fabelachtige schatkamers aan de kust.

„Nee,” zei hij, „over een paar jaar komen er misschien broeders om de Kapaukoe's timmeren te leren.” Maar nu werkten zij alleen in Merauke aan de zuidkust, tussen de Kaja-Kaja's, de koppen-snellers.

Neenatoutage begon aan zijn tweede rede, die avond. Hij wond zich

nu werkelijk op, zodat ik een ogenblik dacht dat hij gevaarlijk werd. Hij begon te springen en rond te dansen in wilde woede en keek ons aan met haat in de ogen. Zelfs mikte hij eens met zijn boog op de missionaris, die kalm bleef zitten.

„Het heeft niets te betekenen,” zei hij. En inderdaad, even plotse-ling als Neenatoutage was begonnen, kalmeerde hij nu en ging op zijn hurken zitten, alsof er niets was gebeurd. Hij had enkel uiting gegeven, volgens het gebruik van zijn stam, aan de felle gevoelens, die zijn ziel benauwden en was nu klaar om de gebeurtenissen van de dag te behandelen, na zijn driftdans.

„Ik heb pech gehad vandaag,” begon hij.

Hij had een politie-agent ontmoet, een lid van het corps van de Controleur, een Kapaukoe, zoals Neenatoutage, maar een Kapaukoe met een broek aan.

„Ik moet naar Enarotali komen, want de Kontolulle wil met me praten over de boot, die ik heb gestolen,” zei hij. Misschien zou de patora een goed woord voor hem kunnen doen? Eerlijk was het niet, want de boot was gevonden en de eigenaar had hem terug. Er was dus niets aan de hand. Zou de patora dat aan de Kontolulle kunnen uitleggen?

„Als de politie zegt, dat je naar Enarotali moet gaan, is er weinig aan te doen,” zei de priester. En bovendien kon hij weinig uitrichten, want hij ging naar zijn eigen dorp terug, naar Oerapoera, dagen ver van Enarotali.

„Wiens boot heeft de vlegel gestolen?” vroeg ik.

„De mijne,” zei de missionaris.

Ik dacht het mijne van de betreurenswaardige manieren en de moraal van Neenatoutage, die ons als een beeld van verdrukte onschuld zat aan te kijken.

„Ja, ik heb wel pech gehad,” herhaalde hij. „Als de patora vandaag niet in Obano was geweest, zou ik in het bos hebben gewerkt, en de politiemann zou me niet hebben gevonden.”

„Hij zou morgen zijn teruggekomen,” antwoordde de missionaris.

„In ieder geval moet je gaan, als de Kontolulle het zegt. Ik kan er niets aan doen.”

De boef gaf het niet op. „Weet de Kontolulle iets over het varken?” vroeg hij. „Die geschiedenis met het varken zit me dwars. Ik heb er spijt van. Ik geloof dat ik bij de Kontolulle moet komen om over het varken te praten en niet over de boot, want de boot heb ik teruggegeven.”

Dat laatste was een verdraaiing van de feiten, maar de missionaris ging er niet op in.

„De Kontolulle weet niets over het varken,” zei hij, „daarom behoef je dus niet te komen. Maar ik waarschuw je, vriend! Als je het varken niet binnen een week aflevert, zal ik het de Kontolulle vertellen en dan krijgt Neenatoutage echt spijt.”

Ik kon mijn nieuwsgierigheid over het mysterieuze zwijn niet meer bedwingen. Wat was er nu weer aan de hand? De missionaris zuchtte. Het was een lang verhaal.

Twee jaar vroeger had de bandiet hem een varken verkocht, uit dankbaarheid, omdat Obano een goeroe had gekregen. Hij had tien maal zestig kralen voor het beest gekregen, blauwe kralen, een som, die aan het fantastische grensde, en waarover het hele dorp wekenlang druk had gepraat.

Maar toen Neenatoutage het varken wilde afleveren, was het net gestolen. Dat zei hij tenminste. Hij was razend, begreep niet, dat er zoveel ongerechtigheid bestaan kon in een Kapaukoe dorp, maar toch geloofde de missionaris niet in de oprechtheid van de woede, vooral niet, omdat hij het schelmse plezier in de ogen van de vrienden van Neenatoutage zag. Vele Kapaukoe's hebben zich verraden door een te groot gevoel voor humor. Gewoonlijk breekt er een oorlog uit als een varken is gestolen, maar Neenatoutage toonde weinig belangstelling voor de gebruiken van zijn stam, toen de missionaris hem hierop wees. Hij was bijzonder vreedzaam, die dag.

„De Kontolulle zou boos zijn als we het dorp van de dief de oorlog verklaarden,” zei hij. Maar de missionaris keerde zonder varken en zonder kralen naar Oerapoera terug, enkel met de belofte van Neenatoutage dat de zaak bij een volgend bezoek in orde zou komen. Zo gemakkelijk zou het niet gaan. Bij het volgend bezoek deelde de Kapaukoe mee, dat het weer mis was. De patora wist toch dat twee dorpen vlak bij Obano in oorlog waren?

De gevechten hadden al vier of vijf jaar geduurd, en vijf Papoea's waren er reeds om het leven gekomen. De missionaris had al herhaaldelijk geprobeerd de partijen tot onderhandelen te brengen. Dat was nooit gelukt, maar nu was de Kontolulle zeer boos geworden. Er was reden voor want hij had minstens twaalf keer bevel gegeven om een einde aan de moordpartijen te maken. Er viel een zesde man. De Kontolulle stak het meer over, toen hij dit hoorde, en schoot twee varkens neer.

„De volgende keer zijn het er vier,” dreigde hij.

„Het is nu weer vrede,” zei Neenatoutage.

„Prachtig,” zei de missionaris.

Neenatoutage kon het daarmee niet eens zijn, want toevallig was het het varken van de patora, dat door de politie van de Kontolulle was neergeschoten. Wel zeer toevallig, want de dorpjes, waar het drama zich had afgespeeld, lagen op een kilometer afstand van Obano. Hoe kwam dat varken daar terecht juist op het ogenblik van de strafexpeditie? Het was een geheim, dat de Kapaukoe niet had kunnen oplossen. En was hij de hoeder van het varken van de patora?

Ofschoon de missionaris met enige bewondering constateerde, dat Neenatoutage aandachtig naar het verhaal van Kaïn en Abel had geluisterd, merkte hij op dat de Kapaukoe verantwoordelijk was voor het dier, totdat het was afgeleverd. Maar weer keerde hij zonder varken naar Oerapoera terug, waarschijnlijk ook nog uitgelachen door zijn parochianen.

Enkele maanden later bracht hij weer een bezoek aan Obano. Weer was het varken een ontijdige dood gestorven, ditmaal in de gezwollen wateren van de rivier achter het dorp. Toen de priester bovendien ontdekte dat Neenatoutage zijn boot had gestolen, was het zijn beurt om zeer boos te worden.

„Ik vertel alles aan de Kontolulle,” zei hij.

Dat was de reden waarom Neenatoutage vanavond wilde weten of de Controleur van de zaak van het varken op de hoogte was.

„Nee,” herhaalde de missionaris. „De Kontolulle weet nog van niets, maar wee je gebeente, als ik het ditmaal binnen een week niet krijg.”

Aan de Meren zegt men dat pater Steltenpool bijna even slim is als zijn heidenen, en zijn eis toonde dat hij zijn vreemde pappenheimers kende. Er zou de volgende week een varkensfeest worden gehouden en een varken heeft even weinig kans om dit grootste van de feesten der Kapaukoe's te overleven als een gans in sommige Europese landen om de tweede Kerstdag mee te maken. Maar het hielp weinig, want het varken was dood, „te dood om weer levend te worden, zo dood dat de tovenaer er zelfs niets meer aan kon doen,” schreeuwde Neenatoutage en razend liep hij de deur uit.

„Hij heeft geen manieren,” zei de kleine Theresia nu weer. De andere volwassen mannen bleven in de hut om een goed woordje voor hem te doen.

„Wat gaat er nu gebeuren?” vroeg ik, want ik had gezien dat de Papoea ditmaal werkelijk woedend was. De missionaris vertrouwde op het rechtsgevoel van de man.

„Als ik hem onrecht had aangedaan, zou hij niet aarzelen om me te vermoorden. Maar hij weet dat hij ongelijk heeft. Hij zal gauw weer terug zijn.”

Wij gingen naar buiten en wandelden een kwartiertje heen en weer op het pleintje voor het huis, terwijl de Kapaukoe's de zaak nog heftig bespraken.

Spoedig voegde Neenatoutage zich weer bij hen, eerst zonder ons een blik waardig te keuren. Maar na enige minuten kwam hij op ons af.

„Ik wil het varken terugkopen,” zei hij.

Misschien was dit de eenvoudigste oplossing geweest, maar de missionaris had zijn parochianen altijd voorgehouden, dat zij hun beloften moesten houden en niet moesten proberen er weer onderuit te komen, als zij eenmaal een afspraak hadden gemaakt. Hij wees het aanbod af.

„Je hebt me het varken verkocht, en nu hou je de schelpen en je levert het varken af,” antwoordde hij.

Neenatoutage hield hem een touwtje met schelpen voor, een slang, die bezig was Eva te verleiden. Mooie schelpen waren het, de echte Kapaukoe kauri's, glad van het gebruik door de eeuwen heen.

„Zaken zijn zaken,” zei de bandiet. „U hebt me kralen gegeven. Ik betaal schelpen. Een groot verschil. Dit is een nieuwe zaak!”

Maar de koppige patora voelde niets voor dit standpunt. De tijd was gekomen voor de derde rede van Neenatoutage en voor zijn tweede driftdans, want zelden had hij zoveel te verduren gehad. Maar wij gingen naar binnen. De Kapaukoe gaf eindelijk zijn strijd tegen de Westerse opvattingen op. De avond begon snel te vallen in de vallei tussen de hoge bergen. Spoedig zouden de geesten hun schuilhoeken verlaten en op stap gaan om de Papoea's te kwellen. Onze gasten gingen naar huis.

De volgende morgen stond ik om zes uur voor de hut naar onze dragers te kijken, die bezig waren hun ontbijt klaar te maken. Obano scheen verlaten. De kleine huisjes lagen rustig in de schemering en zelfs de varkens schenen nog te slapen. Langzaam verdween

een lichte mist die over het land tussen het dorp en het meer hing. Het was het begin van een mooie dag.

Ik keek naar de naakte lijven van de dragers, die waren bedekt met de as van het vuur, waar zij bij hadden geslapen. Zij huiverden van de kou, maar over een uur zou de zon heet zijn, en de geesten waren verdwenen.

Toen werd de stilte plotseling wreed verstoord. De Kapaukoe's begonnen te blaffen in de kampong. Een paar eenden, die in de rivier zwommen, waar eens het varken van de missionaris was verdronken, vlogen schichtig op en verdwenen in de richting van het meer.

Van achter de hutten kwam een dozijn Kapaukoe's te voorschijn, luid blaffend. De eerste droeg een vreemd wapen, dat er uitzag als een visnet aan een lange stok. Daarna kwamen enkele anderen met hun bogen en pijlen. Hun gezichten waren rood geschilderd. De slagtanden van wilde varkens staken door hun neustussenschotten. Dat ik hen daar als een man zonder vrees afwachtte, zou ik niet graag beweren. Ik voelde me niet op mijn gemak. Maar onze dragers, die uit Enarotali kwamen en op zeer gespannen voet stonden met de Kapaukoe's, waren niet onder de indruk. Zij keken nauwelijks op, maar gingen door met het poffen van hun zoete aardappelen in de hete as van het vuur. Toen zag ik dat het vreemde ding op de stok werkelijk een visnet was, en dat de twee laatste mannen in de rij Kapaukoe's een varken droegen. Dit was geen bende op het oorlogspad; dit was de overwinning van het geweten van Neenatoutage, die er in geslaagd was om het varken, dat zo vaak was gestorven, weer tot het leven terug te roepen.

Grijnslachend legden zijn vrienden het aan mijn voeten. De missionaris verscheen en werd begroet met een luid: „Goede morgen, toean patora.”

Pater Steltenpool bestudeerde het beest.

„Groot is het niet, maar het is een zeug. Nu begrijp ik waarom Neenatoutage zich gisterenavond zo heeft opgewonden.”

Een zeug is kostbaarder dan een beer. De vlegel moet zwaar hebben geleden, toen hij ten slotte zijn schuld moest betalen en enkel een vrouwelijk dier had. Hij had als een leeuw gevochten om het te houden. Blijkbaar hadden zijn goede vrienden, die met hem sympathiseerden, geweigerd hem een beer te verkopen. Zaken zijn zaken. Maar waar was Neenatoutage nu?

„Hij wacht op een goed ogenblik om in volle waardigheid voor ons

te verschijnen, zo dramatisch mogelijk," zei de priester. En hij kwam opdagen juist toen we klaar stonden om te vertrekken, toen de dragers reeds stonden te kibbelen over de verdeling van de blikken.

Hij kwam als een koning, met meer verf op zijn gezicht dan zijn vrienden, met grotere tanden door zijn neus, met een lang snoer van hondentanden vijfmaal rond zijn hals gewonden, zijn hoofd getooid met casuarisveren, klaar voor het laatste gevecht. Hij hield een redevoering, zo lang dat de missionaris hem moest onderbreken, omdat wij een lange tocht voor de boeg hadden. Toen kwam hij met zijn laatste verzoek.

„U hebt uw varken nu. Moet ik nu toch naar Enarotali om met de Kontolulle te gaan praten?”

Weer wachtte hem een teleurstelling. Nogmaals werd hem duidelijk gemaakt dat de patora hem niet kon helpen, en dat de aflevering van het varken niets te maken had met de diefstal van de boot. Een vreemde wereld, moet Neenatoutage gedacht hebben.

Later, toen ik weer in Enarotali was, zag ik hem daar in de gevangenis. Daags tevoren had hij zich gemeld en was tot twee dagen veroordeeld. Maar ditmaal had hij geen pech, want het was Zaterdag en op Zondag werken de gevangenen niet. Hij was juist bezig zijn medegedetineerden toe te spreken, toen ik passeerde. „Wat zegt hij?” vroeg ik mijn gids.

„Niet veel,” was het antwoord. „Hij beweert dat de zoete aardappelen in Obano veel dikker zijn dan hier in Enarotali.”

Hij liet zijn kameraden in de steek toen hij me zag.

„Hebt u de witte Papoea gevonden?” vroeg hij. Ik vertelde hem dat ik nog altijd hoop had. Edelmoedig beloofde hij eens te zullen kijken wat hij kon doen als hij weer vrij was.

„Hebt u misschien wat tabak voor me?”

Neenatoutage was door zijn beproevingen niet gebroken. Hij was dezelfde gebleven.

VI

OERWOUD, BERGEN EN MODDER

Vroeg in de morgen trok onze kleine karavaan verder door het rietmoeras naar de voet van de Ogieidimi-berg, die de vallei afsluit. De dragers, die elk een vracht van zowat twaalf kilo op hun rug hadden, liepen zonder moeite door de modder waarin ik bij haast elke stap tot mijn kuiten wegzakte. Tot onze knieën waadden we drie of vier keer door de rivier.

„Doe 't maar kalm aan,” had pater Steltenpool tegen de mannen gezegd voor we weggingen, want hij hield rekening met mijn gebrek aan routine. Deze waarschuwing vonden de Kapaukoe's, die zich zelden of nooit haasten, zo grappig, dat ze al gauw een marslied begonnen te zingen.

Korokebo, de man achter mij, begon met een heldere, plezierige stem te zingen: „Awo, awo.” Alle anderen, ook de jongens die nu twee varkens droegen (een daarvan was het beest dat met zoveel inspanning aan Neenatoetage was ontrukkt) antwoordden: „Ee-awo.” Dat was het hele lied: die twee woorden werden eindeloos herhaald. Soms zette Korokebo een paar tonen hoger in, en dan antwoordde het koor met een lang-uitgehaald „ee”, dat drie of vier passen duurde, totdat de twee volgende klinkers kwamen, scherp klakkend als een zweepslag. Dit gezang, hoe eentonig ook, droeg tot hun opgewekte stemming bij en ze dansten gewoonweg voort, terwijl ik mijn zware laarzen door de modder sleepte. De zon had de lichte nevel opgelost, die over het moeras hing; het was niet meer koud. Korokebo hield op met zingen. „Ipa,” schreeuwde hij, en stak een hand naar me uit, toen ik tot mijn middel wegzakte bij de derde rivierovergang. Hij glimlachte bemoedigend en hief meteen een nieuw lied aan, dat bij zijn makkers luid gelach veroorzaakte. Aan het eind van twee of drie regels zongen ze een kort refrein, waarvan ik alleen het woord „toean” verstond.

„Wat betekent dat, „ipa”?” vroeg ik aan pater Steltenpool.

„Zoiets als kassian, ik heb met je te doen.” Maar daar meende

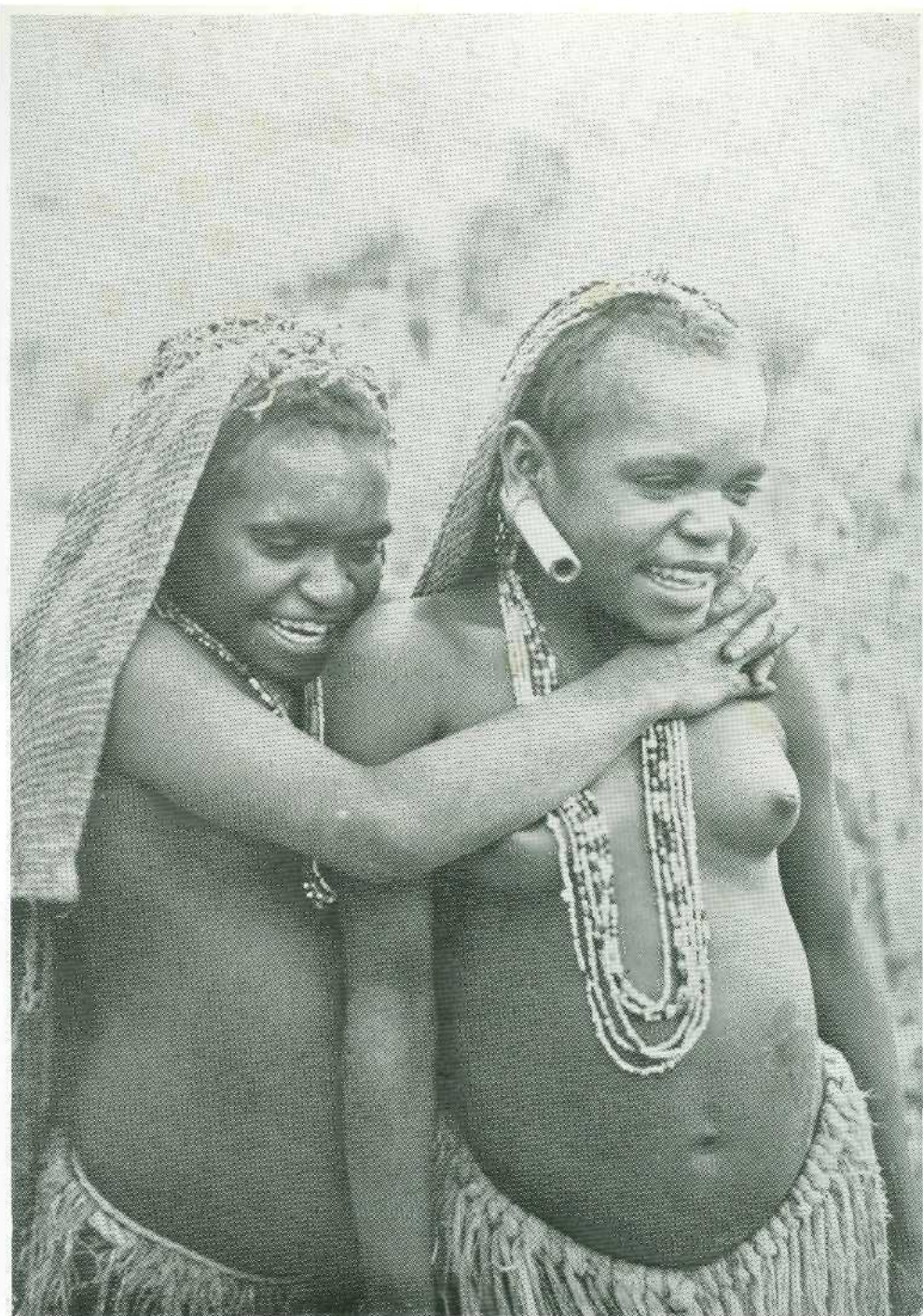
Korokebo niets van, want de schurk zong nu een soort ballade over mijn gevecht met de modder. En de anderen hadden geantwoord: „Arme dikke toean...”

Vanaf die morgen bleef ik het doelwit van hun grapjes en dat ging zo door totdat ze me veilig en wel weer in Enarotali hadden afgeleverd aan het eind van de tocht. Een enkele keer kon ik het ze wel betaald zetten, maar dan deden ze net alsof ze me niet begrepen. Ik werd volkomen verslagen in deze koude oorlog met Korokebo en zijn vrienden. Ik keek nu met iets van bewondering naar hun snelle voeten en hun blote, stevige zitvlak; een bewondering die op den duur tot een akelig soort afgunst zou ontaarden, omdat ze zo makkelijk vooruit kwamen.

Maar al spoedig zou ik merken dat ze het leven in het oerwoud toch niet op alle manieren baas waren geworden. Plotseling, net aan de voet van een heuvel, hoorden we een licht geritsel in het gras, alsof een opgeschrikt dier wegglipte. De mannen gooiden allemaal hun bepakking in de modder en renden in de richting van het geluid.

„Een rat,” zei mijn gids. In wilde opwinding draafden de dragers heen en weer, en bogen het riet zorgvuldig maar onsystematisch uit elkaar. Na enkele minuten gaven ze het op en gingen bedroefd naar hun vrachtjes terug, net als kinderen die een snoepje zijn misgelopen. Dat was ook eigenlijk het geval, want de rat zou een delicatessen bij het avondeten zijn geweest. Afgezien van de varkensfeesten wordt er zelden vlees gegeten in de bergen.

Ze waren een tijd stil, terwijl we de helling beklommen langs een smal pad door het bos. De Kapaukoe's sprongen van wortel tot wortel, ze pakten ze gewoon met hun sterke lenige tenen, terwijl ik probeerde de scherpe punten te ontwijken. Dunne takken vol doornen raakten onze hoofden; we moesten al onze aandacht richten op de hinderlagen beneden. „Ipa,” zei Korokebo, toen ik uitgleed en mijn rechterbeen tussen twee wortels boven een poel bleef haken. Hij lachte deze keer niet, totdat ik glimlachte terwijl hij me bevrijdde. Toen waadden we weer door een rivier: deze keer een snelle, diepe. Zo ging het maar door. Soms had de rivier een diepe bedding door de kalk gegraven, en daar moesten we er doorheen. We daalden omlaag, hielden ons vast aan stenen en boomwortels, sprongen van het ene glibberige rotsblok op het andere, en hesen ons dan weer vijf of zes meter omhoog om op de andere oever te komen. Daar begon dan het vrijwel onzichtbare spoor opnieuw. De Kapaukoe's gebruikten niet eens hun handen, zij maak-

Jonge Kepaukoe-meisjes.

Schoonheid in onbevangenheid, gedoemd om vroeg te verwelken.

*Kepaukoe-vrouwen à 120 kralen per stuk.
Goedlachse huisdieren, onbewust van hun afstotelijke situatie.*

*Twee Marind-echtparen.
Hun ouders proefden misschien mensenvlees. Zij echter werden geraakt door
beschaving en christendom.*

ten gewoon sprongetjes alsof ze een brede trap op moesten. De missionaris, bijna even behendig als zij, volgde met een in de praktijk opgedaan gemak. Soms keek hij om, teneinde zich ervan te vergewissen, hoe ik het er van afbracht. Korokebo was nooit meer dan een halve meter achter me, hij maakte zich bezorgder over mijn veiligheid dan over de manier waarop hij zelf opschoot. Hij voelde zich verantwoordelijk. Zijn reputatie was in gevaar als de man die aan zijn hoede was toevertrouwd iets overkwam, want dan zou hij de Kontolulle niet meer onder de ogen durven komen.

Na een tijdje werd het wel wat makkelijker. We deden niet langer ons best de diepe modderpoelen te vermijden, die door de dagelijkse tropische regens werden gevormd, ofschoon onze schoenen bijna van onze voeten werden gezogen als we probeerden ze los te trekken. Maar als we op de oevers bleven, raakten onze benen verward in het kreupelhout en bleven onze kleren aan dorens haken, zodat we onszelf steeds moesten losscheuren. Altijd moest je van twee kwaden het minste kiezen.

Dikke boomstronken vormden smalle verraderlijke bruggen over de diepere poelen, maar als je dan naar houvast greep raakte je hand weer doornige takken, die je toch goed moest vasthouden om niet in het modderige water te vallen. Maar ik leerde al gauw mijn evenwicht te bewaren; ik zag welke bomen geen dorens hadden en de „ipa“-kreten achter me werden minder veelvuldig en veel ironischer, een teken dat Korokebo zich minder bezorgd over me begon te maken.

Na een uur kwamen we bij een open plek. Onze dragers werden verwelkomd door stemgesnater. Ik zag een wonderlijk tafereel. Aan onze rechterkant was de hele berghelling weggevaagd door een enorme aardverschuiving. De rivier was op dit punt een klein meer, en dozijnen ontwortelde bomen bedekten de voet van de heuvel; ze lagen tussen metershoge rotsblokken. Aan de andere zijde waren een stuk of dertig Papoea's bezig vier bomen te bewerken, ze zwaaiden krachtig hun bijlen om de stammen uit te hollen. Achter hen rees de barre rotswand tot een hoogte van ongeveer honderdtachtig meter. De aardverschuiving was een geschenk des hemels; op de lagere hellingen zijn bomen waar je kano's van kunt maken zeldzaam, want ze worden sinds eeuwen omgehakt en nooit vervangen.

En nu had één stormnacht ze onverwacht met een overvloed van hout voorzien. Ze waren nu al weken aan het werk, om deze unieke

gelegenheid te benutten voordat het hout rotten zou en daarmee onbruikbaar worden. Dit alles vormde een verklaring voor het feit dat het pad bedekt was met kapotte kano's. Iedere kano was een bewijs van een pijnlijke nederlaag tegenover berg en oerwoud. De Kapaukoe's hadden die bomen omgehakt met stalen bijlen, dat ging veel makkelijker dan vroeger. Niet zo lang geleden was de enige bijl die zij kenden van steen, en de enige methode die ze hadden om dit harde berghout te bewerken was met vuur en scherpe stenen, en het kostte weken om de kano's uit te hollen. Als een kano klaar was waren er vijftig man nodig om hem naar het meer te brengen, een grote onderneming, die negen van de tien keren op een hartverscheurende mislukkig uitloopt. De zware boot breekt door de rotantouwen heen waarmee hij vastzit en slaat langs de rotsen kapot in het diepe water. Hij kan door de sterke stroom worden meegevoerd en te pletter worden geslagen. Soms gebeurt dit ongeluk al de eerste dag. Maar dikwijls gaat de boot verloren als de mannen er al een paar dagen mee geworsteld hebben, en elke dag vol ijver een paar honderd meter vooruit zijn gekomen... totdat er een onherstelbare scheur in de zijde van het vaartuig is gekomen. Dan klimmen zij onversaagd de berg weer op om een nieuwe boom uit te zoeken. Bij deze gelegenheid had de aardverschuiving een deel van het werk gedaan, want daardoor waren de bomen ontworteld en halverwege vervoerd. Deze Papoea's legden geen enkel teken van luiheid aan de dag. Zij riepen onze dragers een groet toe en gingen door met hun werk. Terwijl we onze tocht voortzetten, peinsde ik over deze melancholische tekenen van primitieve inspanning, van tegenslag en mislukking en ik vroeg me af hoe de dragers steeds maar konden blijven zingen. Maar ze deden het toch... totdat onze bergbestijging zelfs hun zwaar begon te vallen. Nu gingen hun taaie lichamen die extrabelasting van twaalf kilo voelen. Zelfs de jongens met de varkens liepen langzamer dan eerst en hoewel ik hevige hartkloppingen had, kon ik ze nu met minder moeite bijhouden. Toen begon ik pas te merken hoe stil het was. Af en toe kon je een stukje blauwe lucht zien terwijl we door de rivier waadden — en dat deden we zes en dertig keer op die eindeloos lijkende morgen. Aan de andere kant omsloot de groene schemer van de jungle ons weer... groenbemoste bomen, groene bladeren, groene steenblokken. Enorme parasietplanten, die zich naar het licht rankten, groeiden in de boomtoppen, maar meestal konden we ze niet zien. Soms

zong een vogel die de karavaan niet in het oog had een paar tonen, maar daardoor leek de rust, de intense stilte nog dieper. Nu en dan zag je op korte afstand een stuk of wat Papoea's in het kreupelhout verscholen, mannen met pijl en boog, en in een of twee gevallen hadden ze vrouwen bij zich. Ze waren bang voor ons, want ze kwamen uit dorpen waar geen Europeaan ooit een voet had gezet. Ze hadden haastiglijk het pad verlaten toen ze onze karavaan zagen, met een blanke erbij! Ze groetten niet eens toen ik ze aankeek.

Toen we de top hadden bereikt, hielden we halt; we waren toen nog maar een paar honderd meter hoger dan toen we begonnen. Langzamerhand werd mijn hartslag kalmer, terwijl ik naar Koro-kebo luisterde, die een kleurig maar aangedikt verslag van mijn vorderingen gaf, zeer tot vermaak van zijn makkers.

De afdaling was makkelijker. Soms volgden we de loop van een rivier en ik zegende het water dat ik die morgen pas had vervloekt. Soms was de stroom zo sterk dat ik Koro-kebo's hand greep om niet te vallen, maar het water stroomde koel over mijn onbehaaglijk warme voeten. Nog eens zongen de Kapaukoe's hun marslied, onder leiding van mijn kameraad — een teken dat ze er vertrouwen in hadden dat mij niets ergs zou overkomen en dat ik deze dag althans zou overleven.

Toen het even stil was hoorden we weer een dier in het kreupelhout. De dragers stonden ineens onbeweeglijk. Koro-kebo raakte even mijn arm aan, ten teken dat ik geen geluid moest maken. Weer legden ze hun bepakking neer en slopen geruisloos het bos in, drie van hen namen hun pijl en boog mee. Enkele ogenblikken hoorde ik niets. Toen piepte er een dier. Er klonken opgewonden overwinningskreten en de langste van de mannen, Bepabido, sprong uit het kreupelhout met een dode koes-koes, de Nieuw-Guinese opossum, in zijn armen. Het beest had een pijl door het lichaam.

Zo zouden de mannen die avond toch kunnen feestvieren. Het bos was edelmoedig en gaf nog meer van zijn gaven prijs. Tien minuten later stonden de dragers weer stil, nadat de lange Papoea die de koes-koes droeg ze opmerkzaam had gemaakt op een ontwortelde boom die half verscholen lag in het hakhout. Zijn makkers stormden er met hun bijlen op af en spleten het rottende hout open. Daardoor kwam een wriemelende troep dikke grijswitte larven te voorschijn, zo'n centimeter of vijf lang. De mannen begonnen ze gretig te consumeren terwijl ik een beetje ontsticht toekeek. „De oester van de Kapaukoe's,” zei de missionaris. „Trek je neus maar niet op.

Collega's van me die ze hebben gegeten, zeggen dat ze erg lekker zijn." Zelf was hij zijn afkeer nooit te boven gekomen, dus ging hij nu maar geduldig zitten wachten, want hij wou het plezier van zijn mannen niet bederven, die trouwens toch niet zouden verder gaan voordat de laatste larve op was, of in hun draagtassen opgeborgen om 's avonds te worden geroosterd, want gebakken smaakten ze nog lekkerder. Ik voor mij was blij met het oponthoud.

Toen we de voet van de heuvel bereikten, strekte zich een groene vlakke voor ons uit zover het oog reikte. Dit was de Kamoe, een soort modderwoestenij, die niettemin in de drogere gedeelten dicht bevolkt was. Nog eens sopten we tot de knieën toe door het water. Al gauw wist ik niet wat erger was, het oerwoud op de berg of deze zuigende modder, die iedere stap moeilijk maakte.

Korokebo maakte zich echter niet langer bezorgd over me, want ik liep hier niet het risico mijn benen te breken of door een gat in een onderaards hol te glijpen. Elke keer als we langs een dorp kwamen zong hij zijn ballade-achtig verhaal van de tocht. Hij vertelde over de man waar hij mee reisde en de historie van de koes-koes die ze hadden gevangen. In kleine groepjes stonden de mannen dan naar ons te kijken; sommigen zeiden niets, anderen wilden nog meer weten. Dan kregen ze nog wat bijzonderheden over de „dikke rode toean” te horen. Zo langzamerhand waren de „ipa”-kreten van Korokebo haast sarcastisch geworden. Maar mijn kans zou ook nog wel komen. En zie, hij kwam diezelfde middag nog, toen we de voet van een andere helling bereikten. De dragers, die ons vóór waren gekomen, zaten in het gras te wachten. „Wat is er nu?” vroeg ik. „Ze kunnen toch niet moe zijn!” Nee, moe waren ze niet, maar wel bleken er twee wegen naar ons bivak voor de nacht te leiden. Een door het moeras... een weg van een uur. Eén over de berg, en zelfs de snelste Kapaukoe zou drie uur nodig hebben om het kamp te bereiken.

De keuze was niet zo eenvoudig als ik dacht, want de weg door het moeras was vol uiterst boosaardige geesten en kabouters. De missionaris probeerde vergeefs zijn mannen over te halen hem te volgen. „De geesten raken de rode toeans niet aan... Kom nou, wees niet zo kinderachtig,” pleitte hij.

Maar Korokebo nam zijn bepakking op en marcheerde met de anderen het oerwoud in.

„Ipa,” riep ik hem achterna. Hij keek niet eens om. Tegen zijn verlies kon hij niet.

VII

DE DOOD VAN EEN TOVENAAR

Korokebo en zijn bijgelovige makkers kwamen twee uur na ons in het kamp aan, terwijl ik nog uitgeput op de grond lag, hulpeloos overgeleverd aan de inwoners van het dorp Itodai. Ze hadden ons een heleboel zoete aardappels cadeau gedaan, die in een berg om me heen lagen. Pater Steltenpool was bezig gaten door pijpestelen te boren voor de dorpingen.

Gewoonlijk gebruiken de inboorlingen een stuk bamboe, maar sommigen vinden een Europese pijp mooier, die zij waarschijnlijk eens in de mond van een ambtenaar of van een priester hebben gezien. Ze knutselen die zelf, en de brave kerels waren er in geslaagd de koppen uit te hollen, maar het gat door de lange steel ging hun beperkte vermogens te boven. En dus was nu de priester bezig met een gloeiende breinaald, die hij speciaal voor dit doel bij zich had. Ondertussen vormden de mannen van Itodai een gewillig en enthousiast publiek. Af en toe kneep er eens iemand in mijn pijnlijke benen, en toen Korokebo kwam, maakte hij de gebruikelijke opmerkingen tegen de dorpingen over mijn rijkdom.

Korokebo nam wraak voor mijn „ipa”. „De toean mag dan rijk zijn,” zei hij, „maar vlug lopen kan hij niet.” Voor hem was ik net zo waardeloos als de oude vrouwen van de stam, die niet langer kunnen werken en ook op de huwelijksmarkt geen opgeld meer doen en die men nu maar laat verhongeren.

Hij en zijn makkers rustten niet. In gedachten waren zij al met het komende feest bezig en zij begonnen zonder verwijl met hun voorbereidingen. De lange Bepabido, die de koes-koes had geschoten, wilde het dier snel met een bamboe-mes. Hij sneed het netjes open, haalde de ingewanden eruit en hakte het in moten met drie welgemikte slagen van zijn bijl. Ondertussen legden twee andere mannen een vuur aan; de manier waarop ze dit deden en vervolgens hun eten klaarmaakten was bijzonder boeiend. Zij legden wat stenen op een kleine berg takken. Daarop schikten zij bananen-

bladeren die gevuld waren met een mengsel van rijst, flink wat Kapaukoespinazie en vlees. Bij wijze van verrassing zorgde Koro-kebo nog voor een extra-tractatie. Hij haalde zo'n vijf en twintig muizen te voorschijn, die ook gevild, schoongemaakt en in bladeren gerold waren.

Bepabido maakte zijn eigen vuur, ofschoon dat van ons nog brandde. Uit het net op zijn rug haalde hij een gespleten stok van zo'n vijf en twintig centimeter lang, wat „kruit” gemaakt van de droge vezel van de pandanus-palm en een kluwen rotantouw. Met een voet zette hij de stok zo vast dat een tand van de „vork” op de grond rustte, waar hij het „kruit” had neergelegd. Hij wikkelde het touw om de andere arm en begon het snel heen en weer te schuren door de „vork”, net zolang tot er vonken vielen op het kruit, dat spoedig begon te gloeien. Een jongen blies de vlam aan en spoedig loeide het vuur.

Bepabido hurkte neer en stak een sigaret aan; zijn eigen speciale merk. Ze worden alsvolgt vervaardigd: een pandanusblad van ruim een halve meter lang en bijna drie centimeter breed wordt in de lengte gevouwen. In de plooi wordt tabak gestrooid. Dan wordt het geheel zigzagsgewijs opgevouwen in stukken van vijf centimeter, zodat het er uitziet als een harmonica. Bepabido, die de zijne onder de armband van zijn linker bovenarm geklemd hield, rookte in de breedte, alsof hij een mondorgel speelde; hij zette zijn mond aan de vouw en trok. Toen hij een stuk van vijf centimeter op had, legde hij de rest weg en ging door met zijn werk.

Die nacht aten wij samen een maal uit het Stenen Tijdperk. Ik kon mijzelf vierduizend jaar terug wanen temidden van mijn voorvaderen in de oerwouden van Europa. Zou hun levenswijze wel veel verschild hebben van die van Bepabido, die tot een jaar geleden nooit een blanke had gezien? Zijn motieven mogen dan niet vrij van baatzucht zijn geweest, hij was beleefd en gastvrij, en vond het een genoeg zijn gasten te plezieren. Hij legde mijn stapel dekens aan de voet van de boom en noodde me te gaan zitten op de beste plaats van de kring. Vervolgens schepte hij rijst, zoete aardappelen en vlees op een bananenblad, dat als bord wordt gebruikt, en reikte het me aan.

„Kede da!” zei ik. „Muizen mag ik niet hebben.” Hij begreep, glimlachte en nam de muis die hij als bijzondere lekkernij boven op had gelegd, weer weg.

Nooit tevoren had ik zo lekker gepicknickt. De Papoea's schrokken

drie of vier keer zoveel op als ik, net zo lang tot hun blote buiken als ballonnen uitbilden. Zij babbelden onder het eten en voelden zich erg gelukkig, want de Kapaukoe heeft maar weinig gelegenheid zijn buik zo rond te eten als die avond. Maar hoe de maaltijd hem ook bezig hield, Bepabido vergat zijn gasten niet. Hij schraapte de schil van de zoete aardappelen die hij ons aanbood, zocht de vetste geroosterde larven voor me uit en glimlachte vergevensgezind als ik met gebaren probeerde uit te leggen dat mijn maag vol was. Het eind van de avond was zoals dat zo dikwijls door de eeuwen heen geweest moet zijn. Korokebo vertelde een verhaal, het verhaal van de dood van zijn vader Moegapame door de hand van de tovenaars Boegapo. Zodra hij de naam van die vreselijke man had genoemd, viel er een stilte en het gelach verstomde. Ze schoven allemaal dichter naar het vuur en naar elkaar toe, en in het flakkerend schijnsel zag ik hoe hun gezichten, die eerst zo zorgeloos waren, nu angstige rimpels hadden, terwijl de brutale Korokebo een geschiedenis fluisterde, die ze allen goed kenden, maar die ze met dezelfde ontzetting aanhoorden als de eerste keer.

Jaren geleden had Moegapame, die in het dorp Komopa woonde ten oosten van het Paniai-meer, van de rode mannen van Enarotali gehoord en hij was voor ze gaan werken om een bijl te verdienen. De Kontolulle gaf hem er een als beloning voor het maken van een schutting en Moegapame ging terug naar zijn dorp, trots op zijn loon. Niet lang daarna kwam Moegapame op een ochtend langs het huis van de tovenaars Boegapo, en die zei: „Geef mij je bijl.”

„Ik zal je vijf schelpen geven,” zei Moegapame, „maar mijn bijl krijg je niet.”

„Geef mij je bijl,” herhaalde de tovenaars, en hij begon boze, geheimzinnige woorden te fluisteren.

Moegapame, die toch eigenlijk beter had moeten weten, was veel te gek op zijn nieuwe speelgoed en gereedschap; de mensen in het dorp hadden er ook diepe eerbied voor. „Ik zal een boot voor je bouwen,” antwoordde hij, „maar mijn bijl kan ik je niet geven want de rode man van Enarotali heeft geen andere meer voor me.”

De tovenaars zei niets meer, maar hij ging naar Moegapame's huis en stak takken en veren in de grond eromheen. Korokebo's moeder en de andere vrouwen van zijn vader keken wanhopig toe. Zij jammerden en probeerden dagen achter elkaar Moegapame te bepraten; hij was nu overigens net zo bang als zij. De volgende dag wilde geen enkele jongen in het dorp met Korokebo of zijn broer en zusje

spelen. Niemand sprak meer met zijn ouders. De razernij van de tovenaars had ze geïsoleerd.

Dag in dag uit liep de tovenaars om het huis heen en zong zacht zijn bezweringen. Op een gegeven oogenblik sloeg Moegapame al zijn vrouwen omdat ze over niets anders meer konden praten dan over de kring van vervloeking die Boegapo om hen heen had getrokken en waaruit ze niet levend zouden kunnen ontsnappen.

De volgende dag kwam hij terug. Zijn gezicht was rood geschilderd en lange tijd liep hij maar om de hut heen en maakte dreigende gebaren in de richting van de man en zijn vrouwen daarbinnen. Toen ging hij zitten en staarde heel lang naar de hut . . .

Moegapame kon het niet langer uithouden. „Hier is mijn bijl,” zei hij. „Ga nou weg en laat ons met rust.”

„Maar het is al te laat,” zei de tovenaars. „Als ik niet met je dochter trouw, gaat ze dood.”

Diezelfde nacht zagen zij de tovenaars over het huis heen vliegen. Niemand maakte enig gebaar van ongeloof toen Korokebo aan dit stuk van zijn verhaal kwam. Velen van hen hadden al tovenaars over het huis van hun slachtoffers zien vliegen, net voordat zij toesloegen. Een paar uur later begon het te onweren; de bliksem sloeg in de betoverde hut en Moegapame's dochter kwam in de vlammen om.

Niet alleen de jongens, maar ook Bepabido en de andere volwassen mannen beefden. Geen van hen zou ooit geloven dat de tovenaars eigenhandig het huis had aangestoken — nee, dat had natuurlijk zijn macht over de elementen gedaan.

De volgende morgen gaf de vader te kennen dat hij Boegapo zou doodmaken. „Hij was heel boos,” zei Korokebo. En hij bereidde deze moord op zijn vijand voor, zoals elke Papoea dat doet: hij wachtte totdat hij de sluwe Boegapo, die in dit geval alles scheen mee te lopen, uit een hinderlaag kon aanvallen.

Maar intussen had zijn vrouw, de moeder van het gestorven meisje, haar levenswil verloren omdat het boze oog haar had getroffen. Ze bood geen tegenstand zoals haar man, maar bracht de dag door met geweeklaag en ging geen stap meer het huis uit. Elke keer als ze naar buiten keek, zag ze de tovenaars op een paar passen afstand zitten, en altijd had hij zijn gezicht rood beschilderd en de slagtanzen van een everzwijn in zijn neus. Er was geen mogelijkheid voor haar om te ontkomen, en ze kwijnde weg alsof ze onder hypnose stond, een gehoorzaam slachtoffer van Boegapo's zwarte magie.

Sinds haar vroegste kindsheid was het haar ingeprent dat het zinloos was om aan de macht van de tovenaar weerstand te bieden, en zij gedroeg zich helemaal volgens de traditie; ze haalde zichzelf de dood op de hals, enerzijds van angst, anderzijds omdat ze geen hap meer at.

Toen nam Moegapame de vlucht. Hij had de tovenaar zolang opgewacht, met gespannen boog en gescherpte pijl . . . maar Boegapo had altijd de hinderlaag vermeden. Nu wist Moegapame maar één middel om zich te redden. Hij ging naar Enarotali om de Kontolulle om bescherming te vragen. Die dag koos de tovenaar weer het lucht-ruim om de Mado te bezoeken, de gevaarlijke geest van het Paniaimeer. Toen Moegapame tenslotte de oever van dat meer bereikte, stak er een storm op. De mensen daar smeekten hem te wachten, maar de man was dol van angst en stal een kano om over het water te komen. Een paar dagen later werd zijn lijk gevonden. De Mado, Boegapo's bondgenoot, had zijn werk gedaan.

Zou hij ook gestorven zijn als hij over land was gereisd?

„Men kan de machtige tovenaar niet ontlopen,” zei Korokebo.

Boegapo had nu eenmaal het besluit genomen die dag toe te slaan en Moegapame zou zijn omgekomen, storm of geen storm, op zee of in de bergen. Boegapo moest toeslaan toen Moegapame besloot om met de Kontolulle te gaan praten.

Na de dood van Moegapame erfde zijn broer zijn vrouw en zijn kinderen. Ze waren niet langer verontrust, omdat de tovenaar nu de tussenkomst van de rode toean vreesde. Korokebo groeide op in Komoba, maar hij vergat de dood van zijn vader en moeder niet. Wraak — dat was de plicht waar zijn oom hem op wees. Hoe slecht de kansen ook mochten staan voor de vijand van een tovenaar die zo machtig was als Boegapo, de onverbiddelijke wet van de stam gaf hem geen kans, Korokebo kende geen aarzeling. Het kwam niet bij hem op, de verplichting die hij als man had, te ontwijken. Hij wachtte zijn tijd af.

En zo was op een dag ook de tovenaar dood. Al Korokebo's makkers rond het vuur wisten wie 't gedaan had, maar ze deden net alsof ze het niet wisten. Een pijl had Boegapo in de mond getroffen, net op het ogenblik dat hij een banaan wilde eten. En hoewel dit op zichzelf een manier was om aan je eind te komen die sterk op het wonderlijk gevoel voor humor van de Kapaukoe's gewerkt zou moeten hebben, lachte niemand erom.

Wie schoot die pijl af? Hij kwam ineens door de lucht gevlogen

volgens Korokebo. De volgende morgen was de beurt aan de familie van de tovenaer, die over die geheimzinnige doodsoorzaak zo hun eigen gedachten hadden. Zij zouden hun plicht doen en Boegapo wreken zoals Korokebo dat had gedaan, die de traditie getrouw de moordenaar van zijn ouders en zijn zuster had gedood, maar hij was met al zijn familieleden al uit het dorp verdwenen,

De mannen bleven zwijgen, toen hun makker klaar was met zijn verhaal. Zweet glinsterde op hun donkere gezichten. Welke zwarte gedachten verborgen zij?

Die nacht lag ik lang wakker in de tent. De Kapaukoe's snurkten buiten rustig om het vuur heen, ze waren hun angst al weer vergeten. Vijf jaar lang had een doodvonnis Korokebo boven het hoofd gehangen, en gratie was uitgesloten; maar zijn bijgelovige geest had de gedachte aan de gruwel die hij op zijn eigen hoofd had bezworen weer afgeschud en was nu rustig. Hij was heus niet zo dom, die jonge man. Hij was vijf jaar lang met blanken in contact geweest, maar hij twijfelde geen ogenblik aan de krachten van Boegapo en zijn collega's. De vlucht van Boegapo naar de watergeest Mado was voor hem geen probleem. Het maakte voor hem geen verschil of zijn zuster door de bliksem was gedood of door een vuur dat de tovenaer had aangestoken, want hoe dan ook de tovenaer was verantwoordelijk. En dit soort dingen gebeurden overal in deze rauwe, prachtige bergen. De mens lachte en zong en hij leefde toch in angst.

Die nacht schoot mij ineens een voorval uit mijn jeugd te binnen. We woonden op een boerderij in Limburg, enkele kilometers van het naaste dorp af. Eens moest ik met paard en wagen eieren naar de markt brengen. Een stokoude vrouw, die naast ons woonde, riep me toen ik net weer wilde teruggaan; ze wilde graag meerijden. Maar toen ik haar zag, knalde ik met de zweep en ging er van door zo vlug als de paarden maar konden. Een boerenarbeider had me eens verteld dat op een nacht toen hij langs haar huis kwam, een vreemde wind was opgestoken die de knopen uit zijn jas en de veters uit zijn schoenen had geblazen. Die vrouw was een heks; alle kinderen en veel grote mensen waren bang voor haar. En daarom liet ik haar op haar oude voeten drie kilometer naar huis strompelen.

Neen, ik kon me er niet op laten voorstaan dat ik zo anders was dan de mannen, in wier midden ik die nacht als gast vertoefde.

Toen Korokebo dan ook de volgende dag zei: „Wat weet een rode man van toverij en dat soort dingen?” — toen dacht ik: „Heel wat meer dan je denkt.”

VIII

OP JACHT IN HET BOS

Zwaar en zonder ophouden sloeg de regen op het tentzeil neer; binnen was de lucht vochtig en mijn tong leek wel van leer, alsof ik een kater had. Door een gat in het zeil zag ik Korokebo en een of twee anderen, met lange strokleurige regencapes van pandanusblad bekleed, rondom een rokerig vuur staan. Ik begreep niet hoe ze erin geslaagd waren dit aan te krijgen, maar zij beschermden nu de aarzelende vlammetjes met takken, die ze ook gebruikten om hun slaapmat droog te houden.

Ik was niet de enige die die morgen gedeprimeerd was; de mannen praatten haast niet, en pakten hun bezittingen in hun netten, met zo langzame bewegingen alsof ze het leven te zwaar vonden om het onder ogen te zien. En de regen sloeg maar op het canvas, boven onze hoofden, als met harde sterke vingers; zo overdreven als alleen de regen in dit land kan zijn. Zelfs een kop koffie maakte de zaak niet beter; ik had helemaal geen trek in het ontbijt ofschoon de Papoea's hun lusteloosheid afschudden toen ze zoete aardappelen aten en daarbij een grote stapel bananen en dikke stukken suikerriet verzwolgen.

Het was een heel gevecht om mijn kleren aan te krijgen, ze waren nog vochtig van de vorige dag en zouden weldra weer doorweekt worden. De mieren en torren die voor de regen in de tent waren gevluht, werden uit het goed geschud — en klaar waren we.

Het was een zielige stoet die zich in beweging zette en Zuidwaarts in de richting van de Jadimi-berg begon te trekken, door een gordijn van regen dat zo dicht was dat de man voor me in een waterval leek te lopen. Geen dorpeling kwam goedendag zeggen; een paar stonden er in de deur van hun hut, waaruit rook omhoog steeg, die meteen weer werd neergeslagen door de genadeloze regen.

„Zing eens, Korokebo,” zei ik, maar hij gaf geen antwoord. We strompelden langs het pad. Ik lette niet langer op de graspolletjes die hier en daar uit de modder opstaken, zoals ik dat de vorige dag

had gedaan, maar ik liep automatisch door zonder me er druk om te maken waar ik mijn voeten neerzette. Hoewel de helling niet ver weg was, bleek de berg onzichtbaar door de regensluiers.

Plotseling weerklonk een vreemde, hese kreet over de vlakke, precies het geluid van een ontstemde gong. Onmiddellijk werden de dragers opmerkzaam; net als de vorige dag, toen de koes-koes zijn aanwezigheid in de jungle had verraden. Bepabido, die voorop liep, stond stil en wachtte tot de mannen hem hadden ingehaald; vervolgens overlegden zij op fluisterton. Toen liepen ze door en gaven mij tekens om vooral geen geluid te maken. Het was de schreeuw geweest van de casuaris die hun jachtinstincten ditmaal had gewekt. Hun lijdzame stap was veranderd. De loomheid verdween van hun sombere gezichten en zij zwoegden welhaast over het slijkpad, terwijl ze me af en toe met boze blikken aankeken. Maar hoe konden nu mannen die geen geweer hadden een casuaris te pakken krijgen?

Toen blies de wind ineens de regensluiers uiteen en binnen enkele minuten zagen we het zonlicht over de schaduwen spelen op de helling die een paar honderd meter voor ons lag. Weer klonk dat merkwaardige geluid als van een gebarsten klok, en net als de vorige dag had ik moeite de mannen bij te houden. Bepabido en een andere drager verdwenen in het bos en lieten hun bepakking door hun vrienden dragen, terwijl de jongens met onze varkens achterbleven, bang dat hun geschreeuw de niets vermoedende vogel zou opschrikken. Het leek me allemaal nogal zinloos. We liepen door een bos van padanusbomen. Het water droop van de heldergroene bladeren zo'n zeven, acht meter boven ons hoofd, soms in zulke hoeveelheden dat het leek alsof het helemaal niet opgehouden had te regenen. Ik wilde graag even blijven staan om naar die bomen te kijken, waarvan de gigantische bladeren de Papoea's tot velerlei doeleinden dienen. Als ze gedroogd zijn vormen zij een dak boven zijn hoofd, de muren van zijn hut. Er worden regencapes van gemaakt en zelfs gebruikt men ze als sigarettenpapier. Enorme wortels ontsproten aan de stammen minstens drie meter boven ons hoofd, zij groeiden in neerwaartse richting en vormden prachtige steunpilaren voor de boom. Helemaal in de hoogte waren de takken, die er net zo uitzagen als de wortels maar opwaarts groeiden en bedekt waren met de lange bladeren. Dikwijls rukken de mannen in het voorbijgaan de wortels af om ze dan thuis als fakkels te gebruiken, maar nu stonden ze niet stil om naar de vruchten te

kijken, iets wat een Papoea onder gewone omstandigheden beslist niet zou nalaten. Ze dachten alleen aan de onzichtbare casuaris, een grote vogel, maar die in deze jungle moeilijker te vinden is dan een naald in een hooiberg. Maar de hoop op vlees is de hoop die de Kapaukoe doet leven.

De wortels en stenen, de ontwortelde bomen, het was allemaal nog tienmaal glibberiger dan de vorige dag. Elke keer als ik een geluid maakte keken verwijtende ogen me aan. Toen ik in een poel viel, stak Korokebo in gespannen stilte zijn hand uit en het verwachte „Ipa” bleef uit. Hij was er niet echt bij, zijn geest was bij zijn vrienden op de wildeganzen-jacht en hij had een hekel aan me omdat ik hem van een groot genoegen beroofde.

Eens moesten we over een rots klimmen die zo'n acht of negen meter steil omhoog rees. Ik werd aan mijn lot overgelaten en moest zelf maar zien hoe ik me van wortel tot wortel, van uitsteeksel tot uitsteeksel optrok. Eerst nam Korokebo een varken over van de jongens en klom omhoog met het beest op zijn rug, heel voorzichtig, zonder het dier, dat zich onbehaaglijk voelde, kwaad te doen. Hij ging weer naar beneden om het tweede varken op te halen en herhaalde zijn verbluffende kunststukje, waarbij hij zich met één hand vasthield.

Dit bos was minder dicht dan dat waar we de vorige dag doorgekomen waren. De klim duurde langer maar ging veel geleidelijker. Soms waren er grote open plekken, misschien wel resten van oude verlaten tuinen. Eens zag ik zulke prachtige orchideeën aan een boom hangen, dat ik verbaasd stilstond. Korokebo gromde, maar ik ging zitten om naar dat verwonderlijke schouwspel hoog boven de grond te kijken. Bijna in de top van de boom hingen bossen vuurrode bloemen als vier, vijf meter lange guirlandes neer, een purperen waterval tegen een achtergrond van donkergroen. Een levende schatkamer van orchideeën, die iedereen die ze naar Amsterdam had kunnen vervoeren rijk zou hebben gemaakt. De jongens met de varkens kwamen voorbij terwijl ik ernaar keek. En Korokebo ging vol tegenzin ook zitten. Ik wist dat het zinloos zou zijn hem te vragen naar boven te klimmen en een kleine tak van die adembenemende pracht af te snijden, want hij zou net doen alsof hij mijn gebaren niet begreep.

Een half uur later, net terwijl wij op een open plek in het bos op een kapotte kano uitrustten, gebeurde het. Plotseling leek het oerwoud vol woedend lawaai; een dier gromde in paniek en mannen

schreeuwden wild en opgewonden; men hoorde het geluid van krackende takken en van zware poten die de grond deden dreunen. De dragers sprongen op. Twee grepen hun kapmessen en renden in de richting van het geluid.

En daar kwam de grote vogel recht tegenover ons uit het oerwoud gesneld; hij was zeker zo groot als een kleine Kapaukoe, en zijn geweldige dijen bewogen als zuigers. Hij rende langs me met een pijl in zijn harige rug, met een wilde paniek in zijn ogen, en het bloed stroomde uit zijn purperen keel. Hij kwam recht op de mannen af, die er woest met hun kapmessen op los sloegen, de een zonder hem te raken, de ander een paar veren van een van zijn korte, nutteloze vleugels afhakkend. De vogel haalde uit met zijn sterke poten, en een diepe snee verscheen op de heup van de man die hem had getroffen en die nu er achteraan stormde, toen hij verdween langs het pad, in de richting waar wij net vandaan waren gekomen. Stapelgek, dacht ik, terwijl ik achter hen aan het bos inrende. Bepabido flitste langs me heen, helemaal naakt, want zijn koteka was hij bij de achtervolging kwijtgeraakt.

Even voorbij de open plek was de helling steil en rotsachtig. De vogel was op de rotsen uitgegleden en tuimelde omlaag, terwijl de gewonde Kapaukoe, die door het doornige kreupelhout er achter aan sprong, naar het beest sloeg met zijn bijl. De casuaris, die nu eens op zijn poten, dan weer op zijn buik over de natte rotsblokken van het pad voortzeulde, wist nog steeds buiten het bereik van zijn twee vijanden, Bepabido en zijn makker, te blijven, en ze kregen geen kans hem een dodelijke slag in de keel toe te brengen.

Plotseling ging de vogel van het pad af en sprong het magere kreupelhout in, met de twee mannen op zijn hielen. Zo verdwenen ze uit het gezicht, en hoorden we alleen het gevechtruis; en even later was nog slechts het gekakel hoorbaar van de dragers die bij ons waren gebleven. Daarna heerste stilte. Korokebo draafde het pad af om naar zijn twee vrienden uit te kijken.

Na een minuut of tien kwamen drie heel teleurgestelde Kapaukoe's de helling op, twee van hen in nogal gehavende toestand. Bepabido, die nu een nieuwe, van Korokebo geleende koteka droeg, had een diepe wond in zijn dij. De ander droeg de sporen van de klauw van het dier op zijn heup. Geen van beiden lette ook maar een ogenblik op zijn verwondingen.

Meteen begonnen ze hun kameraden een verslag van de jacht te geven, en even later lachten ze weer allemaal.

Een half uur nadat we onze tocht hadden voortgezet, werden we bij een nieuwe open plek opgewacht door de man die met Bepabido was weggegaan toen we die morgen de eerste keer de kreet van de casuaris hadden gehoord. Op de grond voor hem lag het lijk van een kleine casuaris. Het was het jong van het dier dat zij vergeefs achtervolgd hadden. Er zou toch nog feest zijn die avond. Direct begonnen de Kapaukoe's te kakelen en de jongens trommelden op hun koteka's. Maar de succesvolle jager legde ze het zwijgen op, en na een kort fluisterend beraad liepen we al spoedig net zo stilletjes als tevoren door het bos.

Het bleek dat de vogel, wiens rauwe kreet de jacht ontketend had, zelfs nog niet in het gezicht was geweest, en de mannen hoopten nog steeds het beest te bemachtigen. Hoe wisten ze dat het dier dat gewond was ontsnapt niet hetzelfde was als dat, waar ze naar hadden uitgekeken? Dat probeerden ze niet eens te verklaren: ze wisten het gewoon.

Er was geen reden om te veronderstellen dat ze meer succes dan tot nog toe zouden hebben. En evenals de vorige dag, bepeinsde ik hoe slecht deze dappere mensen zijn uitgerust voor de strijd om het bestaan in de jungle. Het is een geluksdag als het ze lukt een kano zonder brokken van de bergen naar zee te transporteren. Misschien vangen ze van de tien casuarissen waar ze jacht op maken, er net één, en daarbij riskeren ze lijf en leden. Vandaag hadden ze ongewoon geluk gehad, er was niemand omgekomen en ze hadden wat vlees voor hun hongerige magen.

Tegen de tijd dat we de top van de helling hadden bereikt waren de mannen verzoend geraakt met het denkbeeld dat er geen kans was de vogel te pakken te krijgen waarvan ze het geluid hadden gehoord; en voor het eerst die dag begonnen ze te zingen.

„Aaah-woo,” zette Korokebo in.

„EEEH-awoo,” antwoordde het koor.

Neen, dit was geen land overvloeiend van melk en honing. Het was kenmerkend dat de missionarissen er niet in geslaagd waren deze bijbelse term in de taal van de Kapaukoe's te vertalen. Voor hen is melk „borstwater” en honing kennen ze niet, omdat er in de bergen geen bijen zijn.

Er leven niet veel dieren in het gebergte en die er leven zijn schuw. Maar de mensen eten wat ze maar te pakken kunnen krijgen, in geval van nood zelfs de taaie pezige paradijsvogel. Kikkers, padden, hagedissen, boomkangaroes met hun sterke muskus-aroma, slakken,

rupsen: het is allemaal gelijk voor ze; het is allemaal: eten. De producten van het oerwoud, hoe bitter en onsmakelijk ook, verzwelgen ze gretig.

Pater Steltenpool vertelde me van de kat van een van zijn collega's. De man wilde graag gezelschap in zijn eenzaamheid en het beestje was in een mand van de kust naar het binnenland gekomen. Maar nu was er een groot probleem. Een kat vindt het prettig om rond te zwerven. De eigenaar vond het idee van een nieuwe plechtigheid, een kattenfeest, niet erg aantrekkelijk. Hij riep dus zijn mensen bijeen en vertelde ze dat dit wonderbaarlijke nieuwe dier erg knap was in het vangen van ratten en muizen. En poes had heel gewillig meteen een demonstratie gegeven, toen er een kleine rat voorbijfloopte. Van die dag af was er veel vraag naar de kat. De Kapaukoe's kwamen haar lenen om ratten en muizen voor ze te vangen en ze betaalden, lang niet gek, met een deel van de buit. De missionaris kon zich nu de eigenaar van een heel tevreden poesje noemen.

Toen we bij een open plek aan de Zuidzijde van de Iadimi-berg kwamen, zagen we neer op de Kamoe-vlakte; „een eindeloze modderwoestenij”, zoals pater Steltenpool het uitdrukte.

Er stonden groepjes hutten, steeds zo'n vijf of tien bij elkaar, met de gebruikelijke omheinde tuinen erachter. Aan alle kanten rezen de bergen omhoog; in het Noorden, Zuiden en Oosten waren ze zeer dichtbij, in het Westen ver weg.

„Dit land is mijn parochie,” zei de missionaris. Hij was uit Noord-Holland afkomstig en met zekere trots vertelde hij me dat hij nu in Nieuw-Guinea hetzelfde probeerde te doen als zijn voorouders in West-Friesland hadden gedaan.

Als jongen had hij altijd schik gehad in de verhalen die in zijn geschiedenisboek stonden over de Cistercienser monniken, die in de Middeleeuwen hun nederzettingen hadden in moerassige streken, die ze droog legden en waar ze hun abdijen bouwden. „Zo zijn grote delen van ons land ontstaan,” zei hij. Maar ofschoon hij altijd missionaris had willen worden, had hij nooit gedroomd dat hij in de voetsporen van de middeleeuwse monnik-pioniers zou treden.

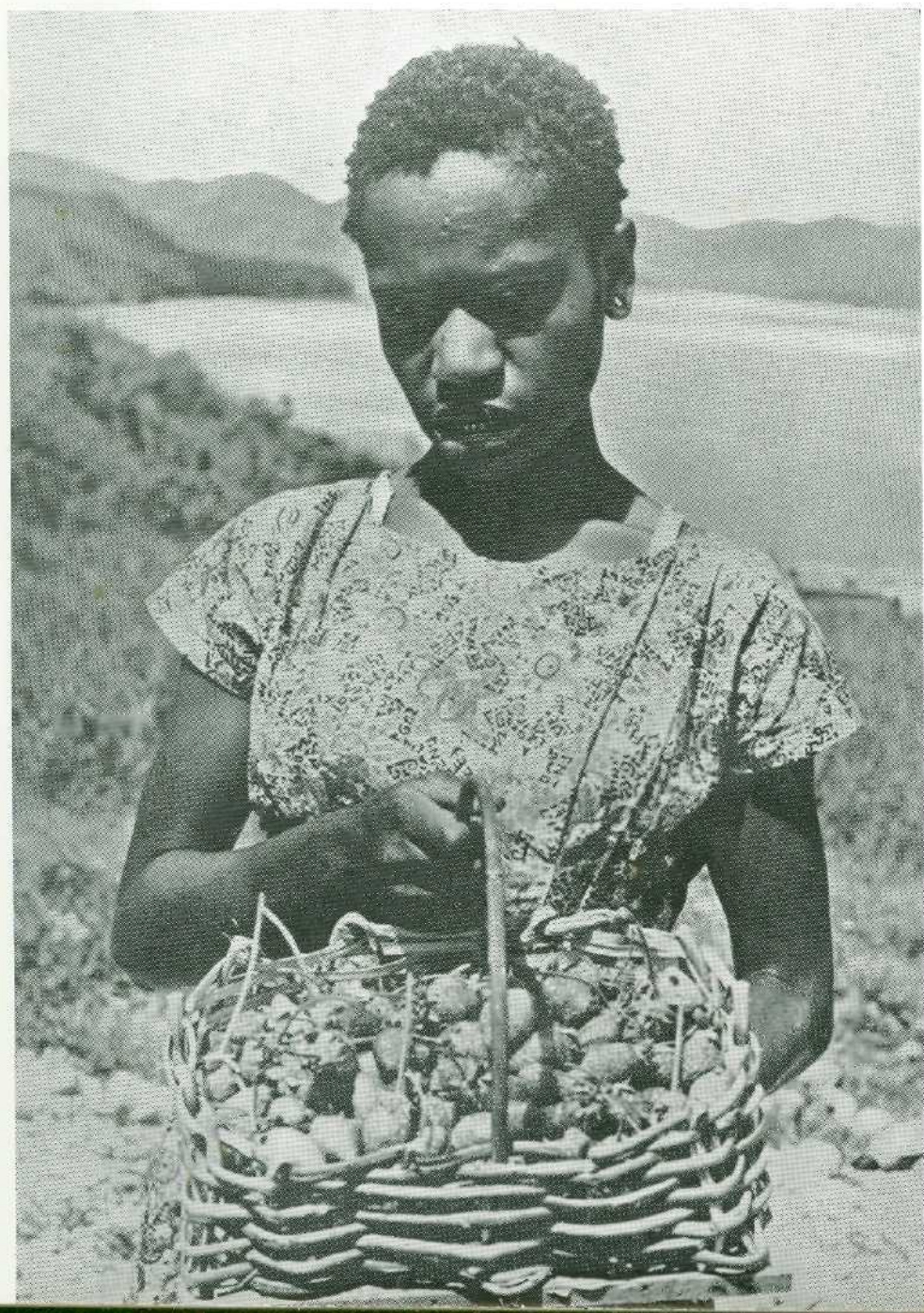
„Nu, en hier ben ik dan,” zei hij. „Er moeten nog heel wat moerassen worden drooggelegd. Alleen al die hele vlakte! Maar een abdij komt er nooit en voorlopig zal ik de enige priester zijn. De Kapaukoe's zijn wel handig met onze werktuigen, maar ik zie ze nog niet in een Franciscaner pij.”

*Een Marind-vrouw.
ten teken van rouw gezicht en lichaam besmeurd met klei.*

Beverwijk in Einarotali.

*Papoea-meisje met mandje aardbeien.
Hier gaat de beschaving door de maag.*

Hij had het lang niet gek gedaan, zoals ik al gauw merkte toen we weer op vlak terrein kwamen.

„Dit is de langste weg in heel Centraal Nieuw-Guinea,” zei hij. „Als hij af is, is hij meer dan drie kilometer lang.”

Eerst was het een zandpad door het moeras; aan beide kanten hadden de Kapaukoe's diepe greppels gegraven die het water afvoerden naar de rivier; zo werd het slijk tot droog land.

Bijna dagelijks trommelt de regen neer op Nieuw-Guinea en spoelt alle vruchtbare aarde weg; soms verandert er een heel landschap door enorme aardverschuivingen. Steeds weer vroeg ik me af waarom de mensen zo hardnekkig in bepaalde delen van het land blijven wonen. Daar is bijvoorbeeld Frederik Hendrik-eiland, één enorm moeras, vlak voor de zuidkust. In de droge moesson zijn de moerasen nooit droog genoeg om er overheen te lopen, maar er staat ook niet genoeg water op om er met kano's overheen te kunnen varen. Dus heeft alle verkeer plaats tijdens de natte moesson. De ontdekkingsreizigers, die het eiland bezochten, kwamen tot de slotsom dat de bevolking tuinen had gebouwd door beurtelings lagen van takken en van slijk over elkaar heen te leggen. Deze stukjes land komen misschien een meter boven het waterpeil uit en zij lopen altijd gevaar om te worden meegesleurd als dit peil stijgt. Maar de bevolking is gebleven, om dezelfde reden als de Kapaukoe's in de Kamoe-moerasen zijn blijven wonen. Het water is een vijand en een bondgenoot. Het beschermt ze tegen koppensnellers en kannibalen die tijdens de natte moesson op oorlogspad gaan.

De vorige avond had Korokebo erop gezinspeeld dat de tovenaar Boegapo zijn loopbaan als een succesvol regenmaker was begonnen. Men zou zo zeggen dat zo'n man in dit land nauwelijks de plank mis kan slaan, maar men vraagt zich af wat de zin van dit beroep is. Maar het kan ook gebeuren dat de regen hardnekkig wegblijft. Dan plachten de Kapaukoe's dag in dag uit te sidderen voor de komst van de Manoway, de kannibalen van de zuidkust. In zulke periodes had Boegapo het goed en elke wolkbreuk verhoogde zijn prestige. De Papoea's van pater Steltenpool, die eerst maar met geringe ijver aan de slag waren gegaan, werden enthousiast toen het wonder zich voltrok en er land uit het water te voorschijn kwam. Snel namen ze er bezit van en bouwden omheiningen rond de tuinen. Toen de Controleur Oerapoera ter inspectie bezocht, vergaten ze haast betaling te vragen voor hun werk.

Toen we al haast bij het huis van de missionaris waren, kwamen

we langs een aantal vrouwen die in de nieuwe tuinen aan het werk waren; ze riepen ons een opgewekte groet toe en drie van hen sprongen over de greppel om de „patora” een paar zoete aardappelen te presenteren. Maar daarna vergaten ze ons helemaal: ze hadden de dode casuaris in het oog gekregen! Ze stelden opgewonden vragen over de jacht en uit de gebaren van Bepabido kon ik opmaken dat het verhaal er steeds mooier op werd.

We liepen verder en achter het dorp zag ik nu een kleine kerk met een klimop begroeide klokkentoren. Er stonden een stuk of wat houten huizen, half verborgen achter enorme rode canna's. „Hier is Oerapoera,” zei de missionaris. „U kunt een bad nemen in de rivier achter mijn huis.” Ik stapte over de omheining en betrad een oase in de modderwoesteniĳ.

IX

EEN OASE IN EEN MODDERWOESTIJN

Dunne witte wolken dreven over de top van de berg Iadimi, die ik daags tevoren voor het eerst had gezien. Naar het Noorden zag ik een vreemde groep reusachtige bomen boven op de grijze rots, die de Ogieidimi zijn wonderlijk voorkomen geeft. Pater Steltenpool en ik stonden in de tuin van zijn pastorie te Oerapoera. Vier Kapaukoe's, die ons de hele morgen achterna waren gelopen als een ongevraagde lijfwacht, keken, zoals wij, naar het vreedzame landschap.

Achter ons murmelde een rivier in zijn diepe bedding langs de rotsen heen, een achtergrond voor de stemmen der kinderen, die in de school bezig waren met een zangles. Over het pleintje tussen de school en de pastorie klonk het lied van Piet Hein en de Zilvervloot, moeilijke woorden voor de tongen der kleine Kapaukoe's.

„Mijn collega's hebben bergen en een meer voor hun deur,” zei de missionaris. „Een meer heb ik niet, maar wel een rivier, een persoonlijke rivier.”

Het water was helder en koel. Reeds tweemaal had ik er een bad in genomen, en ik had me verbaasd dat er geen forellen waren weggesprongen. Maar er zijn nu eenmaal weinig vissen, hoog tussen de bergen van Centraal Nieuw-Guinea.

Naast het huis van de missionaris woonde Dorothea met haar echtgenoot, Marius, manusje-van-alles, in een grote, geriefelijke hut. Voor ons, aan de linkerkant van het ruime plein, dat als vergaderplaats en speelplaats van de kinderen werd gebruikt, stond nog een huis, de woning van de goeroe en van zijn toekomstige vrouw, als hij er een zou vinden. Zoals zijn vriend te Obano, kwam hij van de Kei-eilanden, en zoals deze leefde hij in eenzaamheid. De priester maakte zich daarom wel eens zorgen over hem, maar klaarblijkelijk kwam het niet in hun gedachten op met een Kapaukoe-meisje te trouwen.

Langs de rivier ontdekte ik een klein stukje Holland. In de tuinen

van de missie groeiden dikke tomaten, forse snijbonen, en er was zelfs een morgen aardappelen, niet de zoete der Papoea's, maar gewone Hollandse. Van tientallen emigranten in Australië en Nieuw-Zeeland had ik gehoord, dat zij hun dagelijks bord aardappelen misten. Het was een klacht, die steeds weer terugkwam. Op dat punt was pater Steltenpool een kind van zijn land. Met zijn typische ondernemingsgeest had hij maatregelen getroffen. Zijn broers in Nederland had hij om een zak pootaardappelen gevraagd. Dit jaar kon hij voor het eerst op een flinke oogst rekenen. Nog altijd zou hij zelf geen aardappelen naar hartelust kunnen eten, want hij was van plan een groot gedeelte ervan aan de Kapaukoe's af te staan. Zij namen dit zeer zakelijk op. Hij wilde hun een-tenig dieet wat verbeteren met de groenten, die hij met zoveel succes kweekte, en zij waren gaarne bereid hem tabak in ruil te geven. Later kon hij met deze tabak weer voor andere diensten betalen. „Toch ben ik bang dat ik er veel van zal houden,” zei hij. „De Kapaukoe's zullen nog een jaartje moeten wachten.”

Ik was blij te ontdekken dat deze missionaris althans een zwakheid had. Alles, wat hij ondernam scheen hem te lukken, zelfs de groententeelt, waarmee landbouwdeskundigen, die speciaal uit Nederland waren overgekomen, weinig succes hadden geboekt. Hij was in alles uiterst efficient, zoals deze missie-statie, die bijna zonder middelen was opgebouwd, bewees. Tegelijkertijd was hij populair bij zijn parochianen. En ofschoon hij blij was dat er af en toe een bezoeker kwam, scheen de eenzaamheid weinig of geen invloed op hem te hebben. Zij drukte niet op hem.

Wij kwamen bij een gebouw van ongeveer acht meter lang en drie breed. Hier woonden enkele Kapaukoe-jongens, leerlingen van de missie. De missionarissen hadden al spoedig ontdekt dat hun opvoedend werk vergeefs is, als de kinderen 's avonds weer naar huis gaan, want het voorbeeld van de ouderen vernielt weer, wat men overdag heeft bereikt. Zulke verschrikkelijke dingen spelen zich af bij dit volk dat zelfs een heilige moeite zou hebben om deugdzaam te blijven. Daarom besloot men de kinderen uit hun omgeving weg te halen, en men bouwde huizen voor de jongens en de meisjes. Vele ouders gaven hun zonen zonder tegenpruttelen af, want zij kosten alleen maar geld, eten als ze klein zijn en schelpen om een vrouw te kopen, als zij opgroeien. Met de dochters was het niet zo eenvoudig. Het meisje is slavin, lastdier en een goede belegging voor de toekomst, want het wordt met schelpen betaald.

Pater Steltenpool was er nog niet in geslaagd om meisjes voor zijn internaat te krijgen. Haast had hij er niet mee, want hij had reeds genoeg hooi op zijn vork, en hij wist dat andere missionarissen het druk kunnen hebben met het wegjagen van de jongens uit de „maagdenhuizen”, want kuisheid is niet de opvallendste eigenschap van deze snuiters.

Drie jongens werkten op het land naast hun hut. Hun baas, een Kapaukoe, genaamd Petrus, was op reis met de „Uskop”, Mgr. Cremers, die op weg was naar pater Smits, de pastoor van Modio, vier dagreizen naar het Westen, de eenzaamste missie-post in Nieuw-Guinea.

Een jonge vrouw in een jurk, Gervasia, de vrouw van Petrus, was bezig om voer voor de varkens klaar te maken. Het echtpaar bewoonde een flink huis naast het jongensinternaat.

Hoe had deze pater dit allemaal klaar gekregen? De kerk, die tevens dienst deed als school, de pastorie, al de andere gebouwen, de tuinen? Wij stonden nu bij de omheining van deze missie en overzagen het gehele complex.

„Hebben deze mensen u goed geholpen?” vroeg ik, terwijl ik naar onze lijfwacht wees.

Twée jaar vroeger was dat alles nog een grote modderpoel; nu was het een gemeenschap, die zich, naar de begrippen van dit land, op een zekere welstand kon beroemen. Buiten de omheining, naast de missie, hadden de Kapaukoe's een dorp gebouwd, in de hoop in de voorspoed te delen. Vrouwen werkten in nieuwe tuinen, die aan het water waren ontworsteld. In korte tijd was hier iets groots verricht. Maar hoe?

Pater Steltenpool glimlachte.

„Ik heb niets voor niets gekregen,” zei hij, „maar je weet dat deze lieden een scherp oog voor hun belangen hebben. Dat heeft de doorslag gegeven.”

Toen hij in Oerapoera aankwam, beschikte hij over enkele stalen bijlen, over een flinke voorraad kralen en schelpen, over ideeën en energie. Hij is een boerenzoon uit West-Friesland en heeft de lessen, die hij thuis heeft geleerd, niet vergeten. Van bouwen wist hij echter niets. Een andere missionaris had hem tekeningen voor een kerk en een huis gegeven met een duidelijke beschrijving van de balken en planken, die hij nodig had. En zo was hij naar Oerapoera gegaan.

De Kapaukoe's wilden hem graag helpen. Hij was de enige blanke in de Kamoe-vallei — hij is het nog altijd — en zij wierpen een begerig oog op zijn bijlen. „Ik bad en ik begon,” zei hij.

Hij woonde lang in een tent, omdat het land eerst drooggelegd moest worden, voordat hij aan een huis kon beginnen. Hij leerde de Papoea's nieuwe methoden om snel een sloot in de modder te graven. Vaak mislukte het en zij verloren de moed, maar een halssnoer of enkele kralen gaf hun nieuwe kracht.

De sloot kwam klaar en het water stroomde naar de lager gelegen rivier, zodat grote stukken grond weldra droog kwamen te liggen. Nu gingen de Kapaukoe's aan de slag om tuinen voor zichzelf af te bakenen. De missionaris was zijn arbeidskrachten voor enkele weken kwijt. Maar zij kwamen terug in de hoop wat schelpen en een enkele bijl te verdienen.

Langzaam verrees het kerkgebouwtje onder leiding van de onervaren missionaris, die spoedig in de gaten had dat Petrus met veel talent met een hamer omging. De Kapaukoe's vlochten matten van pandanusbladeren en bamboe voor de muren. Soms waren er noch schelpen noch bijlen meer. Dan was er niet meer te praten met de arbeiders. Zij bleven vriendelijk, maar zij deelden mede dat zij tot hun grote spijt niet meer het soort boomschors konden vinden, waarvan een waterdichte dakbedekking werd gemaakt.

Dan kwamen er dragers uit Enarotali, eens met een zending zakspiegeltjes uit Nederland. Door een wonder scheen de schors weer op de bomen terug te komen en voortdurend klopten er Kapaukoe's met dikke rollen aan.

De pater had soms ernstige tegenslagen door gebrek aan ervaring, een enkele keer door de onbetrouwbaarheid van zijn al te hebzuchtige helpers, maar de missie bleef zich uitbreiden. Weldra kon hij op de nieuwe grond gaan experimenteren met Hollandse groenten. Zelden waren de Kapaukoe's zo nieuwsgierig en zo sceptisch geweest. Zij wisten dat de blanke deskundige te Enarotali er het bijltje bij had neergelegd, omdat alles in de drassige grond verrotte. „Ik had geluk”, zei pater Steltenpool bescheiden. Nu zijn planten groeiden, werkten de Kapaukoe's graag voor zaad.

Zo had Oerapoera een drukke tijd achter de rug. Het prestige van de missionaris steeg, en daarom werd zijn eigenlijke taak, het mis-siewerk, gemakkelijker. De Papoea's kwamen vrij geregeld naar de kerk en zij zonden hun kinderen naar school. De Indonesische goeroe gaf les aan 72 kinderen.

Maar ondanks deze eerste successen beseftte hij dat de weg lang en hard zou zijn. Menselijkerwijze gesproken waren de moeilijkheden onoverkomelijk.

Een van de vier mannen, die de hele dag met ons mee waren gelopen, Okewode genaamd, was een typisch voorbeeld van de tegenstand, die de priester te overwinnen had.

Okewode, die altijd braaf naar de verhalen van de priester had geluisterd, deelde hem mee dat hij graag naar de hemel zou gaan. De pater had reeds ervaren dat men zulke opmerkingen niet al te ernstig moet opvatten. Soms zeggen de Papoea's zo iets om de missionaris een plezier te doen.

„En je drie vrouwen dan?” vroeg hij.

Het was een teer punt. Voor elk van deze dames had Okewode twee maal zestig schelpen betaald, „echte Kapaukoe-schelpen”, zoals hij met nadruk verzekerde. Hij had de vrouwen nodig voor het werk in zijn tuin, om zijn eten te koken. En bovendien, wat zou er gebeuren als iedereen zo maar zijn vrouwen wegstuurde en er maar een voor zichzelf behield? Wie zou er nog schelpen willen betalen? De markt zou bedorven worden als het aanbod de vraag zo ver ging overtreffen.

In dit opzicht had de man niet helemaal ongelijk. Hij ging nog verder. De meisjes zouden diep gegriefd zijn, als zij voor een paar schelpen van de hand werden gedaan. Zij zouden het opvatten als een teken dat haar jeugd voorbij was, een harde slag voor hun zelf-respect.

Neen, Okewode moest nog eens nadenken, want de hemel kwam hem al te duur te staan. Hij beloofde echter dat hij geen nieuwe vrouwen meer zou kopen. Ook dat scheen hij te vergeten, want een paar weken later voerde hij een vierde bruid zijn woning binnen. De missionaris kon niet nalaten hierover een opmerking te maken, maar Okewode was niet zondaar, maar slachtoffer.

„Ik ben niet met het meisje getrouwd; zij is met mij getrouwd,” zei hij.

Een Kapaukoe-meisje geniet een grote vrijheid, totdat iemand schelpen voor haar neertelt, en zij het eigendom van haar man wordt. Het bleek dat Okewode niet voornemens was geweest met dit meisje te trouwen — zoals hij had beloofd — ofschoon hij blijk had gegeven van een zeer onplatonische liefde. Maar een belofte is een belofte! Haar oudste broer — en haar meester tegelijkertijd omdat de vader dood was — kreeg de indruk dat Okewode zich alle

rechten van de huwelijkse staat wilde toeëigenen zonder met constanten over de brug te komen.

„Ik dacht enkel aan mijn belofte aan de patora,” klaagde Okewode, „en het resultaat was dat haar broer me in mijn voet schoot.” Dus betaalde hij maar 120 schelpen om moord te voorkomen. De patora was toch immers ook tegen moord? Van twee kwaden had de Kapaukoe het minste gekozen. De hemel moest dan maar even wachten.

Het moeilijke probleem was hoe de positie van de vrouw te verbeteren. De missionaris had met diepe belangstelling gemerkt hoe enkele bijlen een ware revolutie in deze gemeenschap uit het Stenen Tijdperk hadden veroorzaakt. Maar het waren de mannen, die er van hadden geprofiteerd, terwijl het harde lot van de vrouwen onveranderd bleef. Vóór de komst van de blanken was de verdeling van het werk tussen mannen en vrouwen niet zo onrechtvaardig als het door de bijl was geworden. Toen bouwden de mannen de huizen en de boten, zoals nu. Zij legden de tuinen aan, zoals nu, en omringden ze met omheiningen van palen om ze te beschermen tegen dieven en varkens. Met de stenen bijl namen deze verplichtingen hun tijd grotendeels in beslag. Men had dagen nodig om een boom om te kappen, weken om hem uit te hollen, maanden, voordat men genoeg stammen had voor een huis.

De mannen waren bovendien verantwoordelijk voor de verdediging van hun vrouwen en andere eigendommen, een zware taak in een land, waar men soms jaren vecht over de diefstal van een varken. Als de tuinen eenmaal klaar waren, moesten de vrouwen voor de groententeelt zorgen. Zij gingen vissen en zij kookten.

Door de stalen bijl is het werk van de man gemakkelijker geworden en het vergt minder tijd. Het kan hem niet meer zoveel schelen als zijn kano wordt vernield, want in een paar dagen heeft hij een nieuwe. Palen maken voor huis en tuin is kinderspel geworden, soms letterlijk, want de jongens kunnen dit nu doen. Er zijn minder oorlogen, omdat de Controleur zo vervelend is en de varkens doodschiet, als er te veel mensen worden afgemaakt.

Een Kapaukoe, die zich op een paar bijlen kan beroemen, is een heer, zoals Okewode en zijn drie vrienden, die een luie, aangename dag in ons gezelschap hadden doorgebracht. Maar voor de vrouwen was er weinig veranderd. Er verliepen nog altijd negen maanden tussen ontvangenis en geboorte van het kind. Nog altijd voeden de moeders hun kinderen lang, zo lang soms dat het zoontje zijn

sigaret moet uitdoven als mama hem te eten wil geven, al moet hierbij worden opgemerkt dat de jongens heel vroeg beginnen te roken.

Vruchtbaar zijn de Kapaukoe's niet. Toen zij een foto van de familie van de patora zagen, konden zij er in geen weken over uitgepraat raken. Hoe was het mogelijk dat een man met een vrouw elf kinderen kon hebben? Wist de patora zeker dat zijn vader geen vrouwen had in de andere huizen van zijn kampong?

Ofschoon de vrouwen zelden jaar in jaar uit zwanger zijn, is er nog voldoende ander werk voor haar. Zij woelen de grond van de tuinen los met stokken, zoals de oude Egyptenaren voor de tijd der grote Pharao's deden. Zij maken de visnetten zoals zij dat vele eeuwen lang hebben gedaan, en vissen op een omslachtige manier in logge boten. De dag van de vrouwen begint vroeg en eindigt als de zon achter de bergen wegzinkt.

Zij leven nog steeds in het Stenen Tijdperk, dat haar mannen achter zich hebben gelaten.

„Denk echter niet dat zij zich beklagen en er om zaniken om van haar werk bevrijd te worden,” zei de missionaris. Het zou haar weinig hebben gebaat, meende ik. Hoogstens zouden zij een pak slaag hebben gekregen! Maar ik vergiste me.

Er was eens een Kapaukoe, die honger had en thuis wat garnalen had gevonden. Toen hij ze kookte, dreigde er bijna een opstand. Zijn vrouwen vertelden haar vriendinnen aan welk vergrijp haar meester zich had schuldig gemaakt. Een dag lang bleven de dames haar gal uitspuwen, niet enkel de echtgenoten van de misdadiger maar ook de anderen. Dat een man zich met haar werk had bemoeid, het zelf had gedaan was onvergefelijk. Zij weigerden te koken en de mannen, die bang waren dat het tumult nog erger zou worden, als zij zelf eten klaar maakten, zaten bang en hongerig te kijken. Een van hen had tegen de gebruiken van de stam gezondigd en allen moesten boeten. 's Avonds kwamen de feeksen tot bedaren, toen zij zich hees geschreeuwd hadden. De mannen hadden hun les geleerd.

De vrouwen krijgen op tijd een pak slaag; als zij ontrouw zijn, worden ze dikwijls met de dood gestraft, maar toch hebben zij thuis een vrij groot gezag. De missionarissen hebben vaak gemerkt dat de mannen graag de kinderen naar school zouden sturen, maar als de moeders zich verzetten, gebeurt het niet. Een paar kralen kunnen dan echter tot merkwaardige resultaten leiden.

Ook polygamie is niet zo'n vloek als men zou verwachten, zeker niet voor de eerste vrouw, die de volgende als haar slavinnen beschouwt. De meeste meisjes hebben weinig illusies over hun toekomst als zij de derde of vierde echtgenote van een man worden. Maar zij hebben weinig keus, ofschoon zij zich in theorie tegen een huwelijk kunnen verzetten.

De mannen willen hun vrouwen niet alleen behouden omdat zij ze duur hebben betaald. Maar een enkele echtgenote zou niet al het werk kunnen doen. De mannen zouden een gedeelte moeten overnemen, een ingewikkelde zaak, zoals wij juist reeds hebben gezien. De Kapaukoe's begrijpen nog niet helemaal dat de toekomst niet zal lijken op het verleden. Zij staan op de drempel van een nieuwe tijd en wachten wat komen gaat met een beminnelijke nieuwsgierigheid af zonder te beseffen dat bestuur en missionarissen hen er toe zullen brengen om vele gebruiken, die zij gewoon vinden, maar waartegen de blanke ernstige bezwaren heeft, op te geven.

Enkele Kapaukoe's hadden hersens genoeg om dieper over deze dingen na te denken. Die namiddag zou ik er een ontmoeten, een man, die de betekenis begreep van wat zich in zijn dorp afspeelde, en die er zich maar half over verheugde.

Ik had gevraagd of ik een hut van de Kapaukoe's mocht bezichtigen. „Ik zal je naar mijn vriend en vijand Jonas Moté brengen,” zei pater Steltenpool.

Jonas was een man van gezag in Oerapoera, ofschoon hij uit een dorp aan het Tigimeer aan de andere kant van de bergen stamde. Hij was een persoonlijkheid en was niet op zijn mondje gevallen. Zulke lieden dringen zich steeds gemakkelijk naar voren in de maatschappij van de Kapaukoe's, die in een staat van bijna volkomen anarchie leven en gewoonlijk geen hoofden erkennen, maar die toch altijd weer naar de welsprekendste en slimste luisteren. Leiderstalenten komen steeds tot hun recht in deze gemeenschappen. De Kapaukoe's gehoorzamen altijd, zolang hun belangen niet worden geschaad. Jonas zag in de missionaris misschien een concurrent. Niemand had het de priester zo moeilijk gemaakt als hij, maar die dag was hij vriendelijk. Hij verwelkomde me met vreugde in zijn huis, waarschijnlijk, omdat het bezoek zijn prestige verhoogde.

Veel was er niet te zien. Wij stonden in een kale ruimte, drie meter lang en bijna even breed. Op de vloer lag een mat van bamboe. In

het midden van de kamer zag men de as van een vuur; er rondom heen lagen een paar stenen.

Dit was de afdeling van de mannen. De vrouwen en de jonge kinderen sliepen in eenzelfde soort kamer aan de achterkant, maar daar was geen vuur. Misschien moesten de varkens hen warm houden, als het 's nachts te koud werd. Jonas was de enige man, die hier mocht binnenkomen, maar hij sliep er niet.

Een kaal, armoedig huis. De varkens hadden hun sporen op de vloer achtergelaten. Om de zindelijkheid schenen de vrouwen zich niet te bekommeren. Neen, men voelde zich niet in de woning van een welvarend man, zoals Jonas toch was naar Kapaukoe-begrippen. Ergens in deze kamers zat zijn rijkdom verborgen, een hoop schelpen. En zijn varkens liepen rond het huis; zijn vrouwen werkten in de tuinen. Hij was rijk.

„Ik heb Maria al enige tijd niet gezien,” zei Jonas, toen wij hem bedankten voor zijn gastvrijheid.

De missionaris keek hem aan. „Maria maakt het uitstekend,” antwoordde hij, „zolang jij haar maar met rust laat.”

Jonas glimlachte, ofschoon iets in zijn ogen aanduidde dat hij nijdig was.

„Wat is er aan de hand met Maria?” vroeg ik. „Wie is Maria?”

Het meisje was de eerste geëmancipeerde vrouw in Oerapoera, een opstandeling tegen de veelwijverij. Jonas had haar ouders 120 schelpen voor Maria betaald, ofschoon hij al drie vrouwen had, maar zij wilde niet van een huwelijk met hem horen. Niet omdat zij van een ander hield, maar omdat de verhalen van de missionaris over het huwelijk tussen één man en één vrouw een grote indruk op haar hadden gemaakt.

Jonas was een toonbeeld van geduld geweest, naar de opvattingen van de Kapaukoe's. Hij had Maria's rug wat met een bamboemesje bewerkt, maar hij was er niet in geslaagd haar mee naar huis te nemen. Dat kon niet lang zo blijven. Maria vluchtte op een goede nacht en klopte bij de missionaris aan. Sindsdien had zij als een vrijwillige gevangene binnen de omheining van de missie gewoond.

De pater ging nooit helemaal zonder zorgen op reis, want eens, toen hij weg was, was Jonas komen opdagen, om Maria weg te slepen. De goeroe had gedreigd een bode naar de Controleur in Enarotali te sturen en Jonas was afgedropen.

Toen pater Steltenpool dit hoorde, liet hij, na zijn terugkeer, Jonas bij zich komen en hij vroeg het meisje in zijn tegenwoordigheid:

„Maria, wil je met Jonas trouwen?”

„Neeen,” antwoordde Maria kortaf.

„Nu moet je haar voortaan met rust laten, Jonas,” zei de priester, „en je schelpen krijg je van mij terug.”

Jonas was geen stommeling. Hij wees er op dat de missionaris steeds had geleerd dat gedane zaken geen keer mogen nemen. Had Jonas het meisje niet van haar vader gekocht? Een filosofische discussie over de vrijheid van het meisje om zelf een woordje mee te spreken, interesseerde hem niet. Hij had recht op Maria en hij zou Maria krijgen.

Zo werd hij de ergste vijand van de missionaris, nadat hij eerst een grote steun was geweest. Hij kondigde aan, dat de geesten van de berg Dejai zouden afdalen om de missiegebouwen in brand te steken. De priester waarschuwde hem.

„Jonas, er zijn geen geesten op de berg. Als er brand uitbreekt, weet ik wie er voor verantwoordelijk is.”

De geesten bleven weg.

„Kom Jonas, pak je schelpen,” zei de missionaris soms. Maar deze weigerde. Eens bracht hij een groot stuk varkensvlees, een ongehoorde daad voor een Kapaukoe.

„Voor Maria, mijn vrouw,” zei hij.

Door het dorp liepen er geruchten dat Jonas de pater vanuit een hinderlaag wilde aanvallen. Zijn vrouw was gestolen, en hij zou zich wreken volgens het gebruik van zijn stam.

Maar Jonas bedacht zich. Hij ging naar de Controleur om over het gedrag van de missionaris te klagen. Toen wist pater Steltenpool dat zijn leven geen gevaar liep, want een Kapaukoe, die zich op het gezag beroept, heeft ook eerbied voor het gezag. Hij zou het recht niet in eigen handen nemen.

Jonas begon te begrijpen wat de komst van de missionaris betekende. Dat de Kapaukoe's er misschien in sommige opzichten op vooruit zouden gaan, maar dat het ook in andere lelijk zou tegenvallen.

Eens, terwijl de priester in de kerk zat te bidden, sprak Jonas zijn vrienden toe, juist buiten de omheining. „De dag zal komen dat de patora ons onze vrouwen afneemt. Een zullen we er mogen houden. Daarom moeten we niet meer met hem gaan zingen.”

Jonas Moté had de diepe zin van de zaak met Maria begrepen. Er stond meer op het spel dan één vrouw. Voor de missionaris was deze kwestie het symbool geworden van de strijd tussen goed en kwaad,

tussen God en de duivel; Jonas besefte ergens vaag dat de gebruiken en de tradities van zijn stam in gevaar waren.

Maar hij was te zeer een Kapaukoe om de voordelen van de aanwezigheid van de priester op te geven, zodat hij geen gevaarlijke tegenstander werd. Jonas werd tussen haat en hebzucht heen en weer getrokken. Hij kwam niet meer naar de kerk, weigerde hardnekkig de schelpen, die hij voor Maria had betaald, terug te nemen, maar overigens was hij er altijd even snel bij als zijn vrienden, als er iets te verdienen viel. Als hij de priester ontmoette, verborg hij zijn ware gevoelens. Hij was vriendelijk, maar steeds vroeg hij hoe het met Maria ging, een demonstratie, die aanduidde dat hij zijn rechten handhaafde.

De missionaris zon op middelen om Jonas tot andere gedachten te brengen. Hij behandelde hem met respect als een van de hoofden van Oerapoera. Daarom zocht de pater Jonas op, toen zijn trouwe helper, Petrus, met Gervasia wilde trouwen.

„Ik heb je hulp nodig, Jonas,” zei de priester. „Jij kent de oudste broer van Gervasia. Ik kende haar vader wel, maar hij is dood.”

Iedere Kapaukoe speelt graag voor huwelijksmakelaar. Jonas ging gretig op het verzoek in en beloofde de zaak te regelen.

Dit was de eerste keer dat de missionaris zich met een huwelijk had bemoeid. Hij wilde Gervasia, de toekomstige christin, aanzien geven bij het volk van Oerapoera. Hij vertelde Jonas dat Petrus, die lang voor de missie had gewerkt, uitstekend zou betalen voor zijn bruid. Hij zou maar met één vrouw mogen trouwen, maar als haar waarde in schelpen wordt uitgedrukt, zou Gervasia het neusje van de zalm zijn. Jonas voerde de onderhandelingen alsof hij miljoenen achter zich had. Voor Maria had hij zelf slechts 120 schelpen betaald, maar dit was een fooi vergeleken met het bedrag dat voor Gervasia werd neergeteld. Haar broer kreeg 120 oude Kapaukoe-schelpen, 78 die niet helemaal zo oud waren als de beste, en 48 nieuwe schelpen, van het soort dat de Nederlanders hadden ingevoerd. Zijn moeder kreeg 15 oude schelpen en 8 halssnoeren van kralen. Jonas ontving een commissie van zeven schelpen voor zijn bemoeiingen. Ten slotte was er nog een oude kerel die een schelp opeiste voor zijn aandeel in de onderhandelingen. Wat hij eigenlijk had gedaan, werd de priester nooit helemaal duidelijk ondanks de welsprekendheid van Jonas, maar ter wille van de lieve vrede betaalde hij.

De missionaris wou Jonas nog een geschenk op de koop toe geven. Wat zou Jonas willen hebben?

Deze aarzelde geen ogenblik.

„Een sleutel,” zei hij. Vaak had hij gezien hoe de priester een kist afsloot. Hij had altijd een grote belangstelling voor deze operatie getoond, maar toch begreep de pater niet wat er achter het verzoek stak. Maar Jonas kreeg een oude sleutel, die niet op de kist van de missionaris paste. Daags daarna bengelde hij op de borst van Jonas, trots als een pauw wandelde hij door het dorp.

„Kijk,” zeiden de mensen, „Jonas heeft een kist, net als de patora. De sleutel draagt hij om zijn hals.”

Zo steeg zijn prestige, maar toch praatte het volk in die dagen meer over Gervasia en Petrus, want haar verkoop had een diepe indruk gemaakt. Enkele vaders, die tot dan toe geweigerd hadden hun dochters naar school te sturen, kwamen ze nu brengen, in de hoop dat zij zo later meer waard zouden zijn. De missionaris huiverde als hij dacht aan de hopeloze toestand in zijn schelpenkist!

Toen Petrus en Gervasia trouwden, voerde hij weer iets nieuws in. Hij liet Petrus een dubbel bed maken, waarop hij samen met zijn bruid zou slapen. De jonge lieden vonden het een verrukkelijk idee, maar in het dorp stonden de tongen niet stil.

„Hij gaat te ver, de patora,” zei Jonas, die hierin een aanval zag op het gebruik dat mannen en vrouwen in afzonderlijke vertrekken slapen.

„Als dat maar goed gaat!” zei hij. „Het zou me niets verbazen als ze geen baby's krijgen.”

Ofschoon Petrus en Gervasia nu al zes maanden waren getrouwd, was er nog geen teken dat het huwelijk met een kind gezegend zou worden. En soms als Jonas Gervasia zag, kon hij een spottende glimlach niet onderdrukken.

„Gervasia en Petrus bidden om een baby,” vertelde de priester aan zijn tegenstander. „Je zult zien dat Onze Lieve Heer hen zal helpen.” Er kon veel afhangen van dit kind, dat misschien nooit geboren zou worden. Dit zou een ernstige tegenslag zijn in de strijd tegen de veelwijverij, want van de jongemannen van Oerapoera kon men niet verwachten dat zij genoeg zouden nemen met één vrouw als Petrus daardoor zijn kansen op het vaderschap verspeelde. Men mocht niet verwachten dat het dubbele bed, deze zoete bijdrage van de Westerse beschaving tot het geluk van de Papoea, populair zou worden, als het moederschap aan Gervasia ontzegd bleef.

Van zulke dingen kan het succes van de missie afhangen. Reeds had deze missionaris enkele triomfen geboekt. Het volk van Oerapoera

stond welwillend tegenover zijn werk. Jonas had er van afgezien zijn wraak te koelen met pijl en boog, een belangrijk precedent. De nieuwe tijd was niet tegen te houden, zelfs niet in de afgelegen modderwoestijn, die de Kamoe heet. Maar misschien zullen deze mensen straks nog heidenen zijn, als dit gebied een welvarende landbouwstreek is.

„Ik verwacht geen wonderen,” zei pater Steltenpool.

Als de bekering van zijn mensen van hard werken afhangt, zal het niet aan deze missionaris liggen als het misloopt.

X

EEN PATORA VOOR AUKI

„Ik heb je alles getoond wat er hier te zien is; ik heb je over mijn werk en mijn belevenissen verteld,” zei pater Steltenpool op zekere morgen. „De tijd is gekomen om verder te gaan. Morgen ga je naar Modio, aan de voet van het Charles Louisgebergte, vijf dagen naar het Westen. Je mist een varkensfeest, maar dat haal je later wel in.” Een bezoek aan Modio was aantrekkelijker dan een varkensfeest, al dachten de Papoea's er misschien anders over. Reeds veel had ik gehoord over de eenzaamste missionaris in Nieuw-Guinea, pater Smits, en nog meer over zijn vriend Auki, of Auki Ibo, de grote Auki, zoals de Kapaukoe's hem noemden, het vooruitstrevendste lid van zijn stam. Zijn eigen landgenoten zagen met eerbied naar hem op. Maar sinds 1935 toen de anthropoloog Dr. Bijlmer en pater Tillemans hem hadden ontmoet, was hij ook bij de blanken bijna een legende geworden. Telkens en telkens verbaasden de Europeanen zich weer, zoals Dr. Bijlmer, over de invloed die Auki over zijn stamgenoten uitoefende. Zelfs als zij er geen voordeel in zagen zijn bevelen uit te voeren, deden ze het soms toch. En dat is geen kleinigheid voor een Kapaukoe.

De anthropoloog was het binnenland ingetrokken om te onderzoeken of de berg-Papoea's, over wie nog weinig bekend was, pygmeeën waren of lieden, die enkel wat klein van stuk waren. Hij wilde zoveel mogelijk personen meten. Toen hij eenmaal met Auki, die een hoofd groter was dan de meeste anderen, had ontmoet, werd het werk eenvoudig. De Kapaukoe's kwam vlot opdagen om zich te laten meten, en brachten bovendien groenten en andere levensmiddelen voor de leden der expeditie mee. Auki zond boodschappers naar dorpen, die op een afstand van vijf tot zeven dagen lopen lagen, en de Papoea's gaven gehoor aan zijn oproep. Zelfs een groepje Moni's, de leden van een krijgshaftige stam, die zich bij de Wisselmeren tussen de Kapaukoe's hebben gevestigd en steeds met hen op gespannen voet staan, kwamen. Ook meldden er zich enkele

Papoea's van het Tigimeer, op een na het grootste der Wisselmeren. Bij dit bezoek hoorde pater Tillemans van het bestaan der meren, een vaag bericht, maar het werd aanleiding voor luitenant Wissel om op onderzoek uit te gaan.

Auki werkte niet voor niets. Onbaatzuchtigheid was hem vreemd, al zag hij wat verder dan zijn stamgenoten. Als zij in de buurt waren, sprak hij echter nooit over schelpen en kralen. Hij zocht de leiders van de expeditie 's avonds op, als de andere Kapaukoe's in hun hutten zaten, veilig voor de boze geesten, die dan rondwaren. Maar Auki zanikte niet over prijzen. Door zijn moed en waardigheid stond hij even hoog boven de anderen uit als door zijn gestalte.

Vaak vroeg hij of de blanken wilden blijven. Hij was bereid gratis huizen te bouwen, want hij was overtuigd dat zijn volk er op zou vooruitgaan. Er zou een einde komen aan de oorlogen en de moordpartijen. Het ongewone was dat Auki niet trots was op de tradities, zo dierbaar aan vele stamgenoten. Hij beschouwde ze als een gevaar en verklaarde eens dat de Kapaukoe's nooit iets te vrezen zouden hebben van de menseneters van de Zuidkust, indien zij elkaar niet voortdurend uitmoordden. Dit klinkt allemaal redelijk, maar in Nieuw-Guinea zijn dit revolutionaire ideeën. Auki had een scherp oog voor zijn eigen belangen. Hij zag zich zelf als een tussenpersoon tussen zijn stam en de rode toeans, en natuurlijk zouden zijn vijanden tot vrede worden gedwongen op zijn voorwaarden.

Zoals Jonas Moté, die minder enthousiast was voor een blank bestuur, zoals wij hebben gezien, was Auki afkomstig van het Tigimeer. Klaarblijkelijk had hij veel rondgetrokken. De expeditie van Dr. Bijlmer behield uitstekende herinneringen aan hem. Hij was slechts lastig geweest op een punt: voortdurend had hij er bij pater Tillemans op aan gedrongen om een patora te sturen.

Toen Van Eechoud een paar jaar later zijn bestuurspost te Enarotali vestigde, kreeg hij spoedig bezoek van Auki. Waarom kon er geen Controleur naar Modio komen? En weer verzocht hij pater Tillemans om een pastoor te sturen. Maar er kon nog altijd niets gedaan worden.

De Japanners kwamen en gingen. Van Auki hadden zij geen hulp gekregen; integendeel! Hij had er niets tegen dat zijn stamgenoten hun vechtlust op hen botvierden.

Toen de rode toeans weer naar Enarotali terugkeerden, was Auki spoedig bij hen. Zou hij nu een Kontofulle krijgen? Zou er nu een patora komen?

Een missionaris trok de bergen over om te onderzoeken of het land, waar hij woonde, dicht bevolkt was. Hij wilde nog verder gaan, het bergland in, want men wilde nagaan waar de pater zich het best kon vestigen. Voor de eerste keer weigerde Auki zijn medewerking.

„Het is koud in de bergen,” zei hij, „de mensen leven er als vogels met weinig eten. De rivieren zijn diep en wild. Een gevaarlijk land voor rode toians!”

De missionaris begreep spoedig dat de slimme Auki bang was dat de patora zich niet in Modio zou vestigen, maar in de bergen. Daarom beloofde hij, dat Modio voorrang had, zelfs als men vele dorpen in de bergen zou vinden.

Enkele maanden later sloeg pater Steltenpool zijn tent te Oerapoera op. Een gegriefde Auki meldde zich reeds na enige dagen. Had hij de rode toians niet altijd geholpen? Had men hem geen priester beloofd?

„Ik heb een huis voor hem gebouwd. Ik heb een tuin voor hem aangelegd. De spinazie en het ruikerriet zijn klaar om gegeten te worden,” zei hij. En nu was de patora in Oerapoera gaan wonen, in het slijk.

Pater Steltenpool legde uit dat de „uskop” had besloten eerst een tussenstation tussen Enarotali en Modio op te richten.

„Jouw beurt zal spoedig komen, Auki. De eerste missionaris, die nu komt, gaat naar Modio.”

Enkele maanden later vertrok er een boodschapper uit Enarotali naar Modio om te zeggen dat de patora voor Auki te Oerapoera op hem wachtte. Maar Auki antwoordde niet. Auki kwam niet. Was hij boos en wilde hij tonen dat hij niet met zich liet spotten? Dat was zijn aard niet.

Eindelijk, veertien dagen, nadat men hem had verwacht, kwam hij aan, in groot tenue. Lange kralensnoeren hingen om zijn hals; hij droeg zijn grootste koteka; alle kleuren van de regenboog waren op zijn gezicht geschilderd. En als een vorst marcheerde hij voor zijn gezellen uit. Waar was hij zo lang gebleven? Hij had met zijn dorpsgenoten een nieuw pad door de jungle gehakt om de patora de reis te vergemakkelijken. Weer bleek eens welk een macht Auki over de anarchistische Kapaukoe's heeft, want het is bijna onmogelijk hen er toe te brengen een weg te banen tussen streken, die weinig contact met elkaar hebben.

Zo had Auki eindelijk zijn patora gekregen na hard werk. Pater

Smits wilde hem graag een geschenk geven, toen hij in Modio was aangekomen. Als hij meer ervaring had gehad, zou hij het zelf hebben gekozen; maar hij kwam vers uit Nederland, en vroeg Auki wat hij hebben wilde.

„Een blank varken met lange oren,” antwoordde deze. Hij had deze wonderlijke dieren, wier faam zich snel door Centraal Nieuw-Guinea heeft verspreid, te Enarotali bezichtigd, zoals vele andere Kapaukoe's, die lange tochten hebben gemaakt om ze te zien. Maar pater Smits had geen varken met lange oren. Auki wacht nog altijd op zijn cadeau.

Dat is Auki, geen stamhoofd, want deze bestaan niet in het land der Kapaukoe's, maar een buitengewone figuur. Gaarne zou ik deze merkwaardige man hebben ontmoet. Het mocht echter niet zo zijn. Dezelfde namiddag, die mijn laatste in Oerapoera zou zijn, hoorden wij in de verte een hond blaffen.

„Pater Smits is op komst,” zei de missionaris.

Wij gingen naar buiten. Een lange man van een athletische lichaamsbouw sprong over de omheining, de patora van Auki. Hij zei dat Mgr. Cremers ook spoedig zou aankomen. Deze had op weg naar Modio een ernstige aanval van malaria gekregen en had daarom zijn reis niet kunnen voortzetten. Pater Smits had hem op zijn terugreis naar Oerapoera en Enarotali vergezeld.

Spoedig daarna verscheen de „uskop”, een uitgeput man, enkel voortgedreven door wilskracht. Rond zijn mond waren blaren, door zware koorts veroorzaakt. Hij was niet jong meer, en had lange jaren op Java achter de rug. Misschien was hij te oud voor een reis door Centraal Nieuw-Guinea, maar deze man, van wie bekend was dat hij veel van zijn missionarissen vergde, vroeg hun niets wat hij zelf niet bereid was te ondernemen. De volgende dagen zou ik ontdekken dat hij zich meer zorgen maakte over de gezondheid van zijn priesters dan over zijn eigen toestand.

Nog voordat hij droge kleren aantrok, vroeg hij me of de tocht over de bergen mij was meegevallen, of ik me sterk genoeg voelde om door te reizen en of ik voorzorgsmaatregelen tegen malaria had genomen.

Later, die avond, had ik het eerste van vele gesprekken met deze man, die zijn lichaam zonder medelijden behandelde, zoals Sint Franciscus, de stichter van zijn Orde. Uit zijn woorden sprak een brandend verlangen om de zielen van de Papoea's te redden. Hij zou misschien fanatiek zijn geweest als zijn vurigheid niet door

gematigdheid en verdraagzaamheid werd gematigd. Velen hebben ervaren dat hij nooit aarzelt zijn rechten te verdedigen. Hij was nooit bang voor een gevecht, als zijn werk en de missie in gevaar waren. Dat is hem wel eens kwalijk genomen, zelfs van kerkelijke zijde, ten onrechte zou ik zeggen.

Hij had het strenge gezicht van de asceet, maar als hij glimlachte, zag men een grote goedheid de trekken van deze priester verlichten, die oud was voor zijn tijd en aarzelde om een missionaris van veertig op een nieuwe post te benoemen, omdat dat te veel van zijn krachten zou eisen. Er zijn vele Auki's in Nieuw-Guinea, die om patoras vragen, maar goede missionarissen zijn schaars. En zij moeten jong zijn!

Mgr. Cremers vroeg zich vaak af of het leven niet te moeilijk was voor zijn mensen. Pater Smits had verschillende malen zes maanden te Modio doorgebracht zonder een andere blanke te zien. Hij deelde het leven der Kapaukoe's, hun vlooiën er bij inbegrepen. Het huis, dat Auki met zulke goede bedoelingen had gebouwd, was maar een kleine hut. De zeldzame bezoeker vond het misschien romantisch om daar een paar nachten door te brengen, maar de missionaris had er nu achttien maanden gewoond. En zelfs met het gezelschap van Auki zo nu en dan viel dit niet mee.

Zoals alle missionarissen in Nieuw-Guinea was hij gekozen om zijn uitstekende gezondheid en zijn karakter. Als ze in de jungle zijn, staan de pateras alleen. Zij moeten op eigen krachten drijven. Soms is er geen geld om hun voorraden te sturen; dikwijls is het weer slecht en de vliegtuigen kunnen de meren niet bereiken. Zij maken lange tochten door onbekend gebied, zonder wapens en onvoldoende uitgerust. De ontdekkingsreizigers spreken altijd met de grootste eerbied over deze eenzame helden. Maar de ontdekkingsreizigers komen, blijven een paar maanden en keren weer naar huis terug. De missionaris blijft voor onbepaalde tijd, zes jaar soms, soms negen of tien. En hun enig gezelschap hier zijn de Kapaukoe's. In de vroege morgen komen zij al om over hun moeilijkheden en zorgen te praten en maanden aan een stuk horen de priesters enkel gesprekken over vrouwen, varkens, schelpen en de kleine, laffe oorlogen tussen de dorpen. Men moet sterk zijn om in de missie niet ten onder te gaan.

Een man als pater Steltenpool, de taaiste en sterkste van allemaal misschien, die wist hoe hij de Papoea's moest aanpakken, was volkomen tegen dit leven opgewassen. Wat hij ook aangepakt zou

hebben, succes zou hij altijd hebben gehad. Hij zou een flink zakenman of een doortastend ingenieur zijn geworden, als hij zin had gehad in een dergelijke loopbaan. Hij had reeds veel gedaan om het leven van zijn mensen op hoger peil te brengen, tot dan toe vooral op materieel niveau, en tegelijkertijd had hij het zelf gemakkelijker gekregen, ofschoon zijn moeder nog altijd zou schrikken, als zij kon zien hoe haar zoon leefde. De muren van zijn huis waren kaal. Hij sliep op een houten bank, waarover een deken lag in plaats van een matras. De enige luxe in zijn kamer was een bescheiden, rieten stoel, waarin Mgr. Cremers nu zat. Welk een fantastische reis had dit meubelstuk achter de rug, reeds voordat het op de rug van een Papoea over de bergen was gekomen?

Pater Steltenpool was een tevreden man, een gelukkig mens waarschijnlijk. Hij zag hoeveel hij was opgeschoten, sinds hij zijn tent in de modder had opgeslagen, twee jaar vroeger. Over enkele weken zouden negen Kapaukoe's het doopsel ontvangen. Ofschoon hij weinig illusies over hun moreel peil had, meende hij dat hij het risico mocht nemen.

Zijn missie was een succes. Maar toch werd de inspanning zelfs te veel voor deze sterke man. Hij had dagen dat hij genoeg had van zijn Kapaukoe's en ze niet wilde zien. Dan nam hij zijn toevlucht tot een klein veelgebruikt boekje uit zijn bibliotheek om ontspanning te zoeken en de eeuwige verhalen over lastige vrouwen, gestolen varkens en oude schelpen te vergeten.

Pater Smits was een andere figuur. Hij had langzamerhand moeten leren dat de liefde voor de evenmens in evenwicht gehouden moet worden door een juiste waardering van zijn karakter. Auki's Kapaukoe's hadden hem voortdurend schelpen afgezet en hem zijn bijlen afhandig gemaakt zonder behoorlijke tegenprestatie. Vaak waren zijn bescheiden middelen uitgeput lang voordat er nieuwe voorraden kwamen. Als hij dan niets meer had, behalve het verlangen hen van hun bijgelovige vrees te verlossen, bleven zijn gasten weg. Pater Smits was hierover niet verbitterd. Zonder uitzondering beschikten de missionarissen over een groot gevoel voor humor, een grote steun in dit land. En pater Smits was op dit punt niet het minst gezegend. En hij kende nu zijn pappenheimers.

Auki was een trouwe vriend, maar er waren niet vele Kapaukoe's zoals hij. Als een Papoea moet kiezen tussen een gebruik, dat eeuwen heeft bestaan, en een bijl, kiest hij vaak het oude gebruik. De traditie is machtiger dan de hebzucht. Zij denken over deze

dingen nog weinig na. Auki was de grote uitzondering. Hij beseftte dat de oude tradities zouden verdwijnen en „als het moet gebeuren, moet het gebeuren”, zei hij. Hij kende het land goed door zijn vele tochten. Hij was vaak aan de kust geweest, waar hij vele blanken had gezien. Daarom was de eerbied voor deze oude gebruiken, die hem, zoals de anderen, was aangeboren, misschien verzwakt. Voor een Papoea is het een voldoende rechtvaardiging, zelfs voor een moord, om te zeggen: „Dat hebben wij altijd zo gedaan.” Auki dacht er anders over. En daarom bleef hij trouw aan de patora zelfs als deze geen schelpen had.

Ik vond het wat overdreven dat pater Smits soms zes maanden alleen tussen de Kapaukoe's zat. „Vindt u het ook niet wat lang?” vroeg ik Mgr. Cremers.

Hij had reeds lang opgemerkt hoe bevrijd pater Smits zich voelde, nu hij weer eens kon praten.

„Natuurlijk is het te lang,” antwoordde hij. „Ik heb hem nu opdracht gegeven om minstens een keer in de twee maanden bij een collega op bezoek te gaan, hetzij te Enarotali, hetzij aan de kust.” Pater Smits was onlangs aan de zuidkust geweest, maar hij had er zijn jaarlijkse retraite gemaakt, tien dagen meditatie in stilte.

„Als ik mijn mening mag zeggen, vind ik dit belachelijk,” zei ik. „Hij heeft altijd retraite daar in Modio. Waarom kan hij niet een paar dagen gaan vissen met andere missionarissen?”

Mgr. Cremers zuchtte.

„Dat moet je je vriend op Biak, pater van de Westelaken vertellen. Hij is de overste, die in deze dingen te beslissen heeft. Ik kan er niets aan doen.”

Toen ik de goede pater van de Westelaken weer ontmoette, begon ik onmiddellijk over dit onderwerp, dat me hoog zat. Het was in de lounge van het K.L.M.-hotel op Biak, waar Mgr. Cremers en hij ons bezoek aan de Wisselmeren bespraken.

„Ik hoor dat u nogal dol bent op lange retraites voor die arme missionarissen,” zei ik. „Vindt u niet dat zij al retraite genoeg krijgen bij de Kapaukoe's?”

„Het staat in de statuten,” antwoordde hij. „Het is voorschrift.”

„Dan moet je daar de hand mee lichten!” zei Mgr. Cremers, die niet gauw lichtzinnige opmerkingen maakt. Mijn bewondering voor de strenge „uskop” bereikte op dat ogenblik een hoogtepunt. Er zijn nog andere manieren om het leven van deze mensen wat minder moeilijk te maken.

Vele ontdekkingsreizigers van niet-katholieke afkomst, die de missionarissen hebben ontmoet, verbazen zich over hun ontwikkeling en cultuur. Zij hebben vijf of zes jaar Latijn en Grieks geleerd, voordat zij naar het Groot-Seminarie gaan. Daar hebben zij een jaar noviciaat, dat gewijd is aan geestelijke oefeningen en vijf jaar filosofische en theologische studies. In vele seminaries bestaat een levendige belangstelling voor de kunst. Het is geen wonder dat deze mannen Homerus of Vergilius kunnen citeren, zelfs als zij enkele jaren in de jungle hebben doorgebracht, of dat zij zeer ruim in hun opvattingen zijn, wat de kleding en sommige gebruiken van de inboorlingen betreft.

„Het kan me niets schelen of zij rondlopen met koteka's,” zeggen vele priesters. En men is er niet zo snel bij als vroeger om hen in Europese kleren te steken.

Een klassieke opvoeding is geen tijdverlies, maar is het de beste voorbereiding op het leven tussen de Papoea's? Zou het niet veel beter zijn wat meer aandacht aan een technische opleiding te besteden? Men kan huizen laten bouwen door broeders, zegt men misschien. Maar broeders zijn er slechts weinigen en het ziet er niet naar uit of er in de toekomst vele nieuwe roepingen zullen zijn. Pater Steltenpool had zijn moeilijkheden op technisch gebied overwonnen. Pater Keizer, de missionaris aan het Tagemeer, was een geboren timmerman, metselaar en uitvinder. Hij experimenteerde graag met leem en ander materiaal. Hij bakte tegels en stenen. Alles wat hij kende op dit gebied, had hij uit zichzelf geleerd.

Pater Smits vertelde aardig over zijn prestaties op het gebied van de woningbouw en van zijn mislukkingen trok hij zich niet veel aan. Maar toch, de meeste van deze priesters waren Robinson Crusoe's in een wildernis, waar mannen als Vrijdag ontbraken. Hoeveel aangenamer zou hun leven nu kunnen zijn, hoeveel meer zouden zij kunnen doen voor de inboorlingen, als zij vroeger in hun studietijd een paar uur per week of per maand, misschien in hun vacaties, met hamer, schaaf en zaag waren omgegaan?

Nu leefden zij het leven van de pionier zonder de opleiding en de vakbekwaamheid van de pionier.

Telkens opnieuw had ik me verbaasd over wat zij met zo weinig middelen hadden gepresteerd. Telkens opnieuw bewezen zij hoe belangrijk liefde en karakter zijn, zelfs zonder technische kennis.

Aan het Tigimeer en het Tagemeer zou ik drie broedermissionarissen ontmoeten, vaklieden. Maar er zijn er te weinig, want meer

jongens zijn geroepen om priester dan om broeder te worden. Auki en zijn vrienden willen iets leren van hun patora's. Vakkennis is een even snelle weg naar hun hart als de schelp. Want zij kennen niets, die Kapaukoe's. Broeder Ambrosius aan het Tigimeer kon er zich over verbazen.

„Duizenden jaren hebben deze meren hier in de bergen gelegen,” zei hij. „Deze Kapaukoe's hebben hier vele eeuwen gewoond, maar nog nooit hebben ze geleerd een behoorlijke kano te bouwen.”

Graag zouden zij dit leren en deze broeder zou hen daarbij kunnen helpen. Maar hij wijdt zijn leven aan het bouwen van huizen voor heldhaftige mannen, die het zelf niet kunnen.

Misschien wordt het beter in de toekomst. In de scholen aan de kust genieten reeds jonge Papoea's een vakopleiding. Maar nog jaren lang blijft het leven harder dan nodig is voor deze helden met twee linkse handen.

XI

MOTEWIA'S VARKENSFEEST

En dit zou dan de grote nacht van Motewia zijn. Over bergen en rivieren, van heinde en ver, door moeras en oerwoud, kwamen de Kapaukoe's met man en macht naar het dorp Erepakirida, Motewia's dorp, waar zijn Juwo, zijn varkensfeest, de gebeurtenis van het seizoen zou zijn.

Maanden achtereen had die kleine man met zijn rimpelig, knoestig gezicht niet kunnen glimlachen: vol nerveuze spanning trof hij de voorbereidingen voor de grote dag, zijn eigen varkensfeest, een mijlpaal en een vervulling in het leven van de Kapaukoe. En van de vroege morgen af stond hij hun aankomst gade te slaan. Hij zag ze komen, de mannen van de Kamoe-vlakte, van het Paniai-meer, en van veel verder Oostwaarts nog, zelfs van Koegapa, waar de Moni's wonen. Met diepe genoegdoening stond hij te kijken naar de aankomst van elke nieuwe groep, en luisterde onderwijl naar de mannen en vrouwen die kakelden van opwinding; sommigen deden zelfs de schreeuw van de paradijsvogel na. Toen ze in de buurt van het danshuis en de speciale gastenhutten kwamen, begonnen ze wild te dansen: ze voelden al iets van de extase, die hen tot de volgende morgen in een staat van bezetenheid zou doen verkeren, als het feest zijn hoogtepunt zou vinden in het slachten van de varkens.

Motewia keek toe terwijl de mannen van Wagete, aan de oevers van het Tigimeer, aan kwamen stormen, woest hun bogen zwaaiend; ze slaakten kreten van enthousiasme toen ze ontdekten hoe groot het danshuis was dat hun gastheer had gebouwd. Een paar leden van de Kapaukoe-politie kwamen met hen mee. Het waren mooie, kaarsrechte Papoea's, die zich in hun khaki-uniform een beetje verheven voelden boven de „naakte mannen”, zoals ze hun stamgenoten noemden. Maar voor deze gelegenheid mengden ze zich onder de menigte rondom de hutten en legden het Westerse

vernijze dat hun officiële positie hun verleende maar weer af. Nu waren ze weer echte zonen van hun land.

Motewia had alle reden om te glimlachen. Nu waren er al dertig varkens in de kampong en te oordelen naar de jankende, blaffende geluiden uit het bos zouden er nog wel meer volgen.

De Kapaukoe's waren op mars, ze kondigden hun komst aan met luid gezang dat men kon horen van achter de heuvel bij Erepakirida. De jungle trilde van het stemgeluid en geen dier, met uitzondering van de schreeuwende varkens die op weg naar hun plotseling einde aan stokken waren vastgebonden, durfde meer te kijken in heel Centraal Nieuw-Guinea. Maar op deze dag waren alle andere dieren veilig, want de Kapaukoe's wisten dat ze vlees zouden krijgen en waren al in gedachten bezig met de andere verstrooiingen van het op handen zijnde feest, zoals het dansen van die nacht, het kopen en verkopen van bruiden die de volgende morgen zouden worden uitgehuwelijkt, en de vele twisten die vroeger tot oorlog zouden hebben geleid, maar die nu alleen boze blikken en een enkele moord veroorzaakten.

Motewia stond voor het danshuis en luisterde naar de liederen, de toepies, zoals de mensen ze noemden, het eindeloos herhalen van dezelfde klinkers, „aah-aah-woah” of „oo-aah-woa”. Vol trots hoorde hij de woorden van de „ooga-eti”-gezangen, de improvisaties waarmee de zangers aankondigden vanwaar zij kwamen en hoeveel vette varkens ze naar de Juwo van Motewia meebrachten.

Van nu af aan zou hij beroemd zijn in de bergen omdat dit een heel speciaal feest zou zijn. Men verwachtte de Controleur zelf, Raphael Den Haan, en vele andere rode mannen en vrouwen. Daar was de rode tovenaar van Enarotali, Dr. Boelen, die gebroken benen en lelijke wonden kon genezen en pillen gaf voor hoofdpijn. Daar waren de mannen die eens in de week de stalen vogel van de kust naar het Paniai-meer lieten vliegen en die door het oerwoud naar Erepakirida hadden gelopen, een reis die ze nooit zouden vergeten. Veel liever vlogen ze met hun Catalina door storm en onweer dan dat ze die tocht nog eens zouden maken.

De patora's en zelfs de „uskop” zouden komen. Dit was de Juwo der Juwo's, de gebeurtenis waaraan in de komende jaren vele liederen gewijd zouden worden.

Toen de heer Den Haan met zijn gasten aankwam, de meesten volslagen uitgeput maar zich nog goed houdend om hun prestige niet al te zeer te schaden, toen was het Motewia's beurt om te dansen.

De Controleur en zijn vrienden keken om zich heen. Ze waren niet te moe om de enorme Kapaukoe-menigte gade te slaan, die er allen heel krijgshaftig uitzagen met beschilderde gezichten, stukken been of wildezwijnen-tanden in hun neus, en velen met een hoofdtooi van casuarisveren. Er waren er vijfduizend die dag in Erepakirida, met twintigduizend pijlen, die wel lomp gemaakt maar toch dodelijk waren. En de mannen van de Controleur hadden samen vier geweren en een pistool; maar dat laatste was ondanks de gevaarlijke aanblik vrij nutteloos, want het wachtte nu al drie jaar op reparatie. De situatie leek dreigender dan ze in werkelijkheid ooit voor de Europeanen zou kunnen worden. Nooit nog had zo'n grote groep Papoea's samengewerkt voor een gemeenschappelijk doel. Als er moeilijkheden zouden komen, dan zouden ze ineens allemaal aan hun oude veten denken en hun pijlen op elkaar richten.

Maar desondanks is prestige belangrijk onder zulke omstandigheden. De Europese bezoekers slipten ongezien de tent binnen, die speciaal voor hen gereserveerd was, waar ze hun blaren konden bekijken zonder dat de inboorlingen zich al te vrolijk zouden maken over hun zielige toestand.

De heer Den Haan vertelde hun iets over de rol die varkens in de Papoea-gemeenschap spelen. „Cherchez la femme” is hier geworden tot „Let op het varken”, want dat zit er altijd wel achter, als er onverwacht oorlog tussen de stammen ontbrandt.

In de lager gelegen streken, waar de mensen gemakkelijker voedsel vinden, houden ze geen varkens. Als ze daar eten nodig hebben, hakken ze een sagoboom om, spoelen het meel er uit en het probleem is weer voor een paar weken opgelost. De rivieren zijn er vol vis. Er zijn duiven en wilde zwijnen in de jungle . . . en daar is nog het vlees van hun vijanden, een speciale lekkernij. Als ze een jong wild zwijn vangen, houden ze het en mesten ze het vet, maar anders houden ze geen varkens.

In de bergen, waar wilde dieren zeldzaam en schuw zijn, is de situatie anders. De Kapaukoe's, die hun tuin absoluut nodig hebben voor hun levensonderhoud, beschouwen varkens als hun dierbaarste bezittingen. Voor een vrouw is de marktwaarde zowat honderdtwintig schelpen, voor een goed varken dertig of veertig. En als de zeug sterft, kan de Kapaukoese haar vervangen: men ziet nog altijd vrouwen met een baby aan de ene borst en een weesbiggetje aan de andere.

Niemand is er nog in geslaagd de complicaties van hun varkens-

economie te ontraadselen. De Controleurs zijn tot de conclusie gekomen dat dit al te ingewikkeld is; en nu blijft het een onopgelost geheim.

De man met een zeug is er slecht aan toe als hij geen mannetjesvarken heeft, omdat de eigenaar van de laatste niet alleen recht heeft op een deel van de eerste worp, maar ook van alle volgende worpen. De invoering van het witte Europese varken heeft vele moeilijkheden veroorzaakt, juist in verband met die gewoonten. Het bestuur en de missionarissen waren van plan ze met de Kapaukoe-varkens te kruisen, maar ontdekten dat dit hen verwikkelde in overeenkomsten en gebruiken die onmogelijk te volgen waren. Als zij beren kochten van de Kapaukoe's, bleek dat de verkoper nog recht had op de nakomelingschap van het beest. Als men ze vraagt om nu eens nauwkeurig te zijn, doen ze alsof ze de vraag niet begrijpen, of ze stellen vast, dat dit hun gebruiken zijn; zonder dat ze in staat zijn ze duidelijk uit te leggen. „We hebben het altijd zo gedaan.”

Zij weten dat hun eigendomsrechten voor Controleur en missionarissen onaantastbaar zijn, en ze hebben de neiging die nog uit te breiden als ze denken dat ze veilig de onwetendheid van de Europeanen kunnen misbruiken, zonder kans op ontdekking.

De Papoea's houden van een feest. De koppensnellers van de kust zijn soms dagenlang aan het feestvieren, als ze van hun strooptochten terugkeren. De vrouwen van de Manoewee, de kannibalen van de Zuidkust, hadden de gewoonte hun Kapaukoe-gevangenen in een bloedig ritueel te doden, als hun mannen met levende slachtoffers terugkwamen.

In het leven van de Kapaukoe's is het eten van varkensvlees een grote luxe en de Juwo is een hoogtij.

Die dag kwam het bij Motewia niet op zijn belangrijke gasten te kort te doen. Zou het varkensfeest dat hij nu al een jaar lang had voorbereid niet alle verwachtingen moeten overtreffen?

Toen de rode toeans waren uitgerust, danste hij weer en bezong in een triomfantelijke „oogo-eti"-zang de gebeurtenissen die tot deze gloriëdag hadden geleid. Het was gewoonweg een Homerisch epos, een geschiedenis van zijn koortsachtig leven van die dag af, nu haast een jaar geleden, toen hij enkele takken van een boom had gesneden en ze tegen zijn hut had gezet, ten teken dat hij besloten had het feest op touw te zetten. Hij maakte een kalender, waarvoor hij lange rotantouwen gebruikte, vijf lange stukken, in elk waarvan hij zestig

knopen had gemaakt. Iedere morgen maakte hij een knoop los, en als alle touwen weer glad neer zouden hangen, zou het feest plaats vinden.

Eerst had hij het grote danshuis gebouwd. De vloer, die zowat een halve meter boven de grond lag, was gemaakt van lange palen die met rotan aan elkaar gebonden waren, en die zonder dwarsbalken of andere steun tegen de muur waren bevestigd, zodat alles op en neer wipte wanneer je er op liep. Dit was ideaal voor hun springdansen, waarbij de Kapaukoe's op één plaats staan en de vloer doen dreunen door de bewegingen die zij met hun lichaam maken.

Toen dit klaar was begonnen de inleidende feestelijkheden. Elke avond kwamen jonge Kapaukoe's uit de naburige dorpen dansen en zingen; jonge mannen ontmoetten de meisjes waarmee ze hoopten te trouwen op de dag nadat de laatste knoop in Motewia's koorden was losgemaakt. En soms, in heldere windstille nachten, hoorden de missionarissen in Okomokebo aan het Tigimeer, of in Epauto, aan het Tagemeer, de monotone liederen tot het ochtendgloren toe, als de Kapaukoe's weer naar huis gingen: de meisjes om te werken, de mannen om te slapen en van de volgende nacht te dromen, als ze misschien een bruid zouden vinden, die nóg aardiger was.

Motewia had maar weinig tijd voor deze liefdesfeesten. Als hij naar zijn rotankalender keek en zag dat de knopen snel minder werden, beseftte hij dat er nog veel werk te doen was. De huizen voor de gasten en hun varkens moesten worden gebouwd; zij zouden veel groter zijn dan die waar de bevolking in woonde. Hij moest honderden bomen kappen; hij moest enorme hoeveelheden riet en bast verzamelen en dan nog duizenden padanusbladeren, als dakbedekking om de gasten tegen regen te beschermen. En daarom had hij geen tijd voor vermaak . . . en zijn vier vrouwen zeker niet.

Nu was dit allemaal gebeurd. De laatste knoop in het laatste rotankoord was losgemaakt. En nu was het avond in Erepakirida. Het was een nacht die niemand ooit zou vergeten, aldus voorspelde Motewia aan het eind van zijn lied.

Sinds de vroege middag waren honderden Kapaukoe's bijeen in het danshuis, waar zij dansten op het langzame rythme van hun „toepies”, die langzaam van twee- of drielettergrepen tot lange klinkerkettingen groeiden: „OO-OOO YEE-JAAH-EEE-YOO.” Zelfs buiten kon ik horen dat de zangers steeds opgewondener werden. Hun stemmen werden luider en scheller. Je vroeg je af wat er zou gebeuren als deze liederen, die enkel water drinken, eens echt dronken

zouden worden. Bij mijn korte bezoeken aan het huis had ik het gevoel dat ik in een soort hel terechtkwam: dit gevoel werd opgeroepen door de stank van honderden opeengepakte, zwetende, ongewassen lichamen.

De vlammen van padanuswortel-fakkels wierpen bewegende schaduwen over onherkenbaar geworden gezichten. De mensen hadden geen besef van de blanke bezoekers, voor wie zij in normale situaties zouden onderbreken wat zij aan het doen waren. Zij waren volledig in beslag genomen door dans en zang; hier en daar werd een roodbeschilderd gezicht omhooggeheven, terwijl glinsterende lippen de woorden zongen. De vloer dreunde onder hun blote voeten, en trilde alsof er een geweldige machine onder zat; knieën werden met langzame, regelmatige bewegingen gebogen, en de armen van de mannen waren bijna verstijfd, want daar hielden ze de bogen en pijlen mee vast, die ze door ruimtegebrek niet konden bewegen. Op al die van zweet glinsterende gezichten stond de vervoering te lezen, de rode verf droop van hun voorhoofd in hun ogen. Ik vroeg me af wat hen zo opwond. Maar lang kon ik er niet naar kijken, want de hitte en de stank werden me te machtig.

Bij tussenpozen verlieten uitgeputte groepjes het huis. Zij werden snel vervangen door anderen die buiten wachtten; zij stormden naar binnen, kakelend en hun wapens zwaaiend, en onmiddellijk werden zij meegesleurd door de extatische atmosfeer.

Zo ging het urenlang door. Het was gaan regenen, maar niets kon hen tegenhouden. Spoedig lekten er beekjes door het dak; niemand lette er op. Ik dacht aan de woorden van de heer Den Haan, die me had verteld dat één Juwo het resultaat van jaren geduldwerk van de zijde van missionarissen en bestuur kon bederven. De Kapaukoe's hadden zich die nacht niet in bedwang . . .

Maar eens kwam ook hier het ogenblik dat er geen nieuwe groepen waren om de plaats van de dansers die weggingen in te nemen; en dat ook de laatsten een paar uur in de gastenhuizen gingen slapen. De volgende morgen was de regen opgehouden. Toen de zon opging boven de bergen, kwamen de mensen naar buiten met de varkens in hun arm, die zij van zover weg over de heuvels en rivieren waren komen brengen. De dieren werden nu in troepjes van vijf of zes op de grond neergezet. Iedereen ging vlak bij Motewia staan, die nu de tweede dag van het feest met een toespraak opende. Hij sprak met een hese stem, terwijl zijn luisteraars dicht bijeen stonden om zich tegen de vochtige kou te beschermen en met gering enthous-

siasme luisterden. Maar de man zou zich zijn ogenblik van triomf niet laten ontnemen. Zijn hoofdtooi van casuarisveren trilde, terwijl hij met brede gebaren uiteenzette, dat dit het grootste varkensfeest van alle tijden was, de Juwo, waar rode toeans in een stalen vogel uit Soerabaja voor waren overgekomen, en waarvoor zij met pijnlijke voeten over de bergen waren geklommen.

Toen hij klaar was, nam hij de grote stok op, die voor hem lag, en ging langzaam op zijn eigen varkens toe.

Hij boog zich over het grootste dier, dat nog aan zijn staak was vastgebonden, richtte, en het harde uiteinde viel neer op de neus van het dier. Het gromde maar één keer, want het was bewusteloos voordat het wist wat er aan de hand was. Nog twee slagen op de kop en het was dood.

Dit was het teken voor de grote slachting. Vijf minuten later waren vijftig varkens dood. De meeste waren op dezelfde manier gedood als dat van Motewia; een paar werden met pijl en boog doodgeschoten.

Rondom werden snel vuren aangestoken en de lucht van brandend haar dreef over de heuvel. De varkens werden in grote stukken gesneden, die op bananenbladeren werden gelegd.

Nu was het feest een markt geworden. Hier en daar zaten vrouwen in de modder, die stukken varkensvlees te koop aanboden; voor één schelp kon je ruim twee pond vlees kopen.

De mannen hielden zich met hun eigen zaken bezig. Zij stonden in kleine groepen bijeen en debatteerden over oude schulden die die dag moesten worden vereffend, en over de prijzen van de vrouwen die verkocht zouden worden. Eén man, die vrouwen voor zijn twee zoons kocht, had helemaal geen zin om de gevraagde prijs te betalen. Ongeveer tien mannen namen deel aan de transactie, zij stonden om een kleine stapel schelpen heen.

„Ik zie geen schelpen,” riep een boze vader, waarmee hij bedoelde dat hij er niet genoeg zag. De koper legde er nog tien bij, maar de verkoper kon nog steeds niets zien. Ongeveer twee uur later was hij nog blind, ofschoon de stapel aanzienlijk hoger was geworden.

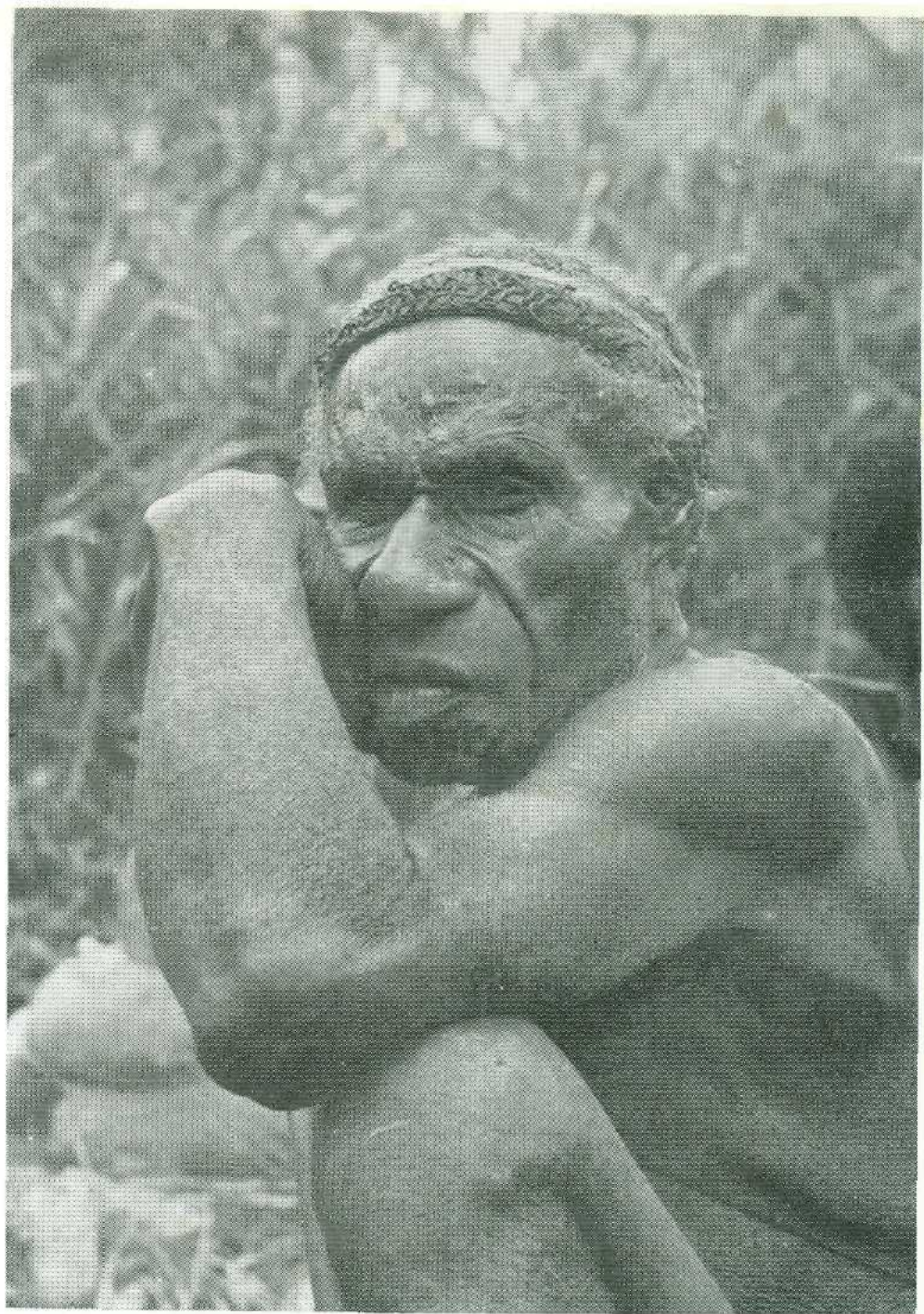
Zij sjacherden en sjacherden, ofschoon de bruiden niet anders waren dan de andere vrouwen. Hun huwelijk was een zeer zakelijke aangelegenheid. Toen de koop tenslotte gesloten was, raapten hun vaders of broers de schelpen op en dat was het einde van de hele plechtigheid. Diezelfde avond zouden zij achter hun nieuwe echt-

genoten naar huis lopen en morgen zouden zij in de tuin aan het werk zijn.

Een van de grote successen van de Juwo was de koopwaar die de politie-agenten van Den Haan te koop aanboden. Zij hadden een eigen kleine tent met vele schatten die de Kapaukoe's nog nooit gezien hadden. Daar waren keuken- en zakmessen, spiegels, grote en kleine bijlen, rokken en broeken, enige japonnen en een heleboel lucifersdoosjes. Maar er waren slechts weinig mensen die iets konden kopen, omdat ze met echt geld moesten betalen, wat ze alleen konden verdienen als ze voor het bestuur werkten. De Controleur maakte propaganda om de voordelen te laten zien die het werken voor de rode toeans inhield. De vrouwen zouden nu hun echtgenoten niet met rust laten totdat zij ook naar Enarotali zouden gaan om het geld van de blanken te verdienen.

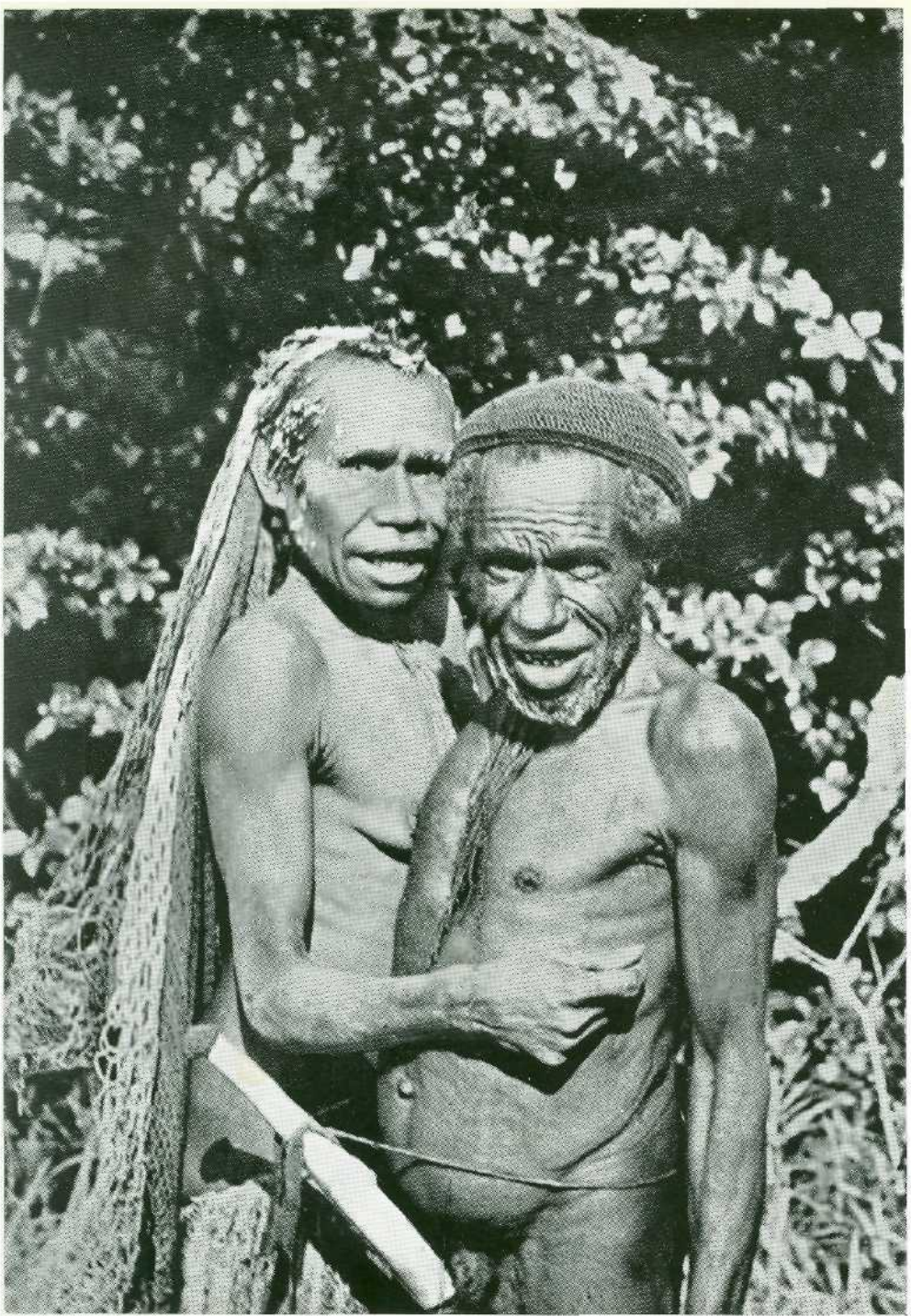
Naarmate de dag voortschreed werd de handel minder levendig. Overal zaten kleine groepjes mensen te wachten op de verdeling van het vlees. Dit was weer een erg ingewikkelde zaak. In sommige gevallen hadden meer dan honderd mensen belang bij één varken. Dat was niet alleen het gezin van de eigenaar, zijn vrouwen en kinderen, maar er waren ook ooms, tantes, neven en nichten, die allemaal recht hadden op een portie. Er waren burens en vrienden die hun bij andere gelegenheden een stuk van hún varken hadden geleend en die nu op terugbetaling wachtten. Over ieder deeltje moest eerst geredetwist worden, elk kluijfe kon heftige onenigheid veroorzaken.

Geduldig zaten vrouwen en kinderen te wachten, want het duurde uren voordat al deze dingen door de mannen van alle kanten bekeken waren. De zon stond recht boven hun hoofd en ging weer onder. Nog zaten ze te wachten, zonder veel woorden, maar met een uitdrukking van gretig afwachten op hun gezicht. Toen pas, tegen de avond, waren alle problemen opgelost, en het vlees werd met de aardappelen in de taaie bananenbladeren gewikkeld en tussen de roodgloeiende stenen in het loeiende vuur gelegd. En tenslotte was het eten dan verdeeld — een lang verwacht ogenblik, voor velen het hoogtepunt van het feest, de eerste keer in maanden dat velen van hen de kans hadden gehad varkensvlees of enig ander vlees te eten. Toen wij de kleine porties zagen, die misschien dertig gram tot een half ons wogen, voelden wij Europeanen dat de armen deze dag inderdaad bij ons waren. Het armzaligste kind dat naar het raam van een speelgoedwinkel keek kon niet zo'n zielige indruk

Wat zoekt de ontdekkingsreiziger aan de einder?

Het Paradijs. Wat hij aantreft is menselijk leven verkrampd in angst voor geesten en medebewoners, een angst, die spreekt uit de blik van dit volkstype uit de Baliemvallei.

En niet alleen angst, ook honger en ziekte en zedelijke verwording tekenen dit bejaarde echtpaar uit het Stenen Tijdperk.

maken als de Kapaukoe's toen zij met hun treurige hondenogen naar hun feestportie keken en gretig begonnen te eten. Hun grote ogenblik was gekomen, hun kerstractatie, zoals ik dacht. Korte tijd later wierpen zij hun netten met hun bezittingen weer over hun rug en begonnen over de modderige bergpaden naar huis te strompelen.

En tussen de bruiden zag men ook een paar weduwen — de jongsten en de sterksten en misschien zelfs een oudere, die de paar schelpen waarvoor zij in vreemde handen was overgegaan nog wel waard was. Maar drie of vier gingen er terug naar het dorp waar zij vandaan gekomen waren, arme aftandse schepsels, die nederig achter hun meesters liepen, zonen van hun dode echtgenoten, maar niet hun eigen kinderen. Wat stond ze te wachten? Misschien een langzame hongerdood, want Motewia's varkensfeest was voorbij en niemand was ze komen kopen. Maar misschien hoopten zij nog, want over veertien dagen zou er weer een Juwo zijn.

XII

DE WILDERNIS BLIJFT ROEPEN

Eindeloos, eindeloos stroomde de regen neer die nacht, onuitputtelijk, een waterval, die neerklaterde op het dak van de houten pastorie van Okemokebo aan het Tigimeer.

Slapen kon ik niet, om de regen misschien, misschien om de vraag, die me nu al sinds dagen bezighield: „Welk nut hebben de offers van deze mensen?”

Met Mgr. Cremers en pastoor Boersma, wiens gast ik nu was, had ik die avond de vraag aangeroerd. Zij sliepen, want zij zijn gewoon aan de regen geworden en op zulke lastige vragen antwoorden zij met een gebed. Zij laten het aan God over.

In de kamer naast de mijne lag Mgr. Cremers, wiens rustige ademhaling ik benijdde. Pater Boersma en pater Smits sliepen op de bamboevloer in het woonvertrek.

„Wat bereiken zij met hun werk?”

Ik herinnerde me wat ik had gehoord en gezien van de teleurstellingen, van de successen, die toch weer op tragische mislukkingen uitdraaien. Ik dacht aan de goeroe Zachaeus en zijn broer, die in de gevangenis zaten, maar Abepiwode in Okemokebo en Metaitawi in Diaj, een ander dorp aan het Tigimeer, waren bang geworden, toen zij die morgen hun namen hadden gehoord. Lange tijd hadden zij in angst voor deze goeroe geleefd, zelf een Kapaukoe, maar meer een tovenaars dan een man, die Gods Woord verkondigde.

Zachaeus had de christelijke leer met helse slimheid gebruikt om zich zelf te verrijken en om een ware terreur over zijn stamgenoten uit te oefenen.

Daags tevoren had ik Abepiwode voor het eerst ontmoet. Hij voerde een soort koude oorlog tegen pater Boersma. Urenlang zat hij op zijn hurken midden in de kamer, waar wij zaten te praten. Noch Mgr. Cremers noch mij keurde hij een blik waardig: zijn zwarte ogen waren op pater Boersma gericht, een verwijtende blik. De missionaris was hem enkele schelpen schuldig. Dit was Abepiwode's ma-

nier om het geweten van de priester te kwellen. Hij dacht dat de „uskop” schelpen had meegebracht, en vond dat de patora nu snel moest betalen.

„Waarom stuur je je vrouwen niet naar de kerk?” vroeg pater Boersma om een tegenoffensief te beginnen.

„Zij willen niet gaan,” zei de Kapaukoe en in zijn toon wist hij aan te duiden dat de dames geen hoge dunk hadden van een patora, die zijn schulden niet betaalt.

Toen Abepiwode hoorde dat wij een bezoek aan Diaj zouden brengen, bood hij aan te roeien, waarschijnlijk omdat hij er bij wilde zijn als de „uskop” Gerardus Ohoiwutun, de goeroe van Diaj, zou betalen.

Wij gingen op stap voordat de zon boven de bergen was gerezen. Dunne sluiers mist hingen over het meer. Vogels, opgejaagd door het geluid van onze roeiriemen in het water, vlogen laag over de boot. Hier en daar waren Kapaukoe-vrouwen reeds bezig het ontbijt klaar te maken boven vuren in hun kano's, die tussen het riet aan de oever lagen.

Toen was de zon er plotseling. Nu zagen wij het landschap in zijn grootsheid. Rechts van ons rezen de bergen omhoog, die wij gisteren waren overgetrokken, hoog en woest. Naar het Zuiden keken we op lange, zachtglooiende heuvels, waarop hier en daar een wit dorpje lag. En daarachter weer steile bergen.

Achter ons kwamen de kano's van de vrouwen in beweging. Haar werkdag was begonnen. De stilte werd slechts onderbroken door de roeiriemen en een motor in de verte. Twee Amerikaanse zendelingen waren met een sloep op weg naar een dorp op de noordelijke oever. Zij wuifden naar ons, toen wij elkander passeerden.

Ofschoon het me nu langzamerhand duidelijk was geworden hoeveel wreedheid, menselijke wreedheid, in dit rustige landschap lag verscholen, kon men op zo'n mooie morgen nog altijd geloven dat de mensen hier in een paradijs wonen, een Shangri-La, in een gelukkige natuurstaat, bezig met hun tuinen en wat visserij. Men zegt dat er niet al te ver naar het Oosten, in Australisch Nieuw-Guinea, werkelijk zulke plaatsen zijn. Hier aan het Tigimeer had de politie haar handen vol werk, ondanks de poëzie van ochtenden zoals deze. Maar ergens in het andere, dat idyllische deel, was er eens een politieman, een Papoea, naar een gelukkig dorp gezonden. Hij was jong en enthousiast en brandde van verlangen om zelfs elk spoor van misdadigheid uit te roeien. Maar hij zocht vergeefs, want de

gevolgen der erfzonde schenen hier niet te zijn doorgedrongen. Geen Papoea had zwakheden daar. Toch hield hij vol en samen met enkele dorpelingen speurde hij ijverig naar een misdadiger. Eindelijk vonden zij een man, wiens dak lekte. Zij zetten hem in de dorpsgevangenis, die zij met eigen handen hadden gebouwd. Zij knipten het haar af van de „misdadiger”, die „bekend” had dat er werkelijk een gat in zijn dak was. Zij veroordeelden hem tot drie maanden en hij werd pas vrijgelaten, toen de Controleur vernam wat er aan de hand was.

Misschien zouden Den Haan en zijn mensen wrang hebben gelachen, als zij dit verhaal hoorden. Een paar dagen vroeger was het weer eens gebleken hoe ver de meren nog van deze gelukkige staat zijn verwijderd. Pastoor Boersma vermiste enkele bijlen en het bleek spoedig dat zij waren gestolen. Een tovenaar kwam zijn diensten aanbieden. Hij zou het varkentje wel even wassen en de dief opsporen. 's Avonds verscheen hij, samen met ongeveer alle volwassen mannen van het dorp. Hij stak enkele stokken in de grond en verklaarde dat elke stok een verdachte voorstelde. Daarna kondigde hij aan dat hij de sterke woorden zou fluisteren, die de vuurvliegen zouden dwingen om te voorschijn te komen. Dat zij toch spoedig zouden verschijnen, zoals steeds op dit uur, scheen hem niet te hinderen, noch de Kapaukoe's, die angstig toekeken, toen zij in de struiken de vertrouwde lichtjes zagen. Iedereen wachtte nu in spanning de loop der gebeurtenissen af. Als een vuurvlieg op een stok zou neerstrijken, was het raadsel van de diefstal opgelost, want de verdachte, die door die stok werd voorgesteld, was dan de schuldige.

De magie van de tovenaar werkte. Een schuldige werd aangewezen. Onmiddellijk ging hij door de knieën en bekende dat hij de bijlen had gestolen. Zelfs de missionaris was even onder de indruk. „Waar heb je ze verborgen?”

Dat wist hij niet meer. Maar hij verzekerde dat hij bereid was zijn straf te ondergaan. De werkelijke dief werd zo enthousiast, dat hij het slachtoffer een van de bijlen beloofde te geven, zodra deze uit de gevangenis van Enarotali zou terug komen. De tovenaar liep boos weg, toen de missionaris zei dat de vuurvliegen een fout hadden gemaakt, en dat hij graag een onderhoud zou hebben met de gelukkige eigenaar van de bijlen.

Wij hadden die morgen twee uur nodig om het meer over te steken. De Kapaukoe's deelden hun komst aan de inwoners van Diaj mee

met een geïmproviseerd lied, waarin de populaire grap van de dag was opgenomen, dat zij van Okemokebo kwamen met een „uskop” en een vette toean, die te lui was om te lopen.

Goeroe Ohoiwutun was een dier gelukkigen, die een echtgenote uit Indonesië had meegebracht, een charmant bruin meisje in een kleurige sarong. Snel maakte zij een kop uitstekende koffie voor ons. Maar haar conversatie bereikte niet het hoge peil van de hartelijke ontvangst. Ze vertelde de „uskop” dat zij drie steenpuisten op haar zitvlak had. Haar man probeerde haar met gebaren duidelijk te maken dat men gasten in het algemeen en bisschoppen in het bijzonder niet op nieuws van dit soort vergast. Maar de kletskaus was zo lief, zij zag er zo gelukkig uit ondanks het ongemak, dat zij leed, haar drie kinderen waren zo goed verzorgd, haar huis was zo zindelijk, dat niemand haar deze faux pas kwalijk nam. En men dacht aan de andere goeroes, die eenzaam in hun dorpen zitten.

Diaj ligt op een heuvel vanwaar men het gehele meer overziet. Even beneden het dorp zijn twee kleine plateaux, zichtbaar langs het gehele meer. Mgr. Cremers had een ideaal. Hier wilde hij een stenen kerk bouwen, de eerste in Centraal Nieuw-Guinea. Het zou een indrukwekkend gezicht zijn, deze kerk aan het Tigimeer.

De eigenaar van de grond, Metaitawi, bracht ons enkele knollen als geschenk, in de hoop zaken te kunnen doen. Hij zou graag het land afstaan, maar hij verwachtte geld, echt geld en geen schelpen. „Kijk in mijn hart,” zei hij, toen niemand op zijn aanbod in ging.

„Je moet een foto van hem maken,” zei pater Boersma toen ik hem vroeg wat de man wilde. De Kapaukoe’s behoef je niets over vogeltjes te vertellen; zij weten precies wat er zich afspeelt, als je de camera op hen richt. Je ziet hun ziel op het ogenblik dat je op het knopje drukt. Metaitawi gaf me een kans om me van zijn oprechtheid te overtuigen.

Ik fotografeerde hem.

„Hoe ziet het er uit?” vroeg hij.

„Best,” zei pater Boersma, en Metaitawi was een gelukkig man. Op dat ogenblik sprak iemand toevallig de naam Zachaeus uit. Metaitawi, Abepiwode en de andere roeiers keken verschrikt op en begonnen onder elkaar te fluisteren.

Wie was hij?

Zo hoorde ik het verhaal van deze goeroe, die men soms een gek heeft genoemd, maar wiens betreurenswaardig gedrag meer te

wijten was aan zijn liefde voor schelpen dan aan een zwak verstand.

Hij was opgeleid op een school in Indonesië. Jarenlang was hij onderricht in de Bijbel en de christelijke leer, want men had hoge verwachtingen van hem.

Toen keerde hij terug naar zijn geboorteplaats, naar het Tigimeer. Hij kende de verhalen van de Kapaukoe's over een verloren paradijs, dat terug zal komen als de wereld door vuur is vergaan. Zachaeus en zijn broer wisten dat deze verhalen over het einde der wereld een diepe indruk op de Kapaukoe's maken. Daar maakten zij gebruik van. Het einde is nabij, zo zeiden zij. Over enkele maanden zal het vuur de aarde verwoesten. Enkel degenen, die een briefje van Zachaeus hadden, zouden de catastrofie overleven. De Kapaukoe's betaalden grote hoeveelheden schelpen voor deze documenten. En als zij zich verzetten, dreigde de broer van Zachaeus hun huizen in brand te steken.

Maar daarbij bleef het niet. Vele Papoea's verwaarloosden hun tuinen en werkten niet meer, want zij hadden een paspoort tot het eeuwige leven. Het tweetal terroriseerde de dorpen en als iemand zich al eens afvroeg, waarom Zachaeus zo op schelpen was gesteld, terwijl straks de wereld zou vergaan, hield hij zijn mond. Ten slotte maakte de politie er een einde aan. Zachaeus was nu verdwenen; de wereld bestond nog, maar nog altijd was men bang voor hem en men herinnerde zich dat velen honger hadden geleden, toen er niets gebeurde en de grote brand uitbleef.

Waarom zouden andere bekeerlingen niet handelen als Zachaeus? „Wij hebben nog vele teleurstellingen voor de boeg,” zei Mgr. Cremers later, toen we weer op de terugweg naar Okemokebo waren.

En dit liet me niet los die nacht toen de regen neerkletterde.

Wat bereikten deze mensen met hun harde arbeid? „Wij proberen het volk van zijn angst te bevrijden,” had een missionaris gezegd. Hoe lang heeft het in Europa geduurd voordat de angst voor heksen was verdwenen! Jeanne d'Arc, een heilige, is als heks verbrand. In Zuid-Amerika werden deze beklagenswaardige vrouwen laat in de vorige eeuw nog voor het gerecht gedaagd en opgehangen. In Engeland en Schotland begon men eerst in de achttiende eeuw tot het besef te komen dat de doodstraf voor heksen wat al te hard was.

Het hart zal nog jaren lang wild blijven in het land der Papoea's.

De wildernis blijft roepen en zelfs de beste opvoeding kan eerst na verloop van tijd de erfenis van eeuwen opzij schuiven.

Ik herinnerde me het verhaal van een andere ongelukkige goeroe, die onder de last van zijn verleden was bezweken, ofschoon hij een zorgvuldige opleiding van jaren had genoten. Vijf jaar had hij in een school ver van de verderfelijke invloed van het leven aan de meren doorgebracht. Men had hem uitgekozen omdat hij intelligent was en om zijn karakter. Toen hij terugkeerde, kreeg hij een school en hij stond alleen, zoals de andere goeroes.

Het ging goed, toen de zendeling hem de eerste keer kwam opzoeken. De kinderen kenden hun lessen en de goeroe scheen hen beter te begrijpen dan een onderwijzer van een ander ras. Hij wist precies hoe hij een bijbelverhaal moest vertellen om indruk te maken.

Slechts op een punt was de zendeling niet helemaal gerust. In de woonkamer hing een koteka aan de kale muur, een bijzondere lange. Het leek slechts een kleinigheid. De goeroe zei dat het een geschenk van familieleden was en dat hij het niet had kunnen weigeren om hun gevoelens niet te kwetsen. Maar toch was hij niet op zijn gemak geweest, toen hij over de zaak werd ondervraagd. Maar overigens was alles in orde en de zendeling keerde met een licht gemoed naar huis terug.

Een paar weken later bracht hij een tweede bezoek aan de nieuwe school. En weer had hij zijn twijfels. Hij zag diepe bewondering in de ogen van zijn goeroe, telkens als deze naar een bepaald meisje in zijn klas keek. Misschien wilde hij met haar trouwen? Dat kon geregeld worden, ofschoon het meisje jong was, bijna een kind nog. Maar men kon niet toestaan dat de goeroe zich zou gedragen als de jonge Kapaukoe's, die zich weinig bekommeren om de hoge moraal van zendelingen en missionarissen, en nemen wat zij kunnen krijgen, zolang zij geen schelpen behoeven te betalen.

De goeroe antwoordde niet op de vragen, die hem over het meisje werden gesteld.

Het was nog erger, toen hij alle overblijfselen van de maaltijd zorgvuldig in een bananenblad verpakte en het in het water wierp, toen hij de zendeling wegbracht over het meer.

Was hij bang voor een tovenaars? Zijn daden wezen er op. De Papoea's doen alles om te voorkomen dat hun bezittingen in handen van een vijand vallen. Daarom houden zij hun draagnetten voortdurend in de gaten, en zij stoppen ze in de grond als zij versleten zijn. Zij begraven zelfs hun haar en afgeknipte nagels, want als een

kwaadwillige tovenaars ze in handen krijgt, kan hij er zijn duivels-kunsten op botvieren en de gevolgen voor het onvoorzichtige slachtoffer zijn verschrikkelijk.

Toevallig was de zendeling die dag eens rond de goeroe heengelopen en had gemerkt hoe de man schrok. Vreesde hij dat de zendeling een magische cirkel om hem heen wilde trekken? Maar hij was een goed onderwijzer, en als een goed Kapaukoe had hij allerlei smoesjes om zijn bedrag uit te leggen.

Hij gooide de etensresten in het water ter wille van de zindelijkheid, een opvatting, die de zendeling kon waarderen. Maar toch vond de zendeling spoedig weer een bezoek gewenst. Ditmaal was de man werkelijk zenuwachtig. In een dorp in de buurt werd een varkensfeest voorbereid. 's Avonds luisterde de goeroe lang naar de zang, die uit het danshuis kwam, en die in zijn woning duidelijk te horen was. Weer vergezelde de goeroe de zendeling, toen deze naar zijn standplaats terugkeerde. Er stak een storm op. Toen de golven gevaarlijk werden, begon de goeroe te fluiten op de manier van zijn stamgenoten, om de boze geesten te verdrijven. De zendeling besloot dat hij ernstig met de man zou moeten praten en misschien maatregelen treffen. Hij stelde het gesprek echter uit. En hij zag hem nooit weer. Op de dag van het varkensfeest, bond de goeroe zijn koteka om, nam zijn zak met schelpen en kralen en zijn bijlen. Hij ging naar het feest met het meisje en onderhandelde uren met haar vader over de som, die hij voor haar moest betalen, alsof hij nooit op een zendingsschool was geweest.

De zendeling vond in het verlaten huis wat kleren en wat geld van de blanken. De wildernis had haar slachtoffer opgeëist . . .

Nog altijd regende het. Nog altijd lag ik wakker. Ik dacht aan de jonge Papoea, die voor politie-agent was opgeleid, voor een hogere functie zelfs. Hij werd naar een dorp gezonden en proclameerde daar dat alle meisjes onder de zes jaar zijn eigendom waren en hij had zich gedragen alsof het inderdaad zo was.

Elders had men na veel moeite het kannibalisme uitgeroeid. Plotse-ling deden er zich weer enkele gevallen voor. Het bleek dat enkele oude vrouwen de oorzaak waren. Zij hadden de mannen geplaagd, zij hadden zelfs hun moed en durf in twijfel getrokken, totdat de sukkel hadden toegegeven om van het gezanik af te zijn en er op uit waren getrokken om aan het verlangen der vrouwen naar mensenvlees te voldoen.

Wat bereikt men?

Ik had Mgr. Cremers de vraag gesteld. Hij antwoordde: „Deze mensen zijn er nu eenmaal. Dat is genoeg. Zij hebben onsterfelijke zielen, die gered moeten worden. En misschien worden de kinderen van hun kinderen goede christenen.”

Er bleef weinig over dan deze heldhaftige mannen en vrouwen te bewonderen. Met velen zijn zij niet, een dertigtal Franciscanen, dertig missionarissen van het Heilig Hart, enkele zusters, misschien vijftien broeders, en een aantal Nederlandse en Amerikaanse zendelingen.

Reeds honderd jaar hebben de protestanten in Nieuw-Guinea gewerkt; de katholieken zestig. Sommigen zijn vermoord, martelaren voor hun geloof. Velen zijn omgekomen door het verraderlijke klimaat in de beste jaren van hun leven.

Allen hebben bittere teleurstellingen gekend, bekeerlingen gehad, die na jaren weer koppensnellers en kannibalen werden of een vijand vermoordden, gedreven door de eisen van de bloedwraak. Zij gehoorzaamden weer aan de roep van de wildernis.

Deze missionarissen en zendelingen hebben gewerkt om schooltjes op te richten. Als zij een zeker peil bereiken, krijgen zij subsidie van het bestuur, maar voor het zover is, is het onderwijs afhankelijk van de liefdadigheid in Nederland en in Amerika. Zoals de missionarissen en zendelingen zelf! Als iemand in ons land moest leven van hun inkomen, zou het gehele Nederlandse volk moord en brand schreeuwen. Zij hebben het hard, maar als er een tussen hen is, die wanhoopt, heb ik hem niet ontmoet.

XIII

DE ENGELLEN VAN HET TAGEMEER

Die morgen werd ik reeds vroeg door geweerschoten gewekt. Broeder Faustinus, de boer van de missie aan het Tagemeer, had reeds de strijd aangebonden tegen zijn eeuwige vijanden, de wilde varkens, die zijn tuinen vernielden. Niemand in Epauto, het dorp, waar ik daags tevoren was aangekomen, geloofde dat de goede broeder er ooit een zou doodschieten. Deze bittere oorlog voerde hij met een windbuks, een zwak wapen tegen de taaie huid van deze dieren, die 's nachts uit de bergen naar het dorp kwamen en in elke tuin, hoe goed omheind ook, wisten binnen te dringen.

Langzamerhand hadden zij het geweer van de broeder leren verachten. Het maakte meer lawaai dan de pijlen van de Kapaukoe's, maar de resultaten waren nog geringer. Soms werd een van hen getroffen; dan knorde het verontwaardigd en het liep weg op een drafje, maar 's avonds kwam het weer terug en nam wraak door een groter stuk tuin dan gewoonlijk te vernielen.

Er lag een echt geweer in Hollandia, maar er was iets niet in orde met de papieren. Het geweer had een nummer en dat klopte niet helemaal met het nummer op de documenten. Een zeer ernstig geval, volgens de douane-ambtenaar, die geen tuinen had en waarschijnlijk nog nooit een wild varken had gezien. Tien maanden lang had hij de zaak al overwogen en bestudeerd, terwijl de wilde varkens aan het Tagemeer in één nacht vernielden wat broeder Faustinus en broeder Adalbert in zes maanden hadden opgebouwd. De nummers op het geweer en de papieren bleven hardnekkig van elkaar verschillen.

„De papieren moeten kloppen,” zei de man.

„Wij moeten onze mensen te eten geven,” zei broeder Faustinus, toen ik samen met hem daags te voren zijn welverzorgde tuinen had bezichtigd.

Er moest voedsel zijn voor vele monden. Er waren drie zusters, die uit Nederland waren gekomen om de kinderen te verzorgen, twee

priesters en de twee broeders. En dan nog de grote trots van Epauto, de dertig kinderen van het internaat van de missie, Kapaukoe's, meisjes en jongens, die in twee ruime hutten woonden.

„Het zijn flinke eters, want zelfs in dit mooie oord kun je niet van de schoonheid van het landschap leven,” zei broeder Faustinus.

Het was er prachtig. Ik was van Wotai gekomen, langs een zeer draaglijk pad over de uitlopers van het Wara-gebergte en door talrijke dorpjes. Zij lagen in een vruchtbare vallei met talloze tuinen, van elkaar gescheiden door afvoerkanalen. Nergens nog had ik zoveel organisatie en orde gezien als in de landbouw hier. Zelfs in het regenachtige weer zag het er allemaal uitstekend uit.

De missiepost lag bij een donkere massa van hoge beboste bergen, die dit meer scheiden van het Paniaimeer en vanuit hun huis keken de missionarissen door een scherm van dennebomen neer op het blauwe water.

Maar in deze nauwe vallei regent het misschien nog meer dan aan het Tigi- en het Paniaimeer, want de wolken ontkomen zelden over de bergtoppen, maar zaaien hun natte vracht dag in dag uit in het dal neer. Die afvoerkanalen waren geen luxe.

De gebouwen van de missie maakten een uitstekende indruk, alsof zij door een beroepshand waren gebouwd. Een jonge missionaris, die een jaar te voren was gestorven, had het huis voor de priesters opgetrokken. Hij had geen enkele spijker gebruikt, want die zijn zwaar en het transport maakt ze duur. Het huis had zelfs een W.C., een ongelofelijke uitzondering in Centraal Nieuw-Guinea.

De zusters, de engelen van het Tagemeer, beschikten over een eigen verblijf. Bovendien was er een kerk met een torentje, die zoals overal elders ook als school diende, en vlak bij het meer stonden de hutten, waar de kinderen sliepen. Zij leken weinig op de slaapzalen der Europese kostscholen. Een kleine Kapaukoe heeft weinig ruimte nodig. Maar er waren geen vlooiën en het was er zindelijk en ook de kinderen waren fris, een groot verschil met velen van de stakers, die ik in de kampongs had gezien. Neen, deze kinderen gebruikten water met deskundigheid, ofschoon het niet eens zo lang was geleden sinds zij de stukjes zeep, die zij van de zusters kregen, opaten.

Achter het huis der priesters bevonden zich de stallen en de werkplaatsen van de broeders en van pater Keizer, de architect en uitvinder van de missie.

Alles zag er uit alsof men zorgvuldiger had overlegd voordat men

met bouwen begon dan in de oase van pater Steltenpool. Maar deze had er alleen voorgestaan, zonder technische kennis.

En wat de tuinen betrof, leek het alsof pater Steltenpool meer kon bereiken dan broeder Faustinus, die niet gerust was over de voedselpositie. Men had pech gehad op velerlei gebied. De blanke varkens met de lange oren schenen zich goed thuis te voelen in het vochtige klimaat van het Tagemeer. Met de konijnen en de eenden ging het slecht; verschillende waren er aan wormen gestorven. Het vee had moeite om zich aan te passen in het natte bergland. De grond deugde niet.

Broeder Faustinus zag de toekomst donker in. Hij had vele jaren in China doorgebracht, waar hij vruchtbare boerderijen uit de grond had gestampt. Het was hard werk geweest, maar de resultaten hadden zijn inspanning beloond. Hier was de aarde echter halsstarrig en reageerde niet ondanks zijn bekwame, ervaren hand. Zijn aardappelen waren weggerot in de moerassige bodem, bezweken door de dagelijkse regen.

„Zij hebben ons twintig gulden aan invoerrechten gekost,” zei hij. Hij had koffiestruiken geplant, maar zij waren dood op drie na. Als het een kwestie van waterafvoer was, zou het wel terecht komen, maar de broeder herinnerde zich de bedenkelijke uitdrukking op de gezichten van de Nederlandse landbouwdeskundigen, die bij hem op bezoek waren geweest. Dat gaf weinig hoop. Er ontbraken sommige stoffen in de grond. En het zou jaren duren voordat men daar iets aan kon doen, want het was bijna onmogelijk kunstmest door de lucht aan te voeren. Men beschikte noch over het transport noch over het geld om het vervoer te betalen.

Hij had meer bereikt met de traditionele producten van de Kapaukoe's, zoete aardappelen, bananen en spinazie. Zijn eerbied en bewondering voor hun landbouwkundige kennis was daardoor aanmerkelijk gestegen.

„Ik had gedacht dat ik hun het een en ander zou bijbrengen?” zei hij. „Het is anders uitgevallen. Ik leer van hen. Soms spreekt men over hen alsof het kinderen zijn, maar zij zijn in staat lessen uit hun ervaringen te trekken. Veel vooruitgang hebben zij misschien niet gemaakt in de eeuwen, die zij hier hebben doorgebracht, maar het is me duidelijk geworden dat zij precies de gewassen verbouwen, die in deze grond en in dit klimaat gedijen.”

De tegenstand van de grond was een vijand. De wilde varkens waren een tweede grote plaag. Hoe diep je de palen van een omhei-

ning ook in de grond sloeg, hoe hecht je ze ook naast elkaar zette, de varkens kwamen er altijd doorheen.

„Een paar zoete aardappelen heb ik hun wel te geven,” zei hij. Maar de dieren konden in een nacht een hele tuin omwoelen, zonder veel te vreten, alsof het hun bedoeling was een chaos achter te laten. Daarom hadden de twee broeders vele nachten in een kleine hut bij de tuinen gewacht om ze te verjagen. Maar dan bleven ze gewoonlijk weg.

Het hele bestaan van de missie zou van deze stukken slecht, nat land kunnen afhangen.

„Wij moeten ons zelf kunnen bedruipen, voor onze eigen levensmiddelen zorgen,” had Mgr. Cremers geschreven, omdat hij niet wist hoe lang er geld zou zijn om voorraden van elders te betrekken. De hoop der Missie was voor een deel op pater Keizer gevestigd. Hij werkte aan vele uitvindingen tegelijkertijd. Die nacht had ik geslapen in een kamer met wit-gepleisterde wanden, voor de eerste keer in Nieuw-Guinea. Dit was het werk van de knappe handen van deze missionaris. Soms smeren de weduwen zich in met witte klei als een teken van rouw, een soort pijpklei. Pater Keizer was er in geslaagd een mengsel van dit goedje te maken en de missie kreeg enkele kamers, waar het niet tochtte en waar de regen niet door de spleten tussen de balken naar binnen sloeg. Maar spoedig kwamen er scheuren in het pleisterwerk. Daarom was hij begonnen de klei met zand te vermengen, totdat hij een goede verhouding had gevonden, twee delen klei tegen een deel zand.

Nu bleven de zusters droog in haar huis als de dagelijkse regenstorm over het meer sloeg. Zij hadden niet langer alle kranten, die uit Nederland kwamen, nodig om de gaten in de wanden dicht te maken.

Pater Keizer had zelfs goedkope ruiten gemaakt, van de negatieven van röntgenfoto's, die sommige ziekenhuizen aan de missie stuurden. Op de eersten zag men hier en daar nog wel de donkere afdruk van een rib, maar later werden ze zorgvuldig afgewassen.

Nu was hij bezig met experimenten voor een goede dakbedekking. Zoals de Kapaukoe's zelf had men lange tijd gras en boomschors gebruikt, maar men had er altijd ellende mee na enige tijd. Pater Keizer zocht een soort klei, waaruit hij pannen of tegels zou kunnen bakken, die na een paar weken niet zouden verbrokkelen.

„Misschien ligt het niet aan de klei, maar aan de verhouding tussen zand en klei.”

„Probeer het nog maar eens,” zei Mgr. Cremers.

Controleur Den Haan gebruikte platen van gegolfd ijzer voor de daken van zijn mensen. Het regent niet binnen, maar bij een behoorlijke regenbui is het lawaai niet om uit te houden. En de platen komen uit Nederland. Het is het eeuwige liedje over de hoge vervoerprijzen, vooral van Biak naar de Wisselmeren.

En daarom zal uitvinder Keizer het nog lang druk hebben. „Je maakt vijftig plannen,” zei hij „en misschien komt er van een iets.” Hij had echter nogal hoge verwachtingen van het stoutmoedigste idee, dat hem ooit was ingevallen. Hij droomde over een kleine elektrische centrale aan het Paniaimeer. Dit ligt zeven meter lager dan het Tagemeer; zij zijn met elkaar verbonden door een riviertje met een sterke stroom. Vaak had de missionaris op de oevers van het Paniaimeer gestaan en gezien hoe de energie van het water vruchteloos verloren gaat. Als de centrale er kwam, zou hij het bouwprobleem van de missie vlug kunnen oplossen. Nu werd men gedwongen met alle grondstoffen verkwistend om te springen. Uit elke boom, die werd omgehakt, maakte men één, misschien twee goede planken. Hoe snel zou een zaagmachine zichzelf betalen! „Die centrale komt er zeker,” zei hij, „maar dan zijn wij misschien allang vergeten.”

Voor de missionarissen is het gewoonlijk een pijnlijke teleurstelling te moeten ervaren dat een groot gedeelte van hun tijd in beslag wordt genomen door de zorgen voor het levensonderhoud, zodat zij weinig tijd over hebben voor het doel waarvoor zij zijn gekomen, het werk onder de Kapaukoe's. Maar zij weten ook dat zij eerst ernstig aan het bekeringswerk kunnen denken als de levensstandaard van de Kapaukoe's veel hoger is geworden. Armoede is de vijand van een behoorlijk moreel leven.

Maar toch zou het anders kunnen. Als de missie over wat meer geld beschikte, zou men honderd in plaats van dertig kinderen in het internaat kunnen opnemen, om een voorbeeld te noemen. Het zou me verwonderen als deze missiepost aan het Tagemeer een hoger inkomen heeft dan een paar ouden van dagen die „van Drees leven”. De middelen zijn al te beperkt.

Ondertussen was er een groot verschil tussen deze missiepost en de andere, die ik had bezocht. Hier zag men de invloed van de vrouwenhand, die elders ontbrak.

Het had niet veel gescheeld of ik zou mijn bezoek hebben uitgesteld. Die dag waren wij over zeer steile heuvels geklommen. Wij waren door een vuil, verraderlijk moeras gewaad en verschillende keren was ik diep in de modder weggezonden. Het was heet en het water van de rivieren en beken was niet te drinken om verschillende redenen, o.a. omdat er lijken van Kapaukoe-vrouwen in rondreven. De echtgenoten willen hun lieve doden nog wel eens in het water gooien, omdat dit een snelle manier van begraven is. Soms had ik visioenen gehad van koude glazen bier, een ware kwelling. Mgr. Cremers had me meer dan mijn deel van de koude koffie gegeven. Bovendien had ik een paar blaren opgelopen. Eigenlijk was ik het liefst met pater Seesink in de boot naar Enarotali teruggekeerd. Maar Mgr. Cremers bracht me tot andere gedachten.

„Aan het Tagemeer krijg je een uitstekende kop koffie,” zei hij. „En niemand kan beter je voeten verbinden dan de goede zusters daar.”

Natuurlijk wilde ik de kans niet missen om drie zusters bij de Kapaukoe's aan het werk te zien. En daarom gingen we weer op stap, pater Smits en ik, en het werd een kalme wandeling over een begaanbare weg, zoals ik straks reeds heb gezegd.

Ik wil hier eens en voor altijd verklaren dat ik nergens ter wereld betere koffie heb gedronken dan in het kleine zitkamertje van de zusters te Epauto. En als ik me misdragen heb, dan bied ik nu mijn verontschuldiging aan. Eerst dronk ik koffie omdat ik dorst had; daarna dronk ik koffie voor mijn plezier, kop na kop.

Inderdaad, hier zag men de zachte hand der vrouw. Ook dit kamertje was vrij kaal, want de zusters delen de armoede der priesters, maar er stonden wat bloemen, en een grammofoon met melodieën, die in Nederland reeds lang waren vergeten, maar die nu door de Kapaukoe's werden gezongen. Als later de muziek van de Kapaukoe's wordt bestudeerd, zal de een of andere geleerde zich waarschijnlijk verbazen over sommige vreemde overeenkomsten met de muziek van het Westen. Het zou de invloed van deze oude grammofoon kunnen zijn.

De engelen van het Tagemeer, zoals ik een lid van het Bestuur deze vrouwen hoorde noemen, zijn lekezusters van de Derde Orde van Sint Franciscus. Zij dragen moderne kleren, rokken of jurken, die niet op de grond hangen, een uitkomst in dit klimaat. En deze meisjes, die ik zovele duizenden kilometers ver van Nederland vond, waren op minder dan vijftig kilometer afstand geboren van

het dorp, waar ik de eerste twaalf jaar van mijn leven heb doorgebracht. En haar Limburgs waren zij niet vergeten.

Zij hadden zich vrijwillig voor de Missie van Nieuw-Guinea gemeld, waar hun komst onder de Kapaukoe's nog wat meer beroering veroorzaakt had dan die van de missionarissen. Hoeveel schelpen had de „uskop” voor deze vrouwen betaald? Het was een punt, dat de Papoea's in hoge mate interesseerde. Maar het antwoord was een teleurstelling. De „uskop” had niets betaald.

Maar wat zeggen de vaders of de oudste broers van deze vrouwen dan, als zij niets voor haar krijgen?

Die hebben niets te zeggen in zulke zaken. „Dan is het een vreemde wereld daar bij jullie,” zeiden de Kapaukoe's. Als de patora's niet willen trouwen, moeten zij dat zelf weten. Het zijn mannen. Maar als de vrouwen zulke ideeën in haar hoofd krijgen, en er wordt niets tegen gedaan, dan wordt het toch een beetje al te gek.

„Misschien zijn ze gekomen om met de patora's te trouwen?” vroegen ze.

Toen dit ook niet het geval bleek te zijn, gaven de Kapaukoe's het op, met een vaag gevoel van weerszin en ergernis. Dat verhinderde niet dat de kinderen spoedig dol op de zusters waren.

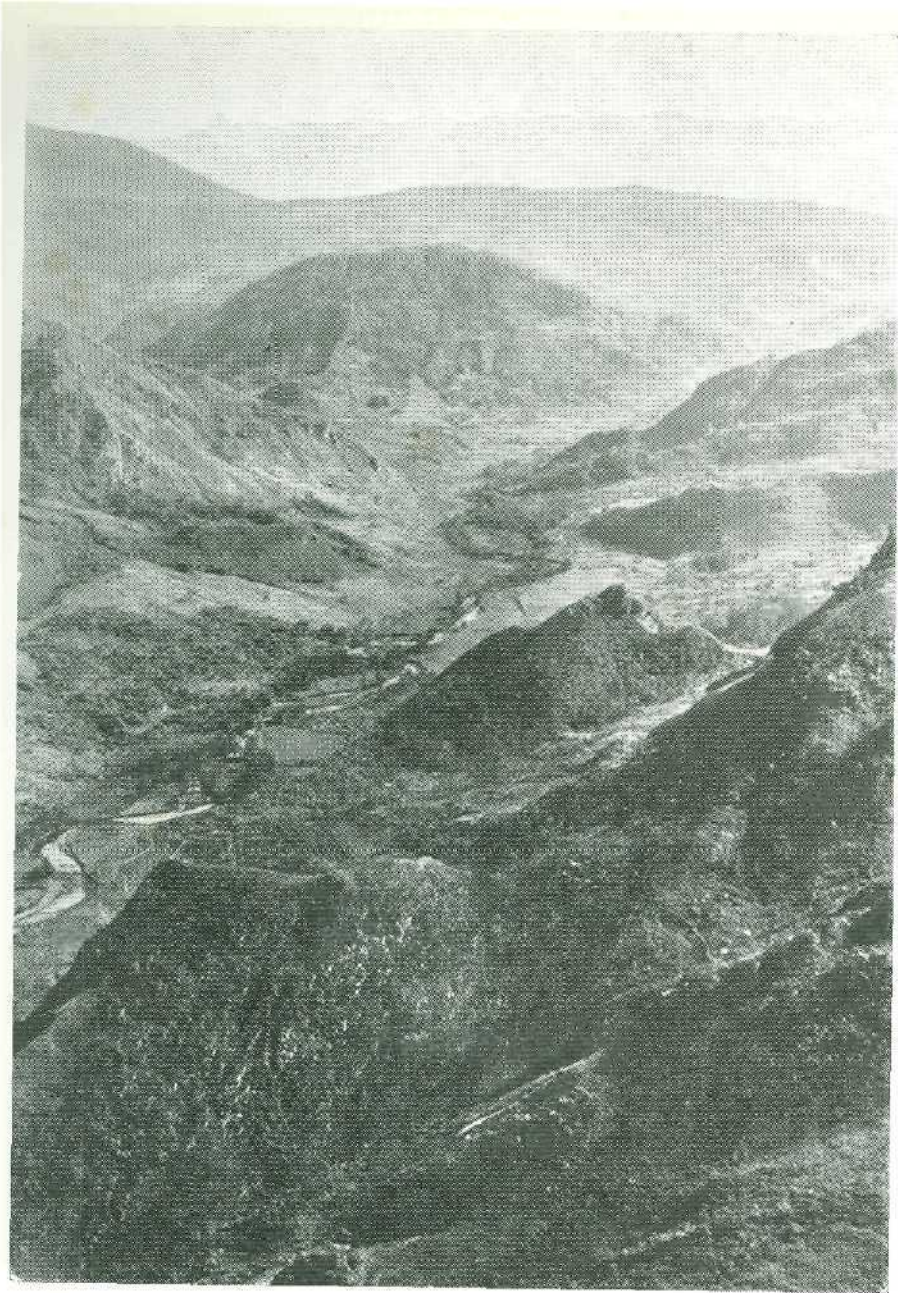
Zuster Frieda Gerards zorgde voor de zestien jongens en veertien meisjes van het Internaat. Zuster Maria Penners, huishoudster en kokkin, won hun harten op een manier, die ook in het vaderland opgang maakt; de liefde ging door de maag. Zuster Carla Holla, die de taal merkwaardig snel en gemakkelijk had geleerd, stond voor de klas en gaf onderricht aan zestig kleine heidenen.

Verouderde reglementen waren daarbij een hinderpaal. Ofschoon de Indonesiërs sinds lang voor hun eigen onderwijs zorgen, gelden sommige bepalingen, die gemaakt waren voor het onderwijs in het toenmalige Nederlands Oost-Indië, nog in Nieuw-Guinea. Omdat de kinderen vroeger in Djakarta Maleis moesten leren, moeten de Kapaukoe's deze taal nu ook aanpakken, al klinkt ze in hun oren als Russisch of Grieks. Dat zal waarschijnlijk veranderen, maar ondertussen krijgen scholen, die geen Maleis geven, geen subsidie.

De kinderen staan vroeg op. Voordat de zon boven de bergen rees, waren zij al aan het spelen op het ruime terrein tussen de missiegebouwen en het meer. Er waren opvallende verschillen tussen deze kinderen en de anderen, die ik in de kampongs had gezien en geroken. Dezen waren gewassen. Ik zag hun eigen donkerbruine

Missionarissen en zendelingen als baanbrekers van de beschaving. Er schuilen heldhaftige ontdekkingsreizigers onder als P. Michaël Kammerer, die als eerste blanke de Baliemvallei betrad, gevangen genomen werd, dood gemeld en ten slotte terugkeerde na een tocht vol ontberingen over bergruggen en door oerwouden en moddervelden.

Tussen het bekende en het onbekende Nieuw-Guinea

ligt deze barre berg-barrière.

Zij werd door één man, in de steek gelaten door zijn dragers, overwonnen.

Langs deze weg dringt de beschaving de Baliemvallei binnen.

kleur. Zij zaten niet onder de schimmel, zoals velen van de stakkers die ik had gezien, en die bijna niet schoon zijn te krijgen.

De korte rokjes van de vrouwen en meisjes, die van vezels of gras zijn gemaakt, waren gewoonlijk oud, versleten en ongelofelijk vuil. Ofschoon er aan grondstoffen zoals pandanusblad en gras geen tekort is, worden de rokjes gedragen totdat zij van het lichaam afvallen, en naar het varken en zweet ruiken. Maar de kinderen hier waren trots op de rokjes, al gaven zij de voorkeur aan de echte jurkjes, die zij voorlopig alleen 's Zondags mogen dragen.

Broeder Adalbert gaf de jongetjes ochtendgymnastiek. Hij was nog altijd niet over zijn verbazing heen dat deze natuurkinderen zo stijf waren. „Ik had de lenigheid van apen verwacht,” zei hij, „maar ze zijn zo stijf als een boer die zeventig jaar lang te hard heeft gewerkt.”

„Het zal nog wel een jaartje duren voordat zij aan de Olympische spelen kunnen meedoen,” dacht de broeder.

Om half negen begon de school. Ook de kinderen, die thuis woonden in de dorpen rond het meer, waren er dan al geruime tijd.

Zij zaten op lage bankjes, ongeveer 35 centimeter hoog; de meesten hadden draagnetten op de rug. Van achter was het verschil tussen jongens en meisjes nauwelijks te zien, maar ook als men de gezichten zag, zou men zich kunnen vergissen, want vele jongens hebben meisjesgezichten, met fijne trekken en ook voor een Europees oog zeer aantrekkelijk. En zoals het reeds vaak was gebeurd, vroeg ik me weer af waarom de volwassenen zo lelijk zijn terwijl hun kinderen er zo aardig uitzien.

Toch waren zij fysiek wat achterlijk, vergeleken met Nederlandse kinderen. Bijna altijd was een jongen, die ik op vijf of zes schatte, minstens acht jaar oud, en soms zelfs tien.

Maar wat aan hun gestalte ontbrak, vergoedden zij door ijver. Zuster Holla begon die morgen met zeer eenvoudige sommen:

3 plus 1 is?

2 plus 2 is?

De volwassen Kapaukoe's, met hun grote vaardigheid in het tellen van schelpen zouden deze sommetjes zonder moeite kunnen maken, als zij de cijfers konden lezen.

Na een maand of zes kunnen de kinderen rekenen met getallen van twee cijfers.

„Een grote moeilijkheid wordt hun eigen systeem, waarin 60 het grootste getal is,” zei de zuster.

Hoe zij van dit stelsel naar het tiendelige moest overgaan had zij nog niet helemaal opgelost; het was een probleem want leerboeken voor de Kapaukoe's bestaan er nog niet.

Ook met de taal is de zaak lastig. Er zijn twee grammatica's; een geschreven door een pater, die te weinig tijd heeft gehad om het Ekari, zoals de taal der Kapaukoe's officieel heet, te bestuderen; de tweede is samengesteld door een Amerikaanse philologe, een dame, die drie jaar aan de Meren heeft doorgebracht. En natuurlijk is er nog een groot verschil tussen een grammatica voor lieden, die de taal willen leren en boekjes om de Kapaukoe kinderen lezen te leren.

Maar de kinderen maakten vorderingen. De kleine Thomas las zonder aarzeling de woorden op het bord:

Debu, zwak;

Bida, sterk;

Uo, water.

En op de gezichten van de anderen zag men dat zij klaar stonden om Thomas te verbeteren, als hij fouten zou maken.

De kinderen kwamen graag naar school. Zuster Carla kon dagelijks op 55 van haar 60 leerlingen rekenen, en als zij wegbleven, konden zij het zelf niet helpen. Het was begrijpelijk; in de kampongs hebben zij weinig te doen; de school is een afleiding.

Daarom rekenen zij; zij lezen en zingen met enthousiasme dezelfde liedjes, die op Nederlandse scholen worden geleerd. En zij namen het onderwijs zeer ernstig op.

„We hebben geen last met hen,” zei zuster Carla. „Degenen, die het verveelt, kunnen thuis blijven. Die hier zijn, komen vrijwillig.” „Gelooft u dat dit onderwijs veel uithaalt?”

De drie zusters waren een beetje verwonderd toen ik deze vraag stelde. Zoals overal ter wereld zijn de kinderen de toekomst. Misschien zullen ze hier nooit boeken in het Ekari lezen, maar de opvoeding heeft een tweevoudig doel. Het is een middel om hen er toe te brengen de gewoonten, waarin zij zijn opgegroeid, vaarwel te zeggen. Zelfs het gewone onderwijs is bekeringswerk.

„Oma da” (stelen is verboden), stond er op het bord. Voor de leerlingen van zuster Carla was dit nieuws, want zij hadden altijd gedacht dat men alles mag wegnemen, zolang men niet op heterdaad wordt betrapt. Als moord en doodslag het gevolg zijn, is dit misschien te betreuren, onvermijdelijk is het ook in de ogen van de Kapaukoe's.

„Zelfs van een zeer practisch standpunt zal de kennis van de tien geboden veel goeds doen in deze maatschappij,” meende zuster Carla.

Deze drie jonge vrouwen waren zich helder van het doel van haar werk bewust. En tot nu toe hadden zij veel voldoening van het werk gehad. Als men de kinderen gelukkig zag spelen, als men zag hoe zij zich thuis voelden, besefte men dat de inspanning van de zusters niet vergeefs was. En een beetje succes gaf haar grote vreugde. Maar zij kenden ook ogenblikken van wanhoop!

Overal waren de Kapaukoe's hetzelfde. Men kon naar Obano gaan of naar Oerapoera, of naar het Tagemeer komen, steeds vond men een paar Papoea's die bezig waren de missionarissen iets te duur te verkopen.

Zoals in Oerapoera hadden wij in Epauto een lijfwacht. Zij bestond uit drie Kapaukoe's, die 's morgens reeds vroeg met een boot uit een dorp aan de andere kant van het meer waren gekomen. Zij hadden zich vrolijk gemaakt over de mislukte jacht van broeder Faustinus op de wilde varkens. Zij hadden de konijnen met kennersogen bekeken en de varkens aan de lange oren getrokken. En de hele dag waren zij ons overal achterna gelopen.

Zij kwamen om palen voor de omheining van de tuinen te verkopen, twee maal zestig palen, zoals zij zeiden, voor twee maal veertig schelpen, een som, die alle perken te buiten ging. Twintig schelpen zou al heel aardig geweest zijn, maar pater Keizer wilde desnoods tot 25 gaan, want het waren stevige palen, zoals broeder Faustinus had gecontroleerd.

De hele dag werden de onderhandelingen voortgezet. Toen pater Keizer hun 's morgens kort en bondig had duidelijk gemaakt dat hun eisen overdreven waren, waren zij diep verontwaardigd naar hun boot gelopen. Maar dit was een ijdel gebaar, want zij hadden niet eens de moeite genomen de palen weer in hun vaartuig te gooien en spoedig kwamen zij terug. Zij mopperden wat over het onrecht dat hun werd aangedaan, door een patora nog wel. Maar zij bleven. Zij namen een kijkje in de kerk. Toen wij naar binnen gingen voor een kop koffie, hurkten zij in de kamer neer. Af en toe vroegen zij de patora of hij nu eindelijk eens met tachtig schelpen over de brug wilde komen, maar deze antwoordde nauwelijks.

Na de lunch hadden zij wat water bij de wijn gedaan en spraken

over twee maal vijf en dertig schelpen, maar de missionaris bleef stokstijf vasthouden aan zijn aanbod van twintig. De standpunten lagen zo ver uit elkaar dat ik niet inzag hoe men het eens zou worden.

De missionaris wist dat hij als overwinnaar uit het strijdperk zou treden. Toen zij om elf uur 's morgens nog niet weg waren, was het duidelijk voor hem dat zij vastbesloten waren de palen te verkopen.

„Vanmiddag om vijf uur worden ze redelijker,” zei de pater. Er stond nu een flinke wind op het meer met korte, hoge golven. Om vier uur zou het weer kalm worden en desnoods zouden de Kapaukoe's dan kunnen vertrekken. Maar zij zouden blijven tot vijf uur. Dan moesten zij werkelijk weg, want zij hadden twee uur nodig het water over te steken en om zeven uur gaan de watergeesten op pad.

Alles gebeurde precies zoals de missionaris had voorspeld. Om vier uur stonden de partijen nog altijd ver van elkaar. Om kwart voor vijf waren er nog geen vorderingen te bespeuren. Maar om tien voor vijf hadden zij de schelpen al in hun bezit; zij waren toen reeds op het meer en roeiden als bezetenen weg. Eerst op het laatste ogenblik had de priester om het prestige van zijn gasten te redden zijn aanbod tot vijf en twintig schelpen verhoogd. En toen zij naar hun boot snelden, zei een van hen: „Wij hebben de patora toch bij de neus gehad!”

Mag je zo wel gebruik maken van het bijgeloof van deze lieden? „Dat heb ik niet gedaan?” zei pater Keizer. „Ik wist precies wat er zou gebeuren.” En in ieder geval zouden zij hem hun palen hebben verkocht, geesten of geen geesten. Als zij niet bang voor spoken waren geweest, zouden zij nog een paar uur langer zijn blijven rondhangen.

Maar toch moet men wel eens echt gebruik maken van het bijgeloof der Papoea's. Eens vreesde men een ernstige epidemie in een andere streek. Er was een manier om de Papoea's er toe te brengen om zich te laten inenten. Men vertelde dat er een afschuwelijke tovenaars op komst was, die van plan was iedereen om het leven te brengen. De blanken waren echter sterker dan de tovenaars en zij beschikten over de middelen om hem onschadelijk te maken. Iedereen, die zich in zijn arm liet prikken, behoefde niets te vrezen. Dat was taal, die de Papoea's verstonden en zij lieten zich allemaal inenten.

Maar toch is er wel eens beweerd dat Bestuur en missionarissen in dergelijke gevallen spelen op het bijgeloof dat zij moeten uitroeien, in de overtuiging dat het doel de middelen heiligt. Zelfs in hoge officiële kringen heeft men over deze kwestie ernstig nagedacht en men gelooft dat men de Papoea's moet aanpakken op een manier, die voor hen begrijpelijk is.

Het was een kunst, die pater Keizer meester was, zoals hij toonde in de vreemde affaire van het huwelijk van twee leerlingen van het internaat, Cecilia en Simon. Het jonge paar had de missionaris bewezen dat lieden, die beweren dat Papoea's geen fijne gevoelens hebben, zich vergissen. Simon was even verliefd als een Europese jongeman, en hij voelde zich even ongelukkig, toen de zaak niet marcheerde. Met het meisje zat het goed, maar haar verwanten verzetten zich. Zoals Maria Arapa van Oerapoera, die weigerde de vierde vrouw van Jonas te worden, was Cecilia bereid om te vechten om haar zin door te zetten.

De Europeaan moet altijd oppassen niet te zondigen tegen de gebruiken van de Papoea's, zolang deze onschuldig zijn. In dit geval ondervond de missionaris hoe weinig hij nog wist van de tradities van de Kapaukoe's.

Het was een ingewikkelde zaak met dat huwelijk van Cecilia. Zij was geboren in het dorp Maja, waar de belangrijkste tegenstander van haar echtverbintenis met Simon Tonowii een soort opperhoofd was, echter zonder de uitgebreide macht, die in andere primitieve landen met deze positie is verbonden. Toen zijn vader, ook Tonowii, was gestorven, had hij de missionaris een varken cadeau gedaan. Hiermee hoopte hij te bewerken dat de patora hem zou erkennen als opvolger, want zo zou het gemakkelijk zijn om zijn dorpsgenoten te overtuigen dat hij hetzelfde respect verdiende als zijn vader. Toen hij beloofde dat hij regelmatig naar de kerk zou komen, had pater Keizer hem een bijl voor zijn varken gegeven en hem dus erkend door de aanvaarding van het geschenk.

Toen Cecilia's huwelijk ter sprake kwam, sprak de man zijn veto uit.

„Je zou mij dankbaar moeten zijn,” zei de priester, maar dat vond de Tonowii niet nodig. Had hij niet betaald voor de erkenning door de missionaris op een gewone zakelijke manier? Hij had de patora een varken gegeven; hij kwam naar de kerk en in ruil kreeg hij een bijl en zijn erkenning. Daarmee was die zaak afgedaan. Toen Allah wist dat er dankbaarheid in zijn hart was, maar dat gaf de

patora geen recht om zich met het huwelijk van Cecilia te bemoeien. „Welk recht heb jij?” vroeg pater Keizer. De Tonowii was noch haar vader noch haar broer. Waarom mocht hij dan Cecilia wel zijn eigen candidaat opdringen? Maar eens, lang geleden, had zijn vader schelpen geleend aan Cecilia's vader om haar moeder te kopen. Daarom had de Tonowii als erfgenaam recht op een deel der vrouwelijke kinderen uit het huwelijk van Cecilia's vader. Bovendien had de candidaat van de Tonowii al twee maal zestig schelpen voor het meisje betaald, en zij zou hem moeten volgen naar zijn kampong.

Op een mooie namiddag kwamen een dertigtal Kapaukoe's naar de missie om haar te halen. Simon huilde bijna, toen hij hoorde welke intriges er zich in Maja hadden afgespeeld. Het zag er donker voor het stel uit, al zei Cecilia dat zij er niet aan dacht met haar ongewenste bruidegom mee te gaan.

De priester was nog niet verslagen.

„Het is aardig dat je al schelpen voor Cecilia hebt gekregen,” zei hij. „Maar ik heb nog geen schelpen gezien. Waarom krijg ik mijn schelpen niet?”

Waarom moest hij schelpen hebben, vroegen de Kapaukoe's. „Ik heb Cecilia te eten gegeven, vele maanden lang en zij eet veel. Ik heb haar kleren gegeven. Zij heeft hier gewoond en nu zij vertrekt, moet dat betaald worden!”

Het was een standpunt, dat de Kapaukoe's konden begrijpen. Zij hadden zich steeds verbaasd over de missie, die hun kinderen voor niets te eten wilde geven. Zij hadden nooit geloofd dat er niets meer achter zat.

Goed, de pater had recht op schelpen. Hoeveel schelpen wilde hij hebben.

„Tien maal zestig schelpen of vijftien varkens,” zei hij kalm. Het was een ongelofelijke som, voldoende om vier of vijf goede vrouwen te kopen.

Even was het doodstil, want de Kapaukoe's konden hun oren niet geloven. Toen barstten zij los. Met vier of vijf man tegelijk begonnen zij wilde driftdansen om hun felle gevoelens kwijt te raken. Tien maal zestig schelpen? Het was schaamteloos. Geen vrouw in Maja was zelfs maar de helft waard. De missionaris liet de storm rustig over zich heengaan. Toen zij eindelijk tot bedaren kwamen, zei hij dat een meisje, dat een tijd op de missie had doorgebracht veel meer waard is dan haar zusters, die thuis blijven.

De pater hield voet bij stuk. De andere kandidaat zag in dat hij het veld zou moeten ruimen, want al mocht hij van Cecilia houden, dit was te veel.

Was Simon bereid tien maal zestig schelpen te betalen, vroeg de Tonowii. Neen, Simon zou twee maal zestig schelpen neertellen, maar hij en Cecilia zouden voor de missie werken om hun schuld af te betalen.

De Tonowii gaf het op. Als hij zijn schelpen maar kreeg, vond hij het goed, vooral nu zijn eigen mannetje zich had teruggetrokken. Daarna wilde de pater edelmoedig zijn.

„Je bent een goed mens, Tonowii,” zei hij. „Omdat je zo redelijk bent, geef ik je nog dertig schelpen op de koop toe. Dat noemt men een bonus!”

En zo was iedereen gelukkig.

Maar de vaders van de andere meisjes in het Internaat? Waren zij niet bang dat de pater hun grote rekeningen zou sturen voor de opvoeding der meisjes en haalden zij ze niet weg?

Pater Keizer glimlachte.

„Ik zal je een verhaaltje vertellen. In 1935 bezocht de antropoloog Dr. Bijlmer het dorp van Auki, zoals je weet. Na zijn bezoek brak er een besmettelijke ziekte uit en vele mensen stierven. Men zou zeggen dat de Kapaukoe's in het vervolg bang zouden zijn voor de Europeanen, omdat zij verband konden leggen tussen hun bezoek en de epidemie. Maar dat was helemaal niet het geval. Toen er weer blanken kwamen, werden zij even vriendelijk als hun voorgangers ontvangen. Maar de Kapaukoe's werden lastig, toen de bezoekers weer wilden vertrekken, want zij dachten dat de boosaardige geesten kwaad waren geworden door het vertrek van de vorige bezoekers en daarom wraak hadden genomen.”

De Kapaukoe's reageren vaak anders dan men verwacht. En ook de vaders van de meisjes in het internaat van de missie vroegen zich niet af of deze opvoeding niet te duur was; zij voelden zich gevleid, omdat hun dochters meer waard waren dan die van hun buurman, die niet op school waren.

Een paar weken na het voorval werd er een kind in Maja geboren. De gelukkige vader noemde zijn zoon Bonus, naar het woord dat de missionaris had gebruikt en dat veel enthousiasme had veroorzaakt.

's Zondags werd de school als kerk gebruikt. Dan kwamen de inwoners van de omliggende dorpen naar Epauto om te luisteren naar het zingen van de drie Limburgse meisjes. Zij hebben goede stemmen, ofschoon pater Keizer van oordeel is dat een orgel nog meer publiek naar de kerk zou brengen.

Die Zondag voelde men een zekere spanning in de kerk. De kinderen zeiden hun gebeden op, een Onze Vader, dat tweemaal zo lang is als in het Nederlands, omdat het moeilijk is het in de taal van een land te vertalen, waar het dagelijks brood uit zoete aardappelen bestaat. Maar die morgen waren ze er ook niet met hun gedachten bij. Het was de eerste keer dat Ferdinand Jou, een van de leerlingen van het Internaat en zijn oom elkaar zagen sinds de oom de vader van de jongen had vermoord. Het was een geheimzinnige zaak.

„Hij deugde niet zo erg,” had de moordenaar geantwoord, toen de missionaris hem over het geval had aangesproken. Dat menige blanke en vele Kapaukoe's voortdurend in levensgevaar zouden verkeren als dit voldoende was om iemand zonder gewetenskwellingen de eeuwigheid in te sturen, scheen hem niet veel te kunnen schelen. Maar misschien heeft het weinig zin om betere redenen te vragen in een land, waar een man zijn drie schoonmoeders afmaakte, omdat zij te veel praatten. Misschien kan menigeen dit laatste geval ook weer begrijpen.

Kleine oorzaken kunnen verschrikkelijke gevolgen hebben in Centraal Nieuw-Guinea. Ferdinand's vader was het slachtoffer van een vendetta, waarin een hele familie zichzelf dreigde uit te roeien, omdat een man zich enkele jaren vroeger dood had gegeten. Een familielid van Ferdinand had eens een wild varken gevangen. Hij at het dier in een keer op en hij stierf, na verteld te hebben dat een neef, een tovenaer, hem had behekst. Alleen oude mensen en kinderen sterven een natuurlijke dood. Daarom hechte men geloof aan de woorden van de gulzigaard, die nu dood was, en zelfs de „schuldige” scheen zijn onvermijdelijk lot te aanvaarden.

Er zijn altijd lieden genoeg, die een kans om iemand te vermoorden, gretig aangrijpen, misschien vooral omdat de meisjes niet veel ontzag hebben voor een man, die niemand heeft afgemaakt.

In dit geval was het slachtoffer zo zeker dat hij van een boze geest was bezeten, dat hij een paar aanvallen van hysterie kreeg en stierf of misschien zelfmoord pleegde. Zijn nabestaanden moesten onderzoeken wie verantwoordelijk waren voor zijn dood. Zo begon een

ketting-reactie, die van de ene moord tot de andere leidde. In dit geval waren de slachtoffers leden van een familie, maar dit was te wijten aan het feit dat het volk rond het Tagemeer slechts uit drie grote families bestaat.

Na verloop van een paar jaar weet niemand meer precies hoe een dergelijke vendetta is begonnen. Het werd moeilijk voor de betrokkenen om te ontrafelen wie aan de beurt was om hetzij moordenaar hetzij slachtoffer te worden. Er waren onderhandelingen gevoerd om een einde aan de vete te maken door schadevergoeding te betalen, maar zij waren op de vreemde mentaliteit van de Kapaukoe's afgestuit. De man, die betalen moest, weigerde te erkennen dat zijn waardeloos slachtoffer meer waard kon zijn dan een varken of een half varken, een schatting, die de andere partij om redenen van prestige moest verwerpen.

Nu onlangs had zich een nieuw bedrijf in dit drama afgespeeld, daar in de moerassen van Centraal Nieuw-Guinea, toen Ferdinand's vader was vermoord door zijn broer, die deze Zondag op de lage bank in de kerk van Epauto zat. Hij speelde wat met zijn halssnoer van hondentanden en scheen zichzelf een flinke kerel te vinden. Soms lachte hij zijn vrienden toe als iets in de Gregoriaanse zang van de zusters hem bijzonder behaagde. Maar helemaal gerust was hij niet. De anderen hadden hun pijlen en bogen thuis gelaten, maar de zijne lagen voor hem op de grond. En hij vermeed om te kijken naar Ferdinand, die zijn doodsvijand was geworden en die volgens de regels van de vendetta verplicht was hem te vermoorden.

Na de Mis stonden zij een ogenblik naast elkaar, de oom en de neef. De man vertoonde geen spoor van ontroering; de jongen leek zenuwachtig. Daags na de moord was de boze geest in hem gevaren en hij had een aanval van hysterie gekregen. Broeder Adalbert had de jongen in een bad met koud water gegooid en de geest was onmiddellijk kalm geworden.

Maar toch vroeg men zich af wat Ferdinand nu zou doen? De vraag zou spoedig beantwoord worden. Die namiddag verdween hij uit de hut, waar hij met de andere jongens woonde. Waar was hij? Zijn vriendjes zwegen hardnekkig. Misschien was hij gaan wandelen, zei er een. Men was bang dat hij op de moordenaar was afgegaan, een zekere dood tegemoet, want hij had geen kans tegen deze ervaren man.

De missionaris kon niets doen. Die avond was de jongen niet in zijn hut, maar de volgende morgen kwam hij terug met de andere

kinderen uit het dorp, juist toen zuster Carla met de lessen begon. Hij ging op zijn gewone plaats tussen de anderen zitten, een jongetje van negen en klein voor zijn leeftijd. Iedereen wist dat niemand uit hem zou krijgen wat hij daags te voren had gedaan.

„Ferdinand is knap,” vertelde de zuster me.

„Noem de sacramenten eens op?” vroeg zij. Hij begon: „Het Doopsel, de Biecht.” Even aarzelde hij. „Het huwelijk,” fluisterde een meisje naast hem en Ferdinand ratelde de andere vlot af.

Daarna liet de zuster hem lezen.

„Puja mana we gai ko peu.” (Liegen is slecht). Hij scheen al zijn aandacht op de woorden op het bord te concentreren. Waren de duistere gedachten, die hem daags te voren uit de missie hadden gejaagd, nu vergeten? Men durfde het hem niet vragen uit vrees dat hij weer zou weglopen, de dodelijke pijlen van zijn vijand tegemoet. Begreep hij de dingen, die hij las? Maakte het onderricht van de geduldige zuster indruk op hem?

Zuster Carla wist het niet.

„Soms geloof ik dat de afstand tussen deze kinderen en ons al te groot is,” zei ze. Zij had geen vat meer op de jongen sinds de moord. Alle contact was verdwenen.

Maar was het feit dat hij naar de missie was teruggekeerd geen teken van verbetering, geen aanuiding dat de Kapaukoe's zelf bang begonnen te worden voor de gevolgen van de wrede regels van de vendetta. Misschien was Ferdinand teruggezonden door verwanten en vrienden, die hem te jong achtten voor de meedogenloze strijd tegen zijn oom, dank zij de invloed van de missie.

Dat meende ik. Maar de ervaren missionarissen stonden sceptisch tegenover deze verandering van hart bij de Papoea's. Zij hadden ook vermoedens over wat er zich die Zondag na de vlucht van Ferdinand had afgespeeld. Waarschijnlijk hadden de mannen lang vergaderd. Men had overwogen wat er zou gebeuren als er zo spoedig na Ferdinand's vader weer iemand vermoord zou worden. Zou de Kontolulle niet komen en een paar varkens neerschieten? Zij hadden de jongen teruggestuurd om aan te duiden dat niemand voorlopig last van hen zou hebben en om zo de politiemannen van de Controleur op veilige afstand van hun varkens te houden. Voor hen was het een kwestie van machtspolitiek. Op het ogenblik voelden zij zich niet sterk genoeg om de autoriteiten te tarten.

Daarom zat Ferdinand weer op zijn oude plaats in school. Zuster Carla besepte dat het eind van zijn avonturen nog niet in zicht was.

Eens zou de dag komen dat er weer iemand vermoord zou worden, en Ferdinand zou het slachtoffer of de moordenaar zijn.

Weer was het een mooie dag toen ik, vergezeld door pater Keizer, van het Tagemeer naar Enarotali terugkeerde. Broeder Faustinus was aan het werk in zijn tuinen, vol zorg voor zijn aardappelen, en met een geladen windbuks in de buurt om klaar te zijn als de varkens zouden komen. De zusters gaven me brieven voor haar families in Nederland, want ik zou voor Kerstmis thuis zijn. En ik bedankte haar nogmaals voor de koffie.

Daarna vertrokken we. Ergens op een heuvel vlak bij de Jawa stieten we op een grote menigte Kapaukoe's, die daar vergaderden. „Wat zou er nu weer aan de hand zijn?” zei pater Keizer. Enkelen herkende hij, want zij hadden deel genomen aan de onderhandelingen over het huwelijk van Simon en Cecilia, maar er waren ook familieleden van Ferdinand. Voor hun plezier waren de mannen daar niet bij elkaar gekomen. Daarvoor waren er te veel pijlen en bogen, te veel rode verf op de gezichten.

„Ik ben blij dat pater Smits in Epauto is gebleven,” zei de missionaris. „Hij kan ze aan, als ze naar de missie zouden gaan.”

Even later zaten we in de sloep van pater Seesink, en hij vocht lang om zijn oude motor op gang te krijgen.

„Het is de benzine,” zei hij. Hij had hem geleend van de bemanning van de Catalina, maar voor zijn versleten machine was het octaan-gehalte te hoog.

Maar eindelijk raakten we los. De rivier was prachtig tussen zijn hoge, beboste oevers. Hier en daar hingen zware trossen witte orchideeën van de bomen. Het water had de zachte mergelsteen der rotsen uitgehold, en ik keek in diepe grotten, waar de kano's van de Kapaukoe's lagen, terwijl sommige vrouwen naar de bodem doken op zoek naar garnalen.

Het Tagemeer lag achter me en met een zekere weemoed dacht ik aan de drie meisjes, die de hele dag werkten voor de kinderen en 's avonds soms ontspanning zochten bij de grammofoon; aan de verbrokkelde tegels van pater Keizer; aan de twee broeders, die die nacht weer in hun hut op de varkens zouden wachten na een vermoeiende dag.

Het was een hard leven, maar niemand van deze mensen wilde het anders.

XIV

DE MANDIE SNELLER WAS DAN EEN VLIEGTUIG

Toen ik in Enarotali terugkwam, hoorde ik in het missiehuis groot nieuws. Pater Misael Kammerer, de patora van Koegapa, stond op het punt weer een van zijn grote reizen te ondernemen. Hij zou voor de tweede maal proberen, het Baliemdal te bereiken.

Ik wou dat ik met hem mee kon gaan, dacht ik, maar het was een vrome wens, want door het raam zag ik de Catalina, die mij over twee dagen naar Biak terug zou brengen, al voor anker liggen. Het Baliemdal en pater Kammerer zijn in Nieuw-Guinea bijna even beroemd, en uit wat ik had gehoord trok ik de conclusie dat zij voor elkaar geschapen waren en dat de missionaris niet zou rusten, voor hij dit geheimzinnige dal van Shangri-La, zoals het in vele kranten over de gehele wereld wordt genoemd, had betreden.

Het lag ergens ten Oosten van de Wisselmeren en ten Westen van de rivier de Fly in Australisch NieuwGuinea, op meer dan drieduizend meter hoogte, tussen met sneeuw bedekte bergtoppen, meren die tot de hoogste der wereld behoren, en schuimende, woeste bergstromen, aan weerskanten begrensd door steile rotswanden van bijna tweeduizend meter. Dit land is wel beschreven als een vruchtbare streek, waar in een idyllische wereld een blijde Papoea-bevolking woont, die zich in mooie, vreedzame dalen met land- en tuinbouw bezighoudt. Het Baliemdal heeft zich tweemaal in de publieke belangstelling verheugd. Voor de eerste keer in 1938, toen het werd ontdekt door de Amerikaanse ontdekkingsreiziger Archbold en daarna nog eens aan het eind van de oorlog, toen er een vliegtuig verongelukte met bijna al het vrouwelijke personeel van het Amerikaanse hoofdkwartier van Hollandia aan boord. De drie overlevenden, twee mannen en een van de meisjes, werden

gered door een op grote schaal uitgevoerde hulpactie. Er werden parachutisten neergelaten met grote voedselvoorraden, medicamenten en schoenen voor het meisje; later landden er twee zweefvliegtuigen, die de gewonden en hun redders aan boord namen en door een Dakota op sleeptouw werden genomen.

Voor de oorlog bracht de Amerikaanse millionnair, Archbold, enige weken in het Baliemdal door; zijn vliegtuigen landden op het Habbemameer, drieduizend meter boven de zeespiegel. Tijdens de oorlog maakte Jan van Eechhoud, de Nederlandse ontdekkingsreiziger en latere resident van Nieuw-Guinea, uitgebreide vluchten boven dit land; hij werd zeer geboeid door de grote rivier de Baliem, die tussen de enorme rotswanden stroomde, en maakte luchtfoto's van het gehele gebied.

Een landgenoot van ons heeft zelfs een boek geschreven over een blanke, die genoeg had van de beschaafde samenleving en daar, te midden van de inboorlingen, een nieuw leven begon — een aardig, niet aan de werkelijkheid ontleend, Robinson Crusoe-verhaal.

Geen blanke heeft ooit in het Baliemdal wat je zou kunnen noemen „gewoond”; geen blanke had het ooit te voet bereikt. En er is over de bevolking nog maar heel weinig bekend. Het zijn, evenals de Kapaukoe's, berg-papoea's. Zij kleden zich op dezelfde manier en leven van de opbrengst van hun land. Of hun leven vreedzaam is valt, voor 't minst, te betwijfelen. Uit de vliegtuigen die geregeld over het land vliegen zijn wachttorens te zien, die de dorpen bewaken. Er staan altijd met pijl en boog gewapende mannen op de uitkijk, die niet zelden op de voorbijgaande vliegtuigen schieten. Hun taak is de nadering van vijanden te signalen, een teken dat dit volk even erg onder aanvallen en oorlogen te lijden heeft als de andere Papoea's, die, zoals wij reeds hebben gezien, niet in een aards paradijs leven. Er wonen naar verschillende schattingen van 30.000 tot 100.000 mensen. Enkele jaren geleden werd de bevolking van geheel Nederlands Nieuw-Guinea op een miljoen geschat, maar het zou sommige deskundigen nu verbazen als het meer dan 700.000 was. De ervaring heeft geleerd, dat deze schattingen soms nogal ruim werden genomen. De gouverneur, Dr. Jan van Baal, neemt aan, dat de uitgestrekte plantages van het Baliemdal de volkstellers hebben misleid; vele dezer plantages zijn verlaten omdat de grond uitgeput is en rust nodig heeft.

Het Bestuur heeft er zich dikwijls over beraden, of de tijd gekomen is om deze Papoea's te onderwerpen. Het dal is het laatste dicht

bevolkte district dat niet door blanken wordt bestuurd, en de maatschappijen die belang hebben bij de ontwikkeling van Nieuw-Guinea zien er een mogelijkheid tot aantrekking van arbeidskrachten in. Er werd in Hollandia en op Biak dus druk gepraat over toekomstige expeditie naar deze bergen. De gouverneur, een praktisch man, die beter dan iemand anders inziet dat pogingen om te spoedig te veel te doen gevaar van mislukking meebrengen, heeft besloten dat hij voor 1955 of 1956 geen expeditie kan sturen. De ongeduldige Amerikaanse missionarissen dachten in 1953, dat de tijd om deze streek te verkennen en er misschien een missiepost te stichten, was gekomen. Het zou niet de eerste keer zijn geweest, dat de missies de regering in een bepaald gebied vóór waren. Zij sloten zelfs een overeenkomst met een Australische luchtvaartmaatschappij, maar toen men de gouverneur om inlichtingen vroeg over de vliegtuigen, antwoordde hij: „Er zijn geen regeringsvliegtuigen beschikbaar, en in geval van een ongeluk kan ik geen hulp beloven.” „Ik zou er natuurlijk iets op gevonden hebben om ze te redden,” vertelde hij mij later, „maar het stond niet helemaal vast.”

Toen de Australiërs hem hadden gezegd dat het risico te groot was, besloot het hoofd van de Amerikaanse missie verbolgen, de plannen voorlopig uit te stellen.

En zo werd pater Kammerer, de pastoor van Koegapa, de Moni-enclave op het grondgebied der Kapaukoe's rondom de Wisselmeren, de eerste blanke die na de oorlog een bezoek aan Shangri-La bracht. Hij liep er van de meren barrevoets heen, vergezeld door enkele dragers, dwars door een land, bewoond door een half dozijn stammen die nog nooit Europeanen hadden gezien. Hij vertrok ongewapend en met heel weinig bagage, om zijn reis makkelijker en misschien ongevaarlijker te maken.

Pater Misael Kammerer is geen groot man. Hij is tenger van gestalte, niet lang, ongeveer 1.68 m, en zijn Franciscaanse pij hangt slobberig om zijn magere schouders. Hij ziet er niet bepaald uit zoals het grote publiek zich een ontdekkingsreiziger, die goed thuis is in het oerwoud, gaarne voorstelt.

Er zijn veel mensen die een hekel aan dichte bossen hebben. Zij voelen zich te veel opgesloten in de eeuwige, groene schemer. Zij wennen misschien aan de bloedzuigers en nemen de kleine bijen zonder steekangel, die de reizigers in Nieuw-Guinea soms met dui-

zenden tegelijk aanvallen, op de koop toe. Zij leren de lucht van rotte blaren en bomen, de modder, de scherpe stenen en de rivieren verdragen en wennen er zelfs aan dat hun kleren altijd vochtig zijn, maar zij slagen er nooit in over dat gevoel van afschuwelijke eenzaamheid, van verstikking, dat hen overvalt als zij in geen uren of soms dagen de zon hebben gezien, heen te komen.

Pater Smits, die toch niet wist wat bang zijn was, heeft nooit begrepen hoe iemand er iets moois in kon zien. „Ik trek door het bos omdat ik moet, maar het is voor mij altijd vijandig gebied gebleven en ik zal de dag zegenen, als er een echte weg van Modio naar de kust is.”

Jan van Eechoud, die misschien meer van het oerwoud van Nieuw-Guinea afweet dan enig ander Nederlander, heeft op zijn lange expedities Indonesische dragers krankzinnig zien worden. Van Eechoud, die nooit lang op een kantoorstoel kan zitten, was altijd best tevreden met het oerwoudleven, zelfs als er een hele dag door de modder of door dicht struikgewas moest worden gesjouwd. Hij vond alles prachtig als hij 's avonds op een boomstam zat, met een kop koffie en een sigaret en misschien met op enige afstand het geluid van een waterval in zijn oren. Het was opwindend, als pas ontdekte Papoea's op het dreunend rhythme van hun trommen voor hun bezoekers dansten. „Toen was het leven de moeite waard,” zegt hij.

Maar pater Kammerer heeft zelden zo betrekkelijk op zijn gemak gereisd als Jan van Eechoud, die altijd over enige middelen beschikte, hoe gering en onvoldoende zij ook geweest mogen zijn in het oog van de millionair Archbold, wiens blikken asperges vele jaren later nog in het oerwoud slingerden, zeer ten gerieve van een andere expeditie, die ze vond.

Het oerwoud is het element van deze priester. Hij ondernam zijn expedities met een handjevol dragers, enkele blikjes corned beef, misschien, en weinig van de dingen die het leven veraangenamen. Toen hij ditmaal vertrok, waren er niet eens sigaretten aan de meren, en als hij had geprobeerd te leven van de rantsoenen die hij bij zich had, zou hij binnen een week van honger zijn gestorven. Pater Kammerer leeft van het voedsel der Papoea's, dat hij koopt voor kralen en schelpen. Hij heeft geleerd te eten, wat het oerwoud oplevert. Het lukt hem, vriendschap te sluiten met wildemannen als Ingepidoe, van de stam der Oegoendini in het hooggebergte, acht dagreizen ten Zuiden van Enarotali, die drager bij hem werd, hoe-

wel hij in zijn eigen land, waar hij geen vijanden meer bezat, een machtig man was. Men beweerde, dat hij hen allen eigenhandig had uitgeroeid.

In 1951, toen pater Kammerer pas in Nieuw-Guinea was aangekomen, voerde zijn eerste tocht hem naar het grondgebied van de Oegoendini. Hij had onmiddellijk succes. Enkele maanden na zijn terugkeer kwam er een delegatie, die om een missionaris of goeroe vroeg. Hoewel hij maar enkele dagen had doorgebracht bij de stam, wiens taal hij niet sprak, was het hem door middel van zijn dragers gelukt verbindingen met hen aan te knopen, met zoveel resultaat, dat zij méér wilden weten over de rode toeans die bij de meren woonden. Dit moedigde hem aan in 1952 een eerste poging te doen om het Baliemdalen te bereiken.

Hij trok door een dicht oerwoud, waar vliegtuigen tevergeefs naar open plekken hebben gespeurd. Hij doorkruiste het beruchte „gebroken-flessen land”, de uitgeschuurde kalksteenrotsen, die zo scherp zijn dat zwaar schoeisel er na een tocht van enkele uren in flarden is. Hij vond de Ndanistam en kwam onvoorziens terecht in een hevige oorlog tussen vele dorpen, waarbij vreemdelingen de doodsvijanden van iedereen, want de vriend van niemand waren. Beide partijen geloofden, dat hij bij de andere kant hoorde en dientengevolge moest worden gedood. Deze mensen hadden nog nooit gehoord van een Bestuur dat Europeanen beschermt en moord bestraft. Hoe dan ook, de Controleur zou, zelfs als hij had geweten hoe slecht de missionaris er aan toe was, niets hebben kunnen doen. Het spreekt vanzelf, dat het Bestuur geen verantwoordelijkheid op zich kan nemen voor mensen, die vrijwillig het grondgebied van wilde stammen binnentrekken.

Op een dag gebeurde het onvermijdelijke. De dragers van de missionaris, die op onderzoek waren uitgegaan, wisten hem te vertellen dat de krijgslieden van een dorp klaar stonden voor de aanval. Zij wilden vluchten, maar de priester begreep dat hij de Ndani, al kende hij hun taal niet, misschien zou kunnen overtuigen dat hij met vreedzame bedoelingen was gekomen. Hij beval zijn dragers zich terug te trekken, maar op de uitkijk te blijven en terug te komen, als de zaken er minder donker voorstonden dan zij hadden gedacht. Hoewel hij het karakter van de Papoea's kende, had hij nog enige illusies en schijnt werkelijk te hebben verwacht dat zijn mannen in de buurt zouden blijven, terwijl hij het gevaar onder ogen zag.

In het rapport dat hij enkele maanden later na zijn terugkeer te Enarotali schreef, zei hij: „Daar zat ik op mijn blik. Ik dacht er even over mij te verschuilen, maar omdat het toch niet lang zou duren voor de Ndani mij vonden, bleef ik waar ik was en stopte mijn regenjas onder mijn hemd, als bescherming tegen hun eerste pijlen. Het leek heel wel mogelijk, dat er wat pijlen rond zouden vliegen. Om op alles voorbereid te zijn, bad ik zo goed ik kon een acte van berouw. Daarna ging ik door met bidden. Het lukte niet erg. Ik was niet echt bang voor de dood, maar mijn hart klopte toch vlugger dan gewoonlijk. Nu en dan riep ik mijn dragers, maar zij waren weg. Later probeerde ik te slapen, maar ik werd wakker van de kou, daar ik geen deken had.”

De volgende dag kwamen de Ndani. Het blijft een raadsel waarom zij hem niet vermoord hebben, maar zijn vrienden zeggen dat het in verband kan staan met zijn krachtige persoonlijkheid, die zelfs de taal-hindernis kan overwinnen. Zij namen hem gevangen, maar behandelden hem goed toen zij ontdekten dat hij wat schelpen bezat. Die hadden ze kunnen stelen, maar het werd al gauw duidelijk dat zij hem hun groente en fruit wilden verkopen. Hij besloot er iets op te wagen, en verborg de schelpen in zijn gordel. Zij geloofden dat hij niets meer over had en lieten hem gaan, met de aanduiding dat hij in Westelijke richting moest lopen. Nu was pater Kammerer alleen in het oerwoud. Zijn dragers waren op de terugweg naar Enarotali om te vertellen dat hun patora dood was. Zij hadden gezien, dat hij gedood werd door de pijlen van de Ndani. Zij vertelden de Controleur dat zij het vuur, waarop zijn lijk werd verbrand, hadden gezien en het feestrumoer hadden gehoord.

Hij ondervroeg hen telkens weer, maar hoewel hij zijn Papoea's en hun ruime opvattingen van de waarheid kende, raakte hij er van overtuigd dat de missionaris dood was. Hij rapporteerde aan Mgr. Cremers in Hollandia, dat de mogelijkheid dat pater Kammerer nog leefde, uitgesloten was. Gedreven door een of ander instinct stond het hoofd van de missie er op, dat de mannen nog eens ondervraagd werden, maar hij moest toegeven dat er aan de feiten niet te tornen viel en schreef met een zwaar hart naar Holland, om de ouders van de priester op de hoogte stellen. De kranten vermeldden, dat er in Nieuw-Guinea weer een blanke was verdwenen. Op dat ogenblik was pater Kammerer echter op de terugweg. Eén keer had hij in vijf dagen niets te eten, soms vond hij wilde pataten op de landerijen van een verlaten dorp. Eens schreef hij in zijn dag-

boek: „Ik heb geen wijn meer voor de mis, maar nog wel het een en ander in mijn blik — een handdoek, twee paar sokken, wat tabak en mijn papieren. In mijn draagnet heb ik wat medicijnen, mijn hoogtemeter en mijn kompas. Mijn vulpen is bijna leeg; straks kan ik geen aantekeningen meer maken.”

Enige dagen later schreef hij: „8 October. Ik heb besloten hier van nacht te blijven. Bij een verlaten hut heb ik wat eetbare varens en bladeren gevonden. Ik heb ze gestoomd tussen hete stenen, maar vergeten er water bij te doen, zodat het allemaal nogal taai is. Maar ik heb na twee dagen tenminste iets om op te kauwen.”

Dit was het eind van deze aantekeningen, die geschreven zijn met dezelfde berusting, gevoelsbeheersing en beknopte eenvoud, die het journaal van de Zuidpoolreis van Scott tot zo'n ontroerend document maakten. De pen was leeg.

Maar dank zij het kostbare kompas en zijn kennis van het oerwoud bereikte hij Wandai, ten Oosten van het Paniameer, het land van de Kapaukoe's, waar hulp te vinden was. Er kwam al gauw een boodschap in Enarotali aan. Pater Boersma ging de man, die uit den dode was herrezen, tegemoet.

Toen hij terug was ging hij aan zijn schrijfmachine zitten en schreef zijn rapport. Maar zijn schrikwekkende avonturen leken hem van weinig belang meer, en na een copie naar Mgr. Cremers in Hollandia te hebben gezonden, schreef hij op de andere, die hij in zijn hut te Koegapa bewaart: „Gewone voorvallen uit het gewone leven van een gewone missionaris.”

Voor mensen die hem niet goed kennen klinkt dit misschien onoprecht, maar pater Kammerer is een waarlijk nederig mens en ziet geen enkel verschil tussen zijn eigen werk, dat op de buitenwereld misschien meer indruk maakt, en dat van zijn collega's. Zijn overste draagt hem op ergens heen te gaan, en hij gaat. Hij bezit de eigenschappen die een ontdekkingsreiziger nodig heeft, zoals pater Keizer een technische knobbel en pater Boersma taalgevoel heeft. Als het anders verdeeld was, zou hij tegels maken aan het Tage-meer of aan het Tigi-meer de finesses van de zinsbouw der Kapaukoe's bestuderen. Dus vindt hij zijn tochten het gewone werk van een gewone missionaris.

Minder dan vier maanden na zijn terugkeer was hij weer terug in het oerwoud, op zoek naar een kortere weg naar het land van de Oegoendinistam. Weer lukte het hem niet. Niets is moeilijker, dan Papoea's overhalen de geheimen van hun paden prijs te geven, als

zij dit niet willen. Gewoonlijk hebben ervaringen uit het verleden hun alle reden gegeven om voorzichtig te zijn. Zolang er geen pad naar hun dorpen gevonden is, lopen deze geen enkel gevaar.

Nu had hij dan zijn tweede poging om het Baliemdalen te bereiken ondernomen. Vier maanden later, na mijn terugkeer in Londen, kreeg ik een telegram van Mgr. Cremers met de mededeling dat het hem gelukt was.

In zijn rapport, dat mij na zijn terugkomst werd toegezonden, wordt het verhaal van deze grote ontdekkingsreis slechts zeer schetsmatig verteld. Het is zeer typisch voor deze man, die niet weet wat angst is en de moeilijkheden die hij heeft ondervonden nauwelijks aanroert. Zij worden alleen vermeld, als de reis er aanmerkelijk door vertraagd werd.

Hij werd op deze reis vergezeld door de goeroe Kielengin, een lid van de Oegoendinistam. Kielengin was, toen hij als kind met zijn vader meemocht naar de kust, in het bos verdwaald geraakt en door de missie aangenomen. Gezien zijn kennis van de taal en zijn trouwheid met zijn eigen volk, bleek hij een kostbare aanwinst te zijn.

Op een vorige reis had pater Kammerer Mienomel (evenals Auki een vooruitstrevende Papoea) ontmoet en ook de Moni Soalekigi, met wie wij in het volgende hoofdstuk kennis zullen maken. De goede zijden van de levenswijze der blanken hadden Mienomel zo bekoord, dat hij had geprobeerd zich met enkele andere Oegoendini-gezinnen te Enarotali te vestigen. Maar de intrigues van de jaloerse Kapaukoe's, die zo sluw als vossen worden wanneer hun eigenbelang in het gedrang komt, waren hem te machtig geweest. Toen hij in zijn eigen land terug was, begeerde Mienomel een patora voor zijn stam. Hij kwam pater Kammerer halen op een van zijn tochten naar het Kemadal, waar zoutwaterbronnen zijn. De bergpapoea's, wier zoutvoorraden beperkt zijn, maken blokken van de modder op de bodem van deze bronnen, die zij in de zon laten drogen en dan als ruilmiddel gebruiken.

Op deze tocht had pater Kammerer dus twee voortreffelijke, behulpzame reisgenoten. Hij had ook 2000 kaurischelpen, 24 keukennessen, 4 stalen bijlen, ongeveer 8 pond kralen, wat fluitjes, 6 gumballen en enkele zakspiegeltjes. Zo wordt in Nieuw-Guinea nieuw land verkend. Hij had verder enkele nuttige gereedschappen, zoals 5 tangen om kiezen te trekken, en een kleine voorraad medicamenten.

Dank zij zijn gidsen, verspreidde zijn reputatie van een groot toevenaar te zijn zich als een lopend vuurtje door het gebied, waar hij doorheen moest trekken. Dit succes bewijst eens te meer hoe gebrand de Papoea's op de medicijnen der Europeanen zijn, als zij zich van hun eerste schrik en angst hebben hersteld.

In bijna ieder dorp waar hij aankwam, werd hij opgewacht door patiënten voor tandheekkundige behandeling. Zij gingen tevreden weg en werden geestdriftige propagandisten voor de patora. De missionaris, die geen verdovende middelen bij zich had, daar deze de bagage maar zwaarder maakten, had grote bewondering voor het stoïcisme waarmee zij zijn operaties doorstonden. Eén keer kwam een man met een pijlpunt in zijn wang hem opzoeken. De punt was vijf centimeter naar binnen gedrongen, maar pater Kammerer, wel wetende dat zijn klanten resultaten verwachtten zonder zich al te veel van de pijn aan te trekken, trok hem er met de tandentang uit. De patiënt was zo dankbaar, dat hij zijn weldoener een varken aanbood.

Hoewel er oorlog werd gevoerd en sommige wegen en rotan-bruggen werden bewaakt door Papoea's die „blind vochten”, dat wil zeggen dat zij eerst schieten en dan keken of het slachtoffer vriend of vijand was, werd deze tocht, dank zij zijn twee gidsen, een succes. Goeroe Kielengin kon de vele vragen beantwoorden van de Oegoendini, die moeilijk konden begrijpen waarom de patora, die niet kwam om vrouwen of varkens te kopen, hen wilde bezoeken. De vooruitstrevende Mienomel stond de goeroe bij deze toespraken over patora's en hun godsdienst zo geestdriftig terzijde, dat de priester zich soms ietwat overbodig voelde.

Weldra kwam de dag dat zij het grondgebied van de Ndani, waar zij doorheen moesten trekken om in het Baliemdal te komen, hadden bereikt. Zoals gewoonlijk lieten de betrekkingen tussen de beide stammen veel te wensen over. De Ndani verklaarden, dat zij de Oegoendini niet wilden toestaan over hun grondgebied te trekken. Het enige wat er opzat was een nieuwe gids aanstellen, een Ndani, Jalenkek genaamd, die de missionaris naar het Baliemdal bracht, maar aan dezelfde „schelpzucht” bleek te lijden als de leden van zijn stam, die de priester in 1952 gevangen hadden gehouden.

Op 9 Maart 1954 wierp pater Kammerer zijn eerste blik op het dal. „Er was niets te zien dan landerijen, met hier en daar groepjes huizen, meestal omringd door casuarina-bomen. Jalenkek vertelde

mij met een trots gezicht, dat dit nu het Baliemdal was. Naar zijn gelaatsuitdrukking te oordelen had hij niet alleen al die landerijen, maar ook de bergen en de rivier die daar tussendoor stroomde gemaakt," schrijft pater Kammerer.

Hij bleef er vijf dagen, maar ook dit gelukkige, vruchtbare land leed onder de plaag van Nieuw-Guinea. Er werd bijna overal oorlog gevoerd, en in die korte tijd kon hij vóór zijn terugkeer slechts een klein gebied verkennen. Hij was er in geslaagd een groot aantal rotte kiezen te trekken en had enkele lijdens aan framboesia, die zich na de behandeling dadelijk beter begonnen te voelen, injecties gegeven.

Jalenkek bracht nu het grootste deel van zijn tijd door met chantage om meer schelpen van de priester los te krijgen. Wijs geworden door ervaring besloot deze, zonder gids terug te keren naar het dorp, waar hij Mienomel had achtergelaten. Maar Jalenkek voegde zich weldra weer bij hem, stal een blikje en vluchtte de bossen in. De meeste aantekeningen van pater Kammerer, zijn kostbare tangen en het grootste deel van zijn medicamenten gingen op deze manier verloren.

Zijn rapport is geschreven alsof er niets bijzonders met hem gebeurde, hoewel het waarschijnlijk over een der grootste ontdekkingsreizen van deze tijd gaat. Hij ging niet om avonturen te beleven of roem te behalen, maar om het eerste contact te leggen met de Papoea's die in dit dal wonen; welnu, dat lukte hem. De rest vindt hij tamelijk onbelangrijk. Velen van zijn vrienden hopen echter, dat zijn superieuren hem zullen opdragen het verhaal uitvoeriger te schrijven.

Uit wat wij er nu van weten, kunnen wij afleiden dat hij zeer afhankelijk was van zijn gidsen. Hij was bijna ieder ogenblik aan hen overgeleverd. Sommigen, zoals Mienomel, bleken voortreffelijk en betrouwbaar te zijn, anderen echter waren bijna in staat een moord te begaan voor een paar schelpen.

Hij zegt maar één keer iets over de gevaren. Toen hij besloot het Baliemdal te verlaten — schrijft hij — was dat omdat hij niet wilde riskeren voor de tweede keer dood te worden verklaard. Hij dacht meer aan zijn ouders en zijn vrienden dan aan zichzelf.

De expeditie is achter de rug. Voor hem was dit pas het begin van het werk, dat in dat afgelegen dal nog moet worden gedaan. Hij was de vliegtuigen, die enkele maanden na zijn bezoek in het dal landden, vóór. Maar dat is geen record waar hij belang in stelt.

XV

EINDELIJK: DE BLANKE PAPOEA

Dit was de grote dag van Soalekigi, opperhoofd van Aitodah, het dorp van de Moni's. En het toppunt van zijn triomf zou ook voor mij, hoewel ik dat die ochtend nog niet wist, een groot ogenblik worden, want daardoor vond ik die legendarische blanke Papoea van wie ik in Australië al had gehoord, maar die mij tussen de vingers door geglipt was, zodat ik de hoop op een ontmoeting had verloren.

Soalekigi was er zich waarschijnlijk niet van bewust, dat hij boven alle andere Papoea's van Nederlands Nieuw-Guinea was uitverkoren, als eerste van zijn landslieden een onderscheiding van koningin Juliana te ontvangen. Niemand in het land van de Moni's brak zich het hoofd over andere Papoea's die ver weg aan de kust woonden, maar wat de harten der bevolking van Aitodah en Koegapa (de twee Moni-kampongs in het land van de Kapaukoe's) verblijdde, was het feit dat Soalekigi op deze manier werd geëerd en niet Wajekebo, de Kapaukoe, die zich had uitgesloofd als een gek om in de gunst te komen bij de rode toeans — volgens de Moni's dan. Deze beide mannen hadden Jan de Bruijn, die tijdens de tweede wereldoorlog Controleur was aan de Wisselmeren, belangrijke diensten bewezen. Het was hoofdzakelijk aan hun vriendschap te danken dat De Bruijn, hoewel de Japanners meer dan eens een patrouille uitstuurden om hem gevangen te nemen, tot het eind van de oorlog in de bergen had kunnen blijven. Het valt moeilijk te zeggen wie zich verdienstelijker had gemaakt, Soalekigi of Wajekebo, maar er bestond een groot verschil tussen hun drijfveren.

Van het begin af hadden onze bestuursambtenaren een heimelijke voorkeur voor de Moni's, van wie er ongeveer duizend in een kleine enclave op het grondgebied der Kapaukoe's wonen. Die voorkeur is niet moeilijk te begrijpen als men de grootste Moni-kampong, Koegapa, bezoekt, een flinke dagreis te voet ten Oosten van Enaro-

tali. De tocht voert door moerassen en dicht oerwoud, over land, waar de bergen eens in enorme rotsblokken van dertig en meer meter hoog, die nu de weg versperden, zijn gespleten. Het dorp ligt op de uitlopers van het Bondege-gebergte. Het landschap ziet er vrijwel het zelfde uit als aan de meren: op de achtergrond de donkergroene bergen van 4000 meter hoog, de lichtgroene moerassen in de dalen en de grijswitte kalksteen, en in de lucht nu en dan roofvogels, die in de dichte plantengroei tevergeefs naar klein wild speuren.

Maar dit Koegapa ziet er heel anders uit dan de Kapaukoedorpen met hun klompjes huizen, van binnen niet al te zindelijk en omringd door grote modderpoelen, waarin de hongerige varkens zich rondwentelen. Bij de Kapaukoe's werkt iedereen voor zich zelf. Koegapa heeft een dorpspleintje, waar de huizen omheen staan en dat beplant is met bomen, waaronder de Moni's in de schaduw werken en praten.

Ook in andere opzichten zijn de Moni-gemeenschappen minder anarchistisch dan die van de Kapaukoe's. Hun opperhoofden beschikken geenszins over dictatoriale macht, maar hun gezag is beter gegrondvest dan dat van de Kapaukoe-opperhoofden, wier macht uitsluitend berust op hun persoonlijke invloed op de bevolking, die geen enkele verplichting tot gehoorzaamheid heeft. Op deze manier brengt de grootste schurk het dikwijls tot opperhoofd. Want geslepenheid, een gladde tong en algehele gewetenloosheid bezorgen de kandidaten voor een machtspositie hun overwinning, die zij meedogenloos ten eigen bate gebruiken. Een grotere mate van verantwoordelijkheidsgevoel voor het welzijn van de gemeenschap heeft de Moni's waarschijnlijk in staat gesteld, zich in het land van hun vijanden te handhaven.

Het grootste gedeelte van hun stam woont op een afstand van enkele weken lopen naar het Oosten, maar de bewoners der Monidorpen, die vijftig jaar geleden hun eigen grondgebied hebben verlaten om de eindeloze burgeroorlogen te ontlopen, en zich daarna in het land van de Kapaukoe's vestigden, hebben weinig contact gehad met degenen die achterbleven.

Hoewel de Kapaukoe's zich nooit hebben neergelegd bij de aanwezigheid der Moni's in hun midden, hebben zij evenmin ooit voldoende krachten kunnen verzamelen om hen te verdrijven. Vele Moni's laten vol trots littekens zien van hun wonden, opgelopen in de veldslagen tegen hun onvrijwillige gastheren, die zij minachten.

Toen Jan van Eechoud bij de Moni's gereed was met zijn volkstelling, en aan de Kapaukoe's begon, deelden Soalekigi en zijn vrienden hem in volle gemoedsrust mee dat het makkelijker zou zijn het tuig dood te schieten, en zij meenden wat zij zeiden. De Kapaukoe's deugden niet. Hoe zou het anders enkele honderden Moni's hebben kunnen gelukken zich te midden van zoveel dui-zenden vijanden te handhaven, zeiden zij.

Het bewijst de voordelen die elke vorm van organisatie, hoe gebrekkig ook, boven een bijna volslagen anarchie heeft.

De Moni's hadden altijd veel belangstelling voor de Europeanen getoond. Toen Dr. Bijlmer in 1935 zijn expeditie naar de Charles-Louis bergen maakte, kwamen zij hem onmiddellijk opzoeken nadat Auki hem een uitnodiging had gestuurd, zoals wij hebben gezien. Dr. Bijlmer bemerkte het verschil in geaardheid tussen de twee stammen. De Moni's zijn niet alleen gemiddeld een hoofd groter, maar zij bezitten een gevoel voor waardigheid dat bij de Kapaukoe's, op enkele uitzonderingen na, volkomen ontbreekt. De kleine mannetjes bedelen altijd: „Geef mij een mes; geef mij wat kralen,” en stelen, als zij half de kans krijgen, zonder aarzelen wat zij willen hebben. Het kostte Dr. Bijlmer en later ook Jan van Eechoud echter de grootste moeite, de Moni's er toe te brengen geschenken aan te nemen in ruil voor de cadeau's die zij hadden meegebracht. Voor hen is een geschenk werkelijk een geschenk, niet een middel om iets groters terug te krijgen.

Onder elkaar zijn ze even zakelijk als alle andere Papoea's, maar in hun verkeer met de blanken hebben zij zich altijd een fier en in menig opzicht zeer on-papoeaans volk getoond. Als zij de patora hadden beloofd naar de kerk te komen, vroegen zij niet om tabak in ruil voor hun hallelujah. Anderzijds aarzelden zij nooit de landerijen van de Kapaukoe's te plunderen, als de rotsige grond van hun bergen niet genoeg opleverde. Als er ruzie kwam, was het gewoonlijk hun schuld.

Soalekigi, een van hun leiders, had de Europeanen van het begin af geholpen. Na de ontdekking van de meren ging de Controleur van Fak-Fak, Dr. Cator, over land naar het Middengebergte. Soalekigi vergezelde hem terug naar de kust.

Later maakte hij zoveel indruk op Controleur de Bruijn, dat deze hem meenam op een reis naar Ambon, waar Soalekigi de gast was van de resident, die later schreef dat hij een „volmaakte gentleman” was. Het opperhoofd bracht van zijn reis een lits-jumeaux mee, dat

hij in zijn huis neerzette en deelde met de eerste van zijn drie vrouwen — een inderdaad zeer gedurfde nieuwigheid en even revolutionnair als het cadeau van pater Steltenpool aan Petrus en Gervasia, want de mannen en vrouwen van de Moni-stam slapen niet eens in verschillende afdelingen van dezelfde hut, maar in aparte huizen.

Soalekigi had een poosje afgedankte kleren van Van Eechoud gedragen, maar hij vertoonde zich al gauw weer in zijn „gosara”, zoals de koteka in de Moni-taal wordt genoemd. De kleren hadden hem teleurgesteld.

Toen de Japanners kwamen, gelukte het Soalekigi en Wajekebo er de Moni's en de Kapaukoe's toe te bewegen niet voor hen te werken. De Moni's waren toch niet erg in de verleiding gebracht, omdat de Japanners niet blank waren — een wonderlijke maar voor hen geldige reden, waarvan de betekenis later duidelijk zal worden. Maar voor de Kapaukoe's werd de collaboratie-kwestie een ernstig gewetensconflict, als men het zo mag noemen, vooral daar de Japanse soldaten het land overstroonden met schelpen. „Waarom kunnen wij niet voor hen werken zolang ze hier zijn, en voor de Controleur als hij terug is?” vroegen zij Wajekebo. Als de Controleur het niet goed vond, konden zij hem, als hij ooit terugkwam, altijd nog een paar varkens geven. Dan zou hij het hun wel vergeven. De Bruijn had Wajekebo de zaak uitgelegd, toen deze hem aanbood naar de kust te gaan om de Jappen te zeggen dat zij niet naar de meren moesten komen omdat de Kontolulle daar al was en het land hem toebehoorde. Daarna sprak Wajekebo zijn volk toe. En mocht hij hun misschien niet ten volle overtuigd hebben, de Japanse soldaten, die hun kleine veestapel doodden, maakten door hun averechts optreden de weifelaars weldra tot vijanden.

Toen de vijand Enarotali naderde, verbrandden Soalekigi, Wajekebo en hun vrienden de gebouwen en hielpen De Bruijn, zich schuil te houden in een andere kampong in het oerwoud.

Een Kapaukoe, die De Bruijn op deze zwerftochten had vergezeld en later deel had uitgemaakt van Van Eechoud's papoea-bataljon, was enige dagen voor mijn vertrek, na een afwezigheid van elf jaar, naar Enarotali teruggekeerd. Hij was in Soerabaja een vrouw en twee kinderen rijker geworden, die hij onderdak bracht in de hut die de missie hem afstond, waarna hij de dag doorbracht op dezelfde manier als vroeger. Hij zat urenlang op de stoep van pater Seesink's huis en vertelde zijn oude makkers, die bereidwillig

zijn sigaretten rookten, over zijn avonturen en over de tijd, dat hij met een echt blanken-geweer had gevochten. Hij was goed op de hoogte van hetgeen zich in die donkere dagen in de omgeving van de meren had afgespeeld en werd het nooit moe, er over te vertellen. Hij wist alles van Soalekigi en Wajekebo af, maar had van geen van beiden een hoge dunk, daar de een een Moni was en de ander een Kapaukoe, die niet op goede voet stond met de bevolking van Enarotali.

Dit was een gezichtspunt dat Raphael Den Haan, die de rapporten over Soalekigi zorgvuldig had bestudeerd, niet kon delen. „Als er ooit iemand een decoratie heeft verdiend is het deze man,” schreef hij naar Hollandia. De Gouverneur, Dr. Jan van Baal, steunde zijn verzoek. Die twee niet aan vormen hechtende mannen zouden er waarschijnlijk heel wat voor over hebben gehad om de gezichten van de heren in Den Haag te zien, toen zij weer zo'n rare voordracht uit Hollandia ontvingen.

Maar zij moesten toegeven, dat menigeen op slechtere gronden is gedecoreerd. Den Haan ontving dus, na het gewone aantal officiële vertragingen, een fraaie bronzen medaille uit Hollandia en stuurde een boodschapper naar Soalekigi. Het opperhoofd nam onmiddellijk maatregelen om te zorgen dat het nieuws het opperhoofd van Koegapa, op wie hij een beetje jaloers was, bereikte. Deze man placht de kinnebakken van de varkens die hij had geconsumeerd aan de buitenmuur van zijn huis te hangen om zijn volk en zijn bezoekers te imponeren met zijn welstand, welke die van Soalekigi overtrof, iets, dat zijn rivaal nogal had verbitterd.

De wederzijdse afgunst was echter niet zo groot, dat de Moni's uit Koegapa er door weerhouden werden zich op de dag dat de onderscheiding aan Soalekigi zou worden uitgereikt naar Enarotali te begeven. Het leek wel een slachtfeest. De Papoea's kwamen van alle kanten opzetten, beschilderd in hun oorlogskleuren en met de slagtanzen van wilde zwijnen door hun neuzen gestoken. Om het kleine podium dat de politieagenten van Den Haan voor de plechtigheid hadden gebouwd, verzamelde zich een enorme mensenmenigte.

De verwachtingen waren hoog gespannen, maar helaas! — was Soalekigi niet zo'n waardige figuur geweest, de grote gebeurtenis zou min of meer in duigen zijn gevallen. Den Haan zat met een ernstig probleem: waar speld je een medaille op, als de ontvanger

niets aan heeft dan een koteka of een gosara, zoals Soalekigi zijn lendekoker noemde?

Hij wist, dat de held van de dag de kleren die hij een poosje had gedragen had weggegooid omdat ze stonken, en dat het nu geen pas gaf hem te vragen het kostuum, waar hij sinds zijn jeugd aan gewend was en dat hij meer had leren waarderen sinds hij de miserebele lendedoeken, die het volk aan de kust droeg, had gezien, op te geven.

De Controleur loste het probleem met prijzenswaardige en goed bedoelde vindingrijkheid op. Enkele dagen voor de feestelijkheid stuurde hij Soalekigi een lange halsketting van blauwe kralen, die de Moni's en Kapaukoe's mooier vinden dan alle andere. Den Haan dacht niet anders, of Soalekigi zou het gebruik van zijn stam volgen en de ketting drie of viermaal om zijn hals winden, zodat het uiteinde op zijn borst bengelde. Maar de man verscheen voor deze buitengewone gelegenheid op het podium met de nieuwe ketting slechts eenmaal om zijn hals, zodat het uiteinde, waar de medaille aan moest worden bevestigd, tussen zijn benen bengelde, vlak onder zijn gosara.

„Dat wordt moeilijk,” dacht Den Haan, toen hij zich bukte om de nieuwe ridder te decoreren. Geen van de aanwezige Europeanen lachte; zowel de Moni's als de jaloerse Kapaukoe's verkeerden in de veronderstelling, dat dit de gebruikelijke manier was om decoraties in ontvangst te nemen. De Controleur hield dus zijn toespraak, die door Soalekigi met veel gevoel en vuur werd beantwoord. Maar toen hij door middel van een krijgswildans wilde uitbeelden, wat er met toekomstige vijanden van de Kontolulle zou gebeuren, raakte hij verward in zijn halssnoer en viel languit op het podium, waarbij zijn gosara brak en hij zich sneed aan de kralen, nog wel op de gevoeligste plek. Ditmaal barstten enkele van Wajekebo's vrienden in lachen uit, maar nu was de beurt aan de Hollanders om te kijken of dit de gewone manier was om een hoge onderscheiding in ontvangst te nemen.

Gelukkig hadden sommigen van zijn vrienden reserve-kokers meegebracht, in de hoop dat het feest niet zou eindigen zonder voetbalwedstrijd, en was Soalekigi weldra in staat zijn grote toespraak te vervolgen. De oude man was er in geslaagd, tijdens het ongeluk zijn waardige houding te bewaren. Hoewel hij zich flink moest hebben bezeerd, liet hij dit door taal noch teken blijken. Het duurde niet lang of hij demonstreerde opnieuw, hoe zijn stam tegen de

Jappen was opgetreden. Toen onthulde hij, waarom de Moni's altijd vrienden van de rode toeans waren geweest. En zo vond ik de blanke Papoea, die ik had gezocht.

„Wij zijn broeders,” zei Soalekigi. „De Kontolulle en ik zijn broeders. De rode toeans uit Soerabaja zijn de broeders van de Moni's en de Moni's zijn hun broeders.”

Hij vertelde dat Sitoegoemina, de dochter van een Moni-opperhoofd, haar land had verlaten en naar Soerabaja was gegaan. Dat was heel lang geleden. En vele jaren her, lang voor Soalekigi geboren was, wist men in de bergen van Nieuw-Guinea al dat Sitoegoemina, die voor zij vertrok vele kinderen in haar kampong had achtergelaten, de moeder was geworden van het rode volk dat ver weg woonde en dat eens naar de bergen zou terugkeren.

Daarom hadden de Moni's de blanke mannen altijd geholpen. Daarom hadden zij zich tegen de Japanners verzet. En daarom zouden zij in eeuwige vriendschap leven met de blanke Kontolulle en zijn collega's, en zijn vijanden zouden hun vijanden zijn.

Het was een ontroerende toespraak. En later, toen alles mij was uitgelegd, wist ik dat mijn zoeken niet vergeefs was geweest en dat ik had gevonden wat ik zocht.

Die blanke Papoea was ik.

XVI

VAN KANNIBALEN EN KOPPENSNELLERS

Zondag na de mis maakten pater Seesink en ik een wandeling door de tuinen van de missie. Wij keken naar de uitgestrekte moerassen langs de Oostelijke oever van het Paniaimeer. „Die zouden heel goed drooggelegd kunnen worden,” zei hij. „Meneer Den Haan heeft er al dikwijls over gedacht een gat te laten springen in die lage heuvel, van niet meer dan een meter of acht boven het waterpeil waarover de machine op het meer aanvliegt. Al het land er om heen zou dan binnen een dag of wat droog liggen, en het water zou in het lege dal achter de bergen stromen.”

Ik hoopte dat de Controleur tijd zou hebben om een onderhoud toe te staan, want uit alles wat ik had gehoord en gezien leek hij mij een man die de moeite waard was. En toen pater Seesink vroeg wat hij nog voor mij kon doen, zei ik dat ik al twee dikke blocnotes met aantekeningen bezat, maar dat er iemand was die ik nog niet had gesproken — de Controleur.

„Ik heb vergeten het u te zeggen,” zei de missionaris, „hij verwacht u om vier uur.” En hij voegde er aan toe: „U zult er geen spijt van hebben.”

Ik had niemand ontmoet die niet vol lof over hem sprak, noch in Biak noch later in Hollandia, waar zijn krachtdadige expedities tegen de koppensnellers een soort legende hebben gevormd. De missionarissen bewonderden hem, omdat hij nu voor het temmen van de Kapaukoe's dezelfde energie aan de dag legde.

Hij ontving mij die middag in de gezellige zitkamer van zijn woonhuis, het grootste in Enarotali. Er kwamen zo nu en dan een paar Kapaukoe's binnenwaaien. Een van hen wilde een mondharp verkopen, die een prettig, zacht geluid maakt als je er op speelt. Een ander bood garnalen aan, die zijn vrouwen die dag hadden gevangen.

Aan de muur achter Den Haans bureau hing een bonte affiche van de Franse Riviéra, een vrolijk plekje kleur op een grijze middag,

dat ik in het huis van de bestuursambtenaar van de Wisselmeren volstrekt niet had verwacht. Hij was bij de Franse verzetsbeweging geweest en kende de bergen van de Haute Savoie bijna even goed als het koppensnellersland van Nieuw-Guinea.

Toen ik hem op de dag van mijn aankomst ontmoette, had ik bemerkte dat hij iets artistieks had — een voor Nederlandse gezagsdragers en ambtenaren, wier kwaliteiten gewoonlijk in een andere richting liggen, zeer ongewone eigenschap. Zijn vrouw, die hier een schoonheid was en ook in andere plaatsen, waar de keuze minder beperkt is, heel aantrekkelijk zou zijn gevonden, praatte druk mee, terwijl zij met haar beide kinderen van zeven en vijf jaar speelde.

Waren die Kapaukoe's niet telkens binnengekomen, dan had ik mij kunnen verbeelden dat ik op bezoek was bij een niet erg vormelijk, gezellig gezin in Holland.

Hij vroeg me naar de indrukken van mijn reis. Ik vertelde hem, dat het na alle verhalen die ik over de Wisselmeren had gehoord voor mij de grootste verrassing was geweest, dat ik geen enkel ogenblik in gevaar had verkeerd. Ik had niet het kleinste avontuurtje beleefd, dat ik zelfs in mijn stoutste fantasie als gevaarlijk kon beschrijven. Het was allemaal heel interessant en boeiend geweest. Ik had het gevoel, dat een autotocht door Europa misschien riskanter was dan een voettocht om de Wisselmeren heen. Het was allemaal veel veiliger dan ik had verwacht.

„Toen ik de naam van uw krant hoorde, dacht ik dat u een communist was,” zei hij. „Ik weet te weinig van de Hollandse pers af en ik was blij toen ik hoorde, dat ik mij vergiste. Maar nu ben ik toch bang dat u naar huis gaat met de verkeerde indrukken, die u waarschijnlijk zult publiceren, zodat zij onder de ogen komen van de heren in Den Haag, die toch al te veel ontzag voor de pers hebben.” Toen viel hij me aan op een spottende opmerking, die ik over de Kapaukoe-vrouwen had gemaakt. In een lichtzinnige bui had ik namelijk gezegd, dat ik niet begreep waarom hun mannen zich zo druk maakten over eventueel contact met Europeanen, omdat ik ze nauwelijks als vrouwen kon zien.

„U hebt een veel te hoge dunk van u zelf,” zei hij. „U begaat de meest onvergeeflijke flater van bijna alle Europeanen, die met een ander ras te maken krijgen.

De Kapaukoe's en de Papoea's zijn mensen zoals wij. Zij houden van hun kinderen; zij houden van het leven; zij geven bij de aanleg

van hun tuinen soms blijkt van grote kundigheid en verbeeldingskracht. Niets menselijks is hun vreemd. Zij hebben dezelfde harts-tochten en fouten die wij ook hebben, maar het is in aanleg geen gelukkig volk. Zij zijn in staat elkaar om het minste of geringste te vermoorden. Ik ben er niet zo zeker van, dat u geen enkel gevaar hebt gelopen. Maar hoe 't ook is, zij zijn hier niet voor ons. Wij zijn er voor hen."

Hij voelde totaal niets voor de theorie van de gelukkige inboorling, de koning van het oerwoud. De Kapaukoe's hadden waarschijnlijk al duizenden jaren in de omgeving van deze meren gewoond. In een bepaald stadium van het verre verleden moesten zij zich hebben ontwikkeld. De honger maakte een vorm van landbouw noodzakelijk, en zij hebben dingen geleerd die sommige kuststammen thans nog niet kennen. Maar toen kwam hun ontwikkeling tot stilstand, en zij zijn sindsdien geen stap verder meer gekomen. Hun huizen lijken op vogelnesten. (Een ekster bouwt zijn nest nu nog op precies dezelfde manier als in de tijd van de Neanderdal-mens.) Hun in tweeën gesplitste hutten — een vertrek voor de man, en een voor de vrouwen en de varkens — zijn, net als in het begin, gebouwd van boomstammen, met een dak van schors of gras. Het is nog nooit bij hen opgekomen een manier te bedenken om de rook die door de deur moet ontsnappen, af te voeren.

Een van hen, in zijn soort een genie, moet hebben ontdekt dat je patatten kunt koken, maar verder hebben zij van het gebruik van vuur nog geen profijt weten te trekken. De wilde stammen die vierduizend jaar geleden door West-Europa zwierven, gebruikten klei om aardewerk te maken. Hoewel andere Papoea's dit ook hebben gedaan, zijn de Kapaukoe's er nooit in geslaagd iets beters te bedenken dan de uitgeholde kalebas, waarin zij water dragen. De Kapaukoe's leven in een maatschappij, die eeuwen heeft stilgestaan. Zij zijn geen koningen van het oerwoud, maar schepsels die in één voortdurende angst leven; soms voor gevaren die niet bestaan, zoals hun vele geesten. Zij zijn bang van hun tovenaars, die moeilijk bestraft kunnen worden, omdat hun misdrijven in werkelijkheid niet bestaan.

„Wat kan ik doen, als iemand bij me komt met een verhaal over een tovenaar die zich in een slang veranderd en een vriend gebeten heeft? Zij willen dat ik hem bestraf, en als ik weiger, wachten zij een gelegenheid af om hem zelf te doden; dat is misdaad. Als zij even veel eerbied hadden voor elkaars levens als voor dat van de

blanke, zou de grootste moeilijkheid overwonnen zijn. Maar zoals de zaken nu staan komt er van die domheid en die onnodige angsten nog steeds moord."

Enkele weken tevoren had hij een bijzonder ellendig geval beleefd in de Wandai-kampong, waar oorlog werd gevoerd. Soms willen de Kapaukoe's vrede sluiten, omdat beide partijen er genoeg van hebben. De mannen komen bij elkaar en bespreken de zaak, waarbij de ongelijke stand meestal het struikelblok is. Als de ene partij slechts twee vijanden heeft gedood en zelf zes of zeven man heeft verloren, voelt die er niets voor, vrede te sluiten vóór het hiaat is aangevuld. Is het verschil niet groter dan een of twee doden, dan valt er te praten. Is men het eens over de wenselijkheid van vrede, dan wordt er uitgekeken naar een open plek om de strijd te beslechten door een laatste gevecht, met het doel de stand gelijk te maken.

Het wordt een soort middeleeuws gevecht waaraan alle mannen deelnemen. De vrouwen en kinderen blijven neutraal en kunnen zich ophouden in het niemandsland tussen beide legers. Vroeg in de ochtend nemen de mannen hun plaatsen aan beide kanten van de open plek in, op een afstand van dertig tot zestig meter van elkaar, en beginnen te schieten. Als er iemand geraakt en gedood wordt is dat natuurlijk bij toeval, want hun lompe pijlen hebben op zo'n afstand niet de minste trefzekerheid. Het is een praatje, dat alle primitieve volken scherpschutters zijn. Het kan gebeuren dat de winnende partij aan bod blijft, zodat de stand van zes—vijf op zeven—vijf komt te staan. Dan is er geen oplossing bereikt. De oorlog wordt voortgezet. Maar de stand kan ook gelijk worden gemaakt, en dan vieren zij de vrede met een feest.

Het kan ook gebeuren dat er niemand sneuvelt, of aan beide kanten een gelijk aantal. In dat geval komen de mannen weer bij elkaar om de onderhandelingen voort te zetten. De missionaris van Wandai had de Controleur bericht gestuurd, dat dit stadium was bereikt. De heer Den Haan ging onmiddellijk met drie Kapaukoe-politieagenten op weg om een slachting in koelen bloede te voorkomen.

Het duel in open veld had geen resultaten opgeleverd, en omdat de Controleur had bedreigd maatregelen te zullen nemen, besloten de vijanden, hun pogingen tot een minnelijke schikking voort te zetten. Zij waren overeengekomen dat aan de partij die de zwaarste verliezen had geleden zou worden toegestaan nog één man van de

Het Nederlandse Bestuur doet wat het kan. Controleur Den Haan, oud-verzetsstrijder, brengt hier een Papoea de voordelen van de Westerse beschaving bij.

Een Papoea-baby kan, mits goed verzorgd, ook naar Westerse begrippen „om te stelen” zijn. Blanke vrouwen vinden hier een dankbaar arbeidsveld.

Een verkommerde Marind-moeder.

Zullen de als kleine schrikachtige kangeroe's tegen haar aangedrukte kleinen de bevrijding door het christendom en de overwinning door de beschaving leren kennen?

winnende partij te doden, en dat dit offerlam door zijn vrienden zou worden aangewezen. De Controleur, die het oorlogsreglement der Kapaukoe's kende, haastte zich naar Wandai, in de hoop een man te redden die even weinig kans had het er levend af te brengen als een Jood in een nazi-kamp.

Toen hij ter plaatse aankwam, had het slachtoffer zijn toevlucht gezocht in het missiehuis. Daar hij reeds gewond was, had de zending hem een penicilline-injectie gegeven, in de hoop dat de Controleur bijtijds zou komen om hem te redden.

Den Haan was machteloos; er stonden tweehonderd gewapende Kapaukoe's tegenover hem en zijn drie agenten. Zij hadden het missiehuis omsingeld en wachtten nu, in een dreigende stilte, voorlopig op de komende gebeurtenissen.

Toen de Controleur mij het verhaal vertelde, beefde hij nog van machteloze woede. Hoe kon hij de man redden, zonder ieder leven in de waagschaal te stellen?

„Wat zou er gebeurd zijn als u was gaan schieten?” vroeg ik. Hij had inderdaad enkele malen laag over de hoofden der Kapaukoe's geschoten, maar zij hadden zich niet verroerd. Misschien zouden zij gevlucht zijn als de Controleur iemand had gewond, maar hij vond dat hij dat niet kon doen. Nooit vuurwapens tegen de inboorlingen gebruiken, tenzij in zelfverdediging; dat is de regel; óf als een gevaarlijke gevangene probeert te ontsnappen. Het vuurwapen speelt in de strijd voor pacificatie slechts een beschermende rol. Dit voorschrift heeft wel eens ernstige moeilijkheden veroorzaakt; zo werden er bij voorbeeld eens zes Papoea's vermoord, hetgeen voorkomen had kunnen worden door er iets eerder één neer te schieten.

Maar nu stond de Controleur met een revolver en drie geweren tegenover tweehonderd gewapende mannen; zij hadden nauwelijks ruimte om zich te bewegen. Als hij schoot was er een goede kans dat zij zouden vluchten, maar zij zouden ook kunnen aanvallen en iedereen zou er het leven bij kunnen inschieten. Hij moest zich bij de nederlaag en een tijdelijk verlies van prestige neerleggen, omdat de Papoea's niet te vermurwen waren. De gewonde moest sterven. Zijn vrienden, zelfs zijn eigen zoon, eisten zijn dood. Den Haan besloot te wachten, in de hoop dat er iets zou gebeuren waardoor de situatie veranderde.

Die nacht loste het slachtoffer zelf het probleem op. De inboorlingen brachten, slapend om hun vuren, de nacht buiten de omheining

van het missiehuis door, terwijl de Controleur en een van zijn politieagenten wakker bleven om de wacht te houden.

Niets bewoog in de diepe stilte. Alle Papoea's schenen te slapen, en de ter dood veroordeelde ook. Misschien zouden de mensen de volgende dag naar reden luisteren, een dreigement wat varkens dood te schieten zou kunnen helpen, dacht Den Haan. Het probleem leek hem niet meer zo onoplosbaar, toen hij het erf op en neer liep en omhoog keek naar de heldere sterrenhemel.

Eensklaps werden zijn dromen verstoord. Aan de andere kant van het hek hieven de mannen een woest geschreeuw aan. Hij zag bij het flakkerende licht van de vuren tientallen gestalten opspringen. Hij holde naar het huis. De gewonde was weg. Bij zijn poging te ontsnappen was hij door de vijand gevangen. Den Haan maakte de andere agenten wakker en holde de wegtrekkende menigte achterna, luid schreeuwend naar de groepjes, die nog om de vuren heen stonden. Maar zij waren al in het oerwoud verdwenen, en de man was dood.

De volgende ochtend kwam de zoon, badend in tranen om het treurige einde van zijn vader, Den Haan opzoeken. Deze herinnerde zich zijn houding van de vorige dag en was niet verbaasd te horen, dat de jonge man aan de terechtstelling had deelgenomen.

Toch gebeurden er over het algemeen minder moorden dan vroeger. Er is een tijd geweest, dat een kwart tot de helft van alle volwassen mannen een gewelddadige dood stierven. Er werden veel vrouwen en kinderen vermoord, omdat zij gemakkelijker te krijgen waren dan een gewapende man. Wegens het een of andere bijgeloof plachten deze Papoea's alle tweelingen te doden die geboren werden; dit gebeurt nog wel eens. Pater Smits had ontdekt, dat sommige Kapaukoe's echter een beschaafdere opvatting van de geboorte van tweelingen hadden. Hij hoorde namelijk toevallig het volgende gesprek tussen een groepje mannen, over de vraag waarom een vader niet één van, of allebei zijn jonggeborenen had gedood:

„Hij weet heel goed waarom het er twee waren,” zei een van hen. De trotse vader bleek enige tijd van huis te zijn geweest, en na zijn terugkomst binnen enkele uren tweemaal met dezelfde vrouw te hebben geslapen.

Een deskundige in dergelijke zaken zou de wetenschappelijke waarde van het door deze Papoea's aangenomen feit in twijfel trekken; maar het was een vooruitgang, vergeleken bij het bar-

baarse geloof aan de tussenkomst van geesten, dat zovele kindermoorden op zijn geweten heeft.

„Maar ga nu thuis niet dadelijk hoog van de toren blazen over de veiligheid in Nieuw-Guinea, omdat u toevallig een prettige reis hebt gehad. Ik heb aan dergelijke verhalen bijna net zo'n broertje dood als aan die van reizigers, die schrijven dat ze bij iedere stap aan een menseneter of koppensneller zijn ontsnapt. In de laatste twintig jaar zijn er in Australisch Nieuw-Guinea twee blanken vermoord. Hier waren het er een paar meer, maar sommigen van hen hadden het, gezien de manier waarop zij de inboorlingen behandelden, dubbel en dwars verdiend.”

Hij dacht enige ogenblikken over zijn laatste woorden na en zei toen: „Misschien kunt u die laatste opmerking beter vergeten.” „Waarom?” vroeg zijn vrouw. „Het is toch zeker waar?”

Zelfs met inbegrip van zulke voorvallen als dat in Wandai, blijft de functie van Controleur aan de Wisselmeren een makkelijk baantje voor een man, die in het zuidelijk deel van Nieuw-Guinea drie jaar jacht op koppensnellers heeft gemaakt. Driehonderd dagen per jaar patrouilleerde hij met een kleine afdeling Papoea politieagenten door het oerwoud en de moerassen van dit gebied, altijd verdacht op het geluid van de grote trommels en de krijgsgezangen, waardoor werd aangekondigd dat een dorp zich ten oorlog bereidde. Dan begon het zoeken en de jacht; door tweeduizend vierkante kilometer van het meest heidense land ter wereld; door maagdelijke wouden en moerassen, waar zelfs de Papoea's een kijkje op hadden. Maar de koppensnellers dienden gevonden te worden. Den Haan vond ze dan ook, maar viel dikwijls aan als het te laat was en de Papoea's hun overwinning reeds vierden met een feest, waarop tientallen pas afgehakte hoofden triomfantelijk tentoongesteld werden. Als hij te veel aandacht schonk aan dorpen die hij verdacht, weken alle inwoners uit naar de honderden kreken en moerassen, waar zij niet meer te vinden waren. Maar tenslotte gelukte het hem, na een ontzaglijke krachtsinspanning, het koppensnellen in een gebied van meer dan tweeduizend vierkante kilometer in de tijd van een jaar uit te roeien.

Na zijn aankomst aan de meren had hij enige maanden volkomen bewegingloos in bed gelegen, niet in staat zich te bewegen door acute aanvallen van reumatiek. „De wraak van het oerwoud,” zoals hij het noemt.

In October, als de droge moesson begint, denkt hij terug aan die

woelige dagen aan de Digoel-rivier, als het rythme van de trommels begon te veranderen en de inboorlingen oude, droefgeestig-mooie liederen zongen. Als hij in die tijd met een politie-patrouille een dorp bezocht gedroegen de Papoea's, die anders altijd vriendelijk en goedlachs waren, zich koel en gesloten, alsof zij hem kwijt wilden zijn. Zij voelden zich niet schuldig; maar zij wisten dat de Europeanen, om redenen die hun niets zeiden, bezwaar hadden tegen het koppensnellen, dat voor hen tegelijkertijd oorlog, godsdienst-ritueel en middel van bestaan was.

Waarom deden zijn het? Raphael Den Haan kwam, evenals anderen vóór hem, tot de ontdekking dat koppensnellers zelden menseneeters zijn. Wat hun interesseert zijn de hoofden. Na een overval laten zij de lijken liggen, maar als zij er iets van eten, zoals de hersens of de onderarmen, doen zij dat omdat zij geloven dat zij er sterker van worden. Enkele zakelijk-ingestelde koppensnellers, zoals de Kauwerawiedi's en de Saiadaioes aan de Mamberamorivier in Noordelijk Nieuw-Guinea, hebben een soort gentleman's agreement met de kannibalistische Sasar-stam. Zij hakken hun slachtoffers in stukken, braden dezen en wikkelen ze in pisangbladen. Daarna laten zij ze op afgesproken plaatsen in het oerwoud achter. De Sasars ruilen deze pakken voor varkensvlees. In elk ander opzicht zijn deze stammen elkaars doodsvijanden, maar om de een of andere reden leidt deze barbaarse ruilhandel zelden tot gevechten.

Waarom ondernemen zij hun koppensnellerstochten? Pater Vertenten, die de Marind-anim, de gevaarlijkste koppensnellers van die tijd, heeft behoed tegen algehele uitsterving door geslachtsziekten, heeft vele jaren geprobeerd het antwoord op die vraag te vinden. Eindelijk vond hij een oplossing. De Marind-anim gingen koppensnellen om namen voor hun kinderen te krijgen. Het duurde jaren, voor hij die onnozele reden kon geloven. Maar velen van zijn bekeerlingen hielden vol dat het waar was en begrepen niet, waarom de priester het nauwelijks kon aannemen.

Zij waren heel trots op hun namen. Dit verklaart misschien, waarom vele Papoea-stammen meer dan één naam hebben. De Kapaukoe's worden ook Ekari's genoemd; de Moni's noemen zich soms Migani's, Mannekoe's of Djoengunoe's. De Marind-anim werden door de Engelsen Tugeri genoemd en de Hollanders noemden hen gedurende enige tijd de Kaya-kaya's, een naam waar zij het hardst om moesten lachen. Eens, toen een Hollands oorlogsschip hen een

bezoek bracht, voeren zij het in hun kano's tegemoet onder het roepen van „Kaya, kaya” (vriend, vriend), waarmee zij bedoelden, dat zij niet van plan waren de bezoekers aan hun bamboe-messen te rijgen. De gezagvoerder van het schip dacht dat het de naam van de stam was, en noemde hen in zijn rapport „Kaya-kaya's”. De Marind-anim hebben verscheidene namen, waarvan de belangrijkste door hun koppensnellende vaders van een veldtocht wordt meegebracht. Het laatste woord van het slachtoffer wordt de naam van het volgende kind van de moordenaar. Het kan wel eens jaren duren voor er weer een kind geboren wordt, maar de vader onthoudt het altijd.

„Maar jullie kennen de taal van je vijanden immers niet,” bracht de missionaris hen herhaaldelijk onder het oog. „Hoe weet je, dat het laatste woord van je slachtoffer een naam is?” Er bestond méér kans, dat het een zware vervloeking van de moordenaar was. Maar de Marind-anim wisten dat het een naam was. Dat wisten ze nu eenmaal, zonder nadere uitleg.

Kalmoe van de Mewi-kampong kende geen twijfel. Hij had pater Vertenten uitvoerige beschrijvingen van verscheidene strooptochten gegeven. Bij een van hun overvallen had hij een jonge man gevangen. Zijn vrienden hielden de jongen vast, terwijl hij zich glimlachend over hem heen bukte.

„Waarom ben je bang, mijn kind?” vroeg hij. „Ik zal je niet doden. Ik neem je als mijn zoon aan en ik zal je meenemen naar de zee, waar het leven goed en schoon is.”

Het jonge slachtoffer kwam tot rust, gekalmeerd door de vriendelijke stem.

„Hoe heet je?” vroeg Kalmoe. Na een poosje zei de jongen: „Wangei.” „Wangei,” herhaalde Kalmoe, en hij keek naar zijn vrienden. Die herhaalden het woord, om er zeker van te zijn dat zij het niet zouden vergeten.

„Wangei?” zei Kalmoe nog eens. „Heet je zo?” „Wangei,” zei de jongen en de mannen herhaalden het woord weer; zij braken er zich het hoofd niet over, dat het gesprek plaats vond tussen mensen die elkaars taal niet kenden.

Toen de koppensnellers zich overtuigd voelden dat zij niet voor de mal werden gehouden, greep Kalmoe zijn mes en sneed de jongen de hals af. Enige ogenblikken later voerde hij het hoofd triom-

fantelĳk met zich mee. Kalmoe's volgende kind werd Wangei genoemd.

„Waarom vindt u dat zo erg?” vroegen Kalmoe en zijn vrienden aan de priester, toen deze hen berispte over hun slecht gedrag. „Dat volk in het binnenland, die Ikom, zijn geen mensen zoals wij.” Alleen de Marind-anim waren anim-ha, echte mensen; en misschien de poe-anim, de Europeanen met hun geweren ook, maar de andere Papoea's waren niet beter dan dieren. Als de missionaris er niets tegen had dat zij krokodillen doodden, wat zou hij zich dan druk maken over die misselijke Ikom? En trouwens, wat moesten ze dan met hun kinderen aan, als ze geen voornaam hadden?

Als zij hun geliefkoosde sport niet mochten beoefenen, had het leven voor hen geen zin meer. Maar er zat meer aan vast dan deze half-rituele betekenis. De onophoudelijke overvallen verzwakten hun vijanden, die misschien een oogje hadden op de welvarende kuststreken, waar de bossen vol wild zaten, de rivieren vol vis en waar het land bedekt was met cocospalmen en de moerassen met sagopalmen. Bovendien dorstten zij naar avonturen. Dus ging de stam door met koppensnellen. Vóór de vreselijke ziekte uitbrak waren er 15.000 Marind-anim, en voor elk van hen had minstens één Ikom het leven gelaten.

De missionaris had de voorbereidingen tientallen keren gezien. Als de regentĳd ophield, begonnen de gezichten van zijn mensen te stralen van verwachting; de mannen maakten nieuwe wapens, en de vrouwen bakten grote stapels sagokoecken; elke nacht weerklonken de strijdzangen, de „ayasie” en het op gongslagen lijkende geluid van hun grote trommen door het oerwoud.

Dan waren zij op een ochtend weg, de mannen, de sterke vrouwen en de meisjes — iedereen behalve de kleine kinderen en de oude mensen, die over de goede oude tĳd vertelden, toen zij nog sterk genoeg waren om mee te gaan.

De veldtocht was één voortdurend feest. Iedere avond sloegen de koppensnellers ergens aan de oever van een rivier hun kamp op. De mannen jaagden en visten enkele uren, waarna het hele gezelschap tot diep in de nacht danste en zong.

Later, als zij het grondgebied van hun slachtoffers naderden, zwegen de trommen. De mannen gedroegen zich rustig en stuurden verkenners uit. En dan was op een avond alles klaar voor de grote aanval, nadat de voorhoede dagenlang vanuit het oerwoud een groot dorp had bespied. Zij kenden de wegen, zij wisten waar de

hutten stonden en zelfs hoeveel mensen er in elke hut sliepen. De krijgslieden slopen geruisloos door de bossen, om bij het licht van de maan of 's morgens vroeg aan te vallen. Enkele uren later waren zij weer terug bij hun wachtende vrouwen, beladen met de buitgemaakte hoofden. De angstige kinderen, die zij hadden gespaard en die nu als leden van hun eigen stam geadopteerd zouden worden, sleepten zij achter zich aan. Dan kregen zij eensklaps heimwee naar hun eigen land bij de zee en keerden snel terug, om thuis de overwinning te vieren.

„Ik ben er van overtuigd dat er van de Kaya-kaya's iets te maken valt,” schreef pater Vertenten naar huis. Hij had achting voor hun mannelijke eigenschappen: ondanks hun wreedheid en zelfgenoegzame domheid waren zij mensen, geschapen naar Gods evenbeeld. Hij kende hen beter dan wie ook. Die overtuiging bracht hem ertoe, al zijn krachten in te spannen om hen te redden, toen de geslachtsziekte uitbrak. Deze was het land binnengekomen met boten die de havens aan de Zuidkust aandeden en had zich, door het vrije geslachtelijk verkeer van de Marind-anim, snel verbreid. Hij zette een campagne op touw in de Nederlandse pers op Java, en kreeg tenslotte hulp. Hij wordt nu „de redder van de Kaya-kaya's” genoemd. De stam heeft vele oude gebruiken vaarwel gezegd en is nu een van de verst ontwikkelde in Nieuw-Guinea. Dit is echter nog geen reden om aan te nemen, dat het verleden wordt betreurd. Men denkt er dikwijls met heimwee aan terug. Verscheidene controleurs hebben in eigen persoon oude koppensnellers en menseneters ontmoet, die toegaven dat zij het vroegere gebruik hebben opgegeven, maar niet omdat het slecht was.

„U hebt er nu zeker spijt van,” zei een jeugdige, idealistische officier eens tegen een van deze vriendelijke oudjes. Nee, dat had hij niet. „Maar waarom doet u het dan niet meer?” „Omdat ik geen tand meer over heb,” antwoordde de man en deed zijn mond wijd open, om het de officier te laten zien.

De taferelen, die pater Vertenten zo dikwijls in zijn brieven heeft beschreven, spelen zich in sommige delen van Nieuw-Guinea nog steeds af. „Wat dat betreft is de zaak, in het midden van de twintigste eeuw, bij 't oude gebleven,” zei Controleur Den Haan. Hij heeft, tezamen met Jan van Eechoud, enkele berekeningen gemaakt; naar hun schatting komen er in het zuidelijk deel van Nieuw-Guinea zelfs nu nog ieder jaar een duizend mensen op deze manier aan hun eind.

Zo had je het stroomgebied van de Digoel, dat hij het best kende. En dan nog de Mimika, tussen de meren en de kust, een naam die, als hij maar genoemd wordt, de Kapaukoe's ook nu nog de rillingen op het lijf jaagt.

In streken waar het Bestuur zich krachtig kan handhaven, hebben de koppensnellers en menseneters op hun feesten de medemens vervangen door een varken. De dieren worden daar echter niet gedood door een klap op hun neus, zoals op het varkensfeest van de Motewia, maar hun oren en poten worden afgehakt terwijl ze nog leven. Mensen die een dergelijk feest hebben bijgewoond, kunnen zich de tafereelen voorstellen die zich enkele jaren geleden afgespeeld moeten hebben, vooral als zij zien hoe de vrouwen in een soort razernij raken en te keer gaan als bloeddorstige beesten. De volgende dag praten zij dan vol heimwee over oude recepten voor het toebereiden van mensenvlees. Een kannibaal, die na de oorlog een blanke had opgegeten, zei tijdens de rechtzitting dat de handpalm hem het best had gesmaakt.

„Begrijpt u nu, waarom ik geen geduld heb?” zei Controleur Den Haan. „Ik weet, dat alles niet ineens kan gebeuren, maar ik weet ook dat wij vooruitgaan, en dat het kolossale werk van de naoorlogse jaren allemaal voor niets is geweest, als wij de Papoea's nu aan hun lot overlaten. Maar nog eens: vertel de mensen in Holland vooral niet, dat alles in Nieuw-Guinea prachtig marcheert, omdat u toevallig een prettige reis hebt gehad.”

Toen twee inboorlingen in Australisch Nieuw-Guinea een man de keel afgesneden en daarna de ogen uitgestoken hadden, vroeg de rechter zich af waar het laatste detail voor nodig was geweest. Was het niet voldoende, de keel af te snijden? De Papoeaanse tolk vertaalde dit als volgt: „De rechter zegt dat u er heel goed aan hebt gedaan deze man de keel af te snijden, maar u had zijn ogen niet behoren uit te steken.”

Bij een andere gelegenheid was er aan de weg van Port Moresby naar Buna een man vermoord. De rechter maakte tijdens de rechtzitting de opmerking, dat deze zaak nog verergerd werd door het feit, dat die weg tot de staatsdomeinen behoort. Hij hoorde zijn opmerking aldus weergegeven: „De rechter zegt, dat u op de rijksweg niemand mag doodmaken. Als u iemand wilt doodmaken, doe het dan op het gras. Niet op de weg. Daar houdt de regering niet van.”

De Australische schrijver Lewis Lett maakt door deze voorbeelden

duidelijk, hoe moeilijk de psyché van de Papoea voor ons te begrijpen is. Bij de Wisselmeren had ik deze klacht ook meermalen gehoord. Een Papoea, die in Europese ogen een moordenaar en een dief is, kan in zijn eigen dorp een uitstekende reputatie hebben. Vele Papoea's vragen zich af, hoe een man rustig kan sterven als hij weet dat hij alléén naar de overzijde moet, niet omringd door de mensen die hij vermoord heeft. Kemonie, een opperhoofd aan de Mamberemo-rivier en een vriend van Jan van Eechoud, bekende eens met een schuldig gevoel dat hij nog nooit iemand had vermoord. „Wat doe je nu als je sterft?” vroeg de ontdekkingsreiziger. Kemonie zag zijn ontmoeting met zijn Opperwezen tamelijk donker in, maar „zijn hart vond doodmaken niet mooi” — en zijn Europese vriend stond voor een nieuw raadsel, want hij had weinig Papoea's ontmoet die er dergelijke opvattingen op nahielden.

De laatste koppensnellerij in Papoea, waar het de Gouverneur Sir Hubert Murray met beperkte hulpmiddelen en eindeloos geduld is gelukt het district te pacificeren, vond plaats in 1931. Enkele jonge vrouwen weigerden toen te trouwen, als hun vrijers hun geen trofeeën konden brengen ten bewijze dat zij mensen hadden gedood. Deze uiteenlopende opvattingen over wat moord is en wat niet, zijn niet de enige problemen, waar de Europeanen mee te kampen hebben. „Als je per se iemand wil vermoorden, waarom nam je dan een arme oude vrouw? Waarom een kind?” Vele controleurs hebben deze vragen gesteld, en het openhartige antwoord is altijd: „Omdat ze gemakkelijk te vangen zijn en geen pijl en boog hebben.” Deze zoekers naar de weg van de minste weerstand worden niet gehinderd door eergevoel en valse schaamte.

Vreedzame uitbreiding van de invloedssfeer eist begrip voor wat er in de Papoea's omgaat. „Een ding dat zij met ons gemeen hebben is gevoel voor rechtvaardigheid,” zei Raphael Den Haan. Zij hebben een kinderlijke tegenzin om iets voor niets te geven, een karaktertrek die in de rest van de wereld niet onbekend is; maar de Papoea's zijn minder geneigd een zaak nog eens aan te kijken dan verder ontwikkelde volken. Aan de andere kant voelde Neenatoutage zich schuldig omdat hij een varken, waar hij al voor betaald was, niet had afgeleverd.

Dit gevoel voor rechtvaardigheid wordt gekrenkt door straf-expedities, die schuldigen en onschuldigen over één kam scheren en meer kwaad dan goed doen. Maar Europeanen, die weinig van de

inheemse gebruiken afweten, kunnen zich ook gehaat maken door zonden, die zij onbewust begaan. Zij kunnen heilige bomen omhakken, of vogels schieten, die door een bepaalde stam hoog in ere worden gehouden. Dit heeft veel moeilijkheden veroorzaakt, omdat het Binnenlands Bestuur kannibalisme, koppensnellerij en andere walgelijke gebruiken streng verbiedt, maar andere gewoonten, die gek mogen lijken maar dikwijls de kern van de stamgemeenschap vormen, tracht te beschermen.

Een goed bestuursambtenaar dient de taal der inheemsen te kennen, omdat hij hun mentaliteit alleen kan leren begrijpen door in hun eigen taal met hen te spreken. Maar deze stammen hebben eeuwenlang bijna geheel van elkaar geïsoleerd geleefd. De Controleur van Hollandia zou, als hij met al zijn Papoea's een gesprek wilde voeren, negentien talen moeten kennen. De Papoea's van Nederlands Nieuw-Guinea hebben meer dan honderd totaal verschillende talen. In het Australische deel is de moeilijkheid gedeeltelijk opgelost door het gebruik van kolen-Engels. Hoewel het een vreemdeling even moeilijk lijkt als gewoon Engels, blijkt het voor primitieve oren makkelijker te zijn. Sir Hubert Murray geeft een prachtig voorbeeld in één van zijn boeiende jaarlijkse rapporten, waar een Papoea in de volgende bewoordingen de kroning van koning George VI beschrijft: „Koning George hij dood. Zoon nummer één, Edward, hij niet willen hem kleren. Zoon nummer twee hij wel, bisschop hij prate prate prate voor nieuwe koning. Hij zeggen: „Jij weten taravatu? Jij kijken uit goed, voor alle volk?” Koning hij praat „ja”. Dan bisschop, en hele heleboel regerings-taubada's, en winkelier, en soldaat, en bankdirecteur, en politie-agent, hij staat allemaal op en zingen en blazen op hem trompet. Uit.”

Murray merkt hierbij op: „Het beeld van de trompet-spelende winkeliers en bankdirecteurs is zeer gelukkig gevonden.”

Volgens sommige deskundigen kan kolen-Engels alle functies van een echte taal vervullen, maar als men hoort dat de uitdrukking voor een kaalhoofdige man is: „Baas hem-behoor-geen-gras”, begint men te vermoeden waarom vele deskundigen het een treurig surrogaat voor gewoon Engels vinden. Het talenprobleem is in elk geval nog niet opgelost. De controleurs en missionarissen aan de Wisselmeren dienen zowel Kapaukoe als Moni, talen die niets op elkaar lijken, te leren.

De inheemse bevolking kan zelden een behoorlijke verklaring van haar gebruiken geven. „Onze vaders deden de dingen zo”, zeggen zij; dat is hun voldoende. Iemand die met alle geweld een uitvoeriger antwoord wil hebben krijgt het gewoonlijk wel, maar 't zal weldra blijken dat hij voor de gek gehouden is en dat de Papoea alleen maar beleefd wilde zijn, of genoeg had van de hardnekkige ondervraging. Zoals in het geval van de beroemde anthropoloog, die had ontdekt dat de armbanden die vele mannen om hun bovenarmen dragen en waaronder de Kapaukoe's hun sigaretten bewaren, moord-emblemen waren. De geleerde trof een vrouw aan, die minstens een dozijn van deze dingen droeg en hij vertelde een van de missionarissen, dat dit het bestaan van verwantschap tussen de Papoea's en andere Zuidzee-rassen bewees. De missionaris, die zulke oppervlakkige theorieën wantrouwde, vroeg de vrouw waarom zij zoveel armbanden droeg. Zij keek naar een groepje mannen die dicht in de buurt aan het werk waren en zei: „De mannen konden niet goed werken met die dingen aan, en daarom bewaar ik ze zolang voor hen.” Het verhaal vermeldt niet, of de geleerde de volgende keer voorzichtiger was.

Een anthropoloog zou licht kunnen werpen op de vreemde begrafenisgewoonten van de Kapaukoe's en de Moni's, die zich geen van beiden druk maken over het stoffelijk overschot van hun doden. Er zit niet veel lijn in hun gewoonten. Soms laten zij de lijken enige tijd in hun hutten staan; vaak begraven zij ze ergens in de omgeving. Zij bouwen ook wel stellages in het bos, een paar meter boven de grond, waarop zij de doden neerleggen tot de natuur of de wilde dieren hun werk hebben gedaan, en het gebeente door het oerwoud verspreid is. Voor personen van belang wordt er een dak boven de stellage gebouwd, en dikwijls wat voedsel achtergelaten voor 't geval zij honger mochten krijgen.

Aan het begraven van vrouwen wordt nog minder moeite besteed. Zij worden gewoon in de rivier gegooid, dat door de natuur geschapen riool, waardoor het afval van de bergbevolking naar lagere gebieden wordt afgevoerd. Maar de Kapaukoe-vrouwen zijn, als hun mannen sterven, toch beter af dan de vrouwen der Moni's, want die moeten één van allen haar echtgenoot vergezellen — als de Controleur tenminste niet tussenbeide komt.

Soalekigi, het Moni-opperhoofd uit het vorige hoofdstuk, vertelde

Controleur De Bruijn eens dat de beste vriend van de man gewoonlijk de vrouw doodt, en die eer zou dan, als Soalekigi stierf, aan De Bruijn ten deel vallen. Maar hij leeft nog, en de nieuwe Controleur, Den Haan, met wie hij toch ook wel opschieten kan, staat niet zó hoog bij hem aangeschreven dat hij tot executeur is benoemd.

Deze gebruiken moeten, evenals vele andere, worden opgeheven; want niemand kan in ernst menen, dat het Bestuur de Moni's moet toestaan de belangen der mannen in het hiernamaals op deze sinistere wijze te behartigen, of dat het de beide stammen geoorloofd moet blijven alle bossen en rivieren te bezaaien met lijken. Maar het is niet mogelijk al die dingen te verbieden zonder er iets anders voor in de plaats te geven, omdat deze gebruiken hun godsdienst uitmaken en zij zich anders verloren zouden voelen.

„Er wordt vaak over gesproken de Kapaukoe's weg te halen uit hun bergen, en hen ergens anders aan 't werk te zetten,” zei Controleur Den Haan. Volgens hem zijn ze er nog niet rijp voor. Het is zeer de vraag of zij het zouden overleven, zelfs als zij de tijd kregen om zich aan hun nieuwe omstandigheden aan te passen.

Daarbij kunnen de missionarissen zich nuttig maken. „Ik zou mij zelf niet graag een christen noemen,” zei de Controleur. „Maar hier kunnen wij het zonder de missionarissen niet stellen.” Hij probeerde niet, een verkeerde indruk van zijn eigen drijfveren te vestigen. „Ik ben hier niet, omdat ik zo dol op de Kapaukoe's ben. Ik ben toevallig voor dit soort werk geschikt, en ik vertrouw het nooit erg, als iemand mij vertelt dat hij hier alleen uit idealisme komt. Maar de missionarissen hebben werkelijk het welzijn van de Papoea's op het oog.” Hij betreurde de invloed van Somerset Maugham's beroemde novelle „Rain” en van andere verhalen, die van een standpunt uitgaan dat door mannen uit de practijk, zoals Sir Hubert Murray, niet wordt gedeeld. Laatstgenoemde schreef eens: „Tenzij de missionaris hem bijstaat, is de inboorling aan zijn lot overgelaten als een schip zonder roer en zal hij groot gevaar lopen, schipbreuk te lijden op de zee van een hem vreemde beschaving.” Controleur Den Haan en zijn collega's interesseren zich niet voor de waarheid van het christendom, althans niet in hun officiële functie; maar zij begrijpen dat het de mens, wiens barbaarse gewoonten worden onderdrukt weer iets geeft om zich aan vast te klampen.

„Overal waar zij werken is onze taak makkelijker, en zij hebben zich tot nu toe gevestigd in verschillende streken, waar de ambte-

naren van het binnenlands bestuur nog maar zelden zijn geweest.” De tijd, dat de missionarissen niet wisten hoe gauw zij hun bekeerlingen in de kleren moesten steken, of dat zij duizenden voorouderbeelden en afgodsbeelden in zee gooiden, is voorbij. Nu proberen zij alles wat niet bepaald schadelijk is in het leven der inheemse bevolking te bewaren, en de bestaande gebruiken en plechtigheden in te lijven bij de christelijke eredienst, zoals de Kerk ook in Europa heeft gedaan.

XVII
AFSCHEID

„Het vliegtuig vertrekt om acht uur.”

Mgr. Cremers, met wie ik naar Biak en later naar Hollandia zou gaan, keek me aan, toen een boodschapper van Controleur Den Haan op deze manier had aangeduid dat het einde van mijn bezoek nabij was.

„Was het de moeite waard?” vroeg hij.

Ik had enige moeite om mijn ontroering te bedwingen.

„Deze laatste weken zijn de interessantste in mijn leven geweest, de drukste en de ontroerendste. Ik weet niet hoe ik u moet danken.” Spoedig daarna stonden we op de korte pier. Sommige blanke dames waren er al om het vliegtuig te zien vertrekken; mevrouw Den Haan, die me herinnerde aan een belofte om haar een fles zure augurken te sturen; de verpleegster, zuster Koster, die wist dat geen Kapaukoe naar het hospitaaltje zou komen als de stalen vogel vertrok. Controleur Den Haan feliciteerde me omdat ik bestand was gebleken tegen de tocht door de bergen.

„Als je nog eens komt, zullen we je eens echt rotland laten zien,” zei hij.

Voor de laatste keer keek ik naar de luid snaterende Kapaukoe's terwijl pater Seesink de neus van zijn sloep op de Catalina richtte, die een paar honderd meter verder op het meer lag. Ik zou mijn zwarte vrienden missen. Langzamerhand was er een genegenheid voor hen in me gegroeid. Wederkerig was het gevoel niet, want Korokebo, die ik een paar dagen uit het oog had verloren en die nu ook op de pier stond, deed alsof hij me nooit had gezien. Mijn tabak was op en verder had ik geen belang meer voor hem, want schelpen had ik nooit bezeten.

Maar er waren anderen, van wie ik afscheid moest nemen.

„U bent thuis voor Kerstmis,” zei een dame. Uit haar stem klonk heimwee naar het vlakke land van Nederland. Als straks de Catalina door de kloof tussen de bergen op de Westelijke oever van het

meer was verdwenen, zou zij weer aan het dagelijks werk gaan en het weer vergeten. Tot de volgende week!

Geruime tijd draaiden we in cirkels rond, terwijl de motoren raasden en warm liepen voor de sprong over de laagste berg, kinderspel voor moderne toestellen, maar een vuurproef voor de oude Catalina. Het vliegtuig ploegde een witte voor van schuim door het water, toen het eindelijk al zijn krachten inspande voor de sprong.

Het was nu bijna negen uur. Pater Seesink was bezig om de post uit te zoeken samen met pater Smits, die die dag nog naar Modio zou vertrekken, en het nieuws uit Nederland mee zou nemen naar Okemokebo en Oerapoera. Ik dacht aan de stapels kranten, meestal drie of vier maanden oud, die straks in de kampongs met evenveel aandacht gelezen zouden worden alsof zij die morgen waren gedrukt.

Ik dacht aan pater Kammerer, die nu ergens in de bergen in het Oosten zat, misschien zijn kompas bestudeerde steeds op zoek naar een nieuwe weg naar het land der Ndani, waar hij door zou trekken op zijn reis naar de Baliemvallei.

Mijn gedachten gingen uit naar mijn vrienden aan het Tagemeer. Zij waren op dit uur allen druk bezig met hun werk. Waarschijnlijk stond broeder Faustinus ergens in zijn tuinen, gebogen over een hek, terwijl hij op nieuwe middelen zon om de varkens op een afstand te houden.

Pater Keizer zou misschien bezig zijn met klei en zand op zoek naar een formule voor de tegel, die niet zou barsten. En zuster Carla stond voor haar klas om haar kinderen nieuwe woorden te leren lezen en moeilijker sommen te laten maken. Zou Ferdinand op zijn bankje zitten?

Mijn gedachten gingen naar Okemokebo, naar broeder Ambrosius, die zijn hamer en andere werktuigen reeds had ingepakt om pater Smits naar Modio te vergezellen, en hem te helpen om eindelijk het huis te bouwen, waarop de missionaris zovele maanden had gewacht. Pater Boersma zou in het woonvertrek zitten, aangestaard door Kapaukoe's om enkele gebeden in het Ekari te vertalen, zoals Mgr. Cremers hem had opgedragen.

Ik dacht aan pater Steltenpool te Oerapoera, die misschien eindelijk onderhandelingen voerde met de eigenaar van een stuk land aan de rivier, waarop hij een huis wilde bouwen voor een meisjes-

internaat. Misschien zou pater Smits uit Enarotali de bijlen meebrengen, waarmee hij moest betalen. Misschien!

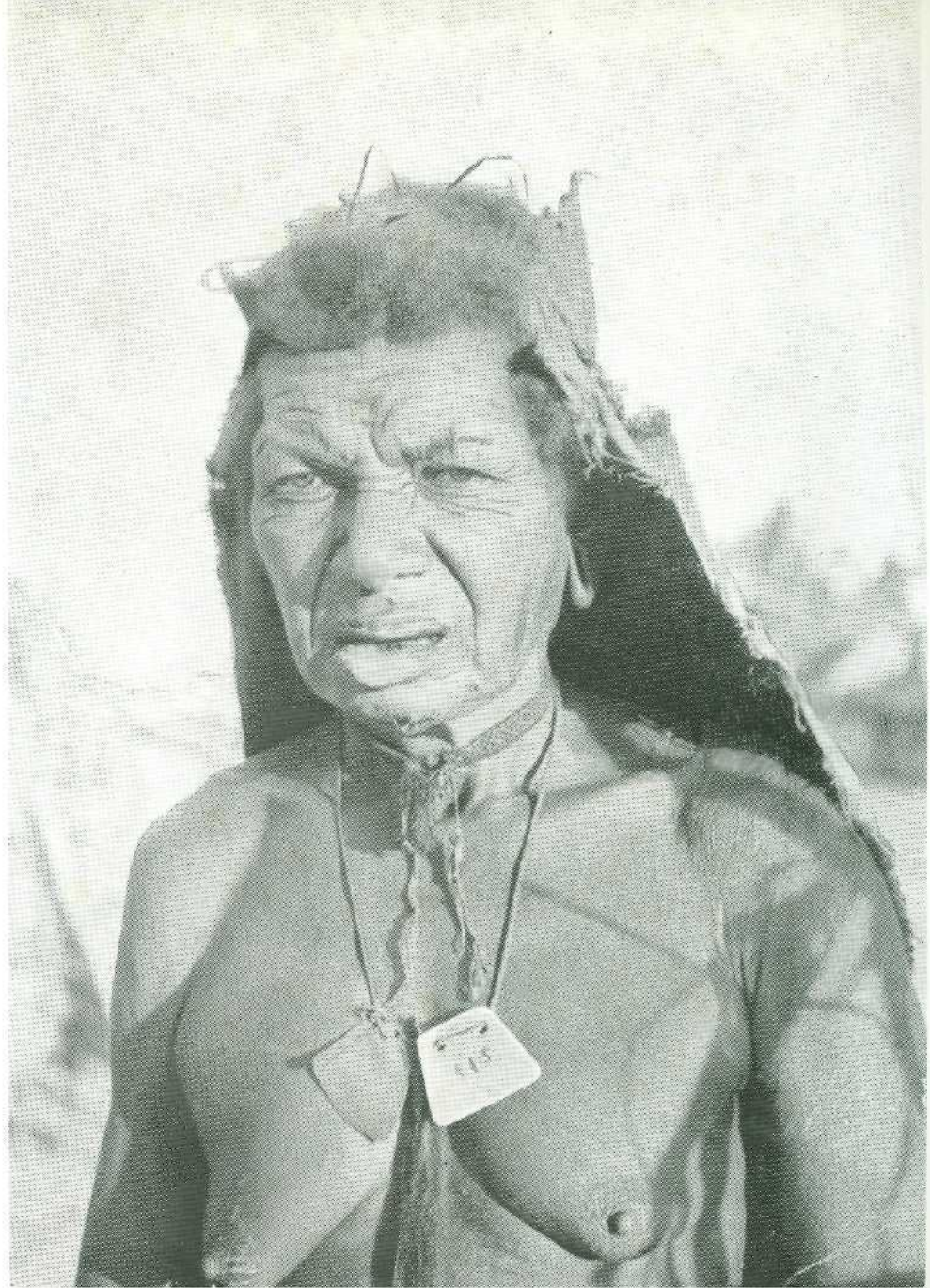
Overal zaten er op dat ogenblik Kapaukoe's bij de missionarissen. Zij hielden hen voortdurend in de gaten, waren vrijmoedig in hun commentaren, maar nooit zou er een zijn, die zou aanbieden om te helpen. Hun vrouwen, over wie zij klaagden, waren nu aan het werk in de tuinen. En overal, in alle kampongs waar een goeroe woonde was deze bezig in zijn school; in Obano, in Enarotali en Diaj, waar mevrouw Ohoiwutun nog altijd door haar steenpuisten werd geplaagd.

Naast me zat Mgr. Cremers, mager, uitgeput van een reis, die te veel van hem had gevergd. Hij bad zijn brevier. Maar later die namiddag dacht hij weer over een nieuwe reis naar een ander deel van Nieuw-Guinea. Het gevaar was groot dat de brandende geest door het zwakke lichaam in de steek zou worden gelaten.

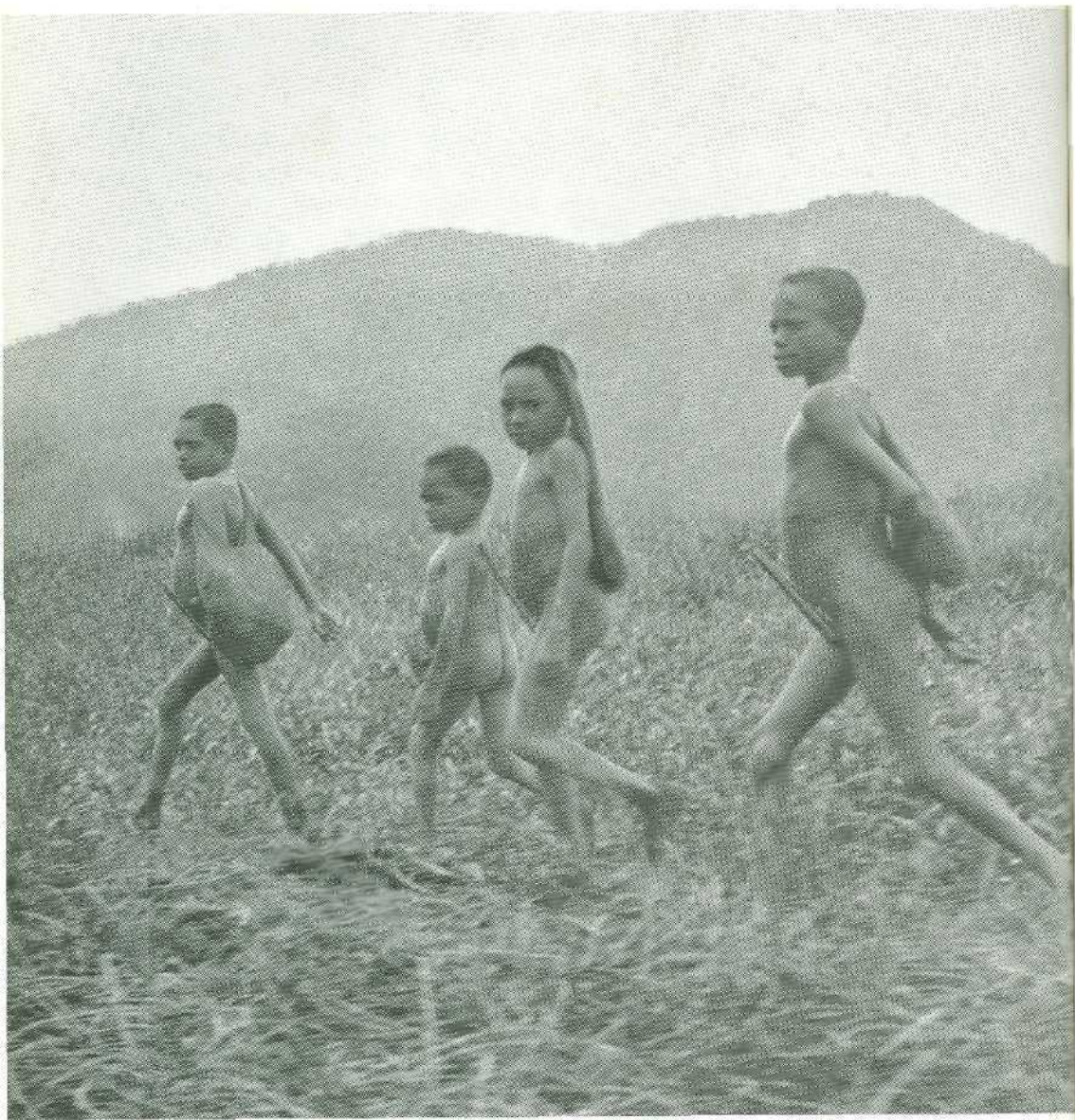
Na mijn ervaringen in dit land, kinderspel voor de missionarissen, begreep ik hoeveel reden ik had tot bescheidenheid. Nu beseftte ik enigszins hoeveel deze donkere bergen, deze scherpe kammen, deze steile hellingen en groene valleien eisen van de mensen, die hun sombere bewoners willen opheffen uit de duisternis, waarin zij leven.

Shangri-La! Spoedig daarna zou het woord weer in talloze kranten verschijnen naar aanleiding van de ontdekking van een nieuwe vreedzame stam in de bergen ten Oosten van de Baliem. Welke vreemde illusies? Welke offers zullen er gebracht moeten worden voordat de mensen, die deze gelukkige paradijzen bewonen, hun afschuwelijke gewoonten opgeven en ophouden elkaar af te maken? Welke gruwelen zouden de mannen die deze nieuwe stammen het eerst zouden bezoeken, moeten doorstaan?

Ik had de geschiedenis gehoord van een ontdekkingsreis door een dergelijk gebied, een der laatste in Australisch Nieuw-Guinea, waar tot dan toe geen blanke was geweest. Het was de expeditie van de jonge luitenant Hides, die met enkele Papoea-politiemannen en een twintigtal dragers een bergketen overstak op zoek naar nieuw land. Zij trokken door een verschrikkelijk gebied, „broken bottle-country”, waar de regen van eeuwen de zachte steen heeft weggespoeld en waar slechts de scherpe randen over zijn, gevaarlijk als gebroken glas. Soms schoten zij niet meer dan anderhalve kilometer per dag op. De voorraden levensmiddelen slonken weg; de regen stroomde neer; honger en spanning maakten slachtoffers

Nam, deze oude vrouw van de kannibalenstam der Marinds deel aan de lugubere taak, die vrouwen soms op sneltochten werd toebedeeld?

De eerste stap naar de beschaving is gezet. Kepaukoe-kinderen uit het gebied van de Wisselmeren op weg naar school.

onder de deelnemers. Maar toen op een morgen keken zij neer op een vruchtbare vallei; onder hen lag het land dat zij hadden ontdekt, een prachtige streek met honderden tuinen en vele dorpen, een dicht bevolkt, welvarend gebied. Een ogenblik moet Hides zich hebben afgevraagd wat de blanke deze inboorlingen te geven had, de twijfel, die vele ontdekkingsreizigers kennen als zij voet zetten in een nieuw land. Deze stam scheen in zijn verre vallei gelukkig te leven.

Eerst waren de Papoea's vriendelijk, maar spoedig ontdekten zij dat de bezoekers door hun tocht waren uitgeput en dat zij geen geschenken hadden meegebracht. De houding der inboorlingen veranderde en Hides en zijn gezellen leefden in een voortdurende nachtmerrie. Zij werden in de ene hinderlaag na de andere gelokt en telkens opnieuw aangevallen. Voedsel werd hun geweigerd en zij hadden besloten niets weg te nemen uit de tuinen van hun plaaggeesten uit eerbied voor het eigendom der inboorlingen. Wel hadden zij zich met hun geweren tegen de aanvallen van honderden Papoea's tegelijkertijd kunnen verdedigen, maar Hides wilde niets doen dat de taak van toekomstige expedities of de pacificatie der stammen later zou bemoeilijken. Langzaam trokken zij zich terug uit het gebied van hun vijanden, over het verschrikkelijke bergland. Half blind liep luitenant Hides voorop, een uitgeput man aan het hoofd van een uitgeputte expeditie. Na zes maanden waren zij weer in het gebied, vanwaar hun tocht was begonnen, ontdekkers van een nieuw land. En Hides keek met voldoening terug op zijn reis, want ondanks zijn barre ervaringen had men slechts twee aanvallers behoeven neer te schieten.

De Papoea's beschouwden deze terugtocht natuurlijk als een overwinning, maar daarover bekommerde luitenant Hides zich weinig. De merkwaardige mannen, die deze laatste volkeren uit het Stenen Tijdperk de beschaving willen brengen, maken zich niet al te druk over prestige. In het Australisch gedeelte van Nieuw-Guinea valt dit sterk op. Gouverneur Sir Hubert Murray heeft altijd meer van de tact van zijn bestuursapparaat gevergd dan van de vaardigheid der leden met een geweer. En in het Nederlandse gedeelte heeft hij vele bewonderaars, al gelooft men daar niet zo gauw dat een Controleur, die van zijn wapens gebruik maakt, noodzakelijkerwijze ongelijk heeft.

De ervaren Australiërs weten steeds wat zij zullen vinden als zij een pas ontdekt Shangri-La gaan verkennen. De Papoea's zijn bijna

altijd vriendelijk, als zij beseffen dat zij tegenover een overmacht staan. Dan is het gevaar geweken. De inboorlingen bieden hun hulp en levensmiddelen aan voor bijlen en schelpen, terwijl zij onder elkaar hun oorlogjes voortzetten. Dat er in een van deze nieuwe valleien vrede heerst, is bijna ondenkbaar. Het zou kunnen dat er toevallig eens minder gevochten wordt dan gewoonlijk. Als men een stam ontdekte wiens leden elkaar niet met eentonige regelmaat afmaakten, waar men niet bang voor tovenaars en andere niet-bestaande gevaren was, zou iedereen, die de Papoea's kent zich over dit merkwaardige verschijnsel verbazen, want deze nobele wilden zouden uniek zijn.

Bestuur, missionarissen en zendelingen nemen de Papoea's zoals ze zijn, zonder romantische ideeën. En altijd worden er pioniers gevonden, die bereid zijn om het leven der inboorlingen te delen om zo langzamerhand hun gewoonten te veranderen. Zendelingen en missionarissen vestigen zich onder hen en blijven tien, twintig, dertig jaar bij hen zonder vacantie om daarna elders weer een nieuwe missie te beginnen als zij op een plaats resultaten beginnen te bereiken.

De bezoeker staat verstomd. Wat ik had gezien, was voor mij een onthulling.

Ik had wel eens missionarissen ontmoet, die uit hun missie naar huis waren teruggekeerd, vermoeide mannen, die zich niet helemaal op hun gemak voelden in een Nederland, waar alles bijna al te ordelijk toegaat. Het is wel eens gebeurd dat zij hun eigen taal bijna vergeten waren als zij haar 30 jaar lang niet hadden gesproken. Het leven in de wildernis heeft hen soms zwijgzaam gemaakt en men kreeg wel eens de indruk dat alleen de wilde hoek der aarde, waar zij hebben gewerkt, hun interesseerde. Men staat wat vreemd tegenover hen. Maar zij moeten het hopeloze gevoel hebben van soldaten, die een oorlog hebben overleefd, thuishkomen en dan ontdekken dat niemand naar hun verhalen wil luisteren. Nu had ik de missionarissen in hun eigen omgeving aan het werk gezien, een ervaring, die me niet spoedig zou loslaten. Ondanks hun armoede, ondanks hun vele teleurstellingen was er niemand onder hen, die zijn roeping als een vergissing beschouwde. En een innerlijke overtuiging maakte hun leven draaglijk. Er was geen emigrant in Australië die zo armoedig leefde als zij, zelfs als hij mislukt was en naar Nederland wilde terugkeren. Die morgen toen wij weer over Nieuw-Guinea vlogen, dacht ik terug aan de emi-

granten, over wier moeilijkheden ik met sympathie had geschreven, maar nu leken me hun klachten van weinig betekenis — een indruk, die nog sterker zou worden, toen ik later de Nederlanders ontmoette, die zich als immigranten in Nieuw-Guinea hebben gevestigd.

De oude Catalina was nu weer boven de zee ten Noorden van Nieuw-Guinea, boven de groene wateren en de schuimende koraalriffen. De Wisselmeren lagen ver achter mij, verder dan de kilometers, die het toestel zo moeizaam had afgelegd. De hete vochtige lucht van Biak sloeg ons weer in het gezicht en spoedig daarop zat ik in de hal van het K.L.M.-hotel achter het koele glas bier, waar ik naar verlangd had.

Vaarwel, helden van de Meren!

Daags daarna reisde ik in een Dakota van Biak naar Hollandia langs de prachtige Noordkust van Nieuw-Guinea. Weer kronkelden beneden ons de rivieren in grillige bochten door oerwoud en bergen. Fel schitterde het witte zand op brede stranden. Soms daalde het vliegtuig alsof het op een eiland wilde landen, en cocospalmen schenen op ons af te stormen totdat zij bijna de vleugels raakten. Dan werd een postzak uit het toestel gegooid en wij stegen weer op, totdat wij weer hoog boven de bergen waren en neerzagen op donkergroene kammen en diepe valleien, het woeste landschap, waarmee ik langzamerhand vertrouwd was geworden, maar dat steeds dreigend bleef.

Wij vlogen over de mond van Nieuw-Guinea's grootste rivier, de Mamberamo. Kilometers ver van de kust was de zee anders van kleur, geelbruin, door het slik dat hij meevoerde. En eindelijk vlogen we over het Sentanimeer, zo ongelofelijk mooi dat het tien-duizenden toeristen zou trekken als het naar een toegankelijker oord kon worden overgeplaatst.

Het vliegveld van Hollandia ziet er, zoals de stad zelf, uit alsof het haastig is geïmproviseerd, zoals Schiphol net na de oorlog. De aankomst van een vliegtuig was er een grote gebeurtenis, zoals te Seroei of aan de Wisselmeren. Die morgen was de Gouverneur van Nieuw-Guinea, Dr. van Baal, er zelfs, zoals vele anderen gekomen om gasten weg te brengen of te verwelkomen.

Een groot voordeel van het leven in een primitieve wereld is dat er weinig tijd voor protocol of formaliteiten is. Om een afspraak te maken behoeft men geen uren aan de telefoon te hangen en door ambtelijke obstakels heen te breken. De motoren van de Dakota

waren nog warm toen de Gouverneur reeds had toegezegd dat hij me die avond zou ontvangen.

Hollandia Stad ligt verder van het vliegveld dan Amsterdam van Schiphol. De reden is dat er geen stuk vlak land in de buurt te vinden is, de kwaan van geheel Nieuw-Guinea.

Wij reden langs een behoorlijke, hoewel wat smalle weg. Altijd dezelfde groene wereld, een groene hel, zoals vele soldaten, die maanden in de rimboe hebben gezeten, haar noemden. Maar hier langs de weg was er kleur, heesters in bloei, klimplanten, orchideeën.

Er zullen weinig hoofdsteden zijn, die er zo bescheiden uitzien als Hollandia. De zetel van het bestuur is niet veel meer dan een verzameling loodsen en oude barakken, waarvan men zo goed en zo kwaad mogelijk huizen en kantoren heeft gemaakt. Hier is het groen een zegen, want het verbergt veel lelijks. Maar elk dorp in Nederland zou fel protesteren als zijn inwoners zo waren behuisd en de wegen zo slecht waren. Later bezocht ik de haven aan de Humboldt baai. Daar op de heuvels staan behoorlijke nieuwe huizen, die door velen becristiseerd zijn met een hevigheid, die aan het vochtighete klimaat te wijten moet zijn, want zij zien er zeer behoorlijk uit.

Velen, die sinds een paar jaar in Hollandia wonen, vonden zelfs wat goeds te zeggen voor Hollandia Stad. „Misschien vindt u het armoedig,” zeiden zij. „Maar wij herinneren ons hoe het er twee jaar geleden uitzag. Wij zijn er op vooruitgegaan.”

In die tijd veranderden de straten door de dagelijkse wolkbreuken in onstuimige rivieren. De asfaltwegen waren er nog niet, en wie naar het vliegveld of de haven moest, maakte steeds een kans in de modder weg te zakken. Hollandia zag er toen ongeveer uit als de Wisselmeren nu.

Er waren nieuwe scholen, van steen gebouwd en velen waren er in geslaagd hun Nissenhutten genoeglijk in te richten ofschoon men er soms bijna gek werd als de regen een nacht lang op de plaatijzeren daken neerkletterde.

Om te begrijpen hoeveel vooruitgang er was, moest men weten hoe de zaken er een paar jaar vroeger voorstonden. En dan besefte men dat men in bestuurskringen met recht trots mocht zijn. Ik bezocht een school, waar jonge Papoea's, 46 jongelieden tussen de 16 en 22 jaar, tot ambtenaren werden opgeleid. Straks als zij met hun studies klaar waren, zouden zij de controleurs gaan helpen. Het was

bovendien een eerste stap in de richting van zelfbestuur. De directeur van de school vond dat hun werk nog veel te wensen overliet. Maar mag men veel verwachten van lieden, die drie of vier jaar vroeger nog door de rimboe rondliepen zoals de Kapaukoe's.

Ik bezocht een prachtige school voor Papoea kinderen, iets verrukkelijks na de gebouwtjes, waarin de missie en zending zich aan de Meren moesten behelpen. Ook hier leed men onder de reglementen, waarover zuster Carla me reeds haar mening had gezegd. In de klassen zaten kinderen naast elkaar, die uit verschillende dorpen kwamen en elkanders taal nauwelijks verstonden en die nu twee nieuwe talen te leren hadden, Nederlands en Maleis. Dit moest bijna tot mislukking gedoemd zijn.

Ik bezocht de H.B.S., die door Mgr. Cremers was opgericht en niet tot bloei kon komen door gebrek aan leerkrachten en geld. Er speelde zich een typische strijd om die school af. De protestanten maakten bezwaar omdat zij in handen van de katholieken was, ofschoon men hun waarborgen had aangeboden om de belangen van de niet-katholieke kinderen te beschermen. Liever geen onderwijs dan onderwijs door Roomsen, scheen de opvatting van sommigen te zijn. Een betreurenswaardige zaak!

Ik zag Hollandia's roem, de Humboldt baai, misschien de prachtigste natuurlijke haven in het Verre Oosten, waar op een tijdstip in de oorlog 1450 Amerikaanse schepen voor anker lagen. Enkele wrakken waren er overgebleven om de bezoeker te herinneren aan die tijd. Van de nieuwe stad boven de haven zag men neer op een paar eilandjes met grote kampongs op palen gebouwd en ver daarachter lagen blauwe bergen in een zachte mist.

Als men bedenkt, dat men zich enkel voor Nieuw-Guinea is gaan interesseren toen Indonesië onafhankelijk werd, moest men toegeven dat er reeds veel was gedaan, met weinig middelen, want nog altijd was Nederland's houding halfslachtig.

Er waren vele dingen waarover men onmogelijk met lof kan praten. Ver behoefde men niet te gaan om te zien, wat er gebeurde als de Papoea's te snel uit hun oude omgeving werden losgerukt. Ik ging naar de kampong Kei, ergens achter de hutten in Hollandia Stad, waar nog altijd vele blanken woonden. Hier vertoefden de Papoea's die in de oorlogsjaren hun dorpen hadden verlaten om voor het Amerikaanse leger te werken. In één slag werden zij uit het Stenen Tijdperk naar een moderne wereld overgeheveld. Velen konden het niet verwerken. Wat zij niet van gulle Amerikaanse soldaten

kregen, stalen zij. Zij leefden in een waar luilekkerland, in overvloed, zonder voorbereiding. Toen de oorlog voorbij was, gingen zij niet naar hun kampongs terug. Zij waren ontheemden in hun eigen land geworden, mensen, die het contact met hun stam kwijt waren en wier leven zijn inhoud had verloren. Zij waren proletariërs geworden, die nu in hun vuile achterbuurt zaten, een nest van malaria en andere ziekten, waartegen hun ondervoede lichamen niet bestand waren.

Het Bestuur werkte aan maatregelen om deze mensen te helpen, maar er was iets kapot in hun leven, en zij hingen tussen hun eigen wereld, die dood was voor hen en een andere, waarin zij geen plaats hadden kunnen vinden.

Zij waren overigens niet de enigen, die zich in Hollandia niet op hun gemak voelden. Slechts weinige inwoners zijn er geboren, en degenen, die er zouden blijven als zij een uitweg wisten, zijn niet veel talrijker. Velen uit deze gemengde bevolking zijn hier zo maar terecht gekomen; zij zijn hier aangeland, omdat zij niets beters konden vinden. De bezoeker valt in een wereld van hoop en teleurstelling, van pioniers, die een nieuw land en een toekomst voor zich zelf trachten op te bouwen, en van lieden, die te veel in het gouden verleden leven en dromen van de vleespotten van Java. Hollandia is een stad van energie en futloosheid, van sterke figuren en personen, die weinig van de fouten van het verleden hebben geleerd. Men kan deze ongelukkigen begrijpen en sympathie voor hen hebben, al vraagt men zich af wat er van hen terecht moet komen. Verleden en heden grijpen in elkaar: de gevaarlijke erfenis van het koloniale leven en de idealen van ambtenaren, die een primitief ras uit de barbaarsheid willen optrekken en zo aan de wereld bewijzen dat het Nederlandse kolonialisme niet beoordeeld mag worden naar de dingen, die er de laatste droevige jaren van het Bestuur in Indonesië over gezegd zijn.

De Papoea moet behoorlijk behandeld worden. Op deze eis legt het Bestuur grote nadruk. En talrijke lieden, blanke of Indo, die uit Indonesië naar hier zijn gekomen met een onbewust schuldgevoel, weten niet precies hoe zich tegenover de Papoea te gedragen. Op Biak was het me al opgevallen hoe onzeker velen zijn in hun verhouding tot de Papoea's. Ik denk aan een cabaretvoorstelling in de cantine van de Marine. De genodigden zaten netjes in de rij, allen ingedeeld naar hun rang. Achter in de zaal de gewone matrozen; voor hen de onderofficieren en vooraan in de zaal de notabelen

van Biak de ambtenaren, de dokters, de officieren. De Resident en enkele andere hoge genodigden kwamen eerst op het laatste ogenblik. Enkele minuten voordat de voorstelling begon, kwamen drie Papoea's binnen, keken even rond en gingen rustig op de lege plaatsen op de eerste rij zitten.

Een geroezemoes van verontwaardiging liep door de zaal. Iemand schreeuwde: „Schop ze er uit.” Zo zou men de zaak misschien vroeger in Indië hebben opgelost, maar niemand deed iets. Men zat met het geval. Eindelijk stond een onderofficier op en legde aan de Papoea's uit dat zij op plaatsen zaten, die niet voor hen waren bestemd. Glimlachend gingen zij achter in de zaal staan en men kon weer adem halen. Het pijnlijk incident was gesloten.

Natuurlijk bestond er heel wat wrok tegen het Bestuur en tegen de Papoea's onder het deel der bevolking, dat zich in ballingschap waande. Op een avond zat ik in de club, waar velen hun leed komen vergeten. Een grammofoon zuchtte in een hoek. Enkele paren dansten lusteloos, dikke zweetdruppels op hun voorhoofd. Aan een tafel naast mij mopperden drie mannen over de belastingen. Het oude liedje.

„Het Bestuur betaalde de ontwikkeling van Nieuw-Guinea met het bloed der pioniers.”

„Waarom laat men de Papoea's niet betalen. Het is hun land. Zij betalen graag want zij praten altijd met minachting over andere stammen, die nog geen belasting betalen.”

Een van de heren, die had vernomen dat ik van Biak kwam, had reeds iets gehoord over het „incident” bij de voorstelling voor de Marine. Klaarblijkelijk is de gespreksstof wat pover in Nieuw-Guinea.

„In Batavia hadden we die kerels buiten gegooid. Nu praten we met hen. We pakken ze aan met zijden handschoenen. Maar ik kan u vertellen dat we het lang niet allemaal eens zijn met deze nieuwe opvattingen.”

Hij bestelde een glas koud bier.

„We zijn zachte eieren geworden. Er is zelfs een vakbondsman uit Nederland overgekomen om de Papoea's te organiseren en om hun rechten te beschermen. Je zou zeggen dat men daarover kan praten als zij eenmaal hebben geleerd wat werken is. We moesten de onzin er uit slaan, en daarna kunnen we zien.”

In Indië heeft het weinig geholpen. Maar toen ik dat zei, haalde hij zijn schouders op.

„We hebben daar geen kans gekregen. De regering was op hol geslagen en was niet te remmen.”

Hij begon zich op te winden.

„Nu moet u eens horen,” vervolgde hij. „De Papoea's hebben hier een voetbalclub. Zij hebben tegen Biak en andere plaatsen gespeeld. Wie de reiskosten heeft betaald, mag Joost weten. Maar zij wilden niet tegen ploegen uit de kampongs uit de buurt spelen. Dat ging hun te ver, want voor hen is voetbal oorlog en je gaat niet tegen vrienden vechten. Dat zijn toch wilden, meneer!”

Het verhaal had ik al eerder gehoord en ik vroeg me zelfs af of deze houding geen bewijs van grote wijsheid was. Ik heb menige voetbalmatch in Europa op felle ruzie zien uitdraaien. En naar men zegt hebben twee Zuidamerikaanse landen eens de diplomatieke betrekkingen verbroken als gevolg van een wedstrijd.

„Met u valt niet ernstig te praten,” zei hij en bestelde weer een glas bier.

Het gesprek was afgelopen en ik richtte me weer tot mijn gastheer, Piet Wansink, toen het hoofd van de Regeringsvoorlichtingsdienst in Nieuw-Guinea.

„Hij is niet al te best op de hoogte van wat er zich in de wereld afspeelt,” zei ik.

„Je verwacht te veel,” antwoordde hij, wijs door vele ervaringen.

„Je bent in Hollandia, niet in Londen of in Amsterdam.”

Nieuwe ideeën dringen maar heel langzaam door in deze achterhoek der aarde. Kranten zijn duur, te duur voor de meeste mensen in Hollandia. Hun enige bron van inlichtingen over de buitenwereld was het dagelijks bulletin, dat het bureau van Wansink uitgaf. Een goed blaadje wellicht, gezien de middelen, waarmee het werd gemaakt, maar een Londense Times is het niet.

Daags daarna kwam ik in een winkel. De eigenaar mopperde ook al over de Papoea's.

„Zij komen binnen en kopen alles, waar hun oog op valt. Ik moet die sigarettenaansteker hebben, zeggen zij, en zij betalen er vijftig gulden en meer voor. Zij kopen elektrische wasmachines, maar zij hebben geen electriciteit. Een paar dagen geleden staan hier een paar blanke dames naar een stuk zij te kijken. Kopen konden ze het niet, maar een Papoea vrouw komt binnen, koopt het en gebruikt het als een sjaal.”

Zij betaalde er toch voor.

„Natuurlijk betaalde zij, want anders had ze het niet gekregen,

maar waarom kocht zij geen melk voor haar ondervoede kinderen of zelfs maar een muskietennet om geen malaria te krijgen. Deze mensen zijn vaak arm, omdat ze niet weten hoe ze met geld moeten omgaan."

Het was een moeilijk probleem, want helemaal ongelijk hebben die mopperaars niet.

„Je moet dat gegrom ook niet al te ernstig opvatten,” zei Piet Wansink. „Ze mopperen, maar gewoonlijk behandelen zij de Papoea's behoorlijk. De Hollander houdt nu eenmaal van kankeren.”

„Kankeren is niet de voornaamste bezigheid in Hollandia,” zei pater van den Berg, een jonge missionaris, die me daags daarna rondleidde. Dank zij hem ontmoette ik enkele onderwijzers, mensen, die vrijwillig uit Nederland zijn gekomen en voor een klein salaris enkele jaren voor moeilijke klassen staan.

„Er zijn vele voortreffelijke ambtenaren, maar in de club of het hotel zie je ze zelden, want zij zijn aan het werk. Zij hebben weinig tijd om te praten.”

Hij bracht me naar een nieuwe buurt, waar de huizen nog lang niet klaar waren. „De toekomstige bewoners werken er in hun vrije tijd aan,” zei hij. Het waren jonge Indo's, die van Java waren gekomen en nu alle soorten werk voor ongeschoolden verrichten. Lang was hun positie slecht geweest, ofschoon hun gouden bergen waren beloofd. Maar zij pakten aan. Zij waren zelfs een busdienst tussen de wijken van de stad begonnen, en hadden zelf de remise gebouwd. Neen, kankeren was niet de belangrijkste bezigheid.

Dat ziet men gauw. Op de bureaux vindt men mensen, die op willen schieten, met een diep besef dat er snel iets gedaan moet worden. En waardering voor hun werk is er weinig, want in het vaderland weet men er nauwelijks van.

Het hoofd van het Bestuur is een uitzonderlijk man, onconventioneel misschien, maar iemand, die geen mislukking aanvaardt en bekwaam genoeg is om in deze houding te volharden, de Gouverneur Dr. Jan van Baal.

Hij woonde in het voormalige „paleis” van Generaal MacArthur, dat in de oorlog op de ruige hellingen van het Cycloopebergte stond en dat daarna naar Hollandia Stad was overgebracht. Een Papoea soldaat stond op wacht voor de deur, toen ik de trap opging en zei: „Goeden avond”. Mevrouw van Baal deed zelf open en verzocht me te wachten in een grote zaal. Achterin zag ik een glinsterend witte bar met vier of vijf hoge krukken — een meubel dat

de grote Amerikaan waarschijnlijk meer had gewaardeerd dan de tegenwoordige bewoner van het huis.

Je staat even te kijken als de vrouw van de gouverneur de deur voor je opent, maar men had mij al gewaarschuwd me op ongewone dingen voor te bereiden. Zoals op vele plaatsen heerst er een gebrek aan personeel in Nieuw-Guinea. De Papoea's weten dit, maar zij lijden er niet onder als de blanken allerlei huiswerk zelf moeten opknappen. Mevrouw van Baal had zelfs wel eens de was gedaan zonder te klagen dat zij er dood aan zou gaan of te praten, zoals andere dames, over Java, waar men bedienden voor enkele guldens per week had.

Enkele minuten later zat ik in de werkkamer van de Gouverneur. „Trek je jas uit,” zei hij, „dan behoef ik me niet over mijn hemdsmouwen te generen. Een glas limonade?”

Ik nam de lange gestalte nauwkeurig op toen hij de glazen vol-schonk. Mgr. Cremers, die het niet altijd met hem eens is geweest — hij is de enige — had me verteld dat er slechts een ding tegen Dr. Jan van Baal is. Hij beschikt over alle eigenschappen, die nodig zijn voor het moeilijkste ambt, dat Nederland heeft aan te bieden; hij heeft een groot gevoel voor humor, dat hem ongetwijfeld over de vele teleurstellingen zal heenhelpen, maar hij werkte te hard. En nu zag hij er zeer vermoeid uit, want maandenlang was hij dag en nacht bezig geweest aan een driejarenplan voor de ontwikkeling van Nieuw-Guinea, dat hij spoedig zelf naar Den Haag zou brengen om er met de Nederlandse Regering overleg te plegen.

Hij was reeds op de hoogte van mijn reis.

„Hoe gaat het met Raphael Den Haan aan de Meren?” vroeg hij. Ik greep de kans aan om iets te zeggen over de twee belangrijkste grieven van de Controleur. Hij zou beter en sneller kunnen werken als hij een nieuwe motor voor zijn boot kreeg en als zijn politie met twintig man uitgebreid kon worden.

Ook dat wist de Gouverneur.

„Die jonge kerels zijn zo ongeduldig,” zei hij en hij begon wat te filosoferen over het thema der onstuimige jeugd. Toen bleek het echter dat er zelfs twee motoren klaar lagen en dat de politiemannen binnen niet al te lange tijd zouden komen. Tot een herhaling van het incident te Wandai zou het niet meer komen.

Dr. van Baal praatte en ik begon te begrijpen dat velen, die zijn inzichten niet deelden, hem toch bewonderen en groot vertrouwen in hem hebben. Hier was een man, die de situatie door en door

kende, die wist wat er zich afspeelde in zijn bureaux te Hollandia maar ook in Sorong, de oliestad, aan de Meren, in afgelegen oorden als Merauke en Manokwari.

Onmiddellijk na zijn aankomst had hij alle residenten verzocht hem een rapport over de toestand in hun gebied te sturen. Zo kreeg hij snel een idee van de dingen, die het eerst aangepakt moesten worden, hoever het land was gepacificeerd, welke gebieden rijp waren voor een nieuwe bestuurspost. Hij ontdekte welke maatregelen getroffen moesten worden om de economische mogelijkheden te onderzoeken.

Anderen waren van oordeel dat men zo snel en zoveel mogelijk kapitaal moet aantrekken. Geld was voor Dr. van Baal niet de hoofdzaak. Hij achtte het belangrijker om de juiste mensen voor het Bestuur aan te trekken. En iedereen in Hollandia wist dat hij meedogenloos was voor lieden, die ongeschikt waren voor hun betrekking. Twee hoge ambtenaren, die hun vrouwen hadden geruild, kregen vliegtuigkaartjes naar Nederland, omdat het incident een vreemde indruk kon maken op de Papoea's in een land waar de ambtenaren een voorbeeld moeten zijn voor het volk, dat zij besturen.

Hij was een van de weinigen, die volkomen vertrouwen in de toekomst hadden, omdat hij meer dan de meesten wist over Nieuw-Guinea, dat hij sinds vele jaren kent en omdat hij door zijn kennis over de gehele situatie kon oordelen. Waarschijnlijk spiegelde hij zich aan het voorbeeld van Australisch Nieuw-Guinea, waar grote dingen met weinig middelen door een bekwaam en toegewijd Bestuur tot stand zijn gebracht.

Hij praatte en zijn doel werd me duidelijk, zoals de stappen, die tot dit doel moesten leiden, hem helder voor de geest stonden. Als de Papoea's elkaar nog altijd vermoorden, was dit betreuenswaardig, maar dat zal veranderen, te zijner tijd. Het is beter langzaam vooruit te gaan dan te veel aan te pakken voordat het juiste ogenblik was aangebroken, en dan later een nederlaag te moeten erkennen. Toen de oorlog voorbij was, was er geen enkele school meer in Nieuw-Guinea. Nu kregen 30.000 kinderen onderwijs, dank zij de missie en de zending, bijgestaan door het Bestuur.

De maatschappijen, die huizen- en wegenbouw voor hun rekening hadden genomen, klaagden voortdurend over gebrek aan werkrachten, terwijl er overal luie Papoea's waren, die nooit iets uitvoerden. Maar zij moesten geduld beoefenen, omdat men geen Pa-

poeaproletariaat wilde scheppen, zoals gedurende de oorlog was gebeurd, toen de inboorlingen zonder voorbereiding uit hun omgeving waren weggehaald om in de Keikampong terecht te komen, ten ondergang gedoemd omdat zij zich niet aan de nieuwe beschaving konden aanpassen. Hij wist welk soort mensen hij het liefst uit Nederland naar Nieuw-Guinea zag komen. Hij had geen hoge dunk van lieden, die hem schreven: „Ik zou iets voor die Papoea's willen doen,” en dan een salaris van honderdduizend gulden vroegen.

„Maar met de zakenman, die zegt: Wat kan ik er aan verdienen, kan ik praten!”

Toen ik afscheid nam van Gouverneur Dr. Jan van Baal, had ik heel wat minder twijfels over Nieuw-Guinea's toekomst. Ik had een man ontmoet, die de weg naar het licht duidelijk zag, en die met voorzichtige wijsheid in staat was om deze vergeten hoek van de aarde uit barbaarsheid en chaos op te heffen. Als hem de mensen en de middelen worden gegeven!

Vanaf de heuvel waarop het huis staat, dat hij ironisch „mijn paleis” noemde, keek ik neer op de bestuursgebouwen, waar enige ambtenaren nog aan het werk waren, ofschoon de officiële werkdag reeds zes uur vroeger was geëindigd. Ik keek neer op de hutten daarachter met hun daken van plaatijzer. Ik herinnerde me de afschuwelijke achterbuurten in de haven, de vrouwen, die de blikken vlees, juist uit Nederland aangekomen, openden. Ik herinnerde me de bittere klachten van degenen, die niet tegen dit leven waren opgewassen, hun gesprekken over de badkamers, die er niet waren. Nu scheen het allemaal niet belangrijk meer. Er was een doel, een duidelijke richting en een handjevol mensen had reeds veel uit weinig tot stand gebracht. Zij waren aan het werk, nu en morgen, om de wereld te tonen dat het mogelijk is „om een achterlijk ras beschaving te brengen zonder het ten ondergang te doemen”.

De zendelingen en missionarissen stonden niet alleen. Controleur Raphael Den Haan en zijn collega's in andere gebieden zouden kunnen voortbouwen op de fundamenten, die zij hadden gelegd.

Over tien jaar zal een bezoek aan de Wisselmeren en zelfs aan nu nog onbetreden gebieden niet meer zo boeiend zijn, want de Papoea leeft dan niet meer in het Stenen Tijdperk.

„Wij liggen allemaal in de voorste linies op Nieuw-Guinea,” heeft iemand gezegd. Deze mannen voeren een oorlog. Maar de weg naar de overwinning ligt duidelijk voor hen.

EPILOOG

De douane-ambtenaar, die mopperde toen ik uit Sydney op Biak aankwam, was in een nog somberder stemming bij mijn vertrek. Lange tijd zat hij met moeilijke aandacht over mijn papieren gebogen.

„Waar hebt u dat geld uitgegeven?” vroeg hij, toen hij zag dat mijn traveller's cheques grotendeels waren ingewisseld.

Het ging hem niet aan, en daarom toonde ik hem in een lichtzinnige bui een koteka en een stenen bijl, die iemand me cadeau had gedaan.

„Ik heb het besteed aan deze producten der cultuur van Nieuw-Guinea,” zei ik.

„Hebt u een uitvoervergunning voor deze stukken?” vroeg hij. Ik bezat haar wel, maar kon het ding niet vinden en tien minuten lang kreeg ik een strenge les.

„Eigenlijk zou ik deze ethnologische voorwerpen verbeurd moeten verklaren,” zei hij. „Maar dat zou uw genoeg straks thuis bederven als u gaat vertellen over uw angstwekkende avonturen onder de kannibalen en koppensnellers, en de huiveringwekkende gevaren, waarin u hebt verkeerd. Ik ken mijn journalisten. U hebt toch geen gesnelde schedel in uw koffer om uw lezers de koude rillingen te geven.”

Ik voelde me lichtelijk geïrriteerd.

„Gevaarlijk is het niet geweest. Er is zelfs niemand onbeleefd geweest tegen me in Nieuw-Guinea, behalve u. De kannibalen waren vriendelijk. En toch geloof ik niet dat ik ooit nog eens zo door een land geboeid zal worden.”

Hij glimlachte en bood zijn excuses aan.

„De hitte maakt ons prikkelbaar,” zei hij.

Ik was blij dat het koud was in Londen, waar ik mijn vrouw reeds te lang had laten wachten. Maar hoe het ook zij, Kerstmis, het feest van de vrede op aarde, stond voor de deur.

E I N D E

INHOUD

Een woord vooraf	5
I. Marsbevel	7
II. De verrassingen van Biak	14
III. Aankomst in een wonderlijk land	31
IV. Vijanden rond het Paniai-meer	46
V. De beproevingen van Neenatoutage	53
VI. Oerwoud, bergen en modder	63
VII. De dood van een tovenaer	69
VIII. Op jacht in het bos	75
IX. Een oase in een modderwoestijn	83
X. Een patora voor Auki	96
XI. Motewia's varkensfeest	105
XII. De wildernis blijft roepen	114
XIII. De Engelen van het Tagemeer	122
XIV. De man, die sneller was dan een vliegtuig	140
XV. Eindelijk: de blanke Papoea	150
XVI. Van kannibalen en koppensnellers	157
XVII. Afscheid	174
Epiloog	189